MAHMUT MAKAL

KÖY ENSTİTÜLERİ VE ÖTESİ

Dizgi, Baskı, Cilt :
Erdini Basım ve Yayınevi
Selvilimescit Sokak Güzeller Han No. 9. Cağaloğlu - İstanbul

MAHMUT MAKAL

KÖY ENSTİTÜLERİ VE ÖTESİ

(Anılar, Belgeler)

ÇAĞDAŞ YAYINLARI
ANONİM ŞİRKETİ
GAZETE, DERGİ, KİTAP, BASIN ve YAYIN
Türkocağı Caddesi No: 39 - 41 Cağaloğlu - İstanbul

Tarih - Anı Gezi Olay

dizisi : 23

Nisan 1979

ÖNSÖZ

Köy Enstitülerine ve eğitimimizin çeşitli sorunlarına değinen bu yapıtın gözden geçirilmiş, eklerle üçüncü basımının yayınlanması «Uluslararası Çocuk Yılı»na rasladı. Konumuz da çocuklarla doğrudan doğruya ilgili bir konu. Türkiyede, 1978 sayılamasına göre 43.719 ilkokul, bu okullarda 5.383.711 öğrenci ve 180.848 öğretmen vardır. 2.703 köyde okul yoktur. Ote yandan «Köy Okulları ve Enstitüleri Örgütlenme Yasası» nın 16. maddesi yürürlükten kaldırıdığı için, köylerde ilköğretim çarkından geçmek zorunluğundan kurtarılmıştır çocuklar. Günden güne «bilisiz» insan sayısı artmaktadır. Köylere ayrıca yer yer «bir müdür bir mühür» lü ortaokullar açıldığı için, gerek ilkokulda gerekse ortaokulda köy çocukları, yeterince yetişememekte, okuma yazma aşamasına bile ulaşamamaktadır. Türkiyenin eğitim-öğretim durumu bu denli verimsiz ve dostlar alış-verişte görsün durumuna getirilmiştir... Öğretmen yetiştirme işi, öğretmen okullarının «Öğretmen Lisesi» yapılmasıyla çıkmaza girmiş, Eğitim Enstitüleriyse öğretmenden başka her şeyi yetiştirmeye başlamışlardır.

Köylerde gizli-açık Kur'an kursları alıp yürümüş, çocuklar çağdaş layik okul yerine buralara akmaya başlamışlardır. Bunun pek çok nedeninden biri de, ilkokuldan sonra köy çocuklarının gidebileceği ve topluma yararlı insanlar olarak yetişebileceği eğitim kurumlarımn bulunmamasıdır. Çünkü onlar için açılmış olan Köy Enstitüleri çoktan kapatılmışlardır. Bir şeyi kaldırıp da yerini başka ve daha iyi birşeyle doldurmadınız mı, denize düşenin yılana sarıldığı gibi, halk hangi yola gideceğini bilemez. Hele köylere yollanan yeni öğretmenler de eğitimden başka şeylerle uğraşıyorlarsa...

Köy Enstitüleri bunun için eskimiyor ve halkın büyük bir gereksinimi olarak gündemde duruyor. Yerini doldurmadıkça eğitim çıkmazı da sürüp gidecektir.

İşle bilgiyi bağdaştırarak köyün çetin koşulları için doğa içinde yetiştirilen öğrenciler, zengin kitaplıklarından bol bol yararlanarak düşünmeye, araştırmaya ve yazmaya yönelmişlerdir. Karşılaştıkları sorunlar üstünde düşünme alışkanlığı kazanmışlardır...

Daha önce müdür ve öğretmenlerimizden Tonguç başta olmak üzere Sabahattin Eyüboğlu, Cavit Orhan Tütengil, Hürrem Arman, Şerif Tekben, Süleyman Edip Balkır, İ. Safa Güner, Şevket Gedikoğlu, öğrencilerden Mehmet Başaran ve Talip Apaydın yapıt vermişlerdir. Ayrıca, dünyanın çeşitli yerlerinden gelen eğitimci ve düşünürler Enstitüleri inceledi, eğitim uygulaması yönünden dünya ölçüsünde yeniliklerle karşılaştıklarını açıkladılar. Türkiyedeki Köy Enstitüleri uygulaması, yepyeni ve eşi olmayan bir örnek olarak belirtildi. Bunlardan Fay Kırby de «Türkiyede Köy Enstitüleri» adıyla önemli bir inceleme yayınladı.

Aradan kırk yıl geçmiştir. İyice durulmuş olan Köy Enstitüleri enine bouna ne kadar incelense yeridir, diyerek, gerçeklere dayalı araştırmalarımı ve düşüncelerimi yeni kuşaklar için sergilemekte yarar gördüm. Çünkü, güncel olayların yanlış ve tek yanlı abartılması sonucu bir anlamda olumsuz etkilenmiş halkoyu önünde bu gerçek ne değin vurgulansa o denli yararlı olacaktır. Bunu yaparken, Köy Enstitülerinin eskimiş değil, eskidikçe tazeleşen ve Türk halkının gereksinimi olarak gündemde bekleyen bir kurum olduğunun bilincindeyim. Sözü Tonguc Babanın 1956'da yazdığı bir yazıdan aldığım tümcesiyle bitiriyorum:

«Geleceğin okulunu çocuklar için bir cennet haline getirmek ülküsü zafer çelenkleriyle süslenirse, Köy Enstitüsü denemesinin kazandırdığı değerlerden de yararlanarak, ulusumuzun karakterine en uygun eğitim kurumları yaratılabilir. Bunlara yakışacak adı bulmakta zorluk çekilmez...»

Ankara, 25 Mart 1979 **Mahmut MAKAL**

BOZKIRDAKİ IŞIK

Köy Enstitülerinin kuruluş yıllarında Tunceli köylerine gider Tonguç. Bir köyde eğitmenin okuttuğu dersliğe girer. Derslik temiz. Öğrenciler okumayı yazmayı öğrenmiş. Ama köylüler Türkçe bilmemekte. Eğitmenin ve öğrencilerin çevirmenliğiyle konuşurlar:

— Şimdi sıra size geldi, sizi de biraz yoklayalım bakalım, diyerek, bir öğrencinin elindeki tebeşiri babasına vermesini söyledim. Adamcağız titreyerek:

— Bey! kusurumuzu bağışla, bizi okutmadılar. Ben yazı yazmak şöyle dursun, bunu tutmasını bile bilmem, diyerek tebeşiri eğitmene uzattı. Sonra başını yere eğerek:

— Çocuklarımıza karşı rezil olduk komşular, bizi böyle cahil bırakanlar mezarlarında rahat etmesinler, dedi.

Başka bir ihtiyar söze karışarak:

— Bizi arayan soran mı vardı? Şu dağların arasında çobanlık, eşkiyalık yaparak geçinmeye uğraşırdık. Hayvandan farkımız yoktur. Bizi güden çıkmadı. Çok şükür çocuklarımız okuyor, buna kıvanıyoruz, dedi.

— Baba! Artık siz kendi kendinizi güdeceksiniz. Bu yol daha iyi değil mi? dedim. İhtiyar köylü:

— Okuma yazma olmadan böyle şey olmaz. Cahil insanlar onu beceremezler, önce okumak gerek. Okuma yaz-

ma ile gözlerimizi açalım, körlükten kurtulalım ki, dediğini yapabilelim, cevabını verdi.

Tonguç, on yıl süren ilköğretim seferberliği sırasında, köyleri gezip köylülerle görüşmekten bir an geri durmamış, savaşı cephenin ön safında yürütmüştür. Ama, bakalım Ankara'da ne oluyor, cephe gerisinde?

Yine o yıllardayız. Parti Genel Sekreteri, devrin ileri gelen siyasi ve bürokratlarmı toplamış Türkocağına, söylev vermektedir:

— Köylüyü rahat bırakın. Sabanıyla, bezir kandiliyle rahattır o. Çift motoruydu, elektrik ışığıydı deyip rahatını kaçırmayın..

Alkışlanır da. Ama Tonguç'un kafasında, Tunceli köylülerinin, daha yüzlerce köyde konuştuğu vatandaşların sesi uğuldamaktadır. Bu söylenenlerin şaka olup olmadığını sorar. Ciddî olduğu karşılığını alınca şöyle der:

— Bunları gidip köylülerle birlikte konuşalım köy odalarında, kandil ışığında. Köylerde tanıdık çok, otobüsü de benden. Sizleri bu akşam götürebilirim.

Bunun üzerine bir panik başlar, temiz giyimli, bakımlı dinleyiciler arasında. Bit, pire ve toz lâfı etmeye başlarlar. Sonra da evlerine dağılırlar.

Köylüler çağa açılmak istiyordu ama Ankara gürültü istemiyordu.

Birlikte çalıştığı Köy Enstitüsü Müdürleri bile hep onun dürtüsüyle, uyarısıyla eğitiliyor ve eğitiyorlardı. Onunla yeniden, tadına vara vara, onun o tükenmez deney pınarından içe içe dört gün geçirdim. Kişinin düşüncelerini bileyen, gönlünü dolduran tok sesi yeniden çınladı kulaklarımda. Ekim ortasında pırıl pırıl Ankara güneşinde ve Gençlik Parkı'mn ıssız bir köşesinde yine başbaşaydık. Maddi varlığı yanımda yoktu ama, mektuplarına yerleştirdiği koskoca bir dünyayı elime tutuşturmuş, tüm varlığımı, çevremi sarmıştı.

Maddî varlığı yanımda görünmediği için de, onu görünce oturaktan kalkıp kaçanlara, yolunu değiştirenlere raslanmıyordu. Kıyıma uğradığı yıllarda en yakın bildikleri bile böyle davranmıştı ona. Bir büyük davanın yükünü seve seve tek başına taşımış, ölene değin tek kalmıştı böylece...

«Hayattan bıkmış, dünyadan bütün ümitlerini keserek bir softanın peşinde hayali ve meçhûl bir aleme bağlanmış» insanımıza yeni bir yaşam anlayışı götürülmesinden söz ediyordu. Bir tiyatronun salonunda geceyarısı boncuklu cıncıklı insanları görünce, o anda uykuda olan yorgun köylüleri düşünüyordu... Onları uyandırmak, düşündürmek, yaşamayı sevecek ve sorunlarına sahip çıkacak duruma gelmelerini sağlamak istiyordu. Bunları düşünüyor, uygulamak, uygulatmak için uykuyu tüneği unutuyordu... Bunda, bir köy çocuğu olarak zorluklar içinde okuyup yetişmesi kadar, köyleri olabildiğince gezip incelemiş ve köylümüzü sorunlarının içinde tanımış olmasının da payı büyüktü. Dünya Pedagoji Ansiklopedilerine, Köy Enstitülerinin bulucusu, kurucusu ve tek Türk eğitimcisi olarak geçmesi durup dururken değil, bir yaşamı acılar çekerek halk uğruna tüketmesi sonucudur.

Yasalarını, yönetmeliklerini, yönergelerini hazırladığı, sayısız engelleri göğüsleyerek kurduğu Köy Enstitüleri ve köy okulları yoluyla, ilköğretim kısa sürede yurt çapında yaygınlaşmış, okul yapısı ve öğrenci alabildiğine artmış, 4274 sayılı yasanın 16. maddesi uyarınca sıkı bir devam kovuşturusu uygulanmış, ilköğretim çarkından geçmeyen vatandaş kalmaması yolunda yürütülmeye başlamıştı işler. Günümüzdeyse, kırk iki milyon nüfusun tam yarısı okuma yazma bilmemektedir. Nitel ve nicel anlamda geriye gidiyoruz. Ama 30.9.1976'da öğretmenlere: «Kaybolmuş Anadolu köyü ve onun çalı dibinde acı çeken insanından» söz ediyordu Eğitim Bakanı Naili Erdem. Bu da bir Ankara lafıydı... Öte yandan, Tonguç'un davasma, Anadolu insanını uyandırma davasına sarılan ne kadar öğretmen varsa kıyıyor, Eğitim Enstitüle-

rinden, öğretmen okullarından binlerce öğrenciyi, can güvenliği yokluğundan devam edemedikleri açıkken toptan atıyordu. Danıştaym yürütmeyi durdurmasına karşın bu 1600 öğrenci hakkındaki kararı uygulamıyordu. Anadolu köylüsünün hangi «zihniyetten» acı çektiğini anlıyorduk. Hem Orta Asya kurtçusu ol, hem de Anadolu köylüsünden söz et, ne güzel.. «Dertlerden kurtulursun gezsen Anadoluyu» demek istiyor herhalde.

Türk Pestalozzisi derler Tonguç'a. Çağdaş Türk Promete'si demek daha doğru. On yılı seferberlik halinde olmak üzere, yaşamı boyunca acı çeken Anadolu köylüsüne ışık götürmek için savaşmıştır. Nelerle, kimlerle savaşarak bu düşünce çölüne ışık getirmeye çalıştığını, mektuplarından acı çeke çeke izliyoruz. Onun davası yarım bırakıldıktan sonra getirilen demokrasi silâhını nasıl kullandığımızı, temelimizde eğitim olmadığı için nasıl kendi kendimizi vurduğumuzu... düşünüyoruz.

Geçenlerde Şereflikoçhisar yolculuğunda Ekmekçi'ye şunu söylüyordu Vedat Dalokay: «Bu öğretmenlerin direnişine şaşıyorum. Aç kalıyorlar yine hiçbir şey yokmuş gibi direniyorlar.» TÖB — DER'in kapatılışı dolayısiyle gördüğü direniş karşısında söylüyordu bunu. Köy Enstitüleri kapanalı tam otuz yıl oldu. Ama Tonguç'un ektiği tohum yıldan yıla yenilenerek büyüyor. Onun davasını yarım bırakanlar, onu kıyanlar nerede, adları anılıyor mu? Ama Tonguç yaşıyor. Dalokay'ın sözlerini de yanıtlayacak bir görünüşü, çeliğe nasıl su verildiğini anlatması bakımmdan alıyorum. 1942'de bir Köy Enstitüsü Müdürüne yazmış: «Elinizdeki talebeyi öyle bir hale getireceksiniz ki, bir gün onlara maaş verilmese, yani memleket veremeyecek duruma gelse, felâketler birbiri üstüne yığılsa, onları ateşler içinde bıraksa, yine onlar maaşların verildiği, ekmeklerin serbest satıldığı devirdeki haleti ruhiye gibi sağlam bir imanla işlerini görebilme-

lidir..» Gerçekten böyle oldular. Her gün sınav verip yüz akıyla çıkıyorlar..

Köy öğretmenlerine yazdığı mektuplardan birinde, muhtar ve Validen tutun, devleti yönetenlerin yeni usullere alışması gerektiğini... belirtiyor. Bir yerde de şöyle yakınıyor: «Kendilerine Devletin önemli işleri verilmiş olan kıt görüşlü ve anlayışsız insanlarımızın bu derece kültürsüz oluşlarına çok üzüldüm, içim parçalandı.»

«Türk toplumunu, insanlık tarihinin her devrinde değerini muhafaza etmiş olan iyiliğe, dürüstlüğe, mertliğe, sevgiye, haklarda eşitliğe, düşünme, yazma ve söylemede serbestliğe inanan insanların hamuru ile yoğrulmuş bir cevher yapmak ülküsünü taşıyoruz...» derken, bunu köylümüzün kafasına ekerken, 1946'da görevden alınmıştı. Mektupları içeren bu kitap, o zaman yazdığı ayrılık mektubuyla bilmektedir.

Geriye kalan on dört yıllık yaşamında da rahat bırakılmamış, kitap imzalaması falan bahane edilerek akla gelen her türlü manevî işkenceye uğratılmıştır. Onun asıl suçu yasalarda saptanmamış suçlardı. Şemsettin Sirer bunu şöyle belirtmişti: «O, köy çocuklarına sıçmayı öğretmeden okumayı öğretti.»

Tonguç istediği kadar yazsın bir kitabında: «Enstitü kaynağından yeni bir hayat fışkırdı. Bozkırlar şenlendi, susuz topraklar suya kavuştu. Karanlıklar elektrik ışığıyla aydınlatıldı. Issız dağların başına, vadilerin içine kültür müesseseleri kuruldu.» diye. O bozkıra ışık getirirken, Pandora'nın kötülük kutusunu açanlar bütün lânetleri ona yağdırdılar. Bu dönemde de küçük partilerin başkanları, başka iş yokmuş gibi Enstitülere çatıyorlar. Yeni Toplum dergisinde ikisi arka arkaya şöyle yazıyorlar: «Devrim okuldan çıkıp gerçekleşmez. Devrim emekçi halkın örgütlü mücadelesinden doğar. Köylüyü baskılardan kurtulmuş özgür vatandaş durumuna ulaştırmadan Anadolu köyü değişmez.» İkincisi

de şöyle diyor Köy Enstitüleri özel sayısında bu konuya değinirken: «Köy Enstitülerinin kuruluşu, burjuvazinin palazlanma döneminde büyük işgücü kaynağı köyler olan Türkiyede kendine yetişmiş işgücü temini meselesiyle yakından ilgili olsa gerektir.» Bazı öğretmen ve öğrencilerden de yıllardır bu görüşte olanları gördük. Zamanla gerçeği anlayıp susanlar, bunların içinden gelecek dönem için adaylığa hazırlananlar var. Küçük partilerin havada uçan başkanlarına da bir çift sözüm var burada: Devrim okuldan çıkmazsa gökten mi iner? Emekçi halkı örgütleyecek olanlar okulda değil de langa bostanında mı yetişir? Siz demiyorsunuz ama ben deyim: Sınıf bilincine varmak da okuma ve okutma yolundan giderek olur. Biz körükörüne tutkun değiliz yetiştiğimiz ocağa. Ama sizler de biraz cebe girecek türden laf söyleyin. Olumlu bir işçi kuruluşunun genel merkezinden birisi de geçenlerde «gerici bir kuruluş» diyordu Köy Enstitüleri için. Hepinizin toprağa bastığı günleri görecektir bu ülke...

ÖĞRETMENLER VE YÖNETMENLER

İlköğretimde ikiyüz bin, ortaöğretimde yüz bin, meslekî ve teknik öğretimde kırk bin olmak üzere, 350 bin öğretmen var yurdumuzda. İlk ve ortaöğretimde görev yapan öğretmenler, özellikle son yıllarda zulüm ve kıyım makinesinin çarkları arasına itilmişlerdir. Bugün, yoksunluklar içinde görev yaparken Anayasaya en çok sahip çıkan, 1961 yılında da köy köy, kent kent dolaşarak Anayasayı halka anlatmış olan, halkın çocuklarını eğitmekten ve halkının mutluluğunu istemekten başka kaygısı olmayan öğretmenlerin suçu ne acaba?

Anayasaya sahip çıkmak ve eğitim sorunlarının çözümü için uyarılarda bulunmak yönünden boykota gitmek, yurt çapında birkaç büyük yürüyüşe girişmek, kötü politikacıların ve Eğitim Bakanlığındaki yöneticilerin eylemlerini protesto etmek, hizmetlerin değerlendirilmesinde adaletli davranılması ve öğretmenlere baskının, kıyımın durdurulması.. olarak özetlenebilir bu «suçlar». Ne yazık ki, daha sendikalaşma hakları bile olmayan öğretmenlerin bu isteklerinin hepten karşıtı yapılmış, bu girişimler ilgililerin dikkatlerini sorunlara çekeceği yerde öğretmenlerin kıyımına neden olmuştur. Dahası da, hükümetin illerde kolu olan yöneticiler, son günlerde işi gücü bırakmışlar, TÖB-DER şubelerini kapatmakla uğraşmaktalar. Mahkeme kararıyla açılanlar olursa onları da yeniden kapatma yoluna gidiyorlar. Özellikle yeni yapılan bölge valileri toplantılarının ardından bu kapatma işlerinin hızlandığını görüyoruz. Düşünen, gören, halkıyla ve ülkesinin çocuklarıyla bütünleşmek isteyen bir kitlenin darmadağın edilmek istenmesidir bu.

Onbeş aydır, MC işbaşına geleliden beri yani; altı bin öğretmen kıyılmıştır. Çok partili dönemde yıldan yıla hızlanan öğretmen kıyımının doruk noktasıdır bu! Birkaç yıl öncesine oranla yüzde altıyüz fazladır bu sayı. Ekonomik gücü oranında, kıyımlarla ilgili 992 dâvâ açabilmiştir, TÖB-DER. Bunlardan 240 öğretmen hakkında yürütmeyi durdurma kararı vermiştir Danıştay.

İlçe ve il yöneticileri, İller İdaresi Yasası hükümlerine dayanarak öğretmenleri istedikleri anda açığa almakta, bir uçtan da öğretmenlerin başka yere atanması ya da Bakanlıkça işten alınması için yazılar yazmaktalar Ankaraya... İşten el çektirilerek bir-iki yıl beş parasız ortada bırakılan öğretmenler var. Hak aramaya kalkan öğretmenlere «Hakkınızda Valiliğin yazısı var» denilmektedir. Gizli yazılarla ve gerekçe göstermeden «Bu öğretmeni burdan alın» diyen yöneticilere sorarsanız, gerekçe yazmaya ne gerek varmış,

demek çok gerekçesi varmış ki isteniyormuş, bunu yukarsı anlarmış... Bu yüzden, valilere açık mektup yayınlayan öğretmen kuruluşları olduğu gibi, bir il'in beş ilçesinin tüm köy muhtarları birleşerek valilerine karşı bildiri yayınlamışlardır. Çünkü vali, öğretmen kuruluşunun ildeki başkanım çağırtarak makamında tokatlamıştır. Muhtarların bildirisi şöyle bitmektedir «Siz valinin tokatından ve sürgünden korkmayınız. Halkın tokatından korkunuz. Halktan ayrılmayınız. Halkın bir sonra gelen tokadı ağır olur.»

Bir başka ilde öğretmenlerin yayınladıkları valiye açık mektupta şöyle denilmektedir: «En tabii hakları olan mutemetlik meselesinde bile olmaz, dersiniz, Bu davranışınız kişi özgürlüğüne apaçık bir müdahale değil midir? İlle falan memura aldıracak maaşını demeye hakkınız var mı?» Anadoluda vali ve kaymakamların, öğretmenin maaşını alması için kimi mutemet seçmesi gerektiğine bile karıştıkları bir gerçektir. Ve burada bizim Çardaklı Bektaş Ağanın geçenlerde söylediğini anımsamamak elde değil: «Vali demek hökümet nerdeyse o vilâyeti oraya götüren adam demektir». Çünkü Bektaş Ağa, CHP döneminde kuş uçurtmayan, İnönü deyip başka şey demeyen valinin, sonraki dönemde aynı İnönüyü vali olduğu ilin sınırları içine sokmadığını görmüştür. Çünkü Bektaş Ağa, çevrede beğenilen bir öğretmen için valinin bugünlerde Ankaraya yazdığı şu mektubu ilçe gazetesinde okumuştur :

«Millî Eğitim Bakanlığına — Ankara;

Hüseyin Gökalp'ın aşırı bir solcu olduğu, devamlı aşırı sol faaliyetlerde bulunduğu, TÖB-DER'in güçlü elemanlarından olduğu... CHP ile işbirliği halinde bulunduğu Milliyetçi öğretmenlere karşı büyük bir cephe aldığı ve böylece bölgede huzursuzluk yarattığı ve görevini kötüye kullandığı üzüntü ile müşahede edilmektedir.

Hüseyin Gökalp'in bu faaliyetlerinin önlenmesi ve islahı

mümkün değildir. Görevinden alınarak il dışı tayinin yapılması zaruret haline gelmiştir.

Durumu gereği için bilgilerinize arzederim...»

Bakan ve Bakanlıktakiler de değişik düşünmediği için, çoktan gereği yapılmıştır bunun da.

Oniki Mart döneminde birçok öğretmeni evindeki kitaplarla birlikte Ankara Sıkıyönetim Kumandanlığına sevkeden ve «Evinde, ilişik listedeki sol yayınlar bulunan ve demokratik rejimi ortadan kaldırmak isteyen sapık fikir sahibi bedbahtların hareketlerini tasvip ettiği anlaşılan mevcuden gönderilmiştir» diye mektuplar yazan çevre illerin yöneticilerini de bilen Bektaş Ağa şöyle demektedir:

«CHP ile sözde işbirliği yapan ve «milliyetçilere» cephe alan Gökalp öğretmenin ıslahı mümkün değilmiş! Böyle diyor Vali. Peki, tarafsız bir yönetici olması gereken Vali, MC iktidarıyla işbirliği halinde olduğunu mektubuyla da belge lediğine göre, kendisini kim ve nasıl ıslah edecektir? Hele de şu TÖB-DER şubelerini kapatıp duran benzerlerini kim ıslah edecektir?»

Son günlerde TÖB-DER'in yirmidokuz şubesi valilerce kapatılmışlardır. Bunlar, Rize, Kalkandere, Pazar, Ardeşen, Kavak Mazgirt, Kocaeli, Gelibolu, Pazarcık, Kızıltepe, Mardin, Elbistan, Erzurum, Karakoçan, Taşova, Altınözü, Güney, Alaçam, Tokat, Konya Niksar, Fatsa, Urfa, Kahramanmaraş, Pınarhisar, Ordu, Gördes, Çankırı, Bilecik... Bu kapanışlar hareketli bir ortam yaratılarak, eğitim müdürlerinin öğretmenleri toplayıp tehdit etmesiyle, öğretmenlerin açığa alınmasıyla, sorgulanmasıyla, iç içe yürümektedir. Öğretmenlere, asılsız oldukları soruluş biçiminden de anlaşılacak olan sorular sorulmakta, «milliyetçi» olup kendileri kapatmazlarsa, dernekleri uyduruk bir nedenle kapatılmaktadır. Bugünlerde yirmiüç öğretmenin daha şut çeker gibi

yurdun şurasına burasına savrulduğu illerden birinde öğretmenlere yöneltilen sorulara bakın:

«Aşırı solcu imişsiniz?», «Sol propaganda yapıyormuşsunuz?», «Koyu bir CHP'li imişsiniz?», «Okulda milliyetçi öğretmenlerle tartışmalara girip onların çalışmalarını engelliyormuşsunuz?»

Öğretmenler toplantısında da şöyle dediği saptanmış bu il yöneticisinin: «Herbirimiz, devlet çarkının üyesi olarak muayyen görüşlerde birleşmeliyiz. İlimizin dahilinde kökü dışarda az öğretmen olduğunu tesbit etmiş durumdayız.»

Bunu dinleyen öğretmenler şöyle diyorlar: «Toplantıyla hiçbir ilgisi olmayan AP'li Belediye Başkanını yanında getirdiğine göre hangi muayyen görüşlerde birleşmemizi istediği açık. Ayrıca, kökü dışarda olan öğretmenleri hangi elektronik araçlarla saptadılar? Ülkü-Bir'in basılı bildirisini toplantıda öğretmenlere dağıttırdığına göre de, söyleyecek söz kalmıyor...»

TOB-DER Genel Merkezinden şubelere çekilen telgraflarda «emperyalizm» sözcüğü geçtiği için postanelerde telgrafları almamaya başladılar .Ama bütün bu tutum ve davranışlar, öğretmenleri yıldırmayacak, daha da güçlenmelerine, kenetlenmelerine yardımcı olacaktır. Kendilerini köyde taraf tutmaya zorlayan Millî Eğitim Müdürlerine karşı öğretmenlerin davranışları bunu kanıtlar: «Sizin mesleğimiz dışındaki amaçlarınıza âlet olamam. İşte köy, buyrun gidin, sorunlarınızı halka anlatın, bu hususları onlarla görüşün... Hiçbir baskı ve saldırıdan yılmayacağım. Hakkımda yapılacağını söylediğiniz atama kararını başım dik olarak beklemekteyim...»

Bunu söyleyen, köye gelen Eğitim Müdürünce tehdit edilen öğretmenlerden biri... Köyünde çalışırken açığa alınan başka biri ise şöyle demektedir:

«Kooperatif kurduğum için köy bakkalından tüccarlara değin karşıtlık gördüm. Politikacıların önünde dikçe durdu-

ğum için bir yığın soruşturma geçirdim. MC uzantısı edebiyatın divancılığı ötesinde öğretmenliği olmayan Millî Eğitim Müdürünün Valiyle işbirliği sonucu, çıkarına dokunduğum kişilerin hoşnut edilmesi için açığa alındım. Ama halkımla benim sarmaşık olmuş uğraşılarımı kesemiyeceklerdir.»

Bektaş Ağa Valileri kimin islah edeceğini soruyordu. Olaki onların islahı da öğretmenlerin boynuna borçtur. Çünkü öğretmen herkesin öğretmenidir. Dikçe duran, yan tutma tehdidini göğüsleyen odur...

Hukuk, yargı, üniversite ve sendika çevreleri gibi son günlerin olayları karşısında olumlu görüşler ileri süren çevrelerle yarış yapmalarını, sözünü ettiğimiz yöneticilerden bekleyemeyiz. Ama yasalara uygun tarafsız davranışlarını beklemek de hakkıdır öğretmenlerin. Hiçbir şey yitireceklerini sanmıyoruz böyle davranmakla.

Eğitim konularına yenilik ve çözüm getirmek, ücretlerinin arttırılmasını istemek gibi masum dileklerde bulunan öğretmenlerimizin durumu, ancak Haiti, Kenya, Yunanistan ve İran öğretmenleriyle kıyaslanabilecek düzeydedir. Başka birçok ülkenin öğretmenleri bu düzeyi aşmışlardır. Ama, saydığımız dört ülkede de bizdekine benzer kıyım ve tedirgin etme girişimleri görülmemektedir. Bunda da sondan birinciliği kabul etmemiz gerekiyor böylece.

Bu konuya değinmişken, ilköğretimin verimli olmasında büyük katkısı olan denetimin soysuzlaştırılması için gösterilen gayretin, denetmenleri rehberlik merkezlerine atayıp bu alanı da sınırdışı düşlerle uğraşanlara açmanın eğitimimizin bir direğini daha kırmaktan başka anlam taşımayacağını belirtmekte yarar var.

Aslında kıyılanın eğitimciler değil, eğitimimiz ve de geleceğimiz olduğu apaçık ortadadır.

ADAM KIYMA SANATI

Bir öğretmen okulunda çalışırken kıyılan resim öğretmeni Remzi Ölçer'leyiz. Olumlu düşünceleri, ilerici tutumu yüzünden kıyıma uğradığını anlatıyor. Bu yuvarlak sözleri somutlaştırmak, bunun için de ayrıntılara inerek bir öğretmenin nasıl kıyıldığını saptamak istiyorum. İlginç, aydınlatıcı şeyler çıkıyor ortaya:

«Önce kısaca kendinizi tanıtır mısınız?»

«Bir sığırtmacın oğlu olarak 1943'de Keşan'ın Kozköy'ünde doğdum. Babam, köye gelen memurlar gibi okutmak isterdi beni. 1957'de Kepirtepe Öğretmen Okuluna, yani eski Köy Enstitüsüne girdim. Kitap okumaya orada başladım. Dersler kitap kadar ilgimi çekmiyordu. Neyse, 1963'de öğretmen oldum. Altı yıl köy öğretmenliği yaptım. İki yılı Mardin yöresinde geçti öğretmenliğimin. Böylelikle ilk kez doğunun bir yerini görmüş oldum. Sonra Atatürk Eğitim Enstitüsüne girdim ve 1972'de bitirdim.»

«Kıyım nasıl başladı?»

«1972 - 73 öğretim yılında Adıyaman ilinin Besni ilçesindeki Erkek Öğretmen Okulunda göreve başladım. Kısa zamanda çevreyi, okulu, arkadaşları tanıdım. Türkiye'nin her tarafında olduğu gibi, burada da ilericiliğe, devrimciliğe, Atatürkçülüğe karşı bir gurup oluşturulmuş. Öğrencileri bölücülüğe yönelten bir düşüncenin, bazı gerici yönetici, toprak ağası tarafından desteklenip körüklendiğini gördüm.

Çalışmalarımda, Atatürk'ün devrimci düşüncesinden yana, bölücülüğe karşı oluşum, okumayı ve okutmayı sevişim, halktan yana davranışlarım, öğrencileri okumaya ve çevreyi tanımaya sevkedişim, devrimcilere cephe alan güçleri tedirgin etti. Çünkü kendileri, köylerden gelen yoksul halk çocuklarının dinsel duygularını sömürerek onları «milliyetçi» yapmayı iş edinmişlerdi. Bu öğrencileri bana karşı da kışkırtmaya başladılar. Öteki devrimci arkadaşlara karşı da kışkırtıyorlardı ama asıl hedef ben ve ruhbilim öğretmeni İhsan Yinanç'tı. Birinci yılı böylece atlattık.

1973-74 öğretim yılındaki çalışmalarımız daha bilinçle sürüp giderken Adıyaman il ve ilçe TÖB-DER Şubeleri beni bölge temsilcisi seçtiler. Çevreyle ilişkim arttı. Bu arada, Besni'de Töb-Der şubesinde kurduğumuz kitaplıktan öğrencilerin kitap alıp okuması, benim de ders saatları dışında orada olmam, gerici güçlerin tedirginliğini arttırdı. Bu güçler, derneğin kitaplarını toplama, derslerde arama yaparak kitap toplama girişiminde bile bulundular. Beni de yukarıya şikâyet ettiler. Müfettişler geldi ve böylece kıyım başlamış oldu...»

«Müfettişin yönelttiği sorular nasıldı?»

«Şöyleydi sorular :

— Derslerinizde konu ile ilgili olmayan afişlerin yazılmasına göz yumduğunuz iddia ediliyor?

— Öğrencilerinize derslerle ilgili olmayan kitaplar tavsiye ettiğiniz iddia ediliyor? Cevaplayın.

Soruları cevapladık. 5 Şubat 1975 tarihinde, yani Ecevit döneminde ve de Mustafa Üstündağ'ın kendisi gibi Amerika görmüş Öğretmen Okulları Genel Müdürü Celâl Şentürk imzasıyla (Bakan adına imzalanmıştı) şöyle bir yazı geldi "Geçirdiğiniz soruşturma sonucu, derslerinizde konu ile ilgisi olmayan "Bağımsız Türkiye - Emekçi Halk" gibi afişlerin yazılmasına göz yumduğunuz, düzenlenen raporda belirtilmektedir.

Hakkınızdaki inzibati yönden uygulanacak işleme esas olmak üzere T. C. Anayasası uyarınca 7 gün içinde yapacağınız savunmanın gönderilmesini rica ederim.»

«Yanıtınız ne oldu buna?»

«Şöyle yanıtladım bu soruları: Derslerimde konu dışı afiş yaptırdığım iddiası, beni suçlamak için, öğrencilerin yazdığı blok yazılar içinden kasıtlı olarak çıkarılmış sözler yüzünden. Hiçbiri öğrencilerce tekbaşına yazılmamıştır. Örneğin Bağımsız Türkiye sözü Atatürk'ün söylemiş olduğu bir paragraflık bölümden alınmıştır. O paragrafın tamamı şöyledir :»

«Tam bağımsızlık demek, siyasî, malî, ekonomik, yargı, askerlik ve kültür gibi her alanda tam bağımsızlık, tam özgürlük demektir. Bu saydıklarımın herhangi birinin bağımsızlığından yoksunluk, ülkenin gerçek anlamıyla tüm bağımsızlığında yoksunluğu demektir. Tam bağımsızlık benim karakterimdir. Bir millet eğer bağımsızlıktan yoksun bırakılmışsa, sömürü için en iyi ortam hazırlanmış demektir.»

Emekçi halk deyimi de, yine Atatürk'ün «Biz halk hükümetiyiz. Sosyal doktrin itibariyle biz hayatını istikbalini kurtarmak için çalışan işçileriz, zavallı bir halkız...» diye başlayan paragrafından alınmıştır. Bu paragraf ta öğrenciler tarafından tam metin olarak yazılmıştır. Değindiğim ve de öğrencilerimin yazdığı Atatürk'ün sözlerine candan katılıyorum. Bunları söylemek ve yazmak suçsa, bu suçu kabul ediyorum, dedim ve gereğini bilgilerinize arzederim diye yazıp yolladım...»

«Sonra?»

«Yetmişdördün on aralığında İnsan Hakları günü dolayısiyle bir pano hazırladık. Dünya insanlarının ezilmekten, açlıktan kurtarılma haklarıyla ilgili resim ve yazılar yer alıyordu panoda. Bu yazı ve resimler UNESCO'nun çıkardığı Görüş dergisinin Ekim 1973 sayısından alınmıştı. Kaymakam

Şükrü Samur okula gelerek bizim bu yazı ve resimleri toplayıp dairesine götürmüş. Kışkırtıcı nitelikte bulmuş bunları. Benim gazetelerden kestiğim yazıları da tehlikeli bularak alıp götürmüş. Bunlar, Sevgi Soysal'ın «Bizim Kadınlarımız», bir yabancı yazardan çevrilmiş «Eğitim Kadın Hakları», İlhan Arsel'in «Şeriat ve Kadın», Ercüment Akaryüz'ün «Ozgürlük ve Kadın» adlı yazılarıydı. İlki Yeni Ortam'dan, ikincisi Halkçı'dan, üçüncüsü Cumhuriyet'ten ve sonuncusu da Yeni Ortam'dan kesilmişlerdi. Bunları kendisi inceledikten sonra götürüp savcılığa vermiş Kaymakam. Aradan bir ay geçince beni çağırdı. Hazırlamış olduğumuz panoda öğrencileri kışkırtıcı resimler teşhir ettiğimizi ileri sürüyor. «Resimler kışkırtıcı değildir, Bakanlığın okullara gönderdiği Görüş dergisinden alınmışlardır, diye yanıtladım.

Bunun üstüne yine bir Bakanlık Müfettişi geldi okula. Çağırınca gittim. Yazılıp hazırlanmış üç soru sürdü önüme:

— Derslerde öğrencilere sol slogan öğrettiğiniz iddia ediliyor?

— İnsan hakları ile ilgili panoda, gazetelerden kestiğiniz kupürlerde öğrencileri kışkırtıcı resim ve yazıları teşhir ettiğiniz iddia ediliyor?

— Panoda, bazı kişileri hedef alan sömürücülükle ilgili resimleri sergileyip öğrencileri kışkırttığınız iddia ediliyor, ne dersiniz?

Dünyada ondört dilde, bu arada bizde basılan bir derginin resim ve yazıları olduğunu söylemekle yetindim. Gazetelerde nkestiklerimse herkesin okuduğu, kovuşturma açılmamış olağan yazılar...

«Kovuşturmanın ve de soruşturmanın sonu ne oldu?»

«Soruların yanıtım aldıktan sonra müfettiş benimle birlikte resim atelyesine geldi. Birşeyler aramaya başladı. Sonunda da Atatürk'ün sözlerinden oluşan ve yukarda sözünü ettiğimiz blok yazıları alıp götürdü. Bunların yanında şu blok da vardı:

«İhtiyaçların pençesinde kıvranan insanlar özgür insanlar değildir.» Bu söz Roosvelt'indir.

Başka bir soruşturma geçirmedim. Fakat tehditler, kışkırtmalar ve hakkımda olumsuz propaganda sürdü. Yaz tatili için köyüme geldiğimde, öğretmen okulu müdüründen bir yazı aldım. Yazıda İhsan Yinanç öğretmenle birlikte görevden uzaklaştırıldığımız bildiriliyordu. Şimdi köyümde bekliyorum...»

«Üzülüyor musun?»

«Neyeymiş üzülmek? Üzülmek korkaklıktır. Yaptıklarıma mı üzüleceğim? Hiçbir şey yapmadım ki. Yaptıklarımın azlığına üzülürüm, üzülecek olsam...»

KÖY ENSTİTÜLERİ VE YAZIN

Sonradan Eğitim Bakanlığı'nın kendine uygun müfettişleri eliyle «komünist yazarların eserleri ve hepsi de komünizmi telkin eden eserlerdir» diyerek toplayıp, büyük kanıtlar bulduk diye sevindikleri kitaplar şunlardır; Köy Enstitülerinde okutulan : Uyandırılmış Toprak, Ekmek ve Şarap, Ana, Şahika, Reaya ve Köylü, Sarı Esirler, Gölgeler Ordusu, Minka Abla, Sünger Avcısı, Fontamara, Resim Öğretmeni Değişen Dünya...

Demokrasi ve Sosyalizm, İnsanlığın Kurtuluşu, Sosyalizm ve Sosyal Mücadeleler Umumî Tarihi... gibi kitapların da Yüksek Köy Enstitüsünde tanıtıldığını, öğrenenler «bu kitapların mahiyeti artık öyle belli ki» demekteydiler... Hele «Tanrı» adlı kitabın tanıtılması büyük suç olarak gösterilmektedir. Oysa gizli bir şey yok. Harold Laski'nin Demokrasi ve Sosyalizm adlı kitabını bir öğrenci tanıtmış ve tanıtma

yazısı Köy Enstitüleri Dergisi'nde yayımlanmıştır. İhsan Güvenç'in «Tanrı»yı tanıtma yazısı da öyle...

Cesarettin Ateş'in «Yeter» şiiri, Turan Aydoğan'ın «Soru» şiiri, eline kalemi alan her yergicinin yazısına ya da kitabına alınmışlardır, Köy Enstitüleri'nin ne yolda olduğunu kanıtlamak için... Bu iki şiir de «Köy Enstitüleri Dergisi»nde yayımlanmışlardı ve gizli bir şey yoktu işin içinde...

Hatun Efe'nin «Elif Teyze» adlı yazısıyla, İsa Öztürk'ün «Dedikodu» adlı yazısı ve Freudizme konusunda verdiği konferans en çok dillerine doladıkları konulardır.

Reşat Şemşettin Sirer, Bakan olur olmaz şöyle demişti Tonguç'a: «En büyük suçun köy çocuklarına sıçmayı öğretmeden okumayı öğretmektir.» Köy Enstitülerinin bütün suçu aslında, öteki kuruluşlardan kırk yıl ilerde olmasıdır...

Örneğin, tanıtılan «Demokrasi ve Sosyalizm» kitabının tanıtma yazısından, kötüleyicilerin çeşitli kitap ve yazılarına en büyük tehlike diye adlandırarak aldıkları şu cümleler günümüzde her yerde yazılıp söylenebilmektedir :

«Evvelâ, bu siyasî iktidar, sonra kapitalist sistem çökecektir. Böylece burjuvacı ekonomi ortadan kalkacak ve yerine, planlı toplum ekonomisi olan sosyalist sistem geçecektir. Devlet ve bilim adamlarının tek görevi, gençliği ve bütün bireyleri bu esaslar dahilinde hazırlamaktır.

Sosyalizm, çökmekte olan kapitalizmin şiddet ve gürültüsünü unutturacak ve bittiği yerden itibaren yeni bir hayat başlangıcı, yeni bir tarih devri açacaktır. Bu bir zarurettir. Bu zaruret içinde sosyalist sistem, işi elealacak ve çizilen ülküleri gerçekleştirmeye çalışacaktır.»

Evet, kırk yıl önce çevrilen, basılan bir kitabın tanıtma yazısından, tutucuların kendi kitaplarına, hem de kendi yandaşlarına sosyalizm propagandası yapma pahasına aktardıkları paragraflardır bunlar.

Bu satırları burada. okuldan devrimci çıkmaz. diyen solculara da sunabiliriz. Elbette temelinden çatısınadek sosya-

list olmayan sistemin okulundan çıkmaz. Ama bunu Köy Enstitülerini amaçlayarak söylüyorlar. Oysa Köy Snstitüleri, öyle bir düzen içinde kurulabilmiş, yeni bir eğitim uygulaması yapan okullardır.

Köy Enstitüleri'nde oynanan oyunlara ve Köy Enstitüleri Dergisi'nde yazılan yazılara çatanlar, yurt gerçeklerinin değiştirilerek yazıldığını da örnekler vererek göstermeye çalışmışlardır. Ama aldıkları parçalar o kadar yurt gerçeklerine uygun ki, (hem de kırk yıl sonra bile) kendileri yurt gerçeklerini değiştirme çabasına giriyorlar bir çeşit.

Görelim

«Bizim Köy» oyunundan aldıkları şu cümleye bakın: «Muhtar olmak için mutlaka akıllı bir adam olmak gerekmez. Bizim köyde muhtarlığı, geniş tarlalara ve birkaç sürüye sahip olan adam alır. Muhtar, aptal olmasına rağmen misafirlerini ağırlamasını ve şehirdeki işlerini yürütmesini bilir. Bucak müdürü ile ahbaptır. Tabiî bucak müdürüyle nasıl ahbap olunur bilirsiniz...»

Bunda değişen, kırk yıl sonra, yani demokrasi geldikten sonra, Meclis'e girmenin de para zoruyla olduğudur.

O zamanlar Hasanoğlan Yüüsek Köy Enstitüsü öğrencisi, şimdi İstanbul'da öğretmen olan Hatun Efe'nin «Köy Enstitüleri Dergisi»nde çıkan «Elif Teyze» adlı yazısından da, yalandır bunlar, diyerek şu konuşmayı aktarmışlardır. Ama bize göre, bu güzel yazı kırk yıl sonra da varolan bir gerçeği vurgulamaktadır. Hatta bu semirme döneminde katmerli gerçek olmuştur bu :

«Hep burada mı yatıp kalkıyorlar, yiyip içiyorlar?»

«Evet, şu ocakta yemek pişirilir, o dizili kaplarla şurada yemek yenir, şurada oturulur ve çalışılır.»

«Hanımım bizlerin sizin gibi gat gat evimiz göz göz odalarımız yok. İşte böyle bir evimiz olur, gece demez, gündüz demez harıl harıl çalışırız. Bir dakikamız boş geçmez.»

«Teyze, çalıştığınız gibi de yiyorsunuz. Biz bir vumurta, bir bardak süt bulamıyoruz.»

«Oyle mi sanıyon hanımım, siz güç görmez, efendinizin getirdiğini yer otururusunuz. Bir çocuğunuz olunca hizmetçiler, dadılar tutarsınız. Elinizi sovuktan sıcağa vurmazsınız. Evinizde her çeşit meyva bulunur. Datlılar, yağlar, etler... Ne bileyim, her şey sizin içindir, işiniz gücünüz gezmektir.

Bak görüyon mu, köyde çoluk çocuk, avrat herif hep çalışıyok. Çalışmamıza göre de elimize geçen bir gat uruba, bir boz ekmek. Sizin gibi ayakkabılarımız sayısız deel. Üçdört yılda bir ayakkabı görmüyok. Fistanlarımız parçalanmayınca yenisini alamıyok... Siz de nasıl süs yapacağınızı bilmiyonuz...»

Böylece o günlerin yazılarını da anmış oluyoruz.

Üç ayda bir olmak üzere sekiz sayı çıkabilen «Köy Enstitüleri Dergisi» için, «hemen hemen muzır yazılarla dolu, bunları maskelemek için hayvancılıkla ve ziraatla ilgili yazılar var» demektedirler. Oysa bu dergiler, köy incelemesi, şiir, çeviri ve enstitü çalışmalarıyla ilgili yazı, kitap tanıtma, özet, konferans haberleri ile doludur...

Hem iş eğitimi yüzünden enstitü öğrencilerinin okumaya, öğrenmeye vakitleri kalmıyor, derler, hem de okuyup yazıldığı düşünüldüğü zaman karşı çıkarlar...

Oysa iş eğitimi de bir kültür, bir yetişme işidir. Hem de kitap bilgilerinin üstünde bir dünya verir insanlara. Bazı saylavlar, bunu kuruluş yasası görüşmelerinde de belirtmişlerdir...

Köy Enstitülerini, geri kalmış ülkelere kurtarıcı eğitim kurumları olarak salık veren Unesco'nun 1973'de hazırladığı bir rapor var. Okullarda hâlâ, çağdışı yöntemlerle, karatahtayla diplomalı işsizler yetiştirildiğini söylüyor ve eğitim sisteminin yaşamı etkileyen iş eğitim ilkelerine yönelmesi gerektiğini vurguluyor...

Burada, kuyruk acısıyla da ilgili olan bir iki küçük anıyı sergilemek zorundayım

Tahir Alangu, Trakya'da bulunan Kepirtepe Köy Enstitüsü'nde öğretmendir. Bir kız öğrencisine yan bakar. Durumu öğrenen okul müdürü :

«Hemen bavulunu hazırla ve yaya düş yollara, yoksa vururum;» der. Zaten tabanca elindedir. Böylece çıkarır yola. Gel zaman git zaman Kemal Tahir «Bozkırdaki Çekirdek»i yazar. Tahir Alangu anlatmış o da yazmıştır köy enstitülerini görmeden. Kemal Tahir, hep görmeden, dinleyerek yazmıştır zaten. Bir açık oturumda bize, köy dediğin dört kerpiç ev, görmeye ne gerek var, demişti. Ama hapisteki köylülerden dinleyerek pekâlâ köy romanları yazmıştır. Kutlamak gerekir kendisini. Bu, sanatçının hayal ve de yazma gücünü gösterir. Bu kitabında, köy enstitülerinde verilen emekleri, öğrencilerin gaddarca çalıştırılarak sömürülmesi, diye nitelemiştir .Enstitü öğrencilerine amele, kaba işçi diyen sağla birleşmektedir. Enstitüsülerin çalışmasını salt bir doğayla savaş olarak göstermektedir. Bu, dinleyerek yazıldığı için yüzeyde kalan, bilgiçlik taslamadan öteye geçemeyen bir çabanın ürünüdür.

İşin ilginç yanı, İstanbul Macar Konsolosluğu'nda bir kokteylde rasladım Tahir Alangu'ya. Kemal Tahir'e neden enstitüleri tersinden gösteren şeyler anlattığını sordum. Tarih 8 Mayıs 1973 :

«Geçenlerde İstanbul Radyosunda Kemal Tahir'le ilgili bir programa katıldınız ve burada, «Kemal Tahir, Köy Enstitüleri konusunda benim anlattıklarımı tamamen karşıt yönde alarak yazdı» dediniz. Ne demez istediniz?»

Cevabı «Beni fazla üzme, kalbimden rahatsızım ve boyuna kilo veriyorum. Ben Kemal Tahir'e Köy Enstitülerindeki günlük yaşantıyı anlattım. O'nun da Osmanlıcılığı tuttu ve işin tersini yazdı.»

Oysa bu kitap için ilk eleştiriyi, daha doğrusu övgüyü

Tahir Alangu, kendisi yazmıştır ve anlattıklarına uygunluğunu. doğruluğunu kabul etmiştir.

Dillerinin değil, bellerinin bile kemiği yok...

Köy Enstitüleri, doğanın ve de işin içinde yoğurduğu öğrencilerine, bilgi derslerini, tarım çalışmalarını, yapı uygulamalarını öyle bir uyumla yürütme alışkanlığı ve iş eğitimi veriyordu ki, disiplin kurulları hava alıyordu. Suç ve suçlu yoktu. Ama yüzyıllardır toplumu yerinde saydıran zihniyet durur mu, boyuna iftira yağdırıyordu.

Neden kızla erkek yanyana, omuz omuza derse giriyor, tarlaya gidiyordu. Bunu söyleyenler, köylümüzün zaten böyle karışık çalışıp, karışık yaşadığından habersiz görünüyorlardı. Neymiş efendim, kızlar, çocuklarını ayakyoluna gidip atıyorlarmış, oralar tıkanmış.

Koca koca diploma almışlardan okula gitmemişlere kadar birçok insandan bizzat kulaklarımla duydum bunu. Düşünmeye alışmamış bir toplumun bireyleri, kulaktan kulağa gelen böyle yakıştırmalara inanıveriyorlar.

En ilginç, Tonguç'tan sonra, İlköğretim Genel Müdürü olanlardan birisinin de bunu söylemesi. Şimdi Ankara'da avukat-öğretmen olan Refik Ergün arkadaş tanıktır. Genel Müdür olunca ilk olarak bunu önlediğini, övünerek ileri sürüyordu. halkı hangi damarından yakalayacaklarını şaşırmışların gülünç durumları.

Biz ona tek bir soru sorduk: «O kadar dirsek çürütüp diploma aldığın halde, Biyoloji yasalarını hiç mi öğrenemedin? Bu dediğin şey boyacı küpü mü ki, batırıp batırıp çıkarıyorsun?»

Köy Enstitüleri o yıllarda yeni yeni basında eleştirilmeye başlandığında, «Bu boz urbalılar ter kokuyor, bir de kalkıp Devlet Tiyatrosu'na Faust'u, Müfettiş'i seyretmeye gelmişler. Şehre de yakışmıyorlar. Bunlar ne anlar tiyatrodan. Güler misin ağlar mısın. Üstelik daha biz şehirliyi okutamadık, ne gereği var bunlarla uğraşmanın...» dendiğinde, sa-

vunmuştur bile bu kurumları aynı kişi. Çıkar giriyor işin içine demek ki...

İşte böyle böyle, maaşa geçirme, iş araçlarını ve hayvanları geri alma, baskı yapma ve halkın gözünde kötü düşünceli gösterme yöntemleri uygulanarak, hem köy Enstitüsü öğrencileri ve oradan çıkan öğretmenler, hem de yöntem ve ruh değiştirildi; oralara ırkçı öğretmenler bulup yollanarak enstitüler değiştirildi ya da yeni okul ortadan kaldırıldı. Yeni insanın yolu tıkandı.

Ozetlemeye kalkarsak, o zaman büyük suç olarak gösterdikleri sokuluk, okuma, şimdi olağan karşılanan bir durum. İş eğitimi, dünyanın uygulamadan kurtulamayacağı bir yöntem olarak kabul ediliyor artık. Kızla erkeğin birlikte ders ve iş görmesini de yadırgayamayız. Köy çocuklarını okutalım mı okutmayalım mı konusu ise artık en gerici hükümetlerin bile programlarına «Okutalım!...» diye geçmekte oy için de olsa.

Aslında, taa o zaman enstitüleri eleştirenler, kendi çocuklarını fakültelerde, Avrupa'larda okutuyorlardı. Ve kızları erkekleri karışıktı. Eleştirilerinin yurt için, ulus için değil, kendi çıkarları doğrultusunda olduğu, çıkarlarının sürüp gitmesi için köylünün boynu bükük, yakası yırtık kalmasını amaçladığı bir gerçektir. Aradan yıllar geçtikten sonra, daha iyi anlaşılıyor bu...

Tüm eleştirdikleri noktaları sıraladığımız zaman, Türkiye'de bugün olağan sayılan durumlar olduğu, horozun erken öttüğü, ya da kırk yıl önce bazı şeylerin Köy Enstitüleri yoluyla başlatılmasından ürküldüğü ortaya çıkmaktadır.

Bu noktaya gelip dayanınca, günümüzde bazı solcu geçinenlerin Köy Enstitüleri'nden ne istediği üzerinde de yeniden birkaç cümleyle durmakta yarar olacağı kanısındayım:

Egemenler, halkla bütünleştikleri için enstitü çıkışlı öğretmenlere karşı çıkarken, halkın ta kendisi olan enstitü öğrencilerinin bilinçlenip, örgütlenmesinden korkarken ve bu-

nun için bu kurumları kapatırken, kendi açılarından doğru hareket ediyorlardı. Oysa günümüzde solcu geçinenlerin bazılarına göre (ki bunların içinde parti kuranlar bile var) bu özellikler yani egemenleri rahatsız eden tutum enstitülerde yokmuş. Köy Enstitüleri'nin 36. yıldönümü dolayısıyla onlardan ikisinin, bir dergide yazdıklarını yeniden görelim

«Köy Enstitüleri, üretimle sıkı bağları olmakla birlikte, önünde sonunda Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullardır, üstyapı kurumlarıdır. Devrim okuldan çıkıp gerçekleşmez. Devrim, emekçi halkın örgütlü mücadelesinden doğar.»

«Köy Enstitüleri'nin kuruluşu, burjuvazinin palazlanma döneminde, büyük işgücü kaynağı köyler olan Türkiye'de kendine bir ölçüde yetişmiş işgücü temini meselesiyle yakından ilgili olsa gerektir.»

Terimizden sözedenlere, «Bir avuç insanın, sömürücünün, mis sabunuyla yıkanması yerine, milyonların uyanışa doğru kanter-içinde yürümesi iyidir» diyorduk. Şimdi bunlara ne diyelim. Daha doğrusu neresinden tutalım bu havada uçan, toprağa basmayan düşünceleri?

Okullar Millî Eğitim Bakanlığına bağlı olmayacak da nereye bağlı olacaklardı? Millî Eğitim'in ilericilerin eline geçmesi iyi değil mi? Devrim okuldan değil, emekçi halkın örgütlü mücadelesinden çıksın, kabul edelim. Ama emekçi halkın örgütlenmesi için, uyanması için bizzat kendi çocuğunun Köy Enstitüleri gibi bir kurumda yetişmesinden daha uygun ne olabilir? Ayrıca okul olmadan, eğitim görmeden devrimci olmak, devrimci halk olmak nerede görülmüş? Dünyaya açılmış, belli bir bilinç düzeyine gelmiş, yani okul ve kitap görmüş insanlar olmasa, halk nasıl örgütlenir çağımızda, anlamak güç doğrusu... Hele hele sınıf bilincine nasıl varılır, okulsuz-kitapsız?...

Bir de burjuvazi kendine yetişmiş işgücü temini için bu okulları açmışmış. Öyle bile olsa bu burjuvazi var diye, okul açmanın, insan yetiştirmenin karşısına geçmek niye? Hele

Köy Enstitüleri gibi, olaki burjuvazinin davulunu çalmak yerine, o davula çomak sokmak açısından değerlendirilebilecek kurumlar söz konusu olunca. Neymiş efendim, Tonguç, altucu bir devlet memuruymuş. Tek başına bir köy okulu bile yaptıramazmış. İyi ya, yurdu yönetenlerle işbirliği edip, egemen çevrelerin tutumuna karşın bu başarıyı gösterebilmiş ya... Ona kalırsanız Atatürk de bir insandı, bir devlet memuruydu...

ŞİİR

Köy Enstitülerinde uygulanan iş eğitimi, nasıl ki o günedek ezberci öğretim yapılan öteki kurumlardakinden ileri ve değişik bir anlam taşıyorsa, iş eğitiminin uygulandığı bu kurumlarda başlayan yazına karşı büyük ilgi de, daha değişik ve daha köklü, daha gerçekçi, kısaca Anadolu toprağının acısını buram buram yansıtan bir içerik getirir.

Köy Enstitüleri Dergisi adıyla Ankara yakınlarındaki Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsünde çıkarılan üç aylık dergiden başka, sayıları yirmibir olan öteki köy enstitülerinden çoğu da aylık dergiler çıkarıyordu. Bu dergilerin tümünde, o günedek görülmemiş düzeyde ve geleneklerden toprak sorunlarınadek çeşitli incelemeler, köy yaşamının en karanlık köşelerine ışık tutan öyküler, çeşitli dillerden öğrencilerin çevirdiği yazılar yer alıyordu. Bu konuların tümünü birden bir yazıya sığdırarak incelemek olanak dışı. Bu yazıda, köy enstitüsü öğrencilerinin o dergilerde yayınlanan şiirlerine kısaca değinerek ve bazı örnekler vererek, otuzbeş yıl öncenin ortaöğretim kurumu sayılan enstitülerdeki (günümüzde bile erişilemeyen) şiir havasını, düzeyini elimden geldiğince yansıtmak istiyorum :

Bozkırlara, kepir topraklara enstitülerin kuruluşu, sonra bozkırların ve kepirlerin ışığa, suya kavuşması, Tahir Alangu anlayışıyla taban tabana zıt şiirler yazdırmıştır öğrencilere. Alangu, Kepirtepe'de öğretmenken kovulmuştur okul müdürü Ağanoğlu'nca. Çünkü küçük davranışlar içine girmiştir. Sonra da, köy enstitülerindeki yaşamı Kemal Tahir'e başka türlü yansıtmıştır. Zaten mapusdamından dinleye dinleye yazmaya alışkın romancımız da, mal bulmuş gibi Bozkırdaki Çekirdek'i yazmıştır .Köy Enstitülerindeki yaşamı cehennem azabına benzeten sayfalar yazmıştır. Bu destanı ne anlatanın ne de yazanın kavramaları demek ki olanaksızmış. Kepirtepe Köy Enstitüsü öğrencisi İlyas Özcan, K. Enst. Dergisinin ilk sayısında "Kepirtepe'de Su ve Işık" adlı şiirine şöyle başlıyor

Bir avuç insandık bildik huyunu
Kalbinden kan değil su akan Kepir!
Bağrında bulduğun serin suyunu
Hasretin tadıyla iç de kan Kepir!

Yeşille işledik süsledik seni
Yine sende bulduk özlediğini
Işığın çiçekten bin demetini
Takın pırıl pırıl, parla, parla, yan Kepir!

Yine bu sayıda Gölköy Enstitüsü öğrencilerinden Mustafa Kahraman'ın 'Köylüme' adlı bir şiiri var. Bu şiirden de iki dörtlük okuyalım. Okuyalım da, usul usul havasına girelim 17 Nisan şiirinin :

Bekleme sabahı erkenden uyan
Kollarına güven tırpana dayan
Elinde şemsiye efendi olan
Yaradılışında seninle birdir.

Çıkmadık sade bir canın da kalsa
Kalbinde yurdunun sevgisi varsa
Ey köylüm sana da soran olursa
De ki Cumhuriyetle imanım bir'dir.

Kepirtepe Köy Enstitüsünden gelen ve Köy Enstitülerinin yetiştirdiği büyük ozan Başaran'm 'Halâ' adlı şiiri :

Daha yaramızı saramadık
Kümeslerimizi tilkiden
Tarlalarımızı ayrıktan
Kurtaramadık...

Bulamadık, aramadık başımıza çare
Halâ benzimiz sarı
Gözler dayanmıyor görmeğe
Sıtmalıları...

Halâ korkumuz bir sinekten
Ey toprak!
Bağrı yanık dostum
Serinlemek istersen
Bağrını rüzgâra aç
Bak
Tarlalarımızın adı halâ
Boz, kepir, yoz, kıraç.

Ve ikinci sayıda yine Başaran'm 'Yağmur Bekleyen Toprak'ı var. Şöyle bitiyor :

Bir yudum nur için kımıldandı öz
Nemli ufukları arıyor her göz
Ne etsek Tanrıya işlemiyor söz
Bir damla su diye çatlıyor dudak.

Pazaröreh Köy Enstitüsü öğrencisi Kamil Arık da daha Enstitüye gelir gelmez köyünü özlemiş :

Üç kara sapanla baral öküzüm
O biçare anam hem iki gözüm
Onbeşlik mor sıpam varlığım özüm
Kimbilir nerede, bilmem ne oldu?

Kulpu kopuk kazan, üç dört de tabak
Kış yaz aşımızdı bal gibi kabak
Ağaç kaşık sanki bir kepçe kulak
Kimbilir nerede, bilmem ne oldu?

İkinci sayıda Cesarettin Ateş'in 'Yeter' adlı şiiri de yer almıştı. Cesarettin Ateş Beşikdüzü Köy Enstitüsünden gelme:

Yüzyıllarca çektin bitmedi derdin
Gitmedi alnından çamurlaşan ter
Sesin duyulmadı göğsünü gerdin
Yeter artık bugün, çektiğin yeter.

Her sabah yol aldın türkü dilinde
Tırpan omuzunda orak belinde
Ektin biçtin nasır kaldı elinde
Yeter eller için ektiğin yeter.

Yazlar geldi orağını biledin
Biçemedin, bahtım böyledir dedin
Buğday ektin arpa ekmeği yedin
Yeter artık arpa yediğin yeter.

On koyunun çoban oldun peşinde
Baharın da dağda kaldın kışın da
Boyun eğdin daha küçük yaşında
Yeter beyim paşam dediğin yeter.

Ve Turan Aydoğan'dan iki şiir :

SORU I

Şu benzi güz elması renkli
Lacivert ceketli sevimli çocuk
Neden böyle de
Bu saz benizli
Yalın ayak, baş kabak çocuk
Öyle değil?

Nedendir ey ağacığım,
Dalının biri sarı biri yeşil
Biri kurur biri büyür
Biri ağlar biri güler
Nedendir?

MANİLER

Ekin ektim ot bitti
Yuvamda baykuş öttü
Hasretlik çeke çeke
Gençliğim elden gitti

Bugün tok yarın açım
Ak oldu kara saçım
El bey paşa ben ırgat
Tanrım ne idi suçum

Çiçek açar yaz gelir
Dallara kiraz gelir
Kara gün kara kalmaz
Türki gelir saz gelir.

Haşim Kanar'dan da 'Mezarlık Köy' var:

Bir köy gördüm etrafı mezarlık
Göremedim bu köyde

Kadın erkek
Yüzü canlı
Gülen bir tek varlık.
Sanılır ki bu köyde
İnsanlar dünyadan mezara gitmez
Mezardan dünyaya gelir
Görülür ki bu köyde
Dağlar çıplak
Evler yüksek birer mezara benzer
Denilir ki bu köyde
Yaşamakla ölmek bir.

Sanki Haşim Kanar'a 'nazire' yazmış üçüncü sayıda Başaran. İşte 'Arayış'ı :

Sen, kırların kokusunu veren
Kavallardan dinlediğim köy
Ballandı mı mevsim bahçende?
Halâ sevda şarkısı mı söyler
Gül benizli kızlar ormanda?
Ötüşü hazin
Pınar başında kınalı kekliğin
Gözyaşına benzer yıldızlar neden?
Yolunu arıyorum
Sen bildik hayaller içinde gülen
Kavallardan dinlediğimiz köy
Nerdesin?...

Kepirtepeli Ümmü Altan 'İş Gecesi'ni anlatıyor :

Bizler gece mehtapta saman taşıdık
Mehtabın güzelliği derde dermandı
Güzel bir gecede iş hayatı yaşadık
Ah gönlüm, o geceyi bir bayram sandı

Küfeler tesgereler gidip gelirken
Sabahı istemezdim gece mehtapta
Altın ay göklerden bize gülerken
Daha fazla çalışmak isterdim hatta.

Derginin beş ve altıncı sayıları birarada çıkmış. Bu sayıda Talip Apaydın hem köy enstitüsüne okumaya gidişini anlatmış bir öykü gibi, hem de iki küçük şiiri var: İşte onlardan biri 'İnce Yol' :

Bizim köyden önce ince bir yol gider
Şehir yoludur Ödemiş'e gider
Şam'a gider.
'Genç gidenler dinç dönerler'
Şehir yoludur ince ince gider
Düşündürür adamı ince ince.

Bu sayıda benim de küçük bir şiirim çıkmış: 'Kör Memet'

Babasının meslekdaşı
Bizim köyün sığırtmacıydı.
Ona çoban Memet derlerdi,
Vücudu zayıf, gözünün biri kördü
Fakirdi
Her yıl sığır güderdi.

Tufan Doğan'ın 'Kavlak Öküz'ü uzun bir şiir. Bizim yerimizse dar. O yüzden, bu uzun şiirin son bölümünü vermekten kendimi alamadım:

Kavlak öküzü sinekler
Tohumu karıncalar kapıştı
Bulut ağlamadı

Ve gülmedi güneş
Yarık toprakta yarılmayan ayaklarımız
Tersiz alnımız görülmezdi.
Yamalı şalvar, yakasız gömlek,
Yüzümüz gülmezdi.
Bazan
Ağlayarak dönerdik
Tarladan
Kulu görmüyor ama
Allahı da kör derdik.

Emin Neşe'nin 'Her Gelen Allahtandır' adlı şiirinden de bir bölümü okuyalım:

Yaba elde
Rüzgar beklemek,
Gözde yaş, dilde dua
Kurban kesip yağmur dilemek
Ne acı!
Halbuki
Rüzgar pervanede
Sular çaylardadır...

Yılın her gününde didindi durdu
Poyraz çatlak çatlak etti tenini
Sıcak kavurdu,
Tohumu kuş yedi.
Ekini sel bastı,
Kozayı otlar.
Çiçekleri dolu döktü
Şakaklarda kaldı avuçlar...
Dert yandığı kimselerden
'Her gelen Allahtandır' diye
Teselli buldu.

Köy Enstitüleri tüm çalışmalarıyla, programlarıyla, iş eğitimi uygulamasıyla ve dergileriyle ve de tüm şiiriyle... tarihe mal oldu sayılır. Günümüzde eğitim işlerini yürütmekle görevlendirilen politikacılar benzerlerini kurmaktan falan söz ediyorlarsa da biz inanmıyoruz bir düşünce, bir eylem üreteceklerine... Yapabilirlerse ilk sevinen de biz oluruz, orası ayrı. Diyeceğim şu ki, Enstitü çıkışlı ozanlar oradakiler kadar değil. Sonradan, 'Köy Enstitülü Yazarlar ve Ozanlar' adıyla bir inceleme - Antoloji hazırlandı. Oraya göz attığımız zaman da günümüz şiirine olumlu katkıda bulunan ozanlarla karşı karşıya geliyoruz. Onlardan da kısa kısa birkaç örnek vermeden geçemezdik :

İşte Ahmet Uysal'dan kısa bir şiir; 'Sürgün' :

Bir sürgün gece
Tutar bizi de buluşturur
O dostlarla
Gür sesli koroların
Bozkırda söylediği şiirlerde

O Talip'tir belki oh be
O köylü yüzü o soy sanat
O izler
Yadırganan gülmelerimizde.

Ahmet Köklügil'den 'Uyanış' :

Bahar kokuları geliyor
Burcu burcu halk bahçelerinden
Işbaşında usta bahçıvanlar
Tarıyorlar toplum toprağını
Sürüyorlar yeni baştan

Yeni bir sabahın eşiğinde
Kendini yeniliyor halkım
Ağaçlar çiçeğe durur gibi
Dalını şehvetle sarar gibi
Asmada salkım.

Yeni bir mevsimin muştusunda
Bozkırda çatlayan çekirdek
Kocaman devrim gülleri yakalarda
Gülüyor Anadolum renk renk!

Ve Fehmi Salık... Dinleyelim:

«Pötürgeye henüz atanan bir kaymakamı Malatya valisi görevine gönderirken şu tembihi yapmayı da unutmaz: 'Orda bir ortaokul müdürü vardır, tehlikelidir. Fazla ilişki kurmayın onunla. Hareketlerini takip edin.'

Burası Atatürk Türkiyesi
Ben Atatürk'ün öğretmeni
Bu Atatürk'ün kaymakamı,
Sen Atatürk'ün valisi.
Pes... doğrusu...
Şimdilik künyemiz bu
Hani adamın dediği hesap
'Ekmek atlı biz yayan'
Dayanıncayadek
Yiğitce, doğruya, aydına selam.

Gelelim Ali Yüce'ye ve dinleyelim: «Köy Enstitüsüne giderken, okuttular, ovalattılar, olmadı. 'Amanın dünyanın çivisi kopucu! Nuru'nun oğlu Molla Ali gavur yazılmış.' Dağ bayır, dere tepe kovalaştık. Düziçi Köy Enstitüsüne vardığım zaman, öte dünyadan gelmiş gibiydim. Ellerim, ayaklarım, yüzüm-gözüm it çiğnemiş gibi. Üstümü başımı çalı-

lar yemiş. Herkes beni çocuk yazdırmaya gelmiş bir adam sanıyor.

Mürselekli Kadınlar'dan :

Biz Mürselekli kadınlar
Geceleri tütün dizerik
Acılarımızı dizerik ipe
Karanlığı dizerik abooooov
Yüzlerimiz ay tutulur
Yıldız tutulur gözlerimiz

Kazma kazarık çüt sürerik
Yorgunluk ekerik toprağa
Gürültüye bata çıka
Bir uçak geçer üstümüzden
Bizi duyamaz abooov.

Ve emperyalizm :

Aşk değil unutayım, zehir değil yutayım
İnceldikçe bağımsızlığın boynu
Kalınlaşır boyunduruk
Kan etmiş ekmeğimi yabancı tekme
Suyumu irin etmiş yerli yumruk
Barış yiyip savaş kusar
Et koynumda kör bir güvercin

Ben Türküm ya sen nesin
Oturup emperyalist kucağına
Altın kaşıkla mama yemişsin
Ben mağarada samanlıkta ahırda

Allahın emri emperyalizmin kavliyle

Dünyaya borçlu gelmişim
Vergi etmişim yorganımı faiz etmişim
Sen çıkıp milletin yorgun sırtına
'Milliyetçiyim' demişsin.'

Türk eğitim tarihinde, hatta Türk tarihinde 17 NİSAN da bir umuttu. Bu umut da yerle bir edildi birçok umutlarımız gibi. O yüzden, Hüseyin Avni Tatar'm gerçekleşmeyen masum dileğiyle bitirelim yazımızı:

«Asırların özlemi sır kalmış o amaca
Sana tek kavuşacak ben varım» der göreyim.
Nasırlı avucunu gösterirken yamaca
Onu coşmuş göreyim, onu gürler göreyim,
Bozkırı fethetmeğe çıkmış bir er göreyim.

Şu yurt efendisinin elinden olsun tutan
Ocakta tezek değil sobada kok göreyim
Sapsarı çırılçıplak avcuyla toprak yutan
Şu duvar dibindeki yavruyu tok göreyim
İlacı iplik olan sıtmayı yok göreyim.

Taçları tepelemiş kahramanlar ilinde
Ahır köşelerine sokulmuş fen göreyim
Anamı mektup yazar bacımı tahsilinde
Babamı motor sürer yavrumu şen göreyim
Geçmişim göremedi ne olur ben göreyim.

TİYATRO ÇALIŞMALARI

Oğretmen kurumları içinde «Açık hava sahnesi» yalnız Köy Enstitülerinde vardı. Özellikle Hasanoğlan köy Enstitüsünün Açık Hava Tiyatrosu mimarlık yönünden de pek de-

ğerlidir ve her türlü temsile uygun nitelikler taşımaktadır.

Köy Enstitülerinde temsiller, folklor ve müzik çalışmaları bir bütündü. Bayram ve eğlence bile üretim demekti. Uretim de zaten bayram havası içinde, oyunlu-türkülü yapılırdı. Enstitülerde oynanan oyunlar, çekilen halaylar ve müzik şölenleri köylerde yineleniyordu. Sözgelimi, köylere birer aylık gezi ve ders uygulamasına çıkan öğrenciler, millî oyun ve türküleri de içeren temsiller vermişlerdir. Böyle akşamlar, köy ve kasaba halkı için hareket, neşe kaynağı olmuştur. Örnek olarak, Trabzon, Beşikdüzü Köy Enstitüsünde bir ekibin gezisini alalım:

Balık ekibi, kitap, kemençe ve mandolinlerini alarak, yarısı karadan yarısı denizden yola çıkar. Zaman zaman kara ve deniz ekipleri yer değiştirir. Horonlar, şiirler, türküler yanında, cumartesi eğlencelerinde oynanıp pişirilmiş iki oyun vardır repertuvarda... Geceleri, konak yerlerinde ora köylüleriyle programlı eğlenceler düzenlerler. Sahne oyunları, halay ve zeybekler oynar, türkü ve şiir okurlar; bunları onlara öğretmeye çalışırlar, onlardan da yerel oyun, halay ve türküleri öğrenirler. Bir yandan da balık tutmaktadırlar. Karadeniz kıyısında halkın yaşayışı, üretimi, üretim araçları ve ilişkileri incelenir. Sonuçlar yazılı olarak enstitüye getirilir ve değerlendirilir. Bu arada öğrenilen oyunlar gözden geçirilir, işlenir ve oynanır.

Kısaca, Anadolu köylerinin enstitülü çocukları, yaya ya da motorlu ekipler olarak köyleri gezmişler, enstitüde öğrendiklerini köye götürmüşler, köyde olanı enstitüye getirip işlemişler, geliştirmişlerdir. Bu sonuçları yaşama geçirmişlerdir. Bugün, onların kalıntısı öğretmen okullarında bu ürünler halay, türkü, oyun olarak tükenmemiştir. Köy okullarına da yerleşmiştir bu gelenek.

Enstitüler, köyden getirip işleyerek oynadıkları oyunların yanında, klasik tiyatro yapıtlarını da oynamışlardır. Erekleri Batı tiyatrosunu da yakından tanıyarak çağdaş ti-

yatro anlayışına ulaşmaktı. Batı tiyatrosu temel alınıyor, kendi motiflerimizi, kendi konularımızı o teknikle işleme yoluna gidiliyordu. Nitekim, Batıdan ilk yapıt, Köy Enstitülerinin 4. kuruluş yıldönümü dolayısıyla 17 Nisan 1944'de Hasanoğlan Köy Enstitüsünde oynamıştır. Öğrenciler, bunu izleyen yapıtlarından seçmeleri sırayla oynamışlardır: Molière'den «Zoraki Tabip», ve «Kibarlık Budalası», Sophekles'ten «Kral Oidipus», Gogol'dan «Müfettiş», Shakespeare'den «Bir Yaz Gecesi Rüyası», Çehov'dan «Teklif»... Bu oyunlar, kendi yuvalarından başka ilçe ve il merkezlerinde de oynanmış, halkın ilgisini toplamış, alkışlanmıştır. «Müfettiş» oynanırken birkaç ilde durdurulmuş, ama halk engellemeyi önlemiş ve seyretmiştir...

Bu yapıtlar, öğrencileri kendi öz oyunları üstünde düşündürmüş, kendi oyunlarını geliştirmeye itmiştir. Çünkü Batının bu klasik yapıtlarının temelinde de, esin olarak halkın oynadığı oyunlar yatmaktadır. Sözgelimi Gogol'un «Müfettiş»i iyi düzenlenmiş ve ayrıntılanmış bir oyundur ama, bunun yanında öğrencilerinin geliştirip oynadığı «Köy Doktoru» bir düşündürücü motif olarak kalır. «Bizim Köy» bu alanda en iyi oyundur.

Köy Enstitüsü öğrencileri demişlerdir ki:

«Bir ilkemiz de, Batının sanatını, bunu geliştiren ustalarını ve yöntemlerini tanıyarak, kendi sanatımızı o düzeye çıkarmaya çalışmaktır. Bu yüzden de, eğlencelerimizde yer alan köy orta oyunlarımız, gerçek tiyatro yapıtı durumuna getirilebilir. Tiyatronun, insanlığın ruh ve düşünce yapısını geliştiren, beğeni düzeyini yükselten bir sanat dalı olduğuna inanıyoruz...»

Görülüyor ki, enstitülerde yetişen öğrencilerin düzenlediği haftalık eğlentiler, aynı zamanda toplumsal eğitimi ve de çağdaş öğretimi destekleyen, duygu ve düşünceleri geliştiren toplumsal bir işlevi yerine getiriyordu. Halk havaları, halk dansları, mertliği simgeleyen zeybek oyunları, ho-

ronlar bir duygu bütünlüğü yaratıyordu. Bu eğlencelere çevre köylerden gelenler de seyirci ve oyuncu olarak katılıyorlardı.

Öğrencilerin oynadığı köy oyunlarından, bir bal bölüşme olayı üstüne kurulmuş «İbiş'le Memiş», güldürü yanı ağır basan bir oyundur. Bunun yanında «Köy Doktoru», bir olgunun, -bir gerçeğin hayal ve düşünce yardımıyla oyunlaştırılmasıdır. Öğrencilik yanı ağır basar. Burada, kocakarı ilâçlarıyla savaşmakla birlikte çıkarını da kollayan bir doktor anlatılır.

Oyunları epik tiyatro dediğimiz türe sokabiliriz. Orta yerde oynanırlar. Salonun ya da alanın her yanı oyuncuların hareket alanıdır. Dekor ve araçlar çok sadedir. Kostüme, makyaja fazla önem verilmez. Perde ve sahne ancak olağanüstü durumlarda kullanılır.

Köy enstitülerinde en çok oynanan oyunlar, öğrencilerin tek başına ya da birlikte yazdıkları oyunlardır. Bunlardan bazıları iskelet bir metinle «tulûat» biçiminde de oynanmıştır. Bir keresinde, enstitümüze yakın iki köyün ilişkilerini konu alan bir iskelet oyun yazıp birkaç arkadaşla ana çizgilerini görüştükten sonra, oynamak için açık havadaki eğlence yerinde topluluğun ortasına çıktığımızı anımsarım. Köy odalarında köylülerde böyle yapmıyorlar mıydı?...

Bu eğlentiler ve oyunlar desteksiz değildi. Köyden gelen öğrenciler kültürel ve bilimsel bir ortamda buluyorlardı kendilerini. Çevrilen klasikler, çıkan dergiler ve gazeteler harıl harıl okunuyordu. Enstitülerin her birinde dergiler çıktığı gibi, bir de «Köy Enstitüleri Dergisi» çıkıyordu Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsünde. Tiyatronun önemi ve çeşitli ülkelerin tiyatrosu üstüne öğretmenler ve öğrenciler konferans veriyorlardı. Sözgelimi öğretmen Saffet Korkut, İrlanda Tiyatrosu üstüne konferans vermişti.

Ankara'ya yakın olan Hasanoğlan Köy Enstitüsü öğren-

cileri, o yıllarda yeni kurulan Devlet Tiyatrosuna gidiyorlardı zaman zaman. Buz urbaları, terli alınlarıyla dikkati çekseler de, toplu halde oyunu seyredip dönüyorlardı. Öteki enstitülerin öğrencileri de ekip olarak gittikleri enstitülerden dönerken yollarını Ankara'ya tiyatroya uğratmaya çalışıyordu. 1946'da Necip Fazıl'ın «Sabırtaşı»nı oynamak gerekmişti. İvriz'de bunu oynarken her şeyi anlıyorduk ve bu her şeyi anlatıyordu... Bağrımıza sabırtaşı basmanın zamanı gelmişti...

Okuldan çıkınca köye giden ileri düşünüşlü bir doktor, ilkin maddî sıkıntılara düşer. Çünkü, kocakarı ilaçlarına bel bağlayan köylüler doktora inanmazlar... Ama köylüyü yılmadan işlemeye başlar doktor. Bir gün, ölmek üzere olan bir hastaya, kurtarılabileceğini söyler. Oysa köylüler umut kesmişlerdir bu hastadan. Doktor hastaya bakar, birkaç gün sonra iyileşir hasta. Köylüler de doktora inanmaya başlarlar...

Doktor der ki:

«Bu kadar basit hastalıktan insanları kurtarmak işten bile değil. Ben ölüleri bile diriltebilirim.»

Köylülerden biri doktora yalvarmaya başlar:

«Aman doktor, haydi mezarlığa gidelim de kardeşimi dirilt.»

Doktor, soğukkanlılığını koruyarak gider mezarlığa. Kendisini yalnız bırakmalarını söyler.

Tam o sırada ayağına kapanan bir köylü:

«Aman doktor, ondan çektiğimi ben bilirim, sakın diriltmeyesin,» der.

Başka bir mezarın başına gelirler. O zaman da başka bir köylü:

«Aman o benim karımdı. Ben değil, köylü de bıktı ondan,» der.

Doktor, bağnaz ve bilgisiz köylülere şöyle seslenir artık:

«O halde kimseyi diriltmeyelim. Tanrı'nın işine karışmayalım.»

Köylüler doktoru sevmeye başlar. Doktor da erince kavuşur.

Öğretici oyunlara bir örnektir bu...

Enstitü öğrencilerince geliştirilerek ortaya konan, mimik ve jestlerle sözcük oyunlarının birleşmesinden oluşan, yani güldürü türüne sokabileceğimiz «fars»lar dan bir örnektir. «İbiş'le Memiş» ya da «Muhtara Bal Yedirmek» oyunu.

İbiş'le Memiş ormanda bir kütüğü keserken, vızıltı gelir. Kütüğün içinde arı yuvası vardır. Köye gidip basit araçlar ve kaplar getirirler. Şakalaşarak, balı kaplara boşaltırlar. Ama balı bölüşme işinde bir türlü anlaşamazlar:

Ibiş: «Şu benim, şu kendimin, şu da İbiş'in» diyerek üç kabı da kendine alır.

Memiş: «Hani bana?» diyerek karşı çıkar.

İbiş. «Babanın malı gibi utanmadan bal istiyorsun!» diye yanıtlar.

Memiş: «Senin babanın malı mı? Kütüğü bulan benim. Hem ben senden çok arı iğnesi yedim, balı ben bölüştüreceğim.» der.

İbiş: «Bölüştür bakalım. Boz ayı gelirse bölüştürmeyi ondan öğrenirsin.»

Memiş: «Şimdi bak! Şu benim, şu kendimin, şu da Memiş'in.»

İbiş: «Hayır, olmaz. Muhtara gideceğiz.»

Kalkıp muhtara gelirler:

Muhtar: «Şu İbiş'in, şu Memiş'in, şu da benim bölüştürme payım...»

diyerek bir güzel pay eder.

Ibiş'le Memiş (ikisi birden): «Muhtar ağa çok güzel bö-

lüştürdün, bu balı birlikte yiyeceğiz» diyerek ortaya içi dolu bir kap koyarlar.

Muhtarın iki yanına oturarak, birer ellerini muhtarın ellerine bağlarlar. Öteki ellerindeki mendilleri suya batırarak muhtarın yüzüne çarpmaya başlarlar.

Oyun böylece biter. Bu oyunda, güldürü dozu oyuncuların yeteneğine bağlıdır.

Geliştirilmiş oyunların en duyulmuşu ve tam metin olarak hazırlanıp birçok Köy Enstitüsünde oynanmışı «Bizim Köy»dür.

1945 yazında Ankara Devlet Konservatuvarı'nın temsil kolu, Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nün Açık Hava Tiyatrosunda Amerikan oyun yazarı Wilder'in «Bizim Kent» adlı yapıtını oynamıştı. Oyun üzerinde tartışmıştı öğrenciler. Bu oyunda, bir Amerikan kasabası günlük yaşamıyla, basit insanlarıyla verilmişti. İçinde büyük olaylar, sıradışı insanlar olmayan oyun, canlı bir konferansa benzer.

Temsilden birkaç hafta sonra, enstitünün 4/A şubesinin Temsil Kolu, «Bizim Kent»in yeni sahte tekniğini olduğu gibi alarak «Bizim Köy» adıyla başarılı bir oyun çıkardı.

Bu oyunda oyunu yönetenden başka, köyün muhtarı, muhtarın karısı ve kızları, Kulaksız Ağa, Kulaksız'ın karısı, oğlu ve kızı, Öğretmen ve karısı, Kolsuz, Sığırtmaç, Karakol Komutanı, iki jandarma, köylüler ve seyirci köylülerle öküzler, atlar, eşekler rol alırlar.

Metinde kişi adları boş bırakılmıştır. Oynadığı yerlerde rol alanlar kendi adlarını kullanmışlardır.

Konu, 1944 1954 yıllarında bir köyün günlük yaşamıdır. Bir saat süren bu oyunu İvriz Köy Enstitüsünde biz de oynadık. Geniş bir zemin kat balkonu sahne olmuştu. Seyirciler açık alanda toplanmıştı. Öküzü, atı, eşeği canlı olarak sahneye getirmiştik.

Sırayla, Muhtarın ve Kulaksızın ailesi, Öğretmen ve eşi,

Sığırtmaç çıkarlar. Yönetici onları tanıtır ve o «burada kalsın!» deyinceye kadar günlük sorunlarını tartışırlar. Köyü de tanıtır yönetici:

«Kırk bin köyde yaşayan bütün insanların dertleri, istekleri, sevinçleri ve midelerine giren şeyler birbirine benzer. «Bizim Köy'ü seyrederken hepiniz kendi köyünüzü göreceksiniz. Şu gördüğünüz 150 toprak dam bizim köydür. İşte ortalık ağarıyor. Her evde kadınlar, üstlerinden yorganı atarak ocağa çorba pişirmeye koşuyorlar. Bakın bacalar tütmeye başladı. Öksürük seslerini duyuyor musunuz?»

Bir yerde de muhtarı tanıtır yönetici:

«300 davarı, 30 sığırı, 6 atı, 2 eşeği vardır. Bunlara karısını, 3 çocuğunu, 60 tavuğunu ve 6 hizmetçisini eklersek, eli altındaki canlıların tamamı 408 eder. Tarlaları da 300 dönüm tutar...»

Oyunun sonuna doğru, Bucak Müdüründen bir gazete gelir Muhtara. Elden göndermiş, «okusun da başının çaresine baksın,» diye de haber yollamıştır. Gazete yeni çıkan Toprak Yasasının haberini vermektedir. Muhtar, hemen 50 dönümün üstündeki toprağını elden çıkarmaya, satmaya başlar. Onun endişesinden habersiz olan ve tarlalardan birini 125 liraya kapatan Kulaksız sevinçlidir. Karısına: «Çabuk parayı ver, işi hemen bitirelim, muhtara güven olmaz, sonra cayıverir» der.

Yönetici burada keser ve şöyle der:

«Oyunumuz burada bitiyor. Fakat köyümüzün olayları o kadar çok ki... Onun için. her eğlentimizde size köyümüzden sahneler göstereceğiz. Hepiniz merak edersiniz değil mi, öküzün sırtından bir çift çarıklık gön çalan Hosafın Köroğlan ne kadar gün giydi, dayaktan sonra kaç gün hasta yattı? Kulaksız tarlayı aldıktan sonra öğretmen işe nasıl el koydu. Toprak Kanununun çıktığını halka nasıl duyurdu? Kulaksız, Toprak Kanununun çıktığını duyunca ne hallere gir-

di? Öğretmen işlerini yürütebiliyor mu? Muhtarı doğru yola getirmek için nasıl uğraştı? Muhtar seçiminde köylüler nasıl uyanık davrandılar ve iyi bir muhtar seçtiler? Gelecek oyunlarımızda bütün bunları göreceksiniz...»

O zaman çıkan «Köy Enstitüleri Dergisi»nde de yayınlanan bu oyun, bitmez bir dizinin başlangıcı olduğu kadar toprak dağıtımı ve seçim gibi konulara ağırlık vermesi açısından 39 yıl sonra bile güncel...

KÖY ENSTİTÜLERİ VE EĞİTİM

Zaman Köy Enstitüleri gerçeğini güçlendirdi. Öteki deyimle, sel gitti, kum kaldı. Yıllardır ileri geri edebiyatı mı yapılmadı, yolu yöntemi mi tartışılmadı? Kapatılmalarına mı yanılmadı, yeniden açılmaları için mi uğraşılmadı? Şimdi bütün bunları bir yana bırakarak, Köy Enstitülerinin açılış nedenlerinden tutup verimlerini kısaca gözden geçirmek ve kapanış nedenlerine de değinmek istiyoruz. Kaynağımız, kırk yılın sayı ve ruh olarak getirdiği birikimlerdir. Ereğimiz de, sözü çok edilmiş ve edilecek olan bu kuruluşları gerçek yüzleriyle yeni kuşaklara ansıtmak, güncel olayların yanlış ve tek yanlı abartılması sonunda bir anlamda olumsuz biçimde etkilenmiş halkoyuna, sel gidip kum kaldıktan sonra bir kez daha gerçeği yansıtmaktır.

«Yurdun öz sahibi ve gerçek efendisi» denilen köylünün gerçekten kurtarılması ve karşısında «hakiki vaziyetin» alınması için, Atatürk, eğitim işlerini yürütmek ve çözümlemekle yükümlü olanlara kesin buyruklarda bulunuyordu. Yeni Türk harflerinin kabulü ve millet mekteplerinin açılmasından sonra, çeşitli yönleriyle köylü sorunlarının çözümlemekle yükümlü olanlara kesin buyruklarda bulunuyordu.

Yeni Türk harflerinin kabulü ve millet mekteplerinin açılmasından sonra, çeşitli yönleriyle köyün sorunlarının çözümlenmesi gerekiyordu. İlk önce de eğitim işini ele almalıydı. Çünkü, yetişkin insan olmadan hiç bir şey çözümlenemiyor, verim sağlanamıyordu. Bir okuma yazma atılımı gerekliydi, bir eğitim ve öğretim atılımı gerekliydi. Bunun da değişik yöntemler ve değişik bir ruhla yürütülmesi gerekliydi. 1935'lerde nüfusun yüzde sekseni köylüydü ve bu kitle tümden bilisizdi. Yalnız okuma yazmada değil, inanış, sağlık ve üretim yönünden de çağdışı koşullar içindeydi. İhmal edilmişti. Atatürk'ün bu konuya eğilmesiyle, sorumlular da işi kökten ve ciddi olarak ele aldılar. Komisyonlar kurularak Anadolu köy gerçeği yerinde görüldü ve incelendi. Bu incelemeler değerlendirilerek ne yapılması gerektiği üstüne sonuçlar çıkarıldı. Köy Eğitimi alanında daha önce yapılan işler, hazırlanan raporlar da gözden geçirildi. Batıdan kopya edilen yöntem ve kurumların bizim gerçeklerimizi değiştiremiyeceği gerçeği de bu arada kabul edildi.

Bu yüzden, kendimize özgü kurumlar yaratmak için girişimler başladı. Durum şuydu 1935 de :

Toplam nüfusun yüzde sekseni köylerde yaşamakta, bunların ancak yüzde on dördü sözüm ona okuma yazma bilmektedir. Öğrenim çağında 1.920.000 köylü çocuğu vardır, bunun ancak 347.071'i okul bulabilmektedir. Kırk bin köyden 35.067'sinde okul yoktur. İlköğretimi yüzde yüz gerçekleştirmeye girişirken köy nüfuslarını da gözönünde bulundurmak gerektiğinden, durum şudur: 16 bin köyün nüfusu yüz elliden azdır. 16 bin köyün nüfusu yüz elli - dört yüz arasındadır. Sekiz bin köyün nüfusu da dört yüzden çoktur. O sırada, kentlerde çalışan öğretmen sayısı 8.099, köylerde çalışanlarsa 6.859'dur. Öğrenim sorunu kentlerde yüzde yetmişbeş çözümlenmiş, köylerde yüzde on beş... Hemen 38.000 öğretmen gerekli köyler için.

İlk atılım, 1936 da çıkarılan 3238 sayılı yasayla başlamış ve iki tane köy öğretmen okulu ve eğitmen kursu açılmıştır. Bu sayı, 1940 da on dörde çıkmış ve aynı yıl 17 Nisanda çıkarılan 3803 sayılı yasayla adları da Köy Enstitüleri olmuştur. Sonradan bu sayı yirmi bire yükselmiştir. Köy Enstitülerinin ilkeleri 1936 da İlköğretim Genel Müdürü Hakkı Tonguç ile Bakan Saffet Arıkan'ın birlikte hazırlayıp Kültür Bakanlığı Dergisinde yayınladıkları şu ana ilkelere dayanarak saptanmıştır

«Öğretmen okullarına verilecek karakter :

1 — Öğretmen adaylarma verilecek bilgi, hep genel ve geçer eğitsel esaslara dayanmalıdır. 2 — Meslek dersleri, adayları iş ve prodüksiyon okulu denilen ve pratik bilgi ilkesi güden yeni anlamdaki ilkokulun yöntemlerini egemen kılacak şekilde olmalıdır. 3 — Yarının öğretmen adayları, köy hayatını her yönüyle ilgilendirebilecek koşullar içinde yetişmelidirler. 4 — Öğretmen adayları, tarımsal ve sanayi ile ilgili bütün prodüksiyon şekillerine, teorik ve pratik bakımlardan egemen olabilecek duruma getirilmelidir...»

Bunlar ve bunlara benzer ilkeler, Köy Enstitüleri resmen kurulurken yasal olarak saptanmıştır. «Köy öğretmeni ve köye yarayan öteki mesleklerin erbabını yetiştirmek üzere, ziraat işlerine elverişli arazisi bulunan yerlerde» kurulmuşlar ve öğretmenlerle birlikte «köye gerekli sağlık memuru, köy ebesi, köy teknisyenleri» yetiştirmişlerdir. Köy Enstitülerini gerçek anlamda öğretmenleri ve öğrencileri kurmuştur. Köy okullarının ve Enstitülerinin örgütlenme yasası olan 4274 sayılı yasanın onuncu maddesiyle de. Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenlerin yalnız alfabe okutan öğretmen olmaktan çıkmaları sağlanmış, köyün her yönden eğiticisi ve rehberi olmuşlardır. Nitekim bu yasanın Mecliste görüşülmesi sırasında en çok bu madde üstünde tartışılmıştır. Burada yadırganan, ama Köy Enstitülerindeki ve köy okul-

larındaki eğitimin oturtulmak istendiği ana ilke ise, iş eğitimi ilkesidir. Mecliste, işçi mi yetiştiriyoruz! diye bunun için bağırmışlardır o zaman. Buna karşın, sorunu benimsemiş bir saylav da (Diyarbakır saylavı Zeki Mesut Alsan) şunları söylemiştir 4274 sayılı yasanın görüşülmesi sırasında :

«İş esasına ve iş disiplinine müstenit terbiye ve tahsil sisteminin, tabii kendi hayat şartları göz önünde tutulmak şartıyla, şehirli çocuklarına da teşmilini temenni etmekten kendimi alamam. Bu devirde terbiye ve tahsil mefhumu eski basitliğini kaybetmiştir. Bu bakımdan, okumak yazmak bir gaye değildir. Okuyup yazma nihayet bir vasıtadır. Eskiden olduğu gibi, kendisiyle iktifa edilecek bir gaye değildir. Ve hatta kanaatıma göre, bir memleket içinde okur yazar işsizlerin, mefkuresizlerin çoğalması, o memleketin içtimaî nizamını, ahlâkî nizamını bozması bakımından zararlıdır bile. Bu sebepten, bu tahsil sisteminin diğer okullarımıza da teşmili zaruri olduğu kanaatindeyim.» (1).

Köy Enstitülerinde uygulanan eğitim yöntem ve ilkeleri, yaşamın gereğine ve doğal koşullara uygun olarak düzenlenip uygulanmıştır. Bunları şöyle sıralamak mümkündür: 1 — Çevreye uygunluk: önemli olan yaşanılan yerdeki yaşam koşullarının öğretmenin gideceği köydeki koşullara benzemesi ve öğrencinin, her iki çevreyi de bilinçli olarak tanımasıydı. 2 — Doğaya uygunluk ilkesi: öğrenciyi yıldıracak, işten ve çalışmaktan bezdirecek iş ve ödev verilmemesi esastı. 3 — Kendi kendini yönetim: Enstitülerin günlük yaşamında türlü nöbetler yanında, derslik, işlik ve tarım alanlarmda, yapım işlerinde her öğrenci nöbetleşe görevlendirildi. Başkan ve nöbetçi öğrenciler çalışma zamanlarına ilişkin işlerden sorumlu tutuldu. Bu ilkenin uygulan-

(1) Köy Enst. Teşkilât K. Müzakereleri s.: 188 - 189.

ması, demokratik düzenle yönetilen bir toplumun okullarında ödevlerini, haklarını ve sorumluluklarını bilen vatandaşların yetiştirilmesi açısından da, büyük anlam taşır. 4 — İş içinde ve kendi kendine çalışma: Köy Enstitülerinde el ve kafa birliğine, tensel ve tinsel güçlerin birbirini destekleyerek birlikte gelişmesine önem verildi. Bu kurumlarda, bunun içindir ki, iş ve kendi kendine çalışma yöntemlerinin taşıdığı anlamlar ayrı ayrı değil, ders ve işin, işlenen konunun yapısma göre aynı zamanda uygulandı. Enstitülerin kuruluşları, hazırladıkları her türlü iş ve çalışma koşulları, bu iki yöntemin elele vererek uygulanmasını sağlayacak düzendedir.

Köy Enstitüleri, yaşamı boyunca köylerin eğitim yoluyla uyandırılması ve canlandırılması yolunda çalışacak öğretmenleri ve köye göre yetişmiş, çeşitli yönlerden köye yararlı olacak öteki mesleklerin ustalarını yetiştirmek için şu ilkelere göre öğrenci yetiştirmeye çalışıyorlardı: 1 — Kentlerin dışında kuruluş: Tarım ve iş alanlarmda yetiştirilmeleri gereken öğrenciler, her şeyden önce tarıma elverişli alanlarda yetiştirilebilirlerdi. Bu yüzden, ekim, üretim ve bunlarla ilgili araçların yapım ve kullanımları, kent dışında kurulmalarını gerektiren başlıca nedenlerdi. 2 — Köye göre yetişme: Köy yaşantısında ve köylü içinde etkili olabilecek öğretmen ve öteki meslek ustalarının, görev alacakları köylerin koşullarına göre, yani toprağı işlemeyi, traktör kullanmayı, yol, köprü yapmayı, kireç yakmayı, tuğla pişirmeyi, ağaç yetiştirmeyi, peynir yapmayı, hayvan bakımını bilmeyi, kızlarınsa biçki - dikiş ve dokuma işlerini bilmeyi sağlayacak şekilde yetişmeleri gerekiyordu. 3 — Köyden alıp köye verme: Çünkü başka kaynaktan alınanların köylerde başarı gösteremeyecekleri biliniyordu. 4 — Yaparak öğrenme: İş eğitimi ilkesi bunu gerektiriyordu. Doğanın sömürülmesi, doğa ile savaşarak mümkün oluyordu. Köy sorunlarını çözme ve ilköğretimi gerçekleştirme savaşçısı,

kulağa üflenen laflarla, yani, klasik ders dinleme yöntemiyle yetiştirilemezdi. Üretimi erek olarak alan, gerçek iş içinde iş yoluyla eğitimdir bu. Bu, eğitimin tek yoludur. Günümüzde de sürdürülen, zihin yormaktan başka bir sonuç vermeyen, uygulanmayan, güce dönüşmeyen bilgiler verici eğitime paydos denmişti. 5 — Demokratik eğitim: Köy Enstitülerinin her biri, gerçekten bir köyü andırırlardı kuruluş olarak. Öğrenciler, öğretmenler, usta öğreticiler, öğretmen aileleri, konuklar... Her Enstitüde binden fazla öğrenci bulunduğunu düşünün. Üç-beş bin dönümlük araziye yayılmış bu köyün, temizlik işlerinden tutun, yemek, yapı, tarla, koyun gütme, sulama... işleri vardı baştan aşkın. Bu işler topluca alınan kararlarla yürütülürdü. Hafta sonlarında, bu çalışmalarla ilgili olarak kıyasıya tartışmalar yapılırdı. En küçük bir yolsuzluğun gözden kaçmasını önleyen aşağıdan yukarıya bir denetim düzeni. Demokratik eğitim ve kendi kendini yönetmeden dolayı disiplin kurulları işsizdi. Yirmi bin öğrencinin barındığı Köy Enstitülerinin disiplin işleri incelense, bu kurumlardaki olay sayısının, bir lisenin bir yıllık disiplin kurulu kararları kadar bile olmadığı görülecektir. 6 — İmece: Halk arasında yaşayan imece geleneği, Enstitülerde bir eğitim yöntemi durumuna getirildi. Enstitülerin kesimine giren köylere, köy okulu, çamaşırlık v.b. işlerin yapımı için ekipler yollandığı gibi, Enstitüler birbirine de ekipler yolluyorlardı. Bu gidiş gelişlerde, yurdun çeşitli bölgelerinin gezilmesi olanağı da yaratılıyor, öğrenme, kaynaşma pekişiyordu.

Köy Enstitülerinde günlük yaşam, kalk kampanasının ala şafak vurmasıyla başlardı. Soğuğu, sıcağı, kışı yazı hep aynıydı. Yataklıklarda canlanma, alanlarda kaynaşma, derken halaya ve türküye dönüşürdü. Mandolin ve akardion sesleri karşı tepeleri çınlatmaya, bin kişiden oluşan bir halka, hey heylerle birlikte tek bir ayak, tek bir kol gibi halay çekmeye çoktan başlamıştır. Ruhun ve bedenin gerçek eğitimi olan

bu coşkulu sürede Sivas Ağırlamasından tutun Tavas kırmasına kadar aklınıza gelebilecek ne kadar oyun varsa, Harmandalısıyla, Bengisiyle oynanırdı. Sonra büyük alanda toplanılır, iş ve ders yerlerine gidiş başlardı. Bu alandan, dersliklere, işliklere, tarım alanlarına, taş ve tuğla ocaklarına, yapı yerlerine yollanırdı öğrenciler. İş yerleri uzak olanlar, marş söyleyerek uygun adımla başlarlardı yürüyüşe.

Birden, Enstitünün her yanında ve türlü işlerde arılar gibi çalışma başlardı. Dersliklerde ya da açık havada ders yapanların deney ve incelemeleri, tartışmaları. Başka bir yerde yapılan müzik dersi ve kulağa gelen mandolin, akardion sesleri.. Demircilik, dülgerlik, biçki-dikiş işliklerindeki çalışmalar.. Yeni yapılan bir yapıda duyulan rende, keser, çekiç sesleri... Birbirini kovalar. Ötede kazma, kürek, balyoz ve kaldıraçlarıyla taş ocağında çalışanlar. Toprağı sulayanlar, fidanları temizleyenler, danaları, kuzuları güdenler. Bulgur kaynatan, süt sağanlar... At arabası ya da kamyonlarla taş, kum, kireç taşıyanlar. Motor, hızar gibi makinelerin başında çalışan öğrenci kümeleri...

Dört saatlik yorucu, umutlu ve verimli gerçek bir çalışmadan sonra öğle yemeği. Sonra, sabahki gibi sürer ders ve iş yerlerindeki çalışmalar.

Akşama, dinlenme ve yemek sonunda iki saat okuma. Geceleyin, yataklıklarda ve alanlarda nöbetçiler. Derin, tatlı, hakedilmiş ve yarının düşleriyle dolu uyku sürmektedir..

Hafta sonlarında serbest konuşma, tartışma ve ortak okuma saatları vardı. Bu saatlarda, daha çok okulun düzeni, yöneticilerin ve yönetime katılan öğrencilerin eleştirileri yapılır, aksaklıkların giderilmesi istenirdi. Enstitüler robot yetiştiren kurumlar olmadıklarından, tartışmalar korkusuz, çıkarsız ve tatlı geçerdi. Çünkü gerçekten eğitimci yetiştirmek istiyordu bu kurumlar. Topluluk önünde müdürüne:

«Siz bize ilkelerden söz ettiniz, örneğin, özel izinler kaldırılmıştır, dediniz. Oysa bu hafta iki arkadaş köylerine gitti. Bunların gitmelerini gerektiren neden var mı?» diyebiliyordu. «Makarnalar böcekli ;ıkıyor, çıkmasın!» Ya da «hamam iyi ısınmıyor» diyerek aksaklıkları ortaya koyuyorlardı. Coğrafya derslerinden yeterince yararlanamıyoruz, yeni araçlar alınsın, diyeninden tutun da, filimleri rahat seyredemiyoruz bir salon yapalım diyene kadar, akla gelen gelmeyen her türlü istek ve eleştiri yapılıyordu bu akşamlarda. Kabaktan, pırasadan bıktık, demek, yöneticileri hem de İkinci Dünya Savaşı içinde yeni yiyecek çeşitleri bulmaya yöneltirdi ama öğrenciye kızmaya, asla. Çünkü orada yaşayanlar bir aileydi. Aynı erekte birleşmiş, bencillikten kurtulmuş bir aile.

Bazı akşamlar ya da sabahlar, edebiyat saatları vardı. Bunlarda da yeni çıkan kitap ve dergiler tanıtılır, gerekirse o dergi ve kitaplardan seçme öyküler, yazılar okunurdu. Yeni çevrilip basılan klâsiklerin harıl harıl okunduğu yerlerdi Enstitüler...

Haftada en az bir gece de eğlence yapılırdı. Şarkılar, şiirler, ortaoyunları... Hem de öğrencilerin yazdığı şiirler ve yine onların köyden getirip yeni bir biçim verdikleri ortaoyunları... Gogol'ün «müfettiş» ine varıncayadek seçme eserler de bu arada oynanıyordu doğallıkla. Çeşitli bölgelerden gelen öğrenciler, kendi çevrelerinin halay ve türküleriyle birlikte ortaoyunlarını da başka bölgelerden gelenlere sunmuş, öğretmiş oluyordu.

Bu serbest konuşma, okuma ve eğlencelerin başlı başına bir eğitim türü olduğunu söyleyen eski bir Köy Enstitüsü Müdürü şöyle demektedir: «Saç tıraşları, diş bakımları, vaktinde yatıp kalkmalar, derse devam, küfürler, kız erkek ilişkileri, giyim kuşamlar, selam sabahlar, törenler, bayramlar, münazaralar, müsamereler... usa gelen her oluşum dü-

zene girip yontuluyordu. Ve onun için derim ki, Köy Enstitüleri, benim onlara verdiğimden çoğunu bana vermiştir. Pulur Köy Enstitüsü Müdürü Aydın Arıkök'ün dediği gibi «biz oralarda çalışmasaydık, çalışanlarla çalışmayanları ayırdedemezdik.» (1).

Köy Enstitüsünden çıkan öğretmenler, köy muhtarından, bucak müdüründen tutun da valisi ve bakanı tarafından yadırganmışlar yıllar boyu. Çünkü bu öğretmenler, yurdumuzda alışılmayan bir yöntemle yetiştirildikleri için, alışılmamış biçimde gözlere çarpıyor ve yadırganıyorlardı. Asıl yadırganması gereken onların karşısındakilerdi ama, ne yazık ki azınlıktaydılar ve yeniydiler. Zaten olağanla olağandışının sınırı azlık çoklukla çizilir. Köy Enstitülerindeki öğretmen-öğrenci-usta öğretici ilişkileri, kişiliği zedeleyici ve not yüzünden kişilikten ödün verme durumuna düşme-k değil, yaklaşmamıştır bile. Kaynaşma, hep birlikte ileriye, ama kişiliğe saygı, kişilik sahibi insanlar yetiştirme kuralına dayalı olarak.

Bunun içindir ki, İlköğretim Genel Müdürü Tonguç'un imzasıyla 3.1.1945 tarihinde, öğrencilerin defterlerine yazdırılıp gözönünde tutulmaları sağlanmak koşuluyla altı maddelik bir genelge gelmiştir. Tüm Köy Enstitüsü öğrencilerinin cep defterlerine yazdırılan bu genelgeyi aşağıya alıyorum :

«1 — Köy Enstitülerinde her türlü yapım, ziraat, sanat, idare işleri ile öğretmen ve öğrencileri ilgilendiren resmi işler nöbetle öğretmen ve öğrenciler tarafından görülür.

Nöbette bulunmayanlara bu işlerin gördürülmesi. öğrencilerin öğretmen ya da usta öğreticilerin özel işlerinde çalıştırılmaları yasaktır.

Kendi işini kendi göremiyecek derecede kimsesizlerin işleri de nöbette bulunan arkadaşları tarafından yapılır.

---

(1) Safa Güner, Köy Enstitüleri Hatıraları, S: 147.

2 — Derse ve göreve geç gelmek, öğretmenliğe yakışmıyacak lâubali hareketlere girişmek, sarhoş olmak, kumar oynamak gibi öğrencilere kötü örnek olabilecek hareketlerde bulunmak, öğrencileri dövmek, onlara hakaret etmek yasaktır.

3 — Yemek listesine alınan öğretmenler, hakları olan yemeği öğrencilerle birlikte enstitüde yemeğe mecburdur. Ozel evlere ya da odalara yemek götürmek yasaktır. (Yatalak hastalar müstesna).

4 — Enstitü işleri en az onbeş günde bir bütün öğretmen ve öğrenciler bir araya gelerek konuşulur ve bu konuşmalarda olanaklar, Bakanlıktan verilen yönergeler göz önünde tutularak verilen kararlara uygun olarak yürütülür. Enstitülerde en az onbeş günde bir eğlenti düzenlenir. Bu eğlentilere öğrencilerin ve öğretmenlerin katılması şarttır.

5 — İş bölümüne göre türlü işlere dağılacak öğrenci kümelerine, yapacakları işin önemi, yurda, ulusa onların kişiliklerinde sağlayacağı yararları anlatılarak iş gördürülür.

Oğrencilere, angarya şeklinde, anlamı bilinmeyen işleri gördürmeye bu kurumlarda asla yer verilmiyecektir. Bir Enstitüde işlerin soysuzlaştığı görülürse, bundan birinci derecede öğretmenler sorumlu tutulacaklardır. Hei çocuk, öğretim programında saptanan şekillere göre, kültür, tarım ve sanat çalışmalarına mutlaka katılacaktır.

Belli çocukları yalnız terzilikde, şöför yardımcılığı, davar çobanlığı, tuğlacılık gibi belli işlerde uzun süre çalıştırmak yasaktır.

6 — Şartlar ne olursa olsun, mevsim hangi mevsim bulunursa bulunsun, öğrencilere her gün serbest okuma yaptırılacak ve onlara kitap okuma alışkanlığı mutlak surette kazandırılacaktır. İ.H. Tonguç.» (1).

---

(1) O zamanki cep defterimden.

Arada şunu da eklemeliyim: Aradan yıllar geçip de Tonguç İlköğretim Genel Müdürlüğünden ayrıldıktan sonra, bu genelgeyle ilgili olarak hakkında soruşturma açılır. Özellikle de «öğrencilere dayak ve hakaret yasaktır» sözü üzerinde durulur ve bununla neyi sağlamak istediği sorulur. Neden bunu bir de öğrencilerin cep defterlerine yazdırmışmış? Rahmetli, insana saygıyı bile bizim eski kafalı sözde eğitimcilerin kâğıt üstünden indiremediklerini söyler ve sorgulayan müfettişe verdiği tek cümlelik karşılığı yinelerdi: «Bugün de yetkim olsa, yalnız Köy Enstitüleri için değil bütün öğretim kurumları için aynı emri verirdim. Şunu da eklerdim: Dayak atan öğretmene öğrenci de dayak atabilir...» (Bu soruşturma, böyle bir cevaptan sonra işleme konmamış, hasıraltı edilmiştir.)

Enstitülerde okutulan dersleri üç kümeye ayırmak doğru olur. Bunlardan birincisi, kültür dersleri dediğimiz dersler. Bu kümeye, türkçe, tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi, matamatik, fizik, kimya, tabiat ve okul sağlığı bilgisi, yabancı dil, el yazısı, resim-iş, beden eğitimi ve ulusal oyunlar, müzik, askerlik, ev idaresi ve çocuk bakımı, öğretmenlik bilgisi, tarım işletme ekonomisi ve kooperatifçilik. Her sınıfa haftada 22 saattir.

Tarımla ilgili dersler: Tarla ziraatı, bahçe ziraatı, Sanayi bitki ziraati ve ziraat sanayi, zootekni, kümes hayvancılığı, arıcılık ve ipek böcekçiliği, balıkçılık ve su mahsulleri. Her sınıfa haftada onbir saattir.

Teknik ders ve çalışmalar: Demircilik (sıcak ve soğuk demircilik, nalbantlık, motorculuk.), Dülgerlik; (dülgerlik, marangozluk, duvarcılık)., Yapıcılık: (yapıcılık, betonculuk, dülgerlik.), Biçki-dikiş: (Dikiş, örgü ve dokuma, ziraat sanatları)., her sınıfa haftada her ders çeşidi onbir saattir.

Bu derslerin uygulanmalarıyla ilgili dört ilke de şunlardır:

1 — El yazısı ve resim-iş dersleriyle ilgili önemli konular için, bir ya da birkaç hafta sürmek ve günün ya da haftanın belli saatlarında ders göstermek üzere bir gurup ya da sınıf öğrencisine kurslar açılabilir.

2 — Her sabah, onbeş dakikadan az ve yarım saatten çok olmamak üzere jimnastik hareketlerine ve haftanın en az dört gününde de yirmişer dakikalık zaman müzik alıştırmalarına ayrılır.

3 — Ders uygulamaları öğrenci guruplarına ayrılmak suretiyle köy ilkokullarında, çizelgede yazılı ders saatlarının dışında yapılır.

4 — Tarım derslerine kız ve erkek bütün öğrenciler devam eder. Yalnız, tarım çalışmalarında kız ve erkek öğrencilerin özelliklerine göre konular seçilir... (1).

Günümüzde, tarım, müzik, resim, yazı gibi en önemli iş ve ifade derslerinin programlardan çıkarılmasını bile öneren eğitimciler çıkmıştır. Misisipi'nin uzunluğuyla Kartaca ordularının çarpışma öyküsünün dışında hiç bir şey ilgilendirmiyor onları. Yapılan eğitim de onların eseridir ve Köy Enstitülerinde yapılanın aksine, bu ifade dersleri döküntü dersler olarak görülmekte ve bu konular öğrencilere sevdirilememekte, benimsetilmeye çalışılmamaktadır...

Yabancı dile gelince, en çok Köy Enstitülerinde ereğine varmıştır yabancı dil öğretimi...

1944 - 46 arasında Köy Enstitülerini bitiren öğretmenlere, yasa uyarınca tarım ve işlik araçları verildi. Köylerimiz, belki de bu araçlara da öğretmene olduğu gibi ilk kez kavuşuyordu. Tarım alanında ve okul işliğinde kullanılan bu araçlarla, öğretmen hem köylüye yardımcı oluyor hem de onları öğretiyordu. Bu arada öğrenciler de küçükten iş eğitimine yönelmiş oluyorlardı. Şimdilerde kimisinin ortaya at-

(1) Şevket Gedikoğlu, Evreleriyle Köy Enstitüleri, S. 90.

tığı sekiz sınıflı okullar için düşünülen şeyler, yumurta gelmeden, daha o zamanlar düşünülmüştü. Öğretmenlere verilen ve bu yoldan köylere giren araçların listesi şöyle:

Şerit metre, ağaç ve demir pergel, ağaç ve demir gönye.

Sanatları demircilik olanlara: Bir demirci örsü, üç varyöz, bir kollu demirci matkabı ve uçları, bir açılır kapanır demir metre, altı eğe, bir demirci körüğü, bir demirci testeresi, (kolu ve ağzı), nişadır, zımpara bezi, lehim, iki kıskaç, bir küçük pafta takımı, kordon makinesi, boru makinesi ve kumpası.

Bir kısmı Enstitülerde yapılan bu araçlardan yapıcılık, dülgerlik ve marangozluk öğrenenlere verilenlerin listesi de şöyle:

Tek yaprak rende, düztaban, sıçan kuyruğu, lamba rendesi, sistire, fıçı rendesi, sigaça, çifte rende, ağaç metre, su terazisi, işkence, çekül, nişangeç, el burgusu, madırga, mala, tuğla çekici, demir makara, halat, murç, alçı taşı, hortumlu su terazisi...

Kız öğrencilere de şunlar veriliyordu :

Dikiş makinesi, bir deste dikiş iğnesi, beş biçki makası, bir mezure, bir rulet, bir ütü, bir kol tahtası, on örgü şişi, beş örgü tığı, bir dokuma tezgahı ya da çorap örme makinesi, bir yün örgü makinesi.

Bu araçlar, köy öğretmenleri eliyle köyde az iş yapmamışlardır. Sonradan bu araçlara düşman gözüyle bakılmıştır ve şimdi de yerlerinde yeller esmektedir. Eğitim ve üretim aracına bile düşman gözüyle bakılabilir mi? Bunlar ulusun malı olunca hele... 4.9.1947 de çıkan 5129 sayılı yasayla bunların verilmesi de kaldırıldı. Demokrasi gelmişti.

Köy Enstitülerinde, nüfusu az köylerde çalıştırılmak üzere ve köyden alıp köye göndererek 8756 eğitmen yetiştirildi. Bunlar askerde çavuş olmuş yetenekli gençlerdi. Kendileri için özel kılavuzlar ve ders kitapları hazırlanmıştı. Böylece,

öğrenci sayıları 1 - 20 arasında olan 16 bin köyün 7090'ı okula kavuştu. 1946 - 47 öğretim yılında eğitmenli okullarda 221.512 çocuk okumaktaydı.

İlk mezunlarını 1942 43 öğretim yılında vermeye başlayan Köy Enstitüleri, sekiz yıl içinde 17.321 öğretmen yolladı köylere. Bu dönem içinde 7953 köyde yeniden öğretmenli okul açıldı. Köy okullarında öğrenci sayısı 380.238 den 1.148.701'e yükseldi.

Dört köy enstitüsünde açılan sağlık bölümünden 521 sağlık memuru çıktı. Bakım alanlarına 7.300 köy girmiştir. Köy sağlığı işi ilk kez bu hareketle geniş bir biçimde ele alınmıştır. Türkiyede ilk kez Enstitülerde kurulan köy ebeleri kolundan da ilk mezunlar köylere gönderilmişti.

Sonradan kaldırılan, 4274 sayılı «Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu»nun 16. Maddesi gereğince öğretim çağındaki çocukların okula devamı zorunluydu. Ve bu yüzden milyonlarca köy çocuğu ilköğretim çarkından geçmeye başlamıştı. Bu maddenin kaldırılmasından sonra, köy çocukları yine saldım çayıra durumuna düştüler. Bugün dört milyon çocuk okul ve öğretmenden yoksundur. Çünkü, o zaman çocuğu okula istenen köylü zorla yolluyordu. Okul ve öğretmen vardı. Bugün, tam karşıtı, köylü çocuğunu yollamak istese bile öğretmen ve okul durumu o hızla yürütülmediği için gereksinimi karşılayamamaktadır. Devamın olmaması ilgilileri memnun bile etmektedir, sıkışıklığın kendiliğinden önlenmesi yönünden. Hele köy ve kentlerde şu ikili üçlü-dörtlü öğretimi önlemeye kalksanız, olağan ve adına uygun eğitim-öğretim yapmak isteseniz, tüm çocuklar dışarda kalır. Zaten kıyıla kıyıla tükenmiş öğretmenlerse hiç mi hiç karşılayamaz gereksinimi...

Kısaca, eğitim-öğretim ve de öğretmen adına ne varsa elde, yine de Köy Enstitüleri döneminden kalmadır. Onları kaldırın, eliniz boş kalır.

Yukarda sözünü ettiğimiz iş eğitiminin sonucu olarak bir köy enstitüsünün 1946 yılı içinde ürettiği eşyayı görmekde yarar var :

İşlikler :	Yapılan eşyanın : çeşidi	sayısı
Demircilik işliğinde	109	8989
Dülgerlik, marangozluk işliğinde	60	555
Yapıcılık işliğinde	30	30
Biçki-dikiş işliğinde	55	19906
	254	29480

Enstitü öğrencilerinin iç çamaşırları, iş ve yazlık giysileri, yatak takımları v.b. Biçki-Dikiş atelyesinde kız öğrencilerin iş derslerinde dikilirdi. Kullanılan demircilik ve dülgerlik araçlarının çoğu da iş atelyelerinde yapılır ve iş yerlerinde kullanılırdı. Öğretmenler yoluyla köye yollanan araçların çoğu da bu yolla yapılanlardı.

Bozkırda kurulan Köy Enstitüleri, yollarını kendileri yapmış, su yolu kazıp künk döşeyerek sularını kendileri getirmiş, bahçelerini, fidanlıklarını ve bağlarını kendileri kurmuşlardır. Yirmi köy enstitüsünde yapılan yolların uzunluğu yüz kilometreyi bulmuştur. Bunlar, ana yola bağlanmak için yapılan çevre yollarıdır. Kendi barınaklarını da kendileri yapmışlardır. Son zamanlarda, o yıllarda yapılan yapıları balyozlarla yıkmaya çalışanları gördük. Ne kadar sağlam yapıldığına şaşıyorlardı. Çünkü onlar kâr gözetilerek ve müteahhit eliyle yaptırılmamışlardı.. Işığa da öğrenci ve öğretmen çalışmasıyla kavuştu Enstitüler.

Bir kaç örnek :

Köy Enstitülerinden birinde, 1940 yılında bozkır olan yerde 1947'de şu ağaçlar yetişmiş ve orayı yeşertmişti:

Çeşidi	Sayısı
Kayısı	9500
Elma	250
Armut	250
Kiraz	200
Vişne	200
Erik	100
Şeftali	250
Dut	7000
Toplam	17.750

Bu enstitüde ayrıca, akasya, söğüt ve sayısı yüz bini aşan kavak ağaçlarıyla korular oluşturulmuştur. Fidanlık için ayrılan 200 dekarlık alana 150.000 meyva çekirdeği ekilmiş, çevre için ve köy okulları için aşılı fidan sağlanmıştır. Köylere, mezun olup giden öğretmenler eliyle ve başka yollardan 90 bin fidan dağıtılmış, adı geçen Akçadağ Köy Enstitüsü fidanlığından, daha önce bu çalışmaları yeren Malatya Kayısı Islah İstasyonuna, kendi topraklarına dikmek üzere 20 bin fidan gönderilmiştir. Tek dikili ağacı olmayan, çorak-kurak bu toprakda, kuruluşundan altı yıl sonra Enstitü, 1946'da üç buçuk ton kaysı üretmiştir. Öteki Enstitüler de bu hızla ağaçlanmış ve buna benzer verim sağlamıştır.

Hayat pahalılığının lafını ederken, işin üretimle ilişkili olduğunu her halde gözden ırak tutamayız. Doğayı sömürerek üretimi artırmak, Köy Enstitülerinde başlıca ilkelerden biriydi. Bunu bir ulus olma açısından düşünürsek, kendi kendine yetmenin yolu başka yerden geçemez. Enstitülerde, çevre özelliklerine göre mümkün olan her şey üretilmiştir. Orneğin, Aksuda ve Düziçinde narenciye üretiliyorsa, Gönende bağcılık, İvrizde buğday ekimi, Beşikdüzünde balıkçılık önde gitmiştir. Ama hepsi de ekmeklik buğday sorununu öne almıştır.

Eskişehir Çifteler Köy Enstitüsünün 1945-46 ders yılı tarla ürünlerinin listesi bizi aydınlatacaktır :

Adı	Üretilen miktar
Buğday	40.531 Kg.
Arpa	13.090 »
Yulaf	2.284 »
Mercimek	508 »
Nohut	154 »
Taze bakla	2.000 »
Soğan	9.000 »
Sarmısak	3.000 »
Patates	10.000 »
Fasulye	1.500 »
Kabak	25.000 »
Havuç	2.000 »
Bezelye	500 Kg.
Kuru bakla	400 »
Patlıcan	3.000 »
Biber	4.000 »
Domates	15.000 »
Pırasa	20.000 »
Turp	3.000 »
Lahana	2.000 »
Ispanak	20.000 »
Bamya	500 »

Bu ürünler arttıkça, ihalelere ve mütaahhitlere iş kalmamış, döner sermaye ve kooperatifler yoluyla bu kurumlar satıcı duruma girmişlerdir.

Hayvancılık da aynı şekilde gelişmiştir. Örnek olarak dört enstitünün durumunu verelim :

Enstitüler :	Sığır	at	katır	koyun	kümes hayvanı
Akçadağ'da:	61	12	6	44v	130
Çifteler'de:	11	54	—	250	110
Hasankaptan'da:	17	8	5	43ğ	135
Cılavuz'da:	61	11	49	400	

(1944 durumu)

Bir örnek de köy öğretmenlerinden verelim:

Kayseri, Yozgat, Niğde ve Kırşehir yörelerinde 1946 yılında yapılan bir araştırma sonucuna göre, bir öğretmenin ekip biçtiği ürünlerin listesi şöyle

1 — Toprak işleme durumu (140 öğretmenin ankete verdiği cevaplara göre) şöyle :

Ürün çeşidi	ekilen toprak (dekar)	ürün (kilogram)	sağlanan gelir lira	kuruş
Buğday	2699	87516	16590	38
Arpa	1503	53553	7553	40
Çavdar	177	16264	1422	00
Mısır	49	3553	394	05
Burçak	50	2355	108	00
Mercimek	49	1470	255	00
Fasulye	69	9764	1050	10
Patates	17	4410	794	50
Öteki kuru ve yaş sebze	363	86467	6447	35
Karışık tahıl	240	18117	935	80
Toplam :	5116	83469	35550	48
2 — Hayvancılık geliri (80 öğretmene göre)			18517	68
3 — Tarım sanatları geliri (50 öğretmene göre)			5438	85
4 — Sanat çalışmaları geliri (104 öğretmene göre).....			8665	92
Genel toplam :			68372	93 (1)

(1) Ş. Gedikoğlu, E. K. Enst. s. 243

Uygulanan iş eğitimi ilkesinin, eğitsel değeri yanında maddi verimi de olmuştur. Oteki okullar gibi üretime önem vermiyen kuruluş olsaydı enstitüler, tüketim üstüne kurulsalardı, herhalde yaşayamazlardı. Üretim yaptıkları için, devlet bütçesine nerdeyse hiç yük olmamışlardır. 1936 ile 1947 yılları arasında eğitmen kursları ve Köy Enstitüleri için harcanan para sadece 51 milyon liradır. 1936 yılında yiyecek giderleri 28.080 liradır. 1940 yılında 1.128.667 liradır. 1947 yılında ise 7.816.972 liradır. 936-947 yılları arasındaki yiyecek giderleri toplam: 45.099.041 liradır. Öğrenciler için 315, eğitmenler için 180 gün olarak hesaplanmıştır yıllar. Bu kırkbeş milyona 5.627.939 lira tutarındaki öğretmen ve memur aylıklarını da katarsak, 51 milyonu biraz aşan bir sonuç çıkar. Devletin bu işe ayırdığı ödenekle, ancak yiyecek ve maaşlar sağlanabilirdi. Oysa bu 51 milyonla 20 Köy Enstitüsü kurulmuş ve yaşatılmıştır. Bunun sırrı enstitülerin üretim yapması, piyasada buğday 120 kuruşken buğdayı 5 kuruşa maletmesidir. Sebze, meyva, süt, et... gibi akla gelen ne varsa kendi üretmesidir.

Tüm enstitülerde, yukarda da dediğimiz gibi, giyecekler dikiş atelyelerinde ve çoğunlukla kız öğrencilerce dikilirdi. Üstüste on lira dikiş parası hesabıyla, on yıl içinde iki milyondan fazla dikiş masrafı gerekirdi. Oysa bu iş, öğrencilere ve usta öğreticilere, on yıl içinde ve yirmi enstitüde, sadece altmış bin liraya maledilmiştir. Onbeş bin öğrencinin masa, sandalya, dolap, karyola gibi eşyaları da işliklerde çok ucuza mal edilmiştir. Burada, aracısız olarak gerekli eşya ve bazı yiyecek maddelerinin döner sermaye ya da kooperatif yoluyla sağlandığını da işaretlemeli.

İşçi, hademe yok denecek kadar azdı. Enstitülerin günlük işleri de öğrenciler tarafından yapılırdı. Örneğin, elektrik santralının yalnız yağlama gideri olarak beş - on kuruş günlük masrafı oluyordu. Su akar, turbin döner, öğrenciler işletirdi.

İhale yasalarının dışında ve döner sermaye eliyle, işler kırtasiyeciliğin çukurundan çıkmıştı. Hatta hiç girmemişlerdi bu çukurlara.

Köy Enstitülerine öğrenci almak için, kamyonlarla köyler taranıyor, gezici öğretmenler öğrenci bulmaya çalışıyordu. Köylü çocuğunu okutmak istemiyor, özellikle kızını vermek istemiyordu. Kız ve erkek öğrencilerin çoğu, geldikten sonra bile kaçıyorlardı. Kötü bir propaganda, tâ o zamandan yürütülüyordu...

Şimdiyse, köylü çocukları yılda yüzbinden daha çok sayıda, öğretmen okullarına (eski köy enstitülerine) girmek için sınavlara koşmakta, ama bunlardan üç bin kadarı alınmaktadır. Üst yanı girecek okul bulamamaktadır. Köy Enstitülerinin adları değişmeden sekiz yıl önce 1946'da yöntem ve ruhları değiştirildiği için, örneğin 1951 yılında başvuran ve geri dönen öğrenci durumu şöyleydi :

Enstitüler	Başvuranlar	Alınan miktar	Geri çevrilenler	Geri çevrilenlerin nereye gittiği
Beşikdüzü	774	59	715	köylerine
Pulur	700	70	630	»
Düziçi	483	91	392	»
Kepirtepe	437	47	390	»
Dicle	237	95	142	» (1)

Aradan geçen yirmi iki yılda, köy çocuklarının aleyhine olarak geriye dönenlerin sayısı daha da artmıştır. 21 tane altı sınıflı öğretmen okuluna, yani eski köy enstitülerine

(1) Fay Kirby, Türkiyede Köy Enstitüleri, s. 375

başvuran köy çocuğu sayısı günümüzde yüz bini aşmıştır. Dediğimiz gibi, bunların ancak üç bin kadarı alınmaktadır. Son istatistiklere göre bunların ancak yüzde üçü alınmakta, geriye kalanlar köylerine dönerek bildiğimiz yaşantılarını sürdürmektedir. Bunlardan ancak bazıları imam hatip okullarına girebilmekte, çoğu ise kuran kurslarına devam ederek namazlık öğrenmektedirler Hele kızların bu kurslardan başka gidecekleri yer yoktur. Çünkü bu altı sınıflı okullara kızların gitmesi kökten önlenmiş, ancak gösteriş olarak bazılarına az sayıda kız alınmaya sonradan başlanmıştır...

1946 da başlar kapanış öyküsü. Demokrasi gelmiş, köylere okul yapımı ve öğretmen yetiştirilmesi işi demokrat kesilen politikacı ve onlara bağlı çıkar çevrelerinin gözünü korkutmuştur. Sonuç ulusa yararlı olacaksa da olaki onlara zararlı olacaktır. Bu yüzden Meclis içinde bir kazan kaynatılmaya başlandı. Kâzım Karabekir, Şemsettin Günaltay, Feridun Fikri Düşünsel Hasanoğlan Köy Enstitüsünü ziyaret ederek kapanışa neden aramaya başladılar. Zaten kulakları da doludur.

Karabekir söze girdi bir öğrenci karşısında :

«Söyle bakalım size tarih okutuyorlar mı? Ne duruyorsun, size Türk tarihi okutuyorlar mı?»

«Toplandık baş çiftçinin Atatürkün sesine!»

Bu marş söyleniyordu, Ziraat Marşı. Atatürkün adı geçer geçmez bir el işaretiyle durduruldu, nedense. Bundan sonra yüksek kısım öğrencilerinden Çakar kendi bestelerini çaldı piyanoda. Hele halk havalarından oluşturulan suit dinlenirken Günaltay kendini tutamadı: «Görüyorum, yazma, besteleme, çalma kabiliyetleri mükemmel bu çocukların. Neden kalkar boyuna frenk yazarlarını okutur, frenk eserlerini okuturlar bunlara?» dedi.

Karabekir «Sizin Hakkı Tonguç için marşınız varmış, bir de onu söyleyin bakalım!» dedi. Ortalık ıssızlaşıverdi.

Kimse böyle bir marş hatırlamıyordu. O sürdürdü konuşmasını : «Canım, içinde köylü efendiniz falan varmış.»

«Haa!» dedi müdür, «Ziraat Marşı... Devam edin çocuklar.»

«Sürer eker biçeriz, güvenip ötesine»

«Milletin her kazancı milletin kesesine.»

Paşa :

«Doğacak büyük tehlikeler düşünülerek bu mektepler toptan kapatılmak üzeredir. Biz Ali Meclisin temsilcisi olarak buraya son tahkikatı yapmaya geldik. Demek oluyor ki, bu mekteplerin kaderi, şu masa başında yapacağım konuşmalarda edindiğim intibaa bağlı.»

Orada bulunan İlköğretim Şube Müdürü Ferit Oğuz Bayır :

«Muhterem efendim, acaip buyrulan bu kurumlarda kanun ve yönetmelikler çerçevesinde eğitim-öğretim yapılmaktadır. Bu okullar batı kopyası değildir. Kendi gerçeklerimizden hareket edilerek meydana getirilmiş bize göre kurumlardır. Millî duygu ve tarih kültürünü gerçek anlamıyla ancak buralar vermektedir.»

Şemsettin Günaltay :

«Peki ya Trabzondaki hadiseye ne buyrulur? Orada, talebelerin gayri millî bir piyes temsil ettiği, hadise çıktığı yalan mı?»

«Yalan değil, yanlış efendim. «Müfettiş» piyesi temsil edilmiş, kaymakam bunu hükümet adamlarını küçük düşürücü bulmuş, yarısında durdurmak istemiş, seyirci razı olmamış. Jandarma polis çağrılmış. Durum incelendi. Enstitüce işlenmiş bir hata yok. Mülkiye Müfettişlerinin raporu kaymakamın aleyhinde..»

Karabekir :

«Bir de şu var : Talebeler hep köyden alındığı için köy-

şehir, zengin-fakir ayrılığı yaratılarak yetiştiriliyorlarmış. En büyük tehlike burada.»

Ferit Bayır :

«Bu da yersiz bir endişe efendim. Enstitülerin amacı, korkunç şekilde mevcut köy-şehir farkını ortadan kaldırmak. Oteki öğretmen okullarında yetişenler bu fark yüzünden köylere gitmek istemiyorlar. Köyü köyün içinden aldıklarımızla kımıldatmaya şartlar zorluyor bizi. Dedikodular, endişeler, köyün uyanmasını, memleket bütününün refaha kavuşmasını çıkarına aykırı gören kaynaklardan geliyor.»

Feridun Fikri :

«Ben cemiyetimizin kıymetlerine aykırı taraflar görüyorum yapılanlarda...»

Enstitü müdürü ayağa kalktı :

«Enstitüler, yurdumuzun özelliklerine göre tesbit edilmiş 3-5 illik kesimler ortasında kurulmuştur efendim. Buralardan öğrenci alır, yetiştirir, oralara öğretmen verir. En ileri eğitim ilkelerini uygularlar. Çalışmaları kırtasiyecilik tempolarına uymaz. Okul yapımı, toprak ayırma işlerinde geri kalanlar oluyor, türlü yönlerden rahatı kaçanlar oluyor. Geçenlerde bir öğretmen okulun toprak işi için kaykamakama başvuruyor. Boş olduğu halde ilgilenmiyor, «yarın gel» diyor. Öğretmen kaybedecek günü olmadığını söylüyor. «Eh, yarın dedik ya» diyor. Kesip atıyor kaymakam. Bunun üstüne öğretmen, «Affedersiniz kaymakam bey, Türkiye Cumhuriyeti kanunları içinde hangisinde «yarın gel» vardır? deyiverince kıyamet kopuyor...» (1)

O günkü konuşmalar böylece uzar gider. Ama berikiler kararlarını vermişlerdir, oraya gitmeleri usul yönündendir. Sonra, başta işaret ettiğimiz gibi 5129 sayılı yasa 4.9.1947 de kabul edilerek köy enstitülerinin adı değiştirilmemekle bir-

---

(1) Ferit O. Bayır, Köyün Gücü, s. 291 - 294 (Yön Der. aktarma — Başaran)

likte her şeyi değiştirildi. Bir adları kalmıştı, onları da 27.1.1954 de çıkan 6234 sayılı yasayla değiştirdiler.

Tonguç şöyle der 1956'da 96 sayılı Demet Dergisine yazdığı bir yazıda : «Geleceeğin okulunu çocuklar için bir cennet haline getirmek ülküsü zafer çelenkleriyle süslenirse, köy enstitüsü denemesinin kazandırdığı değerlerden de yararlanarak, ulusumuzun karakterine en uygun eğitim kurumları yaratılabilir. Bunlara yakışacak adı bulmakta zorluk çekilmez.»

Demek ki önemli olan ad değil özdür. Öz adını da sanını da kendisi getirir zaten. Bu ulus, gelecekte de kendi çocuklarma, kendi gerçeklerine özgü köy enstitüleri benzeri kurumları mutlaka kuracaktır. Dar boğazlardan kurtulması başka türlü olanak dışıdır. Lafla peynir gemisi yürümüyor. Yıllar geçerken artan nüfus, eğitim ve gerçekten yaşam için eğitim beklemektedir. Bugün bunun karşılanmadığı, savsaklandığı bir gerçektir. Ama, bütün bunların yanında, köy enstitüleri sürüp gitse ne olurdu? diye bir soru sorar da düşünceleri sıralarsak, kurtuluşun yine onlara benzer kuruluşlarda olduğu ortaya çıkar.

Her köyü okula ve öğretmene kavuşturmak için o zaman hazırlanan plana göre, köy enstitüleri bütün yönleriyle sürdürülseydi, 1956 da okulsuz köy kalmıyacaktı. Öğretmene de kavuşacaktı. Her 8-10 köy bir sağlık memuruna ve bir ebeye kavuşuyordu. 1956 yılında, plana göre bütün köyler sağlık denetimine alınmış olacaktı. Köy kümelerinin ortalarına yapılan bölge okulları yoluyla köy çocuklarına sekiz yıllık öğretim olanağı sağlanıyor ve giderek ilkokullar sekiz yıla çıkarılacaktı. Yetişkinlerin eğitimi ve okuma yazması kısa sürede sağlanacaktı. Köylü, ekonomik düzeyini yükseltici, yaşamında işe yarayan bilgiyle donatılacaktı. Okuyan, uyanan milyonlarca köy çocuğunun alttan itmesiyle eski kurumlar

değişecek, yenileri doğacaktı. Sonuçta kazanan bu halk ve bu yurt olacaktı.

Yabancı ve yerli bir çok politikacı, eğitimci ve aydının dikkatini çekmekte gecikmedi Köy Enstitüleri. Dünya eğitim ansiklopedilerine de Türk buluşu kurumlar olarak geçti. Kurucusu Tonguç'un bu ansiklopedilere tek Türk eğitkeni olarak geçtiği gibi... Şimdi Köy Enstitüleri için söylenmiş bazı tümceleri görelim :

«Kız ve erkek öğrencilerin teşkil ettiği bir müzik topluluğunun bize verdikleri batı müziği konserinde Beethoven ve Mozart'ın bazı parçalarını hatasız çaldılar.» Alman Prof. Schwarz Kessler — (Cumhuriyet Gazetesi).

«Köy Enstitüleri yeni «bir köylü intelligigentsi» yaratmıştır» (Le Monde Gazetesi).

«Son yıllarda tasavvurumdaki okullar Türkiyede kurulmaktadır. O da Köy Enstitüleridir.» (Prof. John Dewey).

«Köy Enstitüleri, şimdiye kadar eşine az rastladığım pek kıymetli öğrenim merkezleridir. (Prof. Charles Latman).

«Köy Enstitüleri, Kemalist Türkiyenin kendine has, özel bir buluşudur. (Friedric W. Fernau).

«Dünyanın hiç bir yerinde böyle yararlı ve anlamlı kurumlar görmedim. (George Duhamel — Fransız düşünürü).

«Siz demokrasiye ulaşmanm gerçek yolunu bulmuşsunuz. Bu enstitüler, dengeli ve ahenkli bir toplum tipinin garantisi. Enstitülerinizde, memleketinizin kendi bünyesinden fışkırma kuvvetli, sıhhatli bir gençlik buldum. (Miss Jeannette Rakin — Amerikan Kongresinin kadın milletvekili).

Köy ile şehir arasında uçurum açmışsınız. Bir kaç Köy Enstitüsünü ziyaret ettikten sonra anladım ki, bu uçurum köy enstitüleriyle giderilebilir. Enstitüler, köy ile şehir, halk ile aydınlar arasındaki uçurumu doldurmak için bulunmuş pek maharetli bir çare.» (Arnold Toynbee, İngiliz tarihçisi).

«Aradığımızı, istediğimizi burada bulduk. Çağın gerek-

lerine ve çevre koşullarına uygun eğitim kuruluşları oldukları için çok beğendik. Biz de uygulayacağız.» (Tayland Öğretmen Okulları Gnl. Müdürü).

«Türk köylüsünün okumasını, devrim ilkelerini öğrenip hakkı korur bir güce kavuşmasını çekemiyorlardı. Ödleri kopuyordu bundan.» (Nadir Nadi Cumhuriyet 1967).

«Mükemmel neticeler temin eden ve Türk gencinin ruhi ihtiyaç ve istidatlarına uygun düşen hür ve verimli terbiye usullerini bir an önce bütün terbiye sistemimize tatbik etmek, bu tecrübeden alınacak başlıca ders olmalıdır..» (A. Emin Yalman Yarının Türkiyesine Seyahat).

«Köy Enstitüleri, Türk eğitimcilerinin ilk orijinal büyük eseri ve köy çocuklarının yaratıcılık destanı olmuştur.» (Prof. Sabahattin Eyüpoğlu).

«Köy Enstitülerinin gücü, milli oluşundan ve gerçeklerimizin zorlanmasından doğmaktadır.» (Prof. C. Orhan Tütengil).

«Köy Enstitülerine indirilen darbe, Türk toplumunun çok ötesine taşan, bütün geri kalmış ülkelere yönelen bir ihanetin ifadesidir.» (Prof. Mümtaz Soysal).

«Köy Enstitüleri, kalkınmayı bilinçli hale getiren unsurlardan biri idi.» (Prof. Tarık, Zafer Tunaya).

---

(1) Bu parçalar, Ahmet Köklügiller'in İmece Dergisinin 72. sayısındaki derlemesinden, Tonguç'un «Canlandırılarak Köy» kitabının 628. sayfasından, Ahmet Emin Yalman'ın «Yarının Türkiyesinde Seyahat» adlı kitabının 5. sayfasından alındı.

DEĞİŞEN

Ağustosun ortası. Güneş tam bizi nişan almış herhalde. Terliyor, kavruluyoruz, açık kamyonun üstünde. Kollarım cayır cayır yanıyor. Kimbilir kaçıncı kez deri değiştirecek bu yanma yüzünden. Hele alnım. Güneş okunu oraya uzattı ve hiç çekmiyor. Kıpırdamanın, yer ya da yön değiştirmenin olanağı yok. Yarısı yirmi beş var şu küçücük karoserin içine istif edilenlerin. Kuvvetsizse esen yel de biber ekiyor sıcaklığın üstüne. Bereket versin hareket halindeyiz. Köyleri, dereleri, tepeleri, geride bırakıp geçiyoruz hızla. Ne kadar sıkıcı olsa gitmekte olan insanın canı sıkılmıyor yolda. Hele böylesi gidişte can sıkıntısının işi yok da bizi mi bulacak. Bulsa da yaklaşamaz. Kamyonun bir köşesinde kavga edenler değnek değneğe gelirken, çuvaldan kocaman elmaları seçerek taş vurur gibi vurup güldürmiye, onları «değer mi bu yaptığınız şu güzel yolculukta?» diye düşünmiye yöneltenler var. Yolcuların en az yarısı türkü söylüyor ama yine herkes kendi söylediğini dinliyor. Zaten anlaşılması güç, hepsi kürtçe. En gür çıkıp ötekileri bastıran ses, elma çuvallarının sahibinin sesi. Şöfor yerinde, elmalarının başına gelenden habersiz, «Hello mello mellome..» deyip duruyor...

İşkele. Şahgeldi ve Canik köylerini geçtik çoktan. Bataklıkların bir sağından gidiyoruz, bir solundan. Çok güzel bir yol yapılıyor. Bitmek üzere. Diyor ki, yanıbaşımda ayaklarını dışarı sarkıtarak oturan şoför yardımcısı :

«Daha düne kadar buralardan geçen her araba çamura

gömülmeden geçemezdi. Köylülerin özel camızları vardı kamyon çıkarmaya. Van - Erciş arasını üç günde zor giderdik. Hele şu yol bir tamamlansın...»

Mahibent köprüsünü geçince öğretmen okulu göründü. Eski adıyla köy enstitüsü. Bir yanını göl, bir yanını yemyeşil tarlalar çevirmiş, insanın içi açılıyor ta geriden görünce.. Dört gündür bu çevredeyim, uyku durak yok. İnsan memleketini tanımak için yola çıkınca, çektikleri tad oluyor ağzına. Dün öğlen Başkale'nin sınır köyleri, bugün Ernis. Kafamdaki bulanıklık daha geçmedi. Geçmez de. Neydi o Nobrin, Tavik, Soradur, Ganisbi, Zapbaşı, Eğrisup... köylerinin kuruluğu.. Onların durumu için söyleyeceklerim buraya sığmaz...

Okula ayrılan yola gelince şöfor yerinin üstünü takırdattı yardımcı, indim.

Yürüdüm bayır aşağı. Şöyle az çekecek, tatlıca yürünecek bir yol. Okul gölün kıyısında koskoca bir bük'e yerleşmiş. Yirmi bir «Köy Enstitüsü»nden bir tanesi...

Anılarım başıma üşüşüyor yürürken. Kabarıyor duygularım. Derdimiz günümüz köylerimizi köy etmek; oyunumuz, türkümüz hep oradan ve orası içindi :

Aynı yolda aynı emek
Gönüllerde bir tek dilek:
Türk köyünü önde görmek,
Türk köyünü önde görmek!..

Bu aşk ile çıkmıştık yolun turabına. Köyleri fethedecektik. Enstitüler bizi fethetmişti önce. Kendi doğup büyüdüğümüz toprağı ve bu toprağa bağlı insanları, kendi ana babamızı yani, uyandıracak, tam yaşayan insanlar durumuna getirecektik. Topraksa, yalnız uğrunda ölenlerin varlığınca değil üstünde onu gereken biçimde çağdaş teknikle işleyenler ölçüsünde de vatan olurdu... Bu da önce, kafaların boş inanlardan temizlenerek yaşama bağlanmasıyle olasıydı...

Fakat önce bizim kafalarımız düşünmeye alışacaktı burada. Önce biz aydınlanacaktık. Bilisiz yığınların arasına birer kıvılcım olarak karışacaktık. Bu gidiş, bu yolculuk en uzak köye kadardı... Ama başaracaktık.

«Başarırız kavgamızı
Başarırız kavgamızı»

diye bitiyordu marşımız.

Enstitüleri, biz ilişkinleri kurduk. Çalıştık. Okuduk. Yazdık. Düşündük. İnsan olarak varlığımızın anlamını kavradık.

Eski yerlerinde, doğanın ortasında varlıkları olduğu gibi duran enstitülerin adı değişti sonra. Acaba enstitülerde adlarmdan başka değişen yanlar var mı? diye düşündüm hep yol boyunca.

Nizamiye kapısında bir öğrenci karşıladı beni. Öğrencilerin çoğunlukla yaz tatili için okuldan ayrıldıklarını, az sayıda kalanlar olduğunu söyledi.

Yürüdük.

Yapılanların önüne gelince, çiçekler arasındaki ağaçların gölgesinde oturan bir kümeye yaklaştım.

Masanın başından bir genç kalkarak

«Hoşgeldiniz, ben uygulama öğretmeni Ali!» dedi.

Konuştu. Kendisi başka bir köy enstitüsü çıkışlıydı.

«Ne var ne yok okulunuzda?»

«Valla güzellik var. İyilik, hoşluk. Başka ne olsun.»

«İyi. Sevindim.»

«Ben de öyle seviniyorum ki, şu enstitülerin öğretmen okulu haline gelmesi çok iyi oldu. Ama tam olarak değiştirmeli ve eski yöneticileri de uzaklaştırarak huzura ermeli.»

Ali Bey neden bu yönden dem vurdu bilmem. Ben kirli ve bitkindim. Göle girmek istiyordum. Gölün tadını öte kıyısından, Tatvan'dan biliyordum. Hele yolcu için birebir. Bir ovalanırsın kendi kendine soda köpürür. Tertemiz çıkarsm.

Birlikte girdik göle.

Gezdik sonra. Ders programını gösterdi. Çok özenilmişti. Sarı renkli mantarlarla türkçe, beyazla matematik... gösterilmişti. Evlerde öğretmenler de çok rahatlardı. Müzik salonundan çıkarken bir öğrenciyle karşılaştık. Öğrenci başkanıymış. Çoruh'un Şavşat'ından, İlçeli. Hem gezdik hem konuştuk Mehmetle. Ali Bey'in demin söylediklerini anlattım.

«Şimdi altıncı sınıftayım. Her şeyi öğrendim. İnsan eskiden kültür sahibi olamıyormuş burada .O vakit işe önem veriliyordu...»

«Kültür?»

«Tarih, coğrafya, fizik okumaya vakit bulamıyorlarmış işten. Sonra da bu kültürsüzlük yüzünden köylüyle geçinemiyorlardı.»

«Geçinmede kültürün payı küçümsenemez Mehmet. Yöneticilerin elverişsizliği, çevrenin geriliği de gözden ırak tutulmamalı, yöneticilerin anlayışsızlığı da.»

«Köyde öyle kültürlü olacak ki öğretmen, şehre göç edenleri falan önleyebilsin.»

Kültür, kültür diyordu ya Mehmet, bundan ben de bir şey anlamıyordum, o da. Yine de sordum iş'den ve kültürden ne anladığını.

Dedi ki :

«O vakit uygulama yapılmıyordu. Şimdi okullara gidip uygulama yapıyoruz, plân yapmayı öğreniyoruz. Şehir okullarında örnek dersler veriyoruz...»

«Biz de yapıyorduk bunları.»

«Sonra maaş vermiyorlardı o zaman, çok azdı.»

«.....»

«Kültürsüzlükleri yüzünden çok zorluk çekiyordu eski mezunlar. Devam nasıl sağlanır, köylüyle nasıl geçinilir, şimdikiler hep biliyor bunları. İki aylık uygulama devresinde öğreniyoruz bunları...»

«Biz de yapıyorduk.»

«Şimdi devlet konforlu okul yaptırıyor. Öğretmenler de gidip rahatça çalışıyorlar. O vakit köylüyü perişan ede ede çürük okullar yaptırılıyordu .Onlar da öğretmenin üstüne uçuyordu...»

«O da memleket hayrınaydı, bu da..»

«O bir yıkımdı köylü için.»

Mehmet, bu konuda da kültürlüydü gerçekten! Kafası dolmuş, çok şey ezberlemişti. Bu kez sözü değiştirdim:

«Köyde ne yapacaksın Mehmet, ilkbaştan?»

«Köylüyle haşir-neşir olarak yeni bir zihniyet kazandıracağım ve devamı sağlayacağım.»

«Yeni anlayış?...»

«Üfürükten falan kurtarmak onları. Kahve köşelerinden kurtarmak. Gazete ve dergilere abone ettirerek yeni bilgiler edinmelerini sağlamak. Hastalık falan olursa köylüleri o konuda aydınlatmak.»

«Bunlar aşağı yukarı hepimizin ülküsü. Sen hangi dergileri okursun Mehmet?»

«Kızılay, Gençlik.»

«Köye göre?»

«O vakit ona göre dergi seçerim.»

«Peki hangi bölgede çalışmak istersin?»

«Türkiye'nin her yerinde.»

«Niçin ayırdetmiyorsun?»

«Memleketin her yeri aynıdır. Kan, din, ırk, soy birdir.»

«Hakkâri'nin bir köyündesin. Dergiler gelmezse, idealin gerçekleşemez...»

«Ne yapalım, son gayretimizle çalışırız elden geldiğince».

Konuştuk daha. Ülkümüz, derdimiz birdi. Değişen ya da ayrıldığım tek nokta, onun davranışlarının eskiye karşı olmasında ve okuma olanaklarını bulamamasındaydı. Ders kitaplarından kültür edineceğim diye başka şeye sıra bulamıyordu. Kulağına gelenlerle yetiniyor ve bu kulak dolgunluğu yetiyordu ona.

Karpuz tarlasını aşarak kümese gittik. Bir horoz döğüşü yaptırıp dinlendik .Tarlada çalışanları gösteriyordu Ali Bey

«Bakın, yirmi bir tane işçisi var okulun. Yemekhaneyi, yatakhaneyi, bostanlığı hepsini bunlar döndürüyor. Bekçiliği de yapıyorlar. Eskiden, bütün bu işleri öğrenciler yapıyordu, şimdi işçiler yapıyor.»

Ali Bey'in de kulağı doluydu. Sürdürdü :

«Şimdi, öğrenci öğrenciliğini amele ameliliğini biliyor. O vakitlerde ben de bilirim sen de bilirsin ki, öğrencilerin amele mi ne olduklarını ayırdetmek güçtü. Şimdi efendice oturup yemeğini yiyor, önceden hazırlanmış yemeğini. Dersine gidip. dersinden çıkıyor. Başka işi yok. Sırf kültürle yetişiyor. Geriden bakınca da kolayca ayırdediliyor ne olduğu.»

Bir yel esmeye başladı. Bayağı yel, Mehmet'in, Ali'nin kulağına esen değil. Ağır ağır gezindik tarlalar arasında. Akla gelen her şey ekilmişti Kavun, karpuz, domates, patlıcan, biber, hıyar, mısır, patates... Onbeş dönümlük kaysı var. Hepsi okul içine döner sermaye yolu ile satılıyor. Beş bin lira gelir getiriyor ortalama. Dışarıya satılanlardan geliyor sırf bu gelir...

Düzen yine eski düzen. Düzinelerle tavşan, kaz, ördek besleniyor. Sekiz ineğiyle iki yüz koyunu var. Enstitünün. Gölün ortasındaki Adir adasında besleniyor koyunlar. Doğa içinde, dolayısiyle yaşam içinde eğitimi sürdürmek pek kolay burada. Mehmet'in kültür dediği şeyi, işle kitabı barıştırarak burada yeniden doğurtmak işten bile değil. Değil ama yel esiyordu. Mehmet'in kulağına da, Ali Bey'inkine de doluyordu .Değisen salt bu. yelin çıkması.

Ali Bey'e diyorum ki

«Okulun kapısı kırılırsa, öğretmenin kendisinin yapması nasıl olur?»

«Bilmem ki!»

Yel esiyordu. Yürüdük yapıların arasına. Kitaplığa girdik.

«Kültür derslerinden vakit bulup da buradaki kitapları okuyamıyorlar» dedi Ali Bey.

Okumak için dışarıya verilen kitapların kayıt defterini karıştırdım. Bu yıl okunan başlıcalarının adları şunlar : *Bağcılık, Tanzimat Edebiyatı, Dilbigisi, İyi ve Doğru Yaşamanın Yolları, Yurt ve Sağlık Bilgisi, Orta Atlas, Yurttan Sesler, Türk ve Dünya Büyükleri...*

Yanımdaki öğrenci Polat, okuma fişini gösterdi. Şunları Okumuş : *Yaşamak Korkusu, Köy Postası (dergi), Orta Atlas, Esrarlı Kainat, Maksat ve Gaye.*

Pencereyi açtım. Yel esiyordu...

KÖY ENSTİTÜLERİ RUHU VE ÜLKÜSÜ

Biz çoğulukla düşünmeden yargısını belirtmek eğiliminde olan bir toplumun bireyleriyiz. Davranışlardan çok dış görünüşler, biçimler ilgilendiriyor bizi. Böyle düşüne düşüne, gerçekten uzaklaşıyoruz, ufacık bir görüntüden tutun da yurt sorunlarına kadar her şeyi daracık açılardan görmeye alışıyoruz.

O hale geldiğimiz oluyor ki, toplumun kalıplaşmış kuralları bizi etkiliyor, usumuzun benimsemediği halde bir davranışı ya da bir düşünü beğenmek zorunda kalabiliyoruz. Usa yakın bir görünüşü, ya da görüşü benimsememek, yadsımak da olağan geliyor. Bunun tek nedeni: alınan eğitimin yetersizliği, belli bir ereğe göre tam karakter verilmemesi, eğitim kurumlarında yurt sorunlarını kavrayacak, ülkü birliğini gençliğin benliğine sindirecek çevreyi yaratmayışımızdır.

Bana bu birkaç cümleyi söyleten örnekler var:

Tanıdığım bir eğitken kız var .Gazi Eğitim Enstitüsünü bitirdi. Sandıktan ad çekme yöntemiyle Karadeniz bölgesinde G. iline atandı. Üzüntüsünden birkaç gün yemek yiyemedi, uyku uyuyamadı. Kendisine az dil dökmedim. Gidip görevine başladı. Tatil olmasından ötürü Ankara'yı görmeye geldi, yeniden «Nasıl işler?» dedim. «İnsan buraları görüp, burada yaşadıktan sonra oralarda yaşayamaz.» dedi. Şimdi yeni bir iş peşinde olması gerekir.

Bunun durumu, bir başka bayan eğitkeni anımsattı:

Adı geçen kurumda bulunuyordum. Yeni gelen bu arkadaşla aynı masada yemek yiyoruz. O midesinin tembellikten, gönlünün üzüntüden kurtulduğunu söylüyor, istekle yemek yiyor. Sevincini de belirtiyor: «Üç kere girdim. çok şükür bu kez sınavı kazandım. Şimdi böyle istekle yemek yiyebilir miydim? Düşümde görsem inanmazdım. O köylük yerler ne koyuyor ki insanda, istek koysun?»

Orta Anadolu'nun ufacık bir köyünde dört yıl çalışmış arkadaşım. Sevincinde haklı. Sınavla bir yüksek okula girerek, öğrenimini sürdürmek de hakkı. Ama bütün bunlar yurt sorunlarına, eğitimi engelleyen koşullara daha bir hızla saldırmak, alacağımız yeni ruhla çevremizi etkilemek yönünden değerlidir. Olması, yapılması gereken bir ileriye yürüyüş. Eğitim yoluyla çözülmesi gereken sorunları orada bırakıp ülkümüzü kafamızdan çıkarıp atarak kaçınca. iş değişiyor. Bunun sorumlusu elbette oradan kaçan, iyi olanaklara kavuşan ve bu haline sevinen kişi değildir. Koşullarımızla gerçeklerimizle bağdaştırılamayan, bilgi adını vererek birtakım şeyleri ezberlemekten başka işe yaramayan eğitim sistemindedir kusur. Arkadaşımla şöyle konuştuk sonra:

«Aman Hocanım, o kadar kötülemeyin köyleri, orda da yaşayanlar var.»

«Amanı zamanı yok kardeşim, çektiğimi ben bilirim. Et bulamazken ekmek de bulamaz oldum ben oralarda.»

«Demeyin?»

«Demesi mi var. Yaşanacak yer mi oraları? Canıma tak dediydi gayri. Bit bir yandan, bir yandan gıdasızlık, öksürük...»

«Kazanamasaydın?»

«Doktoru tuttuydum. Üstüste rapor alıp baharı evimizde geçirecektim. Allah yüzüme baktı.»

«Dilerim öyle sıkıntılara düşmezsin bundan gilli.»

«Niçin geldim buraya. İyi bir şehirde lise öğretmeni olmak, rahatça yaşamak isityorum, insanca.»

«Orada bırakıp geldiklerini düşünmez misin?»

«Amaaan, peygamber miyim ümmet koruyacak, ne olurlarsa olsunlar. Ama stnavı kazanamıyan arkadaşlar kaldı oralardaki köylerde, gelecek yıl onlar da kazanırlar inşallah.»

«İnşallah.»

«Ben aslında köylüleri çok severim. Ama onlar beni anlamadılar, çok cahiller bir kere...»

O günlerde hocanım ping-pong oynamıya başladı. Daracık etekliklere, renkli giysilere büründü. Yüzündeki çiller kısa zamanda kayboldu.

Yurdumuzda işyar olarak çalışanlar arasında yoksunluklarla pençeleşmek muhakkak ki en çok öğretmenlere düşüyor. Devlet eliyle köylere yollanan ışık öğretmendir. Bu ışıklar zamanla daha çeşitlenecek, köyler daha çok aydınlanacaktır. Ama bu aydınlığı. orada gün sayan, ayrılmk için fırsat arayan öğretmen vermiyecektir. Hükümetin iyi yasama olanaklarını oralara götürerek işyarların tutunmasını sağlaması akla gelebilirse de, iş pekiştirilerek verilmiş ülkü-

kücü ruhtadır. Ötedenberi işin bu yönü, örnekler olduğu halde düşünülememiş. Anadolu'da öğgretmenlerin durmaması oraya gitmemeleri konu olunca, orada otel, lokanta, sinema, gazino, okuma salonu... devletçe yaptırılmalı, sonra oraya giden işyardan iş beklemeli diye kesip atılmıştır. Devletçe ve milletçe bu olanaklar köyde ya da kentte geliştirilebilir ama, derde derman olurlar mı? Köyden kaçan öğretmen, yüksek öğrenim yaptıktan sonra lisede çalışmak istiyor. Lisede bulabilecek mi aradığını? Sanmam. Nitekim ilk baştan andığım arkadaş bir liseye atanmış durumda, o da liseyi, lisesi olan yeri beğenmiyor. Yine ikinci arkadaş, köylüleri çok sevdiğini söylüyor. Yazık ki çok cahilmiş köylüler. Oldu olacak, devletten, kuytu yerlere sinema v.s. gibi aydın kişinin gönlünü doyurarak orada tutacak kuruluşlar yaptırmasını isterken, her şeyden önce, tezelden halkı da cahillikten kurtarıp ondan sonra halkın işlerini yapacak görevlileri yollamasını istemeli... Görsün o zaman nasıl gidilirmiş...

Dertlerimize dermanı hep uzaklarda aradığımızdan değil mi çektiklerimiz? Oysa uzağa gitmeden de ilk eğitimi kurtarabiliriz. Yalnız köy enstitülerini eski şekliyle canlandırıp, o hızla işe girişmek yeter... Toprağa bağlı öğretmen, koşulları bilen yerli öğretmen, bazılarının uygarlık dedikleri karın ve kafa doyurmayan şeylerin özlemini çekmiyen öğretmen, okuyan, köyün yaşamına karışan, eli nasırlı, alnı terli, kafası eliyle birleşen öğretmen... Sayıları da ölçülü değil onbinlerce...

BAŞKA ÇARE YOK

Kalkınma deyip dururuz. Acaba ülkemizde beklediğimiz kalkınma oluşabildi mi? Daha doğrusu sağlam bir kalkınma-

nın başlangıcı, temel ögeleri nelerdir, neler omalıdır? Sanımızca, ülkemizin kalkınması, önemli bir çok sorunumuun çözüm yoluna koyulabilmesi için, önce «insan»ımızın kalkınması gerekir. Bu koşullar yerini bulmadıkça bocalamaktan, ulusca çıkmazlara saplanmakta n kurtulmamız mümkün olmayacaktır. İnsanımızın kalkınması derken, eğitim-öğretim yoluyla halkın gerçek anlamda uyandırılmasını ve olumlu bilgilerle olumlu yollara yönetilmesini düşündüğümüz açıktık. Bu uyanma, bu kafa kalkınması gerçekleşmedikçe, sözünü edebileceğimiz hiçbir hareket yine de gerçek bir aşama sayılamaz.

Acaba uyanma yolunda hangi aşamaya eriştik? Eriştiğimiz durum bizi iyimser edebiliyor mu? Bu soruya hayır demek zorunda kalırken üzüntülere garkolmaktayız: Değil gerçek anlamda, heceleme anlamında okur yazarımız bile nüfusumuzun yarısından azdır. Yetişkin halkın eğitilmesini, temel bilgilere kavuşturulmasını, yani dâvanın koskoca bir bölümünü bırakın, ilköğretim çağında beş milyon çocuğumuz olduğu halde bunun ancak iki milyonu öğretmen önüne katılabilmiştir. Bu iki milyonun da çoğunluğu şehirlerdedir. Bunun yanında ilköğretim çağında bulunan çocuklarımız için gerekli olduğu hesaplanan üçyüz bin öğretmene karşılık bu toplamın yarısına sahibiz. Üçlü dörtlü öğretim yüzünden bu öğretmenlerin de çoğunluğu şehirlerde...

Okul durumuysa, öğrenci ve öğretmen durumundan ayrımsızdır. Nicelik bakımmdan böyle olan ilköğretim davası, nitelik bakımından da başka türlü değildir. İlkokuldan yüksek öğretim kurumlarına kadar her kattaki çocuklarımızın gerçek bilgiye, kişiliğe kavuşmakta olduklarını ve ülke sorunlarına karışıp hayat için yetiştiklerini söyliyebilir miyiz? Zaten bütün eğitim sorunlarımızı didik didik eden ve bu arada çareler de salık veren Eğitim Komisyonu Raporu elimizdedir. Bu rapora göre de, nasıl ki ilkokullarımızda istediği-

miz gibi çocuklarımızı yetiştiremiyorsak, kum gibi kaynayıp çoğalan çocuklarımız için iyi, ülkücü öğretmen yetiştirememekteyiz. Öğretmen okullarının «bina, eşya, tesisat, ders araç ve gereçleriyle öğretmen, idareci kadrosu, müfredat programı ve çalışmalar yönünden istenilen sayı ve kalitede öğretmen yetiştirmek hususunda kifayetli olmadıkları anlaşılmıştır...» diyor Eğitim Komisyonu. Ardından, köşede bucakta, her yönden yetrsiz, yalnız adı öğretmen okulu olan kurumlar açmaktan vazgeçilerek, ilkokullara dayalı olan altı yıllık Köy Enstitülerine yine köy çocuklarının alınmasını ve onlara yetişme olanağı verilmesini salık verdikten sonra «bu kurumların muhafaza ve idame edilmesi komisyonumuzca muvafık görülmüştür» denilmektedir.

Görülüyor ki, komisyon, yerli yabancı üyeleriyle, Japonyadan başlıyarak, eğitim işini çözümlemiş bir çok ülkeyi gezip gördükten sonra da yine kendi kapımızdan yetişen karadanaya, yani Köy Enstitülerine sarılmaktan başka çare bulamamıştır. Uzak illerden getirilecek celep öküzünün boyu bosu ne olursa olsun, bizim toprağımızda yürüyemiyeceği, bizim kağnımızı çekemiyeceği, geç de olsa anlaşılmıştır. Bu raporda yurt gerçeklerine göre öğretmen yetiştirme sorunu incelenirken, yıllardır unutulan bir önemli noktaya daha parmak basılmaktadır. Öğretmen yetiştirilmesi kadar önemli olan bu nokta, Köy Enstitüleri zamanında seçme kitaplarla, demircilik, dülgerlik araçlarıyla donatılarak köye yollanan ve sonra da adım adım izlenen öğretmenlerin bugün iş içinde yetiştirilmemekte oldukları noktasıdır. Bu konuda da yine Köy Enstitüleri zamanında uygulanan köy öğretmenini iş başında yetiştirme programı olduğu gibi sâlık verilmekte ve şöyle denmektedir: «Bu kurumları ilköğretim çalısmaları bakımından birer merkez haline getirmenin ve bu okulları, çevrelerindeki ilkokul öğretmenlerini iş içinde yetiştirmede fonksiyonel kılmanın ve buralardan mezun olan öğretmenle-

rin devamlı ve program dahilinde gelişmelerini takip etmelerinin komisyonca lüzumuna kaniiz...»

Ülkemizin koşulları ve bünyesi gereği, öğretmenlerin, bulundukları çevrenin sosyal ve ekonomik gelişmesinde yardımcı birer «unsur» olarak çalışabilecek nitelikte köy halkına, yararlı olacak «irşad ve telkini» yapabilecek şekilde yetiştirilmelerine de «bugünkünden daha çok» önem verilmesi salık verilmektedir .Bu konuda, bakanlıkların elbirliği ederek köyün her yönden kalkındırılması için, öğretmenin yanında sağlıkçı, tarımcı gibi elemanları da yetiştirmelerinin çok gerekli olduğu belirtilmiştir.

Sorunun, buraya kadar olan kısmından şu çıkıyor: Ülkemizde halk cahildir ve temel eğitimi ele alınmamıştır. Okuma çağında çocuğumuz çok, onlara yetecek okul, öğretmen çok az... Üstelik eğitim sisteminin düzenlenmesi, böylece «niteliği iyi vatandaş» yetişmesinin sağlanması şart... Köye yollanan az sayıdaki öğretmenleri arayıp sormuyoruz sonradan... Onunla birlikte köye yararlı elemanların da yetiştirilmesi gerekir... Bunların ve bunlara bağlı daha bir çok sorunumuzun çözümlenebilmesi için Eğitim Bakanlığının yetkililerinden kurulmuş olan «Komisyon», Köy Enstitülerinin eski çalışmalarına kavuşturulmasını şart saymaktadır...

Ozellikle ilk eğitim işimizin çözümlenmesinde bu yolun tutulmasının gerekli olduğunu, komisyonun fikrine katılarak savunan bir aydın kitlesi olduğu gibi, köylümüz de dört gözle bunun yeniden gerçekleşmesini beklemektedir. Çünkü çocuğu öğretmensizdir, ya da ilkokula girebildiyse bile şehrin ortaokuluna gidememekte, gidenleri perişan olmaktadır... Bunlar böyleyken, ancak altı yıl normal çalıştırdığımız bu kurumları hemen diriltmek yerine başka başka çıkmazlara sapıyoruz. Bazı okullardan artık kalmış çocukları üç ay gece kursuna toplıyarak öğretmen yetiştirmeye kalkıyoruz, örneğin. Bu çıkar yol mudur?... Ayrıca öğretmen

okullarına çok az sayıda çocuk alıyoruz. Yılda bin öğretmen ancak çıkarabiliyoruz. Bu sayıyı iki Köy Enstitüsü çıkarabilirdi dün. Köye göre sağlıkçı yetiştiren sağlık kollarının verimi bir ayrı idi.

Ote yandan 400 yıl önce lâle soğanını bizden götürerek bir gelir kaynağı yapan Hollanda gibi, Hindistan, Siyam v.s. Doğu ülkeleri de Köy Enstitüleri sistemini bizden alıp kurmuşlardır. Gelip orada bu güzel kurumları görmemizi istiyorlar.

17 Nisan 1940 ta, 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanununun çıkması, Türk köylüsünün bilisizliğin elinden kurtulmasına başlangıç sayılır. Bu yüzden 17 Nisan bayram günüdür. Bu gün milyarlar harcayarak içinden çıkılamıyacak kadar güzel, kullanışlı yapıları bulunan 22 Köy Enstitüsü. öğrencilerinin iş eğitimi ilkelerine göre çalışması sonucu hepsi birden 51 milyon liraya mal olmuşlardır. Şimdi her biri küçük bir şehirdir. Bu şehirleri kuranlar, köyleri yenileştirmeye uğraşmakta ve suyun arkasının kesilmemesini kendilerine, öğrencilerine ve köylülerine el uzatılmasını dilemektedirler. Onlar Enstitü yaşamı boyunca, yaptıkları her işin önemini kavrayarak, Türk ülkesine ve ulusuna yararlı olacağına inanarak kendi yetişmelerinde yaptıkları her işin değerini bilerek çalıştıkları için anlamı kavranmamış işlerin gördürülmesine bu kurumlarda yer verilmediğinden, hayatta da başarılı olmuşlar ve Türk eğitim tarihine damgalarını vurmuşlardır. Aldıkları olumlu alışkanlıklar, her zaman yüzlerini ak etmiştir. Bu böyle olduğu içindir ki, Köy Enstitülerinin anlamı gittikçe daha iyi kavranmakta, önem kazanmaktadır.

Evet, 17 Nisan Türk köylüsünün kalkınması ve insanlık haklarına kavuşması için büyük bir temelin atıldığı gündür. Onu her yıl içimizden kutlarken haklı olarak kıvranıyoruz...

Örnekler :

Tanıdığım binlerce köy öğretmeni arasından bir kaç örnek vereceğim:

«Köy Enstitüsünü bitirdiğimde köyüme götürdüğüm ilk düşünce, köye yerleşmek ve arıcılığı, meyvacılığı, tavukculuğu, hayvancılığı... köyümde, çevre köylerde yaymak, geliştirmekti...» diyor, Kızılcahamam'm İyceler Köyü öğretmeni Dursun Kara.

«Peki, kaç yıl oldu Enstitüyü bitireli?»

«944 de çıktığıma göre?»

«Köye götürdüğün düşüncenden vazgeçtin mi sonradan?»

«Hayır, düşüncelerimi gerçekleştirdim, yaydım. Bu düşünceler, alınteri pahasına kazanılmış, köylere yararlı olacağı enstitüde yaparak öğrenilmiş düşüncelerdi. Eskişehir Çifteler Köy Enstitüsünde fennî arıcılık yapıyorduk. Oradan Hasanoğlan'a naklettim. Arıcılık, sebzecilik, meyvacılık orada da vardı. Köye döndüğüm zaman, az sayıda ilkel sepetlerde barındırılan arılar olduğu gibi duruyordu. Ben hemen kolları sıvadım, fennî kovan yapmağa koyuldum. Okulda sanat kollarından dülgerliği seçmiştim zaten...»

Dursun Kara, halen köyünde öğretmenlik yapıyor. Ben oraya gittiğimde, yanımızda başka öğretmenler de vardı. Ama çoğu son yıllarda öğretmen olmuş arkadaşlardı ve kimi maaşların artıp artmıyacağını, kimi şehirlerde yer bulmak için ne yapması gerektiğini soruyordu.

«Sen niye şehire nakletmek istemiyorsun, baksana, daha bir iki yıllıkken köyden ayrılmak için her şeyi göze alanlar var?» diyorum Dursun'a.

Karşılık veriyor:

«Köyden ayrılmam mümkün değil benim. İstesem de ayrılamam. Arılara kim bakacak, ineklere kim bakacak. Avrat ve çocuklar başgelemiyor işlere...»

İyceler'de olsun, İyceler'i çevreleyen öteki köylerde olsun, fennî kovan çoğalmış ve yayılmış. Dursun bunları anlatmıyor, «görevimi yaptım» deyip çıkıyor işin içinden. Ama halktan öğreniyoruz ki, bütün bu kovanlar Dursun öğretmenin kollarından çıkmış. Boyuna da çalışmakta. Olağandır ki, içine iyiliklerin, ilericiliğin ve rehbersiz kalmış halkımızı olumlu yollara götürmenin közü düşmüş insanlar, az çalışmakla yetinmezler. Dursun, içine ülkü közü düşmüş bir öğretmen. O söylemiyor, başkaları söylüyor bunu. «Bizi değirmen sıkıntısından Dursun öğretmen kurtardı, motorlu değirmen alarak» diyorlar. «Susuz bahçelerimize su çıkarmak için motopomp aldı.» diyorlar. «Marangoz makina tezgâhı alıp çabuk çabuk doğrama yaparak köyleri kovanla doldurdu» diyorlar.

Yetişmiş ve meyva veren yüzlerce elma, armut ağacı var Dursunun. Ahırında inekleri, kümesinde tavukları, hindileri...

«Daha neler yaptın, nelerin var?» diyorum.

«Bütün iyi ve faydalı şeylerin köyüme girmesi için birçok tasarılarım var. Bir de, bu tasarılarımı da ötekiler gibi gerçekleştirecek umudum, bilgim ve bildiklerimi yapıp çatacak ellerim var, nasırlı ellerim...» diyor.

Gitmişken, yine Kızılcahamam'ın Bulak Köyü öğretmeni Necip Ayas'la görüşüyorum. O da Dursun-un devresinde yetişmiş bir öğretmen. Ama iki köy değiştirmişler, çalışmaları yarım kalmış. En son geldiği bu köyde, kısa zamanda yine yirmialtı kovan oluşturmuş. «Başladıktan sonra çabuk ilerler bu işler» diyor. Dikkat ediyorum, önce umutları köklü. «Olmaz» demiyorlar, «çabuk olur» diyorlar. Bilgileriyle, el becerileriyle her şeyin üstesinden geleceklerine inanıyorlar. Yaptıkları şeyler de, beri benzer değil, yüzyıllardır toprağımızın, halkımızın görmediği, erişemediği işler. Bu ülkeyi yönetenler dün de bugün de en büyük ülkü olarak köy

yaşamına karışan ama orada sönmeden parlayan, diliyle eliyle halka ışık tutan öğretmenler yetiştirmeyi düşünmüşlerdir. Bu ülkünün gerçekleştiğini, yıllarca önce Köy Enstitüsünü bitirmiş öğretmenlerin köylerde parıl parıl parladığını görerek anlamak mümkün. Kapalı bir yön varsa, o da, bu tip ülkücü öğretmenlerin sürekli olarak yetiştirilmesinden niçin vazgeçildiğinin anlaşılamamasıdır. Bu ülkücülük yolunun tıkanmasından sonra, köylere Dursun Kara tipinde öğretmenler gitmediğini her fırsatta söylemekte yarar vardır. Onlardan da söz açacağım:

Dursun'un bitirdiği Hasanoğlan Köy Enstitüsünden 957 de çıkan Orhan Usluoğlu vardı yanımızda.

«Sen nasılsın bu işlerde?» dedik.

«Benim bu işlerin hiç biriyle ilgim yok. Hoşlanmam arıcılıktan falan, insanı bir soksa her yanını kabartır...» diyor. Bu arkadaş ve yanımızdaki Bağlıca Köyünün öğretmeni, baharda tası tarağı toplayıp ilçeye gelmişler, yazı orada geçiriyorlar. Ellerinden gelse Ankara'da geçirecekler yazı. Dursun gibi bağları yok köyde bunların.

Okumayı sürdürme yönüne de değinmek yerinde olur. Dursun'la devre arkadaşı Necip'in ceplerinde gazete vardı. Otekiler ilçede oturdukları halde, günün olaylarına yabancıydılar. Bir - iki yıl arkadan geldikleri, olup bitmiş şeyleri sormalarından anlaşılıyordu. Uykuya yatıp yıllarca uyuduktan sonra çarşıya gidince paraları geçmeyen masal kahramanlarına benziyorlardı.



Çifteler Köy Enstitüsünden 1944 yılında çıkan Suhut'un Karacaviran Köyünden İsmail Emek, susuz köyünü suya kavuşturmak için okulu bitireli uğraşmaktaydı, sonunda gür bir suyu çok uzaktan köye getirdi, köylüsünün önüne düşerek. Yılmayan, ülküsünden dönmeyen, köylüsüyle hemdert olan öğretmenlerden biri... Tonguç ölünce, o sudan bir testi doldurup mezarını ziyaret ederken dökmek üzere Ankara'ya

koşan İsmail, onun yolunda olanların gözlerini yaşartmıştı... Bir de Süleyman Adıyaman'dan söz açmalı. Yüksek Köy Enstitüsünü bitiren Adıyaman, okul uygulama bahçeleri, arıcılık ve eğitim üstüne düzinelerle kitap yazmış, yazdıklarını uygulamış bir köy çocuğu. Bir o kadar da çevirdiği kitap var... A.B.D. nin Türkiye Eğitim Komisyonu (Fulbrayt) Amerika'ya öğrenci yollamak ister. Adıyaman da katılır sınava. Yazılıyı birincilikle kazanır. Sözlüye gelince, komisyondaki yabancılar hayran kalırlar. Yazdığı, çevirdiği kitaplardan da birer tane istemişler, onları da kocaman bir paket halinde getirip masaya bırakmış... Süleyman Adıyaman birincilikle kazanıp gidecek Amerikaya. Tam çıkacağı sırada, Dışilişkiler Genel Müdürü «Köy Enstitülerinde şu, şu işler yapılırdı. Böyle çalışmalarla bir öğretmen yetişeceğine, memlekete faydalı olacağına inanır mısın, olur mu bu?» diye sorar. Ona katılsa. «olmaz» dese yine işleri yolunda Adıyaman'ın. Ama o; «Ben oldum işte» der ve anlatmaya başlar: «Ben derslik içinde öğretmenlik yaparım. İlkokuldan başka okullarda da istediğiniz herhangi bir dersi kurulunuz karşısında vermeye hazırım. Arıcılık konusunda kuramsal olarak istediğiniz bilgiyi veririm size, uygulamasını da kurulunuz karşısında yapmaya hazırım. Zaten köyde yaptım bunu. Uygulama bahçelerinin kuramını yazdım, bu kurama göre bahçeler oluşturdum, kurulunuza gösterebilirim. Dünya edebiyatından birçok eseri aslından okudum ve çevirdim...»

Buna karşın, kurulda bir oyu olan genel müdür: «Bakanlık, Enstitü çıkışlıların yollanmasını istemiyor» diye çevresine etki yapar ve Adıyaman kalır. Öteyandan, ileri gelenlere sokulmasını bilen nice etkafalar, eşraf cocukları yollanmıştır yabana. Adıyamanlar gitse bir şeyler getirirdi, bunlar kendilerini yitiriyorlar orada.

Arıcı Ellez :

Bir arkadaşla tanıştık. Köy enstitülerinden çıkanlara

görgüsüz deyip dayatıyor. Geçenlerde aynı öğretmenler için cahil diyordu. Yazdığı bir kitap dizilmiş, basılmış olarak ilk forma elindeydi. Kâğıdın fazla gideceğinden yakınıyordu. «Büyük puntolarla dizdirmeseniz biraz daha az gider kâğıt» demiş bulundum. Ne dese beğenirsiniz. «İyi diyorsun ama bu kitap bir öğretim kitabıdır ve bunu köy enstitüsü çıkışlılar da okuyacaklardır. O bakımdan küçük harflerle dizilmesi doğru olmazdı.»

«Onların gözü daha mı az görür?»

«Görmez ama ne olsa...» ekip yaymaya başlamıştı arkadaşım. Gerçi bugün beni kutladı o söylediklerim için. «Senin kitabını okuyacak olanlar yine de o beğenmediklerindir» demiştim. Gerçekten de çevrede bulunan enstitü çıkışlı arkadaşlar kitaptan birer tane edinmişler. Küçük gelirlerinden kitaba para ayırmak her zaman yaptıkları bir şey. Yazarın söylediğine göre, telefon ettiği, gidip rica ettiği şehir okullarında hiç kimse kitabın yüzüne bakmamış. Kitabınızı yine onlar okur okursa, dememi öğretmenlerin davranışı doğruladığı için kutluyordu beni. Ama bu kez de görgüsüzler diye tutturuyor, şurdan çıkanlar, burdan çıkanlar olarak eğitkenleri ikiye ayırıyordu. Ne kadar iyi örnek görse kulaktan dolma edindiği bilgileri değiştiremiyordu. Ona söz anlatmanın olanaksızlığını anlayınca kestim sözü. İnsanların hareketlerini olur olmaz sınırlar içine alarak kendi görüşüne göre görgü kuralları yaratanları düşünerek yürüdüm aşağı doğru. Ah şu köy enstitüsü çıkışlı öğretmenler, yıllar oldu bilgisiz, görgüsüz diye adlandırılalı. Onların ülkücülüğünü kamçılamaktan başka bir işe de yaramadı bu dipsiz görüşler.

Bu düşünceler içinde yürürken Kıbrıs haritasına benzer bir şey gözüme çarptı vitrinde. Yaklaştım, gerçekten bir Kıbrıs haritası şekli vardı ama bu bir bal gömeciydi. İçeri girip sordum. Bir öğretmenin arıları yapmış bu baldan ha-

ritayı. Öğretmenin de oralarda olduğunu söylediler. Kısa bir süre içinde tanıştık. Dilim sürçtü:

«Baldan nasıl yaptınız bu haritayı?» deyivermişim.

«Ben değil, arılarım yaptı» dedi ve ekledi:

«Arılar bizlerden çalışkan, bizlerden akıllı. Hem bu haritayı yapmaya çalıştıkları günlerde onlara sık sık radyodan müzik dinletmem gerekmişti. Müzikten çok hazlanıyorlar. Müziği duyduklarında çalışmaları daha bir kıvraklaşıyor.»

Öğretmen arkadaş, Çankırı'nın Bozkuş köyünden İlyas Pınarbaşı idi. Oradaki köylüleri ona kısaca «Ellez» diyorlardı. Ellez bugün kendinin, arılarının bulunduğu köy okulunu nelikle bitirdiğini anlatmakla bitiremiyor. Uzun hikâye... Sonra köy enstitüsüne gitmiş. Köy enstitüsünde aldığı eğitimdir ki, Ellez'i Ellez yapmış. Enstitüye girdiği ilk günden başlayıp arılarla yakın ilgi kurarak çağdaş bir arıcı olmuş.

«Köyünde ne kadar arın var Ellez?»

«Kırk kovanım var.»

«Ne kadar bal alıyorsun ortalama.»

«İkibin kilo kadar.»

«Oyleyse» diyorum «epey para tutar. Maaşları gölgede bırakır balın parası. Köy enstitülerinde kitap kültürü dışında arıcılık, bağcılık, hayvancılık v.s. kültürlerine de önem verilmesi ne kadar yerindeymiş değil mi?»

«Yerinde demek de söz mü? Enstitü demek hayat demekti, hayat adamı yetiştiren yer demekti. Ben sonradan Yüksek Köy Enstitüsü'nü de bitirdim. Benim tanıdığım bölgede düzinelerle öğretmen arkadaş benim durumumdadır. Köy enstitüleri sistemi bozulmasaydı her öğretmen öyle olurdu. Yazık ki bizim gibi eskilerden gayrisi elini soğuk sudan çıkarıp sıcak suya sokmuyor.»

«Birçok arkadaşınızın da sizin durumunuzda olduğunu söyledin, isim verebilir misin? Sonracığıma, yeni öğretmen

lerin eski tip memur durumunda olduklarım söyledin, onlar da arıcılık yapsa işin tadı bozulmaz mı, arıcılık yapmaya elverişli olmayan bölgeler yok mu?»

«İsim mi? Ohooo, İbrahim, Hamza, Kasım Taş, Mehmet Doğan, İsmail Avcı, Baha Bilmez, Muhsin Ünsal... Daha sayayım mı? Herkes arıcılık yapsa da olur ya, yerine göre elmacılık, zeytincilik, koyunculuk yapanlar da var. Kendiliğinden bir düzen alıyor bu işler. Arıcılığı söktüremesem rendeyi keseri alır, köylünün kapısını penceresini yapardım. Yine de yapıyorum. O da olmasa demircilik, sobacılık yaparım.»

«Kaç tane sanat bu böyle?»

«Enstitü çıkışlı öğretmen demek kafasında örümcekağı gibi bir örgüt olan adam demektir. Bedri Rahmi'nin bir resmi vardı görmedin mi, söylediğim gibi bir kafa yapmış, altına da «Bir Enstitülü başı» yazmıştı.»

«Çok güzel Ellez, mademki açtın, kitap dergi okuyor musun? Bedri Rahmi'yi kovuşturduğuna göre?»

«Benim birinci işim okumak desem olur. Bütün dergileri izlerim. Türk Dili, Yeditepe, Varlık, Yaprak... Hepsini ciltliyorum.»

«Bende Yaprak'ın bazı sayıları eksik. Yeniden okumak istiyorum. Bir süre için verebilir misin?»

«Köye gelir, orda okursun.»

«Okumadığından zaten şüphe etmezdim Ellez. Bizler için cahil, görgüsüz diyenler var, onlara ne dersin?»

«Halep ordaysa arşın burda kardaşım, gelsinler yarışalım. Kuru lâfa karnımızı doyurdular.»

Kafamda bin bir düşünce cirit oynuyor. Konuşacağım, soracağım o kadar çok ki, çevresine yaptığı etki ne ola Ellez'in, diye düşünüyorum. Soruyorum kendine: «Köyünüzde ne gibi değişiklikler yapabildiniz?»

«Köyde benim karışmadığım iş olmaz. Zorla katarlar. Oküzü hastalanan bana koşar, çocuğu hastalanan bana ko-

şar. İnşaat mühendisi gibi köyün yollarını ben düzelttim. Demiri kırılanın demirini yaparım çifti yürür, gönlü kırılanın gönlünü yaparım sevinir. Köyün hocası, kadısı, kaymakamı... benim. Okul işliğinde çocuklara demircilik, kalaycılık, bakırcılık, sobacılık öğretirim. Bu işlerin ustasıdır şimdi onlar köyde.»

«Sözünü kestim...» dememe kalmadı parmağı ağzımdaydı. Meğersem ben, sözünü balla kestim dememişim de salt «sözünü kestim» demeye yeltenmişim. Ağzıma balı sürdükten sonra «Sözünü balla kestim» dedi ve ekledi: «Söz böyle kesilir.»

«Sözünü balla kestim Ellez, bu yaptığınız arıcılık eskiden var mıydı çevrenizde, şimdi çevreye yayma durumunuz nedir, diyecektim de?»

«Bizim köy elli evli. Ben okumaya başladığımda eski sistem iki petek olduğunu ansıyorum köyde. Şimdi yüzlerce fenni kovan var. Kovanların hepsini ben yaptım, dağıttım. Onceleri çok zorluk çektim ama: Arılarımı çalıp suya basmıya başladılar bal almak için. Sonra köylüleri topladım, hepsine birer ekmeğin üstüne bal koyarak dağıttım ve kovandan nasıl alındığını gösterdim. Canınız bal isteyince ya bana gelin, ya da arıyı çalmadan kovandan bu şekilde çıkarın dedim. O gün bugündür arılarıma dokunmazlar. Hepsi arıcı oldu zaten. Yıllardanberi bulunduğum bölgeye fenni kovan sokulması için uğraşırım. Bal süzme makineleri yaptım elimle, dağıttım kolaylık olsun diye. Geceler boyunca sepetten kovana arı aktardım yenilik girsin diye. Arıcı çoğaldığı için arıların yayılacağı yer daraldı şimdi. Arıları bir taşıta yükleyerek yaylımın bol olduğu kıra bayıra gidiyorlar mevsim gelince. Bana da sitem ediyorlar: «Herkese öğrettin de yaylım bulamaz olduk» diye.

Sevincimden başım dönüyor. İnsan bu kadar çok yönlü

yetişir mi diyerek şakadan ben de sitem ediyorum Ellez'e. Sonra ayrılırken yine şakadan ekliyorum: «Nazar değer karışmam, herkese anlatma.»

«Ben ne anlattım ki, köye gel de arıların vızıltısından dinle işin aslını...» diyor...

Şükrü ve Ali :

Şükrü Harman Nallıhan'ın Harami köyünü her yönden «yeşertmiş» ve köyün adını da değiştirerek Yeşilyurt yapmıştır. Çifteler Köy Enstitüsünü bitirmiş olan bu arkadaş köye su gelmesi için çırpınmış, köyün iç olanaklarıyla köye sağlık kaynağı bir su getirtmiştir. Köylüler arasında iş birliği yaparak motorlu araçlar alınmasını ve araçları kullanacak otuz elemanın kendi öğrencilerinden, yani köy halkından olmasını, hepsini kursa göndererek sağlamıştır. Köylülerine kendini ve tutumunu çok sevdirmiştir. Bu sevgiyi iyiye kullanarak çağımıza uygun evlerden oluşan yepyeni bir mahalle kurdurmuştur. Bu evlerin yapımında çalışarak ter dökenlerden birisi de Şükrü Harman'dır. Fidanları diken, sebze çeşitlerini yetiştiren, çağdaş ahır ve kümes yapımıyla uğraşan, bununla ilgili olarak damızlık hayvanlar edinip hayvan türlerini gelişme yoluna koyan köy öğretmeni Harman, yıllardır sözü edilen, amaç bilinen en zor sorunları çözmek üzeredir. Bu kültür değil de nedir? Yoksa kültür, bir aydınımızın yaptığı gibi, ağılda meleyen taze kuzuları, horozlarının tiz sesleriyle, güneşin doğumunu iki pencereli evinden çıkan dumanla karşılayacak olan «hayalimizdeki köy» adlı bir yazı kaleme almak mıdır? Bir Köy Halk Kitaplığı kurarak kültürel ve toplumsal alanda zamanımızın görüşünü düşünüşünü köye getirmek, köylüyü olumlu düşüncelere inandırma yollarını aramak için çırpınan öğretmen, elbette bu işi de başaracaktır.

Soruna inançla sarılmış olunduğunu göstermek yönün-

den bir iki örnek daha vermeden edemiyeceğim:

«Bu ne?»

«Ahır!»

«Bu?»

«Kümes!»

«Bu tavuk sürüsü?»

«Bizim»

«Bu fidanlar?»

«Ben diktim.»

«Havuzu kim yaptı bahçenin ortasında?»

«Ben.»

Vay anasını be!... dememeli. İşte düne kadar düşü görülen sorunlar kendiliğinden, sessizce çözülmeye başlamıştır. İş eğitimi ilkelerine göre kurulmuş ve öğrenci yetiştirmiş enstitülerde görülen, uygulanan her şey köye de girmiş, uygulanmaya başlanmıştır.

Ahırı, kümesi yapan, fidanları diken, sebzeyi yetiştiren de öğretmen Ali Öztürk'tür. Fidanların arasını arı kovanlarıyla dolduran, bahçeye aldığı su için, eli kolu sıvayıp havuzu yapan da Ali'dir.

Köylüler:

«Öğretmenden aldığımız yumurtalarla tavuklarımızın türü iyileşti ve çoğaldı. Sebze ekmeyi öğretmenden öğrendik, şeher pazarından getirmekten kurtulduk.» demektedirler.

Karşı tepenin toprağını harıl harıl aktaran traktör de öğretmen Ali Öztürk'ün zeytin dikeceği yeri hazırlamaktadır...

Çalıştığı köylerle birlikte çevrelerindeki köylere de arıcılığı yayan Dursun Kara'dan söz açmıştım: Söz açamadıklarım arasında Meliha Bölük'ler, Ali Kılıç'lar var ki, İstanbul Hilton Oteli binlerce kilo balı onlardan almıştır. Bu konuda da köy öğretmenlerinin başarısını ne kadar övsek, bu

başarılan işlerin ülke ekonomisinin geleceği ile ilişkisini ne denli anlatsak azdır...

Bu öğretmenlerin kurdukları kitaplık ve edindikleri kitaplar karşısında da, ellerine basılı kâğıt almıyan «Kültürlü aydınları» düşünüyor insan...

Eğitmen Durmuş :

Kutluöz köyünün eğitmeni Durmuş dersliğe girdi. Ellerini ovalamaya başladı. Gözü dışardaydı. «Ben eve kadar gidip geleceğim» dedi. Gitti geldi. Elinde bir torba vardı. İçinden çöpleri çıkardı, aritmetik dersine başladı. Dersi bir güzel yürüttü. Sonra da bana: «Bu çöpleri kurstayken yaptım, buraya getirdim. Araçsız ders yapmamamızı söyledi öğretmenlerimiz» dedi. Onlara işe yarayan yaramıyan bir sürü öğretim yönteminden söz açıp kafasını karıştırmamışlardı. Çöplerden ve taşlardan yararlanarak ders yapacak, yaptığı öğretimi çocukların günlük yaşamlarıyla bağdaşır biçimde yürütecekti. Köyün işlerini de basit yollardan, kurstan getirdiği örneklere göre iyiye götürmeye çalışacak, ama hiçbir zaman işi lâfa boğmıyacaktı. Lâfsız iş ilkesini yedi aylık kursta tek ilke olarak öğrenmişti. Daha doğrusu önceden bildiği bir gerçek onda da pekiştirilmişti.

Derslikte çocuklara gerekli bilgileri öğretirken, tarım derslerinde ve ders dışı zamanlarda da okulun bahçesine badem dikti. Suyu şimdilik getiremedikleri için, ağaçların köklerine testi koyup dökülen suyu doğrudan doğruya köke ulaştırarak ağaçları yetiştirdi. Ağaç dikmede, aşılamada komşularına gerekli yardımı yaptı. Nasıl aşı yapacaklarını gösterdi. Her bahçede adını yeni duydukları fidanlar büyümekteydi.

Yıllardan sonra köye geldiğimde ağaçlar yetişmiş, meyvaya durmuştu. Çocukların çoğu üç sınıflı eğitmende okuduktan sonra köy enstitüsüne gitmiş, ilk kısımdan sonra orta kısmı da orada bitirerek öğretmen olmuşlardı. Ama Eğitmen Durmuş'un köylü yanında adı gittikçe yüceliyordu. İlk

yıl sezdirmediği bir çalışmasına, onun sonucu olarak başarılarına tanık oldum yine:

Kimin bir derdi olsa eğitmene koşuyordu. Başı ağrıyan, bir fikir danışacak olan, dilekçe yazdıracak olan...

Köylülerden biri şöyle diyordu:

«Aha bizim bu Durmuş eğitmen var ya, Osmanlıda bir eşi ya bulunur ya bulunmaz. Aklmm ermediği hiçbir şey yok. Şeherdeki istidacınm yazdığı iş görmüyor da bizim eğitmenin yazdığı dilekçeler her kapıyı açıyor, her amiri düşündürüyor. Yasaların tam özünü biliyor. Abukatlar hiç kalır yanında.»

Anlattıklarına göre, eğitmenin güzel yazısını, düzgün cümlelerini görünce kaymakam da çok beğenmiş. Durmuş eğitmenden gelen dilekçelerin işlem görmesi için hemen emirler vermişmiş.

Bir doğum ölüm belgesi, herhangi bir tutanak yazmak v.s. ne olursa olsun en iyi biçimde yapmakta Durmuş. Asker ocağında okuma yazma öğrenip çavuş olduktan sonra kursa gidip yedi ay kalan Durmuş yapıyor hep bunları.

Köy Enstitüleri fikri ortada yokken daha, 1936 da çıkan bir yasayla kurulmuştu Durmuş'larm okuduğu Eğitmen Kursları. Tarım işlerinin kolaylıkla yapılabileceği çevrelerde açılmaktaydı bu kurslar. Kurslarda kültür derslerinin yanında tarım, sanat ve inşaat çalışmaları da yer almaktaydı. Gidecekleri köyün eğitim-öğretim işinden başka, tarım alanında da fenni bakımdan önderlik edecek biçimde yetişiyorlardı. Köy hayatını ilgilendiren pratik tarım işlerinde olduğu kadar devlet daireleriyle ilgili yazışmalarda da köylüye rehberlik edeceklerdi. Bu kurslar köy enstitülerinin temeli olmuşlardır. Köy enstitüleri sonradan bu kursların açıldıkları yerlerde çalışmaya başlamışlar, Eğitmen Kursları da enstitülerin bir kolu olarak aynı biçimde sürdürülmüştür.

Şimdi Durmuş'un güzel dilekçe yazmasının tutanak yazmasının gizini söyleyeyim: «Dağarcık» denen bir defter tu-

tuyordu eğitmenler. O defterlere, köyde kendilerinin işine yarayacak her şeyin bir örneği, açıklamalarla yazdırılıyordu. Ama, Durmuş, işin içyüzünü kimseye söylememekle ilgiyi üzerinde tutmuş. Kendisine bir iş için baş vuranlar, cevaplarını hep bir gün sonra alırlarmış. O gece Durmuş «Dağarcık»ı karıştırır, hazırlayacağını örneğine uygun hazırlar, sabah olunca verirmiş.

«Sakın söylemeyin, öğrenirlerse yaptıklarım gözden düşer» diyordu.

Ben neden seviniyorum. Sanki köyleri bunlar, bu çalışmayla değiştirebilirler mi? Değiştiremezler ama, onların ne kadar gerekli olduklarını yadsıyamayız. Unutmayalım, bugün o eğitmenler meslekten uzaklaştırılmışlardır. Yer yer pek az sayıda eğitmen görevlerinde bırakılmıştır. Eskiler gitti, yenileri de gelmiyecek...

İki arkadaşımla birlikte yola çıkıp bir köye gittik. Köyün okulu var, öğretmeni yoktu. Yetişmediği için verememişler öğretmen. Okulun bahçesinde kavak ve meyva ağaçları vardı. Arkadaşlarımdan biri:

«Bu okulda mutlaka eğitmen çalışmış» dedi.

«Nereden biliyorsun?» diye sorduk.

«Görmüyor musun ağaçları; bunları eğitmen diker, eğitmen yetiştirir, başkası değil. Ben Türkiye'de on il gezdim, nereye, hangi köye gitmiş de orada böyle ağaçlandırılmış bir okul bahçesi görmüşsem, hepsini eğitmenlerin yaptığını öğrenmişimdir.»

Oracıkta oturan köy bekçisine sordum:

«Kim dikmişti bu ağaçları?»

«Bizim eğitmen.»

«Şimdi nerede?»

«İşten el çektirdiler. Adana'ya çapa çapalamaya gitti...»

Sonra şu örnekler :

Köyün ilçeye yakınlığı beş kilometre kadardır. İki yüz

elli nüfusu var. Bu köyde 1939'a kadar gelenek yoluyla köy hocasınca yönetilen «mahalle mektebi» yaşayagelmiş. 1939 da ilk olarak hükûmetçe bir eğitmen yollanınca, «mahalle mektebi» üç sınıflı bir köy okulu haline getirilmiştir. İki yıl bu eğitmen, iki yıl da bir başka eğitmen çalıştıktan sonra, 1945 yıllarında köye particiliğin girmesi üzerine devlet denetimi gevşemiş, köy çocukları ancak birkaç yıl kılavuz bulabilmişlerdir. Bu sıralarda eski «mahalle mektebi» yeniden ortaya çıkmış, halen de köyün çocukları buraya gitmektedir.

Köyde dört yıl çalışan eğitmenler, eski köy odasını onarmışlar, köyde yaptırdıkları on kadar sıra, bir ecza dolabı, bir kitaplık, harita ve resimlerle süslemişlerdir... Köyün nikâh, evlenme, gelir, gider defterlerini bir düzene koymuşlardır. Eğitmenlerin düzene koyduğu sıralar, haritalar, ecza dolabı, boş bir yere atılmış durumda. Yeni okul yine eski «mahalle mektebi» kılığına sokulmuştur. Yere kilim, hasır serilmiş, kitap ve defterlerin yerine dolaba, elham cüzleri, ilmihal konmuştur. Köye bir eğitmen, ya da öğretmen yollanmadığı için, köylüler hocadan, çocukların boş zamanlarını doldurmasını rica etmişlerdir.

E-skiden bu öğretmenlerin yetiştirdiği öğrenciler, üç sınıfı bitirdikten sonra enstitünün ilk kısmına alınıp dört - beşi de orada okuyarak enstitüye giriyorlar, sonra öğretmen oluyorlardı. Köylerin bir an önce okula, öğretmene kavuşması için ne gerekliyse yapılıyordu. Bu eğitmenlerden birisinin yetiştirdiği öğrenci, Köy Enstitüsüne geldikten sonra bir ödev dolayısiyle aynen şunları yazmıştır:

«Eğitmenimiz köye ilk geldiğinde köyde okul yoktu. Köy muhtarı tarafından oda gösterildi. İlk dört ay otuz iki arkadaş bu küçük odada, sıkışık durumda okuduk. Sonra, ev sahibinin ihtiyaç göstermesiyle bu odadan atıldık. Bu sefer daha küçük bir odaya taşındık. Bu şekilde birinci yıl bitti. İkinci yılda muhtarın evinin altındaki yerde okuduk. Yazı

tahtası yerine bir siyah teneke, soba yerine de eğitmenin evinden getirdiği kırık soba ile idare ettik. Oturacak tabure ve masamız da yoktu. Bunları istediğimiz zaman bize «Atatürkün de birçok zahmetlerle Atatürk olduğunu» anlatırdı. Üçüncü yılda birkaç sıraya, bir yazı tahtasına, sığınabilecek kadar bir odaya sahip olduk.

«Eğitmenimiz ilk geldiği zaman, bizlere çöp toplattı. Kendisinin olan alfabeden okutur, yazdırır, resimlere baktırırdı. Sonra bize de alfabe getirdi. Hepimiz beşer kuruş vererek aldık. Nisanda küçük harflerle yazı yazmasını, yüze kadar sayı saymasını, toplama ve çıkarmayı öğrendik. Ayrıca bizi alır ormana gider, orada fidanların sökülmesini dikilmesini kendisi yaparak bize öğretirdi.

«Üçüncü sınıfı bitirdiğimiz zaman aritmetikten dört işlemi, ondalı kesirleri, fidancılıktan fidanları söküp dikmesini, yaprak aşısını, yazıdan el yazısını, okumadan teknik okuma şeklini öğrenmiştik.

Eğitmenin yetiştirdiği, sonradan öğretmen olan binlerden birisinin, öğretmen adayı iken yazdığı bu yazı, bizde eğitim seferberliğine nasıl başlanıldığını pek güzel anlatmaktadır. Köy böylece canlanmıya başlamıştı. O uyanmanın üstüne bugün de okumak için can atan yüz binlerce köylü çocuğu, önce ilköğretime verecek öğretmenden yoksun çoğunlukla. Öğretimi görebilenler de Köy Enstitüleri zamanında olduğu gibi kitleler halinde okumaya gidemiyorlar...

KÖY ENSTİTÜLERİ VE ÖĞRETMEN OKULLARI

Öğretmen okullarımızın içine düştüğü onulmaz koşullar

üzerine dikkati çekmeye çalışan, bu kurumlarda yetişmekte olan öğretmen adaylarının her yönden güçlü kuvvetli ve bizim koşullarımıza göğüs gerecek nitelikte yetişmesini savunan Emil Galip Sandalcı, son yazılarından birinde «sonuna kadar» dayanacağına and içiyor. Yazara bu andı içirten olay, bu konu üzerine bizim de yeniden eğilmemizi gerektirdi.

Sandalcı'nın yazısından öğrendiğimize göre Malatyada çıkmakta olan bir gazete gelmiş adresine. Tek yapraklı iki sayfa gazetenin tamamı bu konuya ayrıldığı gibi, arkası da bir sonraki sayıya kalmış. Neler yazıldığını uzun boylu araştırmak pek gerekmez. Çünkü yazının adı her şeyi açıklamaktadır: «Tarih boyunca Türk Bütünlüğüne yapılan Suikastların en büyüğü olan Köy Enstitülerinin bugün tek bir müdafii var: Emil Galip Sandalcı.» Köy Enstitülerinin tek savunucusunun Sandalcı olduğunu yazmakla büyük bir gerçekten habersiz olduklarını gösteriyorlar. Bugün o kurumların savunucusu ve özlemini çekmekte olan, herkesten önce Türkiyedeki köylü kitlesidir. Ondan sonra da oradan yetişen ve halen köylerimizde çalışmakta olan binlerce öğretmeni ansımak gerekir. Gerçek yurtsever aydınların, eğitim sorunlarımızın son durumu karşısında, sarılmamız gereken tek kurtarıcı olarak Köy Enstitülerini göstermelerine ne demeli? Köy Enstitüleri gibi ulusal kurumların küçük çıkarlara feda edildiğini bilmeyen kimse kalmadı çok şükür. Bu alaşağı edilişte en etkili silâhı kullanarak koskoca bir dâvayı yerle bir etmişlerdir. Köy Enstitülerini kuranlara ve orada yetişenlere «Komünist» diyorlardı. Bu silâh bugün işlemez hale gelmiş, gerçek er-geç hem de en önce köylümüz tarafından anlaşılmıştır.

İkinci Dünya Savaşının buhranlı günlerinde kurulmuş olan Köy Enstitüleri, bir zamanlar «Cumhuriyetin eserleri içinde en önemlisi» sayıldı. Gerçekte de öyleydi. Mısır Se-

ferlerinden, İran Seferlerinden, Tanzimattan, Meşrutiyetten sonra ilk olarak bir olumlu seferberliğe çağrılmıştı Türk Ulusu. Bu seferberlik büyük eğitim seferberliğiydi. Bu yurdun, bizim köylünün yüzyıllardır özlemini çektiği sistem bulunmuştu. En ileri yönetimlerle, kendi köylümüzün çocuğu eğitilerek dertlerimiz dindirilecekti. Enstitüler, yurt toprağının karış karış incelenmesi sonunda kurulmuşlardı. Köylere yakın yerlerdi kuruldukları yerler. Kurumlar, öğretmen ve öğrencilerin çalışmalarıyla oluşuyordu. İşin kitabın yanına gelmesi bile o zamanlar bir çoklarını tedirgin etmeye yetti ve fırsatı kaçırmadan, olmadık yollara baş vuruldu Enstitüleri karalamak için. Neler demediler neler. Orada okuyan köylü çocuklarına! Okuduğumuz eserleri bize yakıştıramadılar. Bizi hep ayırdederek konuştular. Şehirdeki çocuğu okutalım da sıra onlara gelsin, dediler. Bizler küçümseniyorduk. Hem bu küçümsemelere katlanıldı, hem de akla sığmaz koşullar içinde o koskoca yapılar yapıldı. Karla el yüz yıkayan, sabahleyin kalkınca battaniyemizden kar silken, buz eriterek yemek suyu yapan, harç karan, taş ören, kerpiç kesen, hendek açıp su borusu döşeyen, çukur kazıp fidan diken, kitaplıktan klasiklerin birini alıp birini bırakan hep bizlerdik. Bizim okuduğumuz kitaplar da gözlerinde büyüyordu yericilerin. Bu yurdun çocukları ne zaman kurtulacaklar acaba, okumanın suç olduğuna inandırılmaktan? Kısaca, çözümünde çok gecikilmiş bir davayı hızla çözmek için ne gerekiyorsa onları yaparak hazırlanan Enstitü öğrencileri, 21 yerde binlerce köy çocuğu, sanki ulusal birliğe aykırı yönde yetişiyormuş gibi gösterilmek istendi. Bunda başarı gösterdikleri de sonuçtan bellidir. Ulusal bilinçten yoksun yetişmekte sandıkları bizler, bu yurdun temeli ve dizinin direği köylerden geliyorduk ama, çıkarcılar ne bizi, ne köyümüzü tanımıyorlardı. Bilmiyorlardı ki, bugün de, yarın da, gelecekte de bu toprakları vatan etmeye çalıştığımız ölçüde, uğrunda dövüşecekler de bizlerdik. Bu hikâye-

nin hâlâ bitmemiş olması, her fırsatta yeniden hortlaması karşısında ne kadar üzülsek azdır. Çünkü bu lâflardan sıyrılarak bakmak gerekirse, köylerimiz her yönden Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenin özlemini çekmektedir. Çocuğunun okuması için de köylü, söndürülen o canlı kurumları bekliyor. Köylünün çocuğu ancak Enstitüde yeşeriyordu. Yeşerebilirdi ve hayata bağlılığını sürdürebilirdi. Şimdilerde pek az köylünün başarabildiği kasaba okuluna gönderip çocuğu harcamak diye bir sorun da ortaya çıkmazdı.

Bizde Köy Enstitüleri, tarih boyunca Türk bütünlüğüne Türk kültürüne yapılan hizmetlerin, açılan kapıların en büyüğüdür. O kurumların başarılarını alkışlayan, geri getirilmelerini eğitimimiz için biricik kurtuluş yolu olarak gören de bir kaç kişi değil, ulus çoğunluğudur. Bu görüş, bu istek yerindedir. Kişinin zihnini doyurup geliştirecek yerde öldüren ezbercilikle edinilmiş bilgi yığınları vermiyor, çocuğu bir bütün olarak ele alıyor, hayatın olağan koşulları içinde ona vereceğini veriyordu. Onu yaşamdan soğutmak şöyle dursun, gerilikle savaşta başarı sağlaması için her türlü silâhı ona kazandırıyordu. Bugün Öğretmen Okulu adını almış olan Enstitülerde eğitim, büsbütün eski, uyuşuk şekle bürünmüştür. Orada yetişenler, büyük sorunlarımızın çözümü için ülkücü kişiler olarak yetiştirilmemektedirler. Onları küçük sorunlar ilgilendirmekte, bu okullardaki eğitimin iyi yürütülmesi için içten eleştirenlere, ilgili olsun olmasın her yandan çamur atılmaktadır. Fikre fikirle karşı konması konusundaki basit gerçeği kavrayamamış olan bilisiz yurttaşlarımızdan, komünistlik gibi artık kimsenin yutmayacağı iftiralarla, dâvanın ulusal eğitimin gereğine uygun bir biçimde yürütülmesini istiyenlere çatmalarından çok, o okulların dünkü ve bugünkü çalışmalarına dikkat ederek gerçeği kavramaları beklenirdi.

Bugünkü duruma gelince: Enstitülerin kuruluş yerleri

yine eski yerler olmasına, orada eski eğitim yönetimini uygulamak mümkün bulunmasına karşın, orada bugün, çocuğu hayat adamı edecek çalışmalara paydos denmiştir. Okuyan, uyanan, eskiden el üstünde tutulurken, şimdi düşünenlere sürüye uymayanlara iyi gözle bakılmadığı, gazete okuyana kızmalarından, gazeteye mektup yazan öğrencilerin cezalandırılmalarından bellidir. Yaşamın içinden gelen yılmaz, dayanıklı köy çocuğu orada, hazırcı bir tip olarak yetişmektedir. Bir hocamızın da dediği gibi, orada kırların yerine salonlar, gün ışıklarının yerine odaların karanlığı, geçmiştir. Bağrının ateşinde erittiği karlara artık eldivenle dokunabilir. Alnındaki güneşin lekesinden utanır, ziyaretine gelen babasını yadırgar... Hayatta uygulanamaz kitap bilgileriyle kara tahta hesaplarının arasında yaratıcılığını yitirmiş, gözünü kurtarıcı diplomaya dikmiştir.

Eskiden buralarda yetişenle yeni yetişeni köylerde hayatın içinde karşılaştırmak da mümkün. Yurdun neresinde olursanız olun, alıcı gözle araştırırsanız göreceksiniz ki, dünkü Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmen köylüsüyle birlikte bir şeyler yapıyor, köyün işlerini düzenliyor, köylünün ve çocukların yaşam koşullarını, görüşünü daha ileriye götürmek için elinden ne gelirse yapıyor... Haklarında söylenen sözleri Köy Enstitüleri her zaman yalanlayacak kudrette. Orada meydana getirilmiş yapılar, işlenmiş tarlalar, kurulmuş bağlar, bahçeler, fidanlıklar, getirilen sular, elektrik ışığı gözleri kamaştırmakta ve bu yurtta, bu yurt için, bu yurdun çocukları tarafından yapıldıklarını haykırmaktadırlar.

TONGUÇ BABA

Onu önce bir çift dizede tanıdım, okula geldiği günlerde. Halay çekerken söylüyorduk.

Iramazan gelince oruç tutarız oruç,
Enstitüleri kuran yaşasın Hakkı Tonguç

Bunun ardından kendisi geldi okulumuza. Duvarın dibinde ders yaparken, bir küme arkadaşıyla gelmişti. Kim olduğunu sonradan öğrendim...

1950 başında «Bizim Köy» adlı kitabım çıktığı zaman bana yazdığı mektup, hayatımda aldığım en değerli armağandır. Diyordu ki: «Gerçeği olduğu gibi görerek buna dayanan işler yapılırsa çetin zannedilen problemleri çözmek kolaylaşır. Yazılarında, bir çok insanlar için yüzyıllar boyunca meçhul kalmış ve bu sebepten çözülmez bir düğüm sanılan problemleri açık açık, arka arkaya dizişin, köylerin kalkınması hesabına iş yapmak istiyenlere ne büyük kolaylıklar hazırlamaktadır. Bu yazılarda, ayrıca bizim pek alışık olmadığımız bir üslûp ve eda şekli vardır ki köy dilinin milli edebiyatımıza mal olması için böyle yazılara pek muhtacız. Onun için bu bakımdan da hizmetin büyüktür.» 943 yılı Nisanında karşısında susta duran sarı çocuğun ben olduğumu nereden bilecekti. Yazdığım cevapta bu olayı anlattım ve orada söylediklerinin bütün çalışmalarıma etki yaptığını belirttim.

Yine o günlerde Ankaraya gelince ziyaretine gittim. Ankara Palasta kaldığını öğrenince, eve gelmemi ve bol bol konuşmamız gerektiğini söyledi. Gidip nem varsa topladım geldim. Köy Enstitülerinde çalışmış ya da dâvaya gönül vermiş bir çok eğitken eve toplandı, o hafta gece yarılarına kadar konuştuk. Ama yeni iktidara gelmiş olan demokratların ileri gelenleri bunu hemen duydular. Oraya gitmemi geleceğim için iyi görmüyorlardı. Bunu söylediler, söylettiler. Tehdit ettiler. On yılları boyunca da tehditten kurtulamadım. Bu on yıl içinde Hakkı Tonguç'un yanında geçen zamanlarım hayatımın en çok değerlenen zamanları olmuştur. Yanından her ayrılışımda, fikirlerim yeniden bilenir, keskinleşirdi...

Tonguç, «Büyük eğitimci» sıfatını yurdumuzda tam anlamıyla hak eden bir insandı. Türk eğitimciliğine ve köycülüğüne onun kadar hizmet etmiş insan yoktur.

Türkiyenin her yönden gelişkin bir ülke haline gelmesi için köylü çoğunluğunun eğitilmesinden başka çıkar yol görmemekteydi. «Hele eğitim işi halledilsin, çözülemez sandığımız meseleleriniz nasıl çorap söküğü gibi çözülecektir, görün diyordu. Bunun için de önce köy hayatının bütün girdi çıktısıyla tanınmasını gerekli sayardı. «Köyde Eğitim» adlı kitabı bu düşüncelerin eseridir. Bu eserinde Türkiyenin köy koşullarını tatlı ve tok bir dille anlattıktan sonra, bu koşullara göre eğitim yapmanın özelliklerini ortaya koyuyordu. Bu temel araştırmadan sonra «Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy» adlı eserini yayınladı. Bu arada Köy Enstitülerinin kurulmasını da sağlayarak düşüncelerini gerçekleştirdi. Hem kuramcılığını hem uygulamasını yaptığı Enstitüler, yurdumuzda yapılmış ilerletici hareketlerin başında gelir. En büyük devlet adamlarımız ve bir çok aydınımız Enstitüleri Cumhuriyetin eserleri içinde birinci saymışlardır. Bu kurumlar köy okullarından ayrı düşünül-

memiş, ikisi birbirini tamamlayacak şekilde düzenlenmiştir. Köy okullarını ve Enstitülerinin kuruluş yasası olan 4274 sayılı yasa Tonguç'un kaleminden çıkmıştır. İlköğretim, özellikle köy eğitimi yönünden bu yasanın getirdiği yenilikler ve kazançlar, içerde olduğu kadar dışarda da benimsenmiş ve yurdumuz hesabına takdirle karşılanmıştır...

Tarih boyunca ilköğretimin uluslara getirdiği ışığı anlatan, bu ışığın Türk köylüsü için önemini belirten «İlköğretim Kavramı» adlı eseri, yurdumuzda eğitim işlerine yön vermek durumunda olanların önüne sorunu apaçık sermektedir. Ortaya koyduğu fikirlerden doğan Enstitüler, köylünün eğitilmesini, insanlık haklarına kavuşmasını istemeyenlerce yerilmiştir. Bu yerilmeler memleket çıkarları yönünden değil, kişisel çıkarlar açısından yapılmıştır. Bu yüzden de sel gitmiş, kum kalmıştır...

Enstitülerin kurulması ve verimli olarak çalışması 1936-946 arasındaki on yıla rastlar. Bu devrede Tonguç ilköğretim genel müdürü bulunuyordu. Çok partili hayata girmemizle birlikte olumsuz propagandaların da başladığı sırada Tonguç, ilköğretimin başından ayrılmak zorunda kaldı. O gündenberi de ilköğretim işleri çıkmaza girmiş haliyle beklemektedir. Köy okullarının yapımındaki azimli tutum, köylere öğretmen yetiştirilmesinde tutulan pratik ve gerçek yol, köy kızlarının ilkokulda ve Enstitülerde okutulması işi, kısaca, geleceğimiz için kurulmuş bu iyi düzen kötülenmeye başlandı. Kötü politikacılar, muhalefette olsun iktidarda olsun, bu gidişi çıkarları uğruna baltaladılar. Ama bu arada köylü kentli, okur yazar halk da Enstitüleri aradı durdu. Çünkü, çocuklar okul, okullar öğretmen bulamadı. Bu önemli dâvayı politikanın çamuruna bulayarak ayakta kalacaklarını sanan o devrin iktidarı da, son devrin iktidarı da yerle bir oldular. Tonguç'un döşekte rahat ölmesinde, eserini yıkmış olanların ezilişini dünya gözüyle görmesinin de herhalde payı vardır.

Köylerimiz, insanıyla, taşı-toprağıyla canlanmak istiyor. Bütün bunların yolu da er-geç Köy Enstitülerinden geçecektir. Ölümü dolayısiyle Tonguç'un eserinin canlandırılmasını bir kere daha öne sürerken, ülkemizde işleyen bilisizlik yarasına çare bulunacağına inanmaktayım. Bu inancımda yalnız olmadığımı da biliyorum.

Eğitim konusunda en çok kitap yazan eğitimci olarak Tonguç bilinmektedir. Resim-iş eğitimiyle ilgili eserleri de o alanda en güzel, en yararlı yapıtlar sayılır. Onun en son eseri ise, yeni Anayasada ilköğretimin nasıl yer alması gerektiği hakkında hazırladığı taslaktır. Ölümünden dört gün önce bir örneğini bana vermiş, bir örneğinin de Anayasayı hazırlayan kurula ulaştığını söylemişti. Orada belirlediği maddeler de, onun sağlam düşünce ve inanışının olumlu bir eseridir.

Tonguç'suz yaşamağa alışmak çok zor. Artık o kahkaha atarak Topraklık tepesine gelmiyecek, ben fırsat buldukça o deney pınarından içmeye gidemiyeceğim. Kulaklarımda sesi, gözlerimde hayali kalacak. Bir de yurdumda eseri: Köy Enstitüleri.

YÜCEL'DEN SONRA

Üçüncü Tiyatro salonunda Hasan Ali Yücel'in ikinci ölüm yıldönümü dolayısıyla bir anma toplantısı yapıldı. Devrimci öğretmen ve yazarlar, Yücel'in eğitimciliği, köycülüğü, yazarlığı ve insancıllığı üstüne konuşmalar yaptılar. Devrimci öğretmen, yazar ve gençlerin doldurduğu salonda sık sık Köy Enstitüleri sözü edildi konuşmacılarca. Yücel'in Eğitim Bakanlığı zamanında kurulan düzen bozulmasaydı, Devlet Plânlama Dairesinin plâna aldığı işlerden çoğunun

bundan onbeş yıl önce gerçekleşeceğini, bir gün Türkiye geri kalmış ülke olmaktan çıkacaksa bunun yolunun er-geç Köy Enstitülerinden geçeceğini bir çok konuşmacı belirtti. Bunlar belirtilirken ve dinleyenlerce alkışlanırken bugünkü eğitim bakanı da salonda bulunmaktaydı. Hiç bir düşünceye dayanmadan, günün politikasına uyup Köy Enstitülerinin artık sözü edilemiyeceğini sık sık söylemiş olan bakan, utancından ezim ezim eziliyordu oturduğu yerde.

Yücel ne yaptı ve onun yaptıkları şimdi ne durumda?

Yücel, Cumhuriyet devrinin eğitim bakanları içinde yurda en çok hizmet eden, bu yüzden de bütün yıldırımları üstüne çekmiş olan bir aydındı. Eğitim sorunlarımızın çözümlenmesi işi ondan öncekilerce de düşünülmüşse de onun zamanında hızlandırılmış, yeni ilkeler bulunmuş, bize uygun yeni kurumlar kurulmuştur. Yücel'in içten, insancıl ve kültürlü bir kişi oluşu, onu bakanlığın başında bir diktatörcük olmaktan kurtarmış ve ekip çalışmasına itmiştir. Böyle olunca da adama iş ilkesi kendiliğinden ortadan kalkmış, yapılacak işi en iyi bilenler bakanlığın kilit noktalarına getirilmişlerdir. İlköğretim Genel Müdürlüğüne bir Hakkı Tonguç, Teknik Öğretimin başına bir Rüştü Uzel o zaman getirilmişlerdir.

Bugün ülkemizde (sonradan bozulmuş da olsa) eğitim düzeni adına, bir şey varsa, bu Yücel'in zamanında çeşitli dalları unutulmadan kurulan düzendir. Her biri üstüne kitaplar yazılıp halka, aydınlara anlatılması gereken eserlerin yalnız adlarını saymak bile yapılan işin ciddiyetini ve Türkiye için önemini ortaya koyar. Köy Enstitüleri, Kız ve Erkek Teknik Okulları, Devlet Konservatuvarı, klâsiklerin dilimize aktarılması, köylere okul yapma seferberliğinin açılması...

Yücel, eğitim örgütünde devrim yapan adamdır. Ezberci eğitime karşıydı. Öğretimin hayatla birleşmesini, insan

yaşamına yararlı olmasını isterdi. Onun devrinde yazılan ders kitapları bu açıdan yazılmış, her çeşit okulda öğretim bu açıdan yapılmağa başlanmıştır. Bir yüksek okula gittiğinde ne idüğü belirsiz cümlelerle ders anlatan bir öğretmene, bu öğrencileri niçin yetiştirdiğini sorar. Öğretmen de ilkokul denetmeni yetiştirdiğini söyler. Öyleyse ne gereği var konuşup durmanın, ilkokul kitaplarını getirin de inceleyin... der. Fen kolundakilere de ortaokul kitaplarını incelemelerini salık verir. Bunlar küçük şeyler ama, ne yazık ki yine bizde üstünde durulmayan şeyler de bunlardır. Kolomb'un yumurtası gibi.

Yücel'in Bakanlığı 1946 da biter. Bu tarihten sonra siyasal olaylar üste çıkmış, gerileme başlamıştır. Mahalle mekteplerinin açılması, kur'an kurslarının açılması, ilkokullardaki öğrencilerin o yana kaymasına neden olmuştur. Arap harfleriyle öğretim yapılması, Arap harfleriyle kitap basılıp dağıtılması, eğitimde lâiklik yerine okullara din derslerinin konulması, İmam Hatip okullarının hızla açılıp çoğaltılması, İslâm Enstitülerinin açılması, Yücel'den sonra girişilen gericilik hareketleridir. Bir çok okullardan eşin eğitim kaldırıldı. Okullardan iş eğitimi kaldırıldı. İşe yaramaz ezberci «efendi» yetiştirilmeye başlandı. Bize uygun ve özellikle köylerde okutulan ders kitapları kaldırıldı. Onların yerine düzmece kitaplar koyuldu.

Köylerde eğitim seferberliği durduruldu. Seferberlik içinde bulunan öğretmenler desteksiz bırakıldı. Klâsiklerin hızla çevrilmesi durduruldu. Okumanın zararlı olduğu üstüne çabalar başladı ve okullarda öğrencilere Atatürkçülüğe uygun insancıl bir kültür verilebilmesi için gerekli serbest okuma, sanat çalışmaları, toplu tartışma, araştırma, halk sanatı araştırmaları ve inceleme gezileri kaldırıldı. Bunlar özellikle Köy Enstitülerinde yapılan çalışmalardı. Ezberciliğe dönüldükten sonra köylere yollanan öğretmenlerin yetersiz yetiştiklerini bilmeyen kalmadı.

Köylerde okul yapımı gevşedi. Köy çocuklarının önce ilkokullara sonra da öteki okullara gidebilmeleri zorlaştı. 1946 dan önce 3803 ve 4274 sayılı yasalarla eğitim alanına getirilmiş olan yenilikler bir kenara itildi. Bu yasalar değiştirildi. Eğitim işleri yeniden bürokrasinn elinde kaldı. Eğitim Bakanlığı ezber yanlılarının eline verildi. Atatürk'e yaraşır eğitim politikası güdülmesinden korkuldu. Yurtsever öğretmenler sindirildi. En değerli profesörlerimizin kürsüleri kaldırıldı ve yurt dışına gittiler. Geriye kalan öğretmenlerinse dövülmeleri, sürülmeleri gırla gitmektedir...

Kısaca Yücel'den sonra bir Hasan Paşa anlayışı kaldı. Değil çözü-m bekleyen eğitim sorunları, eldeki kurumlar ve okuyan öğrenciler, okutan öğretmenler de bugünkü Eğitim Bakanları için bir külfet sayılmaktadır. Bunlar da olmasa bakın ne güzel yönetirler Bakanlığı...

Sirer'ler, İleri'ler gibi çokları unutulacak. Çünkü yıllardanberi, birer sözcükle saydığımız ve Türkiye için var olmak, ulus olmak, çağdaş uygarlığa ulaşmak sorunu olan eğitim işleri, onların zamanında ayak altına alınmış bugün de aynı anlayışla örselenmektedirler.

Yücel neden unutulmayacak? Çünkü o Tonguçla birlikte bizim uygar bir ulus olmamızı sağlayacak eğitim sistemini getirmişti...

EĞİTİMİN SEFALETİ

Çağımızın ve bu arada yurt gerçeklerinin, çözüm bekleyen toplum sorunlarının isterlerine uygun insan yetiştirmek, eğitimin, eğitimi yönetme işini yüklenenlerin kaçınılmaz görevidir. Düşüncesi, tutumu, bilgi ve becerisiyle yeni

insanı ancak eğitim yaratabilir. Üretim, yaşama dönük somut ve pratik bir eğitim uygulaması bu yüzden şarttır. Pratikde ve bilimde derinleşme, nesnel ve gerçekçi olma, zamanın değerini de bilerek ve toplumsal açıdan gelişmeye dönük bir sonuç beklenir bu uygulamadan. İnsanların iç dünyasını ve kişisel karakter ayrımını da gözönünde tutmak koşuluyla, iş eğitimini hiç mi hiç ihmal etmemek, yeni okulun ana ilkesi olmalıdır. Çünkü, yaşamı boyunca kendine ve toplumuna yararlı olabilecek insanlar, bunun için de kişiliklerinin olanca yaratıcılığını kullanabilecek insanlar başka türlü yetişemezler ve özgürlüğe, yurduna ve ulusal sorunlara kıskançlıkla sarılamazlar.

Ayrıca, bu yeni insan, aldığı bilimsel gerçeklere ve olumlu düşüncelere dayalı eğitimden sonra, toplumu yerinde tutan, hatta çözüp geriye götüren safsata ve boş inanışlara savaş açabilir. Çağcıl eğitimin ana ilkesi olarak Batı dünyasında çoktan kabul edilmiş olan, doğayı ve toplum koşullarını insan yararına değiştirmek, doğayı sömürmek, toplum gelişmesini sekteye uğratmadan sürdürmek konularında okulların ve oralarda uygulanan eğitim sistemlerinin yeniden düzenlenmesi de şarttır. Bütün bu düzenlemeler yapılırken, artık iyice anlaşılmıştır ki, iş eğitimini bütün yönleriyle uygulamak, kafa ve kol birliğini sağlamak, gelecek kuşakları da laf ebeliğine dönük eski eğitim çarkına kaptırmamak, aklı başında ulusların ve eğitkenlerin baş derdi olmuştur günümüzde. Çünkü iş eğitimi, yeni insanın yaratılmasında başlıca rolü oynar.

Birleşmiş Milletler eğitim, bilim ve kültür kurumu Unesco'nun geçtiğimiz yılın sonlarında hazırlatıp kabul ettiği bir rapor da, deneme uygulamaları yapılması için üye uluslara yollanmıştır. Unesco'nun sürekli eğitim raporu diye adlandırılan bu rapor, şimdilerde üye ülkelerde tartışılmakta ve uygulamaya çalışılmaktadır. Belki ilerde, kıyım-

dan ve uyutumdan ferman okunmayan ülkemizde de bu raporla ilgili bir tartışma ve de raporun uygulanması için deneme ortamı yaratılabilir.

İşte, bu rapor da, çağdaş eğitim ilkelerinin artık kaçınılmaz bir biçimde uygulanması gerektiğini, dünyanın değiştiğini, eski eğitim sistem ve ilkelerinin işe yaramaz hale geldiğini, bu eski eğitim sistemlerini beğenmeyen, istemeyen gençlerin haklı olduğunu... kabul etmektedir. «Bugün okulların çoğunda, halâ çağını yitirmiş bilgi ve yöntemlerle öğrenci yetiştirilmektedir. Okullar kalıplaşmış, özlerini yitirmiş, çoğu yerde biçimden öteye gidemeyen birer araç olmuşlardır. Öğrencilerin bilgi ve görgü ölçüleri, toplumun gerektirdiği ölçülerin altında oluyor. Okulu bitirmek bir işe yaramıyor. Diplomalı işsizlerin sayısı gittikçe artıyor. İş bulamayanlar, okullarda öğrendiklerini hiç değerlendiremeden başka çalışma alanlarına yöneliyorlar. Bir yığın emek ve para boşa gidiyor. Bu da eğitim sistemindeki bozukluğu göstermiyor mu? İşte öğrenciler bu düzeni yeriyorlar.»

Bu cümleler, bizim de örnek aldığımız Fransa eğitim sistemi için söylenmektedir. Geniş halk kitlelerine değil mutlu azınlığa göre ayarlanmış bu sistemin, artık teknolojik ve bilimsel gelişmeler karşısında geçersiz bilgiler vermekten öteye gitmediği de belirtilmektedir. Görme ve işitme araçlarının, elektronik beyinlerin karşısında, halâ karatahta, ders kitabı ve not defterlerinin kullanılması gerçekten çağ dışıdır. Klasik okul sistemi artık çağını yitirmiştir, yetersizdir, hatta diyebiliriz ki gereksizdir. Zora, baskıya, korkuya dayanmayan, gereksinimlere ve dileklere göre düzenlenecek eğitim sistemi gerekmektedir. Dün okuduğunu anlatan, anlaması şart koşulmayan öğrenciye, bir yerde okudukları üstüne düşüncesi sorulur olmalı, giderek de öğrenci düşünceye, eleştiriye yöneltilmelidir. Unesco'nun eğitim devrimi tasarısıysa, öğrenciye düşünme yollarını göstermeye yöneliyor.

Öğrencinin, elindeki kitaplarla, metinlerle bağlı kalmamasını istiyor. Sınavları da, tarihe karıştırması gereken ilkel bir kontrol aracı olarak kabul ediyor. Çünkü, yarınki toplumda öğrenci başarısını işiyle isbatlayacaktır, diploma ile değil.

Unesco'ya bağlı uluslararası komisyon, eğitim sorunlarının çözümlenmesi için bilimsel ölçüler getiriyor ve bütün ülkeleri bunlar üzerinde düşünmeye çağırıyor. Çağını yitirmiş bir eğitim düzenini ayakta tutmaya kalkışmanın olanak dışı olduğunu kesinlikle ortaya koyuyor.

Biz de Unesco'ya üye olduğumuza göre, külahımızı önümüze koyup düşünmemiz gerekir. Acaba, yukarda, üye ülkelerce uygulanması için ileri sürülen ilkeler karşısındaki durumumuz nedir? Bir tek sözcükle, sefalettir... Bir kere, geçtik devrimden, Unesco'nun çağdışı olarak nitelediği klasik eğitim sistemini bile yürütemiyoruz. Elimizde çağa uygun düşünen kaç kişi varsa sistem dışına itip ondan sonra da gazete ilanlarıyla emeklileri işe çağırıyoruz. Eğitim düzeninin de işe yarar yanları kalmışsa, törpülüyoruz. Ilk ve orta dereceli okullara din dersleri koyup çocuklara anlamını bilmedikleri arapça sureler ezberletiyoruz. Bilimselliğe ve olumluya karşı bir uygulamayı yürütmekte direniyor, boş inanışlarla kafa karıştırmayı sürdürüyoruz. Karatahtayı ayrı tutarsak, Unesco'nun yetersiz bulduğu sadece ders kitabı ve not defteri sorununu bile çözmüş sayılmayız. Çünkü Anayasamıza göre örneğin ilkokullar zorunlu ve parasız olduğu halde, orta öğretimle birlikte bu okulları nerdeyse paralı hale getirdik. Ders kitaplarını önüne gelen basmakta, çeşitleri, yazılış biçimleri, dilleri, anlattıklarının doğruluğu - yanlışlığı, basılışları... yönünden onulmaz dert olmaktadırlar. Fiyatları da öylesine.

Dahası, Köy Enstitüleri gibi, dünyanın ileri gelen eğitkenlerince, iş eğitimi içinde insan yetiştirmeye, üretime yönelmiş oldukları için yeğlenen kurumları bulan biz olduğu-

muz halde, onların da yerinde yelleri estirdik. Bu bir geriye gidiştir. Unesco, geri kalmış ülkelere bir eğitim kurtarıcısı olarak yıllarca önce bizim Köy Enstitülerini salık vermişti ve Köy Enstitülerinde öğretmenlik yapan bir çok arkadaş, o ülkelere gidip bunlara benzer kurumları kurmuşlardı. Bu sözü de hem Köy Enstitülerinin kuruluşunun kırkıncı yıldönümünde olmamız dolayısiyle bir hatırlatma olarak, hem de Unesco'nun iş eğitimi ilkesi üstünde durduğundan, bir örnek verme ereğiyle ediyorum. Bir de, yüz binin üstündeki köylü çocuğunun, bu yıl da ilkokuldan sonra gidecek yer bulamıyacaklarını düşündüğüm için...

İş eğitimini, laik eğitimi, devrimci eğitimi gerçekleştirmek, uygulanmakta olan çağ dışı sistemi değiştirmek için bir şeyler yapılması gerekmez mi? Gerekir ama, biz nedense daha başka şeylerle uğraşıyoruz. O yüzden de, okullarımızı, bugünkü sistem içinde bile dörtlü, üçlü ve ikili öğretimden olağan öğretime geçiremiyoruz. Köylerimizi, kent ve kasabalardaki semtleri okula, öğretmene kavuşturamıyoruz. Öğrenim çağında milyonlarca çocuğu eğitim olanağına kavuşturamıyoruz. Eğitim yatırımlarını kısıtladıkça kısıtlıyoruz. Bunun yanında da, sanki süs eğitimine yönelmiş bir durumdayız: Okullarda yoksul çocukları ötekiler yanında ezmek için çare arar gibi, tanışma çayı, yoksullara yardım, emeklilere dinlenme evi parası, okula ödenti... adı altında para toplayıp duruyoruz. İpe sapa gelmez ama eğitim yetkililerinin yazmış olduğu, kazanç yolu olan manzume ve hikâye kitaplarını zorla verip ağlaya ağlaya çocukların evden para getirmesini önleyemiyoruz. Haftalık dergiler resmî araç durumuna geldi. Bakanlıksa bir yandan bunların yasak olduğunu, bir yandan da yapılmaları gerektiğini çelişkili genelgeleriyle önerir durur.

Öte yandan, ortaöğretim kurumları, özellikle Anadolu illerinde, karatahtada ders verecek öğretmenlerden bile yok-

sun. Bu çocuklar üniversite sınavlarına eşit koşullar altında mı giriyorlar sanki? Hoş, üniversitenin alacağı da ne ki? Yine dönüp dolaşıp başladığımız yere geliyoruz. Çünkü hiç bir tutar yanı yok eğitim sistemimizin. Dershane ticareti, özel okul ticareti de tüy dikiyor...

Ne mi yapmalı? Önce kafalarımızı değiştirip, duygusallığı bir yana iterek aklımızı kullanmalı ve yurt gerçeklerinden, dünya gerçeklerinden uzaklaşmadan işe girişmeliyiz. O zaman, iş eğitimi, laik eğitim, bilimsel ve devrimci eğitim, halk eğitimi... Bunları çözmeye sıra gelir. Ama, eldeki yetersizi bile daha geçersiz yapma yollarını aramaktan vazgeçersek?... Yetersiz ellerden kurtarırsak eğitim işini!...

Kafalar çöküp gidiyor

Bu yıl yine «Kütüphanecilik Haftası»nı kutladık. Biz her şeyi kutlar ve her haftayı bir konuya ayırırız. Hava kirlenmesine, vereme, kitaba, Atatürk'e... birer hafta ayırmışızdır ve bu haftalar içinde bu konuların yüzeysel de olsa sözü edilir. Ama yalnız sözü edilir. Bilmiyorum yılın elli iki haftası dolmuş mudur? Eğer dolmamışsa, bu haftalardan birini de «ele alınan konunun gerçekten işlenmesi ve çözümlenmesi için nasıl çalışmalı haftası yapmak hiç de kötü olmıyacaktır...

«Kütüphanecilik Haftası» dolayısıyle, yurdun geleceği olarak gördüğümüz çocuklarımızla onlar için yazılan kitaplar, yapılan edebiyat üstünde kısaca durmayı yararlı buluyoruz.

Çocuklar için yazan ve bu yazılanları yayanlara sorarsanız, çocukların iyi yetişmesini, iyi eserler okuyarak iyi insan iyi vatandaş olmalarını, olumlu kültür almalarını isterler. Aslında çoğunun yaptığı iş, çocukları, giderek toplumu zehirlemekten ibarettir. Bir Ahmet Bey var çocuk yayını

yapıyorum diyen. Komşu Ali Beyi arıyor her sabah. Ali ki arayan kolay kolay bulamaz. Bir gün kâğıt yazıp bıraktı Ali Bey için. Meğersem, Ali bu arkadaşın çıkardığı korku dergileri için çeviri yaparmış. Daha doğrusu, Amerikada çıkan korku dergilerinin diyaloglarını çevirirmiş. Ali sabaha karşı fitil gibi gelip sonra da işe gittiği için bu işi zamanında yapamıyordu. Bir keresinde işe girişmiş, makineye kâğıdı takmıştı da, günlerce iki satır yazıyla makinede beklemişti kâğıt. «Dergi bu hafta da yattı.» diye mektup bırakmaya başlamıştı Ahmet Bey.

Sordum bir gelişinde «Başka birine çevirt madem?»

«Olmaz!» dedi. «Ali'den başkası veremiyor oradaki korkunun dozunu. Herkes diyalog kuramaz sonra...»

Çocukların zehirlenmesine böyle köşelerden başlanıyor. Amerikan dergileri ,Amerikan filmleri derken ,bir vur-kır ortamına geldik. Çocuk taklit eden yaratıktır. Onlara bu kara dergileri, kitapları, filmleri irkilmeden sunuyoruz. Eli bıçaklı, eli silahlı olmayan bir film afişi görmek bile mümkün değil. Pekos Bill, killing türünden ne varsa, Adam Öldürme Şirketi, Cinayetin Tam Vakti çeşidinden polisiyelere kadar hepsini yuttura yuttura, nerdeyse cani yapacağız çocukları. Amerika, ilişki kurduğu ülkelere bu yanını da yaydı. Bunun kültür emperyalizmiyle de bir ilişkisi olmadığına göre, cinayet emperyalizmi falan gibi bir ad bulmalı buna.

Kültür emperyalizmi, burada kısaca geçiştirilemiyecek kadar ayrı ve uzun bir konudur. Ama bir çok yayınevi, dostumuz (!) Amerikayla ortak çalışıp çocuklara kitap yetiştirmişlerdir. Amerikalı yazarların kitaplarını özellikle basıp bir kısmını onlara satmak bir yana, çocuklar için masal ve hikâye kitaplarını ortaklaşa basarak en uzak köy okuluna kadar sokmuşlardır. Eğitim Bakanlığıyla işbirliği yaparak özel yayıncılara bastırılan bu kitapların baş taraflarında Amerikan bayrağının klişesiyle Türk ve Amerikan dostluğunu sim-

geleyen bir resim de yer almaktadır. Bu resimde iki dost, elleri kenetlenmiş bir durumda görülmektedir.

Köy okullarının kitaplıklarında bizzat gördüğümüz bu kitapların ilk yapraklarında ayrıca şöyle bir yazı var: «Bu kitaplar Türk-Amerikan işbirliğiyle özellikle okulunuz kitaplığı için hazırlanıp bastırılmıştır.» Ama kitaplar şu ya da bu özel yayınevinin damgasını taşımaktadırlar. Okullarda Amerikan süt tozuyla kursakları dolan çocuklarımızın, bu kitapları okuduktan sonra herhalde kafaları ve ruhları da dolacaktır, diye düşünülmüş olmalı. Dostluk dediğin de lafla olmaz, böyle olur. Bu girişimler olmasa belki bu haftaların çoğunu yapamazdık. Zaten haftalar da dostlarımızdan aktarıldı ya.

Doğru dürüst bir çocuk edebiyatından söz edebilmek bile, bu aşırı etkilerden kurtulmaya bağlı. Güzel çevirilerin yanında, kendi çocuklarımızın edebiyatını, kendi koşullarımız içinde yaratmalıyız. Köklü masal geleneğimize dayalı olarak bunun yürütülmesi aslında zor değil. Bütün sorun bu kara edebiyatı etkisiz duruma getirmekte. Koca koca yayınevlerinin, işi gücü bırakıp depolar dolusu zehirli kitapcık yayınlaması üzücü bir şey ama, bunu yasalarla ve denetimle önlemek de düşünülmüyor...

Aslında, durup dururken oturup da çocuklar için kitap yazmaz bir yazar. Ya da yazmamalı. Yurdunun geleceği olan çocukların iyi yetişmesi için düşünen, duygulanan bir yazar onlara güzel, insancıl ve ulusal duyguların, yeryüzü gerçeğinin, yurt gerçeklerinin derinden ve olduğu gibi yansıması, onları etkilemesi için eser yazabilir. Bunun için de. önce yazarın kendisinin sağlam, duygulu bir yazar olması gerekir. Tevfik Fikret bu alanda iyi bir örnektir. Bunu, Tevfik Fikret'in yurtseverliğiyle, içinde bulunduğu köhne düzene karşı oluşuyla açıklamak mümkündür. Çocukları uyarmak, yetiştirmek isteği, o güzelim şiirleri yazdırmıştır ona. Alın Halûk'un Def-

terini, öteki kitaplarını, hiç de çocuklar için yazılmış sayılmaz o şiirler. İşin püf noktası buradadır. Duyan, düşünen bir sanatçı, yazdıklarını küçükleri düşünerek yazsa da büyükleri de aynı derecede etkiler. Bir de bugünkülere bakalım. Bir çokları, seviyesiz manzume ve sözüm ona hikâyelerle çocuk avutuyorlar.

Çocuklar için edebiyattan, çocuk kitaplarından söz etmek, sanki ticaretle eş anlamlıdır bizde. Çocuklar çok olduğu için kazancın da çok olacağı düşünülür. Burası kesinkes doğrudur. Değilse, araştırıp bakın, çocukların sevdiği, beğendiği yerli ve yabancı eesrleri aynı zamanda büyükler de severek ve beğenerek okumaktadırlar. Durum bu olunca, nerede kaldı bunların «çocuk edebiyatı» diye direnmeleri?

Kara eedbiyatın içine sokulup bir uçtan da bu seviyesiz manzume ve hikaye kitaplarıyla beslenen çocuklar, yirmi yaşına gelip geçtikten sonra da cinayet romanlarından yakalarını kurtaramıyorlar. Kafalar çöküp gidiyor böylece. Kafa gücü bulunmayan bir ulusun doğuşuna kadar gidebilir bu yol...

Çocuk edebiyatı, çocuk kitabı deyimleri, bir yerde evlere şenlik yayınlar anlamında kullanılmaktadır. İnsanları düşünce züğürdü yapmanın, düşüncede çocuklaştırmanın yolu da buradan geçmektedir. Buna çocuklaştırma edebiyatı demek de mümkündür. Cicili-bicili gazetelerin çok okunması da, kafaların kolaya, *yeğniye* ayarlanmasıyla, alıştırılmasıyla ilgilidir. Ama, çocukları sömürmek için ne idüğü belirsiz hikâyeler ve manzumeler çırpıştıranlara sorarsanız, çocuk okusun da ne okursa okusun, yararlıdır. İşte sözünü ettiğimiz kötü sonuçları yaratan da bu düşüncedir. İyiyi seçmek, kötüyü ileri sürmemek, iyi basmak diye bir şey yok mudur?

Son iki yılda kitap üstünde, kitabın toplatılması, tehlikeli olduğu üstünde çok duruldu yurdumuzda. Yeni ve değişik kitaplar basılıyor, okur sayısı da artıyor. Yaşam koşullarından dolayı satışların durgunlaşması, okur sayısının çoğal-

madığını ve kitaba karşı ilgisizliği göstermez. Özellikle böyle zaman ve durumlarda genel kitaplıkların önemi artmaktadır. Teker teker herkesin kitap alıp okuması bazan olanak dışıdır. Kitaplıkların varlığı da bu gereksinmeden doğmuştur. Bu «Hafta» dolayısıyla Radyoda, TV'de yapılan açık oturumlarda çekilen söylevlerde, kitaplıkların ve kitap sayısının çoğaldığını ileri sürenler oldu. Bunlar daha çok yukardan aşağı bu işin başında bulunanlardı. Dedikleri elbette doğrudur. Ancak, bu işin nicelik yönüdür. Öteki yönüne gelince, dünya yazarlarının yarattığı her türlü iyi eserlerin kitaplıklarda gereği gibi değerlendirilmediğini, yerleştirilmediğini ve de en büyük ana kitaplığımızda bile bazı eserlerin kullanılmaya hazır tutulmadığını biliyoruz. Bu arada bazı dergilerin de dergi gösterme yerine konmadıkları oluyor... İşin nitelik yanının da sayı hesabından geri tutulmaması, Bakanlığın kitaplıklar için daha çok suya sabuna dokunmayan kitapları satın almaktan vazgeçmesi de gerekir...

Çocuk kitaplıkları da aynı şekilde seçme eserlere açılmalı ve seçkin kentlerin seçkin semtlerinden uzaklara, en uzak köylere de serpiştirilmeli... Özellikle köy çocuklarının susuzluğunu gidermenin yolları aranmalıdır.

Bir de, kitaplıklarda çalışanların, kitap dostu, okur dostu olarak yetiştirilmeleri, olumlu düşüncelerle donatılmaları, seçmesini ve okutmasını bilmeleri, okuyan kişilerden nem kapmayan aydınlar olmaları... şart.

«Kütüphanecilik Haftası» deyince «kitap», kitap deyince de ne yalan söyleyim, «çocuk» akla gelmektedir. Çünkü onları küçükken iyi beslemezseniz, büyüdüklerinde ellerine tutuşturacağınız bütün seçme eserler sizin olsun. Artık tavşan yamaca geçmiştir çünkü...

Kalem defter derken

Ayıp değil ya, anlamıyorum doğrusu, yasaları yapıp ya-

pıp da rafa kaldırmayı! Eğer yapılan yasalar o ülkenin bir gereksinimini karşılamak için yapılmışsa —ki öyle olması gerekir— neden gereksinimler yapılan yasalara dayanılarak giderilemez? Bu gereksinimler giderilemiyecekse, o yasalar ölü doğmuşlarsa, neden yürürlükten kaldırılmaz, değiştirilmezler, uygulanacak biçime, yurt gerçeklerine cevap verecek biçime sokulmazlar?

Anayasadan tutun Personel Yasasına dek durum bu. Uygulanıyor mu Anayasa? En önemli maddelerini düşünerek söyleyebiliriz ki, hayır! Uygulanmakta mı Personel yasası? En önemli maddelerinin uygulanmadığını gözönünde tutarak deriz ki, hayır! Hatta, ileri giderek deriz ki, Anayasaya aykırı bunca yasa var, bunlar nasıl uygulanır. Anayasa gün gibi açıkken, ortadayken?

Bir yerde bizim alanımızın dışındadır yasaların girdisini çıktısını tartışmak. Ama nihayet bizler de yurttaşız, mubareklerin bırakın ruhlarını, metinlerinin şöyle uygulanmaya başlanmasını istemek, özlemek hakkımız olmuyor mu?

Sözü okulların kitap defter sorununa getirmek istiyorum:

Aslında 1961 Anayasasına kavuştuk diye eskisini büsbütün yermek doğru değil. Eğer doğru dürüst uygulansaydı onda da önemli hükümler vardı ve elimizdeki Anayasadakinin aynıydı. Örneğin, her ikisinin hükmüne göre de «İlköğretim zorunludur ve devlet okullarında parasızdır.» Bu hükmü biz, 222 sayılı ve ölü doğmuş eğitim - öğretim yasasında saptandığı gibi, 6-14 yaş arasında bulunan çocuklar öğretim çağındadır ve ilkokula zorunlu olarak gideceklerdir. Orada da devletin maaş ödediği öğretmenlerce okutulacaklardır, seklinde anlamıyoruz. Anayasanın bu hükmünden, ruh olarak, ilköğretim çağında olup da ilkokullara zorunlu giden öğrencilerin araç ve gereç olarak kullanacakları malzemenin de devletçe sağlanması gerektiğini anlıyoruz. Nitekim bazı ülkelerde yasaların hükmü bizim Anayasanın hükmüne benzediği halde,

uygulama sadece öğretmenin maaşını ödeme şeklinden çıkmıştır, bütün öğretim malzemesinin (ders kitabı, defter, kalem, harita, tebeşir v.b.) devletçe temini yoluna götürülmüştür. Doğrusu aranırsa ve de eğri oturduğumuz halde doğru konuşmamız gerekirse, yeni bir yasa önerip Meclislerden çıkarmakşızın, Anayasanın açık hükmü, ilkokullarda gereken araç ve gerecin devletçe sağlanması için yeter de artar bile. Yeter ki Anayasayı uygulamaya çalışalım.

Gelin görün ki, değil Anayasayı metnine ve ruhuna bağlı kalarak uygulamak, normal olarak yapılması gereken şeyler de yapılmıyor bizde. Mübarek özel sektör öyle bir giriş girdi ki işlerin içine ya da öyle bir sokuldu ki bir zamanlar, burnunu bazı şeylerden çek demeye kimse cesaret edemiyor.

Diyebiliriz ki, ülkemizde bugün eğitim eğitimlikten çıkmıştır. 1950 yılınadek yapılan uygulamayı, kucak açmış, bir kurtarıcı gibi yeniden gelsin diye aramakta Türk halkı. Çünkü, o günedek yapılan uygulama, hem halkın soyulmasını önlüyor hem de çocuklarımızın ucuz fakat iyi basılmış devletçe basılmış kitaplarla ders yapmalarını sağlıyordu. Ders kitaplarının yazılması için yarışma açılıyor, yarışmaya katılan kitaplar yetkili bir kurulca eleniyor ve gerçeklere, yurt ve dünya gerçeklerine uygun yazılmış, bilgi hatası olmayan, lâf kalabalığına boğulmadan güzel türkçemizin olanakları çocuğa göre kullanılmış kitaplar okullarda okutulmak için seçiliyordu. Bunlarm basımını devlet üzerine alıyor ve en ucuz nasıl okullara ulaştırmak gerekiyorsa öyle yapıyordu. Böylece, yurdun her yerinde aynı ve tek tür kitaplar okutuluyordu. Dahası, bu kitaplar sonraki yıllarda ilgili sınıfa geçen çocukların da işine yarıyor ve babalar-analar hiç durmaksızın kitap almak zorunda kalmıyorlardı... Nerdeyse defter işi de böyleydi.

Bir de şimdi bakalım :

Önüne gelen ders kitabı yazmakta ve yetkileri her zaman

tartışma götürür kişilerden kurulan sözde seçiciler de her gelen kitabı kabul etmektedirler.

Evet, önüne gelen ders kitabı yazmakta ve kitaplarının kabul edilebilmeleri için bazan seçicilere imza attırarak ortak yazmış gibi görünenler çoğunlukta. Kitaplardaki bilgi eksiklikleri ya da çelişmelerle sağ kulağı sol elle gösterme alışkanlığıyla dolanbaçlı, çapraşık dille yazılmış olmaları üstünde durulmamaktadır. Aynı biçimde önüne gelen ders kitabı basmakta ve bu kez de kitabın kâğıdı, baskı düzeni, kullanılan resimlerin temizliği, konuya uygunluğu ve çocuğa göreliği unutulmaktadır. Elde kalan tek şey kitapların arka kapağına yazılan koca koca sayılardır. Kitapları ateş pahasına bu koca sayılarla satan üç-beş kitapçı milyarder olurken ve bu milyarlardan sözde ders kitabı yazarları da şöylece pay alırken, olan, çoğunluğu fıkara babaların keselerine olmaktadır .İlkokulda bile bir-iki çocuğu okutmanın kahramanlık sayıldığı bir ülke olmuştur Türkiye, günümüzde. Nedeni de ders kitaplarının yazımını, basımını ve satımını böylece serbest bırakarak vatandaşın omuzuna üç beş sümürücünün çullanmasının sağlanmasıdır. Küçük taştan okka çıkmaz, büyük sorunlarla uğraşmalı diyenlere de inanmamalı. Bizi batıran hep böyle küçük pürüzlerle uğraşılmaması, bunun sonucunda da vatandaşın ensesinde pişirilen bozaların görmemezlikten gelinmesidir...

Çocuklarımıza verilecek kaliteli ve güzel baskılı, ucuz ders kitaplarının yolları, politika ağalarıyla uyuşan Eğitim Bakanlığı yetkililerince tıkanmıştır. Anayasanın uygulanması ve bedava ders malzemesi verilmesi bir yana, bu yolu açabilmek için çaba göstermek zorundayız. Amerikalıların ve Amerikanlaşmışların elinde bulunan Eğitim Bakanlığı zaten devlet okullarıyla nerdeyse ilgisini kesmiş durumdadır. Var gücüyle özel okullarla, para karşılığında zengin çocuklarına diploma dağıtan özel okullarla ilgilenmektedir. Bakanlık şu-

be müdürleri, eğitim programı hazırlarken üç Amerikalı uzmanı yanlarına oturtmakta ve onlara danışa danışa hazırlamaktadır. Bu bir dehşettir. Ders kitabı falan derken nerelere geldik bakın. Ne durumlara düşmüşüz de haberimiz yok. Bu eğitim düzeninin kökten değiştirilmesi şarttır zaten. Hayat için eğitim ilkesinin uygulanması ve ulusallıktan çıkıp Amerikanlaşan eğitimimizin yeniden ulusallaştırılması şarttır. Bunun için de ilk koşul, yurttaşların ve tüm öğretmenlerin yaka silktiği Eğitim Bakanlığının kurtarılmasıdır. Bu da tek başına olur mu bilmem? Sanırım birbirine bağlı işler olarak her yanımız kurtuluş bekliyor. Günlerin ve de yılların getireceğini bekleyelim...

DÜZEN VE KOMİSYON

Bir «Eğitim Millî Komisyonu» kurulmuştu. Yabancı üyeler de vardı, komisyonda. Yurdumuzun bazı yerlerini gezdikten sonra Uzakdoğu'da, Amerika'da ve çeşitli Avrupa ülkelerinde inceleme yaptılar. Şu arap saçına dönmüş olan eğitim işimizi, bir ip yumağı çözer gibi çözeceklerdi, masallarda olduğu gibi. İşin propagandasını böyle yapmışlardı. Baştan yanıldıkları nokta, Türkiye'de denenmiş, uzun incelemelerden sonra edinilmiş tutumlara, kurumlara dönüp bakmayışlarıydı. Bizim ot bitmeyen bozkıra koca koca celep öküzü getireceklerdi, getirebilirlerse... Onlar da açlıktan ölecekti. Bozkırda büyüyen buranın koşullarına göre yetişmiş karadanaları gözleri tutmuyordu. Köy Enstitülerinin sözünü ettiğimi anlamışsınızdır... Köyler okula, gerçek öğretmene kavuşuyordu o zaman...

Neyse gittiler, dolaştılar, geldiler. Yeni bir şey getirme-

dilerse de, yarım yamalak bir rapor hazırladılar. Bütün eski raporlar gibi o da rafa kaldırıldı önce. Sonra bir değer oldu, raftan fırlayarak basına atladı. Yazıldı, çizildi üstünde. Derken yayınlandı. Baktık ki, üstünkörü hazırlanmış, yumuşak sözlerle şişirilmiş. Ama yine de yer yer gerçek durumumuza değinen ve üstünde durulmaya değer saptamalar ve öneriler vardı. Yapılacak işleri planlaması için Bakanlık da bu raporu inceleyecek bir komisyon topladı. «Eğitimi Planlama Komisyonu»...

Rapor hazırlatmaktan daha önemli olan noktalar üzerinde gereği gibi durmuyoruz sanırım. Bu da, toplumsal koşulları, okullarımızın, öğrencilerimizin, ders program ve kitaplarının incelenmesini önemsemeden, eğitim sorunlarını bilmeyen kişileri toplayıp durumu kurtarmaya çalışma anlayışıyla ilgilidir. Yani, davanın kendisi her zaman arka planda kalıyor, gösterişi, cafcafı, propagandası ile uğraşılıyor. Eğer böyle olmasaydı, bir adım olsun atardık bu alanda.

Gelelim «Millî Eğitim Planının Hazırlığı ile Görevli Komisyonun Raporu» adını taşıyan ve yüz sekiz büyük sayfalık rapora. Bu raporda Millî Eğitimin esasları usulen incelendikten ve yuvarlak sözlere bağlandıktan sonra, sırayla ilköğretim, ortaöğretim, mesleki ve teknik öğretim ile yüksek öğretim sorunları incelenmektedir. Kaynak, bir önceki rapordur. İlkokullarla ilgili bölümler üzerinde durmak istiyorum burada. Raporun yirmibeşinci sayfasından aldığım şu cümleyi okuyalım önce: «Tatil, okullarda eğitim ve öğretimin sona ermesi şeklinde anlaşılmamalıdır, dinlenme ve tatil toplulukları yolu ile, öğrencilerin ve öğretmenlerin hem dinlenmelerine hem de eğitim çalışmalarına devam etmelerine imkân verilmelidir.» Bu öneri, yüzde sekseni köylerde oturan ve tarımla uğraşan Türk halkının çocukları için yapılmaktadır. İstenen bir şeydir. Fakat uygulama gücü ne ola. Yok, Türkiye'yi İstanbul, Ankara ve İzmir'den ibaret sanı-

yorlarsa sorun kalmaz. Zaten ötedenberi hep bu dar yoldan işi çözümlemek istemeleri yüzündendir bu yurdun bütün çektikleri. Köylü güz aylarında ve baharda bile çocuğunu iş-güç yüzünden okula verememenin üzüntüsü içindedir. Uçan kuştan medet ummaktadır. Sen de tatil aylarını eğitimin devamı say ve dinlenmeye ayır, oldu mu? Köyün eğitimi ve sağlığı, içinde bulunduğu koşullardan hareket edilerek ele alınmadıkça, işte böyle gülünç raporlar yazılır. Eğitim Bakanlığındaki uzun masada yazıldığı gibi değil her şey.

Gerçek şudur: Bu komisyonun bütün konuşmaları banda alındı. Yayınlandığı zaman içyüzü ortaya çıkacaktır. Ne yazık ki asıl yetkililer, yani Bakanlığın başında bulunanlar o zaman, kendi konuşmalarını o odadan dışarı çıkarmamak için teypi durdurarak konuşmuşlardır. Bunlar değil de kimdir eğitimimizi çıkmaza sokanlar? Yirmi yedinci sayfadaki şu incilere bakın da doğululuğumuzun yüzümüzden aktığını anlayın: «Zengin ve yardımsever vatandaşların tek başlarına veya küme halinde okul yaptırmaları teşvik edilmelidir. Ayrıca, köylü vatandaşlar, kendi okullarının yapımına daha geniş ölçüde katılmağa teşvik edilmelidir.»

Kimlerin isteklendirileceğini kararlaştırmağa mı toplandı bu Komisyon? Bu işi sağlam ilkelere sağlam bir plana bağlamıyacak mıydı? Hani? Bazı zenginler yurdun her yanında okullar yaptırıyorlar zaten. Kayseri merkezindeki okulların yarıdan çoğunu zenginler yaptırdılar. Ama planlama komisyonunun zengin isteklendirmekle ne ilgisi olabilir.

Köylümüz de «geniş ölçüde katılmağa teşvik edilecek» miş okul yapımına. Bu ülkede bir düzen kurulmuştu, köylü geniş ölçüde okulların yapımma katılıyordu önceleri. Darılmasın diye öyle yarım ağızla teşvik edilmiyor, planlı bir şekilde çalışıyordu. Düşük iktidarın son yıllarında da taşını, kumunu, işçiliğini köylüye yüklüyorlar, ondan sonra da okulunuzu biz yaptık diyorlardı. Bütün iş bu «biz-siz» davasın-

dan çıkıyor. Biz bir toplumuz. Devletin yaptığı da ulusun parasıyla olmuyor mu? Bunu bile bilinçsiz halkımızdan saklayıp duruyoruz. Emeğiyle işe katılırsa halk, öteden devlet başka kuruluşlar yapar artan parayla. Bunu, bu birlik fikrini devlet ulus yok biz varız, fikrini özümüzden gelerek anlatmak istemiyoruz halka. Hazırlanan bir rapor, korka korka bir isteklendirme sözcüğüne bağlamamalıydı bu büyük davayı...

İlkokul öğrencilerini okutma ve okul binası yaptırma konusundaki ilginç önerileri bunlar...

Eğitimi Planlama Komisyonu, Köy Enstitülerinin adını anmaktan korkmuştur. Öğretmen yetiştirilen kurumlarla ilgili sorunları sıralarken, «birinci tip», «İlkokula dayalı, altı yıllık öğretim veren iköğretmen Okulları» deyimleri kullanılmış, bütün bu çapraşık anlatımların bir noktaya dayandığı yine kendilerince anlaşılmış, bir yerde parantez içinde eski Köy Enstitüleri demişler. Kimden ve neden çekindiklerini anlamak güç. Zaten dâvanın can damarı da burasıdır. Bu korkulu çalışmadan, bu geri anlayıştan yeni bir şey bekleyenlerin elleri böğürlerinde kalır.

Bu korkunun etkisiyle, birinci tip dedikleri Köy Enstitülerine alınan öğrenci durumunu bile düzeltmeye cesaret edemediklerini sonra anlıyoruz. Düşükler devrinde yasayla saptanan ve köy çocuklarının okumalarını engelleyen yüzde yetmişbeş köyden, yüzde yirmibeş şehirden öğrenci alınması işini olduğu gibi kabul etmişlerdir. Bunun hiç bir iyi anlamı yoktur. Ya bırakın isteyen, sınavı kazanan girsin, ya da köy çocukları için açıldığına göre köy çocuklarını bağrında toplasın bu okullar. Bilinir ki şehir çocuklarının okuma olanakları daha fazladır. Şehirdeki üç sınıflı öğretmen okuluna gitmeleri mümkündür, örneğin. Oysa, binde biri ortaokula gelebilen köy çocukları perişan olmaktadır. Şehirde ev tutmak, onun yaşamasını ve bambaşka bir çevrede sınıf

atlamasını sağlamak her köylü babanın yapacağı iş değildir. Köy Enstitüleri yatılıdır. Köy çocuklarının gelişip yetişebileceği koşullar içinde kurulmuşlardır. İşte, uzun araştırmalardan sonra bize göre bir buluştur, deyişimiz bundandır. Ne köylünün ne de şehirlinin hayrına olmayan, oy getirebilir ını düşüncesiyle düşükler devrinde alman bir önlemin değiştirilmesinin yerinde olacağını bile öne süremeyecek kadar üstünkörü çalıştığı anlaşılıyor komisyonun.

Bu kanımızı kuvvetlendiren bir başka neden de şudur: «Bu arada ortaokula dayalı ikinci tip öğretmen okulllarına köy okulu mezunu öğrenci alınmasını sağlayacak tedbirlere gidilmelidir» deniyor. Bu öneri üstünde durmalıyız. Kendileri de biliyorlar ki, şehirlerin merkezlerinde bulunan ikinci tip Öğretmen Okulları, ortaokula dayalıdır. Ortaokulu bitirmiş olan öğrenciler bu okullara girerler. Bu okullara «daha fazla sayıda» köy okulunu bitirmiş öğrencilerin alınmasını önerebilmek için, az sayıda da olsa oralara köy çocuklarının alınır olması gerekir. Oysa bunu kabul etmek zordur ve gerçeğe aykırıdır. Köyden ortaokula giden çocuklar, çoğunlukla fire vermekte ve orayı bitirmemektedir. Oraya gidenler kaç tanedır ki zaten? Sanırsınız ki köy ve şehir çocukları eşit olarak ortaokullardan yararlanıyorlar. Köylerde ortaokul olmadığını, ilkokulu bitiren köy çocuklarının (eğer gerçekten okutulmak, köye öğretmen olarak yollanmak isteniyor ve onların köyde tutunmalarının gerekliliğine inanılıyorsa) ancak altı sınıflı yatılı Öğretmen Okullarında yetiştirilebileceğini, bunun için de en uygun ortamın şehir dışındaki köy enstitüleri olduğunu belirtmek isteriz.

Köy çocuklarının şehirdeki Öğretmen Okullarına girme konusunda isteklendirme önerileri de ne kadar gülünç kalıyor değil mi? Tıpkı öteki önerileri gibi... Bu tutumları, isteklendirme konusundaki bu önerileri nasıl bir çalışma yaptıklarını ortaya çıkarmaya yetiyor. Bundan da şunlar anlaşılır

ki, eğitim olanakları yönünden ülkemizin durumu nedir, köy olarak şehir olarak. Öğretmen Okulu ya da ortaokul olarak hangi çizgideyiz, bilmiyorlar. Bilmemek ayıp değildir ama, neden araştırma gereğini duyup da durumu öğrenmek istemezler?

Bir madde olarak, özellikle «birinci tip ilk öğretmen okullarının kuruluş, program ve gayeleri hakkında umumî efkâra aydınlatıcı bilgiler verilmeli ve beyanlar yapılmalıdır.» deniyor. Bunu neden gerekli gördüler acaba? Birinci tip öğretmen okullarının niçin kurulduklarını, program ve gayelerinin hangi yönden açıklanacağını belirlemek yok muydu? Bu birinci tip okullar köye becerikli öğretmen yetiştirme ereğiyle kurulmuşlardır. Bu sistem sanıldığı kadar kolay bulunmamıştır. Dünyadaki bütün eğitim sistemleri gözden geçirilmiş, halk için verileri ölçülmüş, kendi köylerimiz de incelendikten sonra varılan görüşle yaratılmışlardır. Yeryüzünde benzerleri bizden örnek alınarak kurulmuştur. Buralarda köy çocukları yetişir, köylüye önder olmaya giderlerdi. Kültür ve iş eğitimi yönünden program ona göre ayarlanmıştı. «Gaye» iyiydi ve köylümüzün uyanması, kalkınması içindi...

Komisyonun bu konuda salık verdikleri de yuvarlak bir söz yığını olmaktan ileri gidememektedir. Çünkü bu kurumlar hakkında yersiz, hiç bir dayanağı olmayan dedikodu çıkmış, izleri de yazık ki kalmıştır kulaklarda. Bu izleri, eski dedikoduları mı tazelemek istiyorlar, yoksa bu dedikodular iftiraydı, siyasal çıkar için uydurulmuşlardı, aslında bu kurumlar temiz kurumlardı mı demek istiyorlar? Hangi noktadan yana halk aydınlatılacak? Burası karanlık kalıyor.

Esasen, iş eğitimi konması, yabancı dilin yeniden konması, okulu bitirip köye giden öğretmeni kovuşturma üstüne salık verilenler benimsenirse de genel olarak her yanı karanlık kalıyor...

Öğretmen Okullarımızın her birine yıldan yıla aldığımız öğrenci sayısı çok azdır. Otuz otuzbeş kadar. Bunlar altı yıl içinde yarı yarıya fire vererek çıkarlar. Öte yandan çok öğretmen yetiştirmek zorunda olduğumuzu kabul ederiz. Öğretmen Okullarının, öğretmenlik mesleğinin çekici hale getirilmesini isteriz. Ne olacak bunları istemekle? Öğretmen olmak isteyenler çoğalacakmış, bu okullara girmek için başvuranlar artacakmış. Dolayısıyla çok öğretmene kavuşacakmışız. Oysa, her yıl binlerce köy çoruğu özellikle ilkokula dayalı öğretmen okullarına, yani eski köy enstitülerine girmek için çırpınmaktadır. Bunlardan okullara alabildiğimiz öğrenci sayısı binin yarısı kadardır. Görüyorsunuz, okuma isteyenlerin «cazibeden» falan haberleri yoktur. Bizim ilgililer, kurulan komisyonlar kendileri uyduruyor, kendileri inanıyor bu cazibe hikâyelerine.

Gelelim köy kızlarına. Onların okumaları da yıllardır unutuldu. Toplanan ve raporunu yayınlayan Komisyon da bu acı gerçeği kabul ediyor. Kabul ettiği içindir ki, yumuşak bir öneri ile durumun düzeltilmesini istiyor. Önerilerinin yerinde olduğunu belirtmekle birlikte, yarım olduğunu, belirgin olmadığını ve bu haliyle etkisiz kalacağını burada bir kere dana açıklamak isteriz. Sert yazılsa sonuç ne olurdu? Orası ayrı. İstenen, toplanan yetkili komisyonun işin bütün girdisini çıktısını dört başı tamam olarak ortaya koymasıydı. Raporun otuzbirinci sayfasında eşin eğitime dönülmesi ile ilgili olarak şu istek yer almıştır: «Kızlar iki İlköğretmen okulunda toplanmıştır ve ikisinde bin küsur öğrenci vardır. Bu İlköğretmen Okullarına çok daha fazla sayıda kız öğrenci alınmalı ve tesislerin elverişli olduğu yerlerde karma eğitim yapılmalıdır.»

Bu eşin eğitim sorununun Komisyonun deyimiyle karma eğitim sorununun «tesislerin elverişliliği» ile bir ilgisi olmaması gerekir. Eğer kurumlar bazı yönlerden elverişli değilse

birinci tip dedikleri bu okullara erkek öğrencilerin de alınmamaları doğru olur. Erkeklerin alınmasında sakınca olmayan yere kızların alınması da olağan değil midir? Hesap, sayı bakımından yapılıyorsa, karma öğretimin koşulu ile de şu kadar erkek alınacak, yer kalırsa kız alınacak, biçimine sokulamaz. Mademki bu okulların tesisleri elverişli değildir, o halde elverdiği kadar öğrenci alınır, amma bir kısmı kız olur. Bu her şeyden önce ileri ve olumlu anlayış isteyen bir konudur. Bu anlayışı göstermediğimiz için erkek çocuklarımızı kız çocuklarımızdan ayırdık. Kısa zamanda ve ne yapıp yapıp bu okullara küme küme köy kızlarını almaya başlamalıyız. Her geçen gün, eğitim dâvamızın ve çağdaş eğitim düzeyine erişme ülkümüzün zararınadır.

Bunu başardığımız takdirde, vatandaşlarımızın kafasına zorla ektiğimiz ve gerçek ahlâkla ilgisi olmayan ikircikli, gericilikten güç alan tohumlar hemen kuruyacaktır. Ondan sonra, sözgelimi bir koskoca Cebeci Ortaokulunda sabahları kızların, öğle sonu erkeklerin okumasını önce aileler istemiyecektir. Türk halkı sanıldığından daha çok gerçekçidir. Ayrımlı öğretimse, toplumsal gerçeğe aykırıdır. Nerdeyse bütün şehirlerimizde sinemalar kadınlar ve erkekler için ayrı gösteri yaptıklarından, giderek bu geriliği de okul ve eğitim yoluyla ortadan kaldırmaktan başka çare yoktur. Halk, bunu istediğinden değil, ona örnek olmakla yükümlü olanların ikiyüzlülüğü nedeniyle yapıyor. Bunu da anlayamadık bir türlü. Tıpkı, kızların okulda ayrı okumasını köylünün istemediğini, önermediğini anlayamayıp da kendi bildiğinize gittiğimiz gibi...

Şimd nereye vardık eşin eğitimi önledik de? Eğitim Müdürlüklerinin kapılarında, şehirlerde bulunan kız öğretmen okullarını bitirmiş genç kızlarımız gözyaşı döküyorlar. Ya beni şehir merkezine atayın, ya da hiçbir yere vermeyin, diye... Uzak bir köye verildiğini duyanlar terter tepiniyorlar.

Eğitim Müdürünün birisi aynen şunları söyledi bir gün ağlayan kızların karşısında : «Bu Kız Öğretmen Okullarını kapatmak ve kızları öğretmen yetiştirmemek en iyisi sanırım.» Zaten gitmiyorlar, baş ağrıtmaları da ortadan kalkar hiç olmazsa...» Ekliyor sonra, «köy kızlarını neden yetiştirmiyoruz anlamıyorum...» Değil köye, ilçe merkezlerine atanan kız öğretmenlerden tek tük gidenler de daha gittikleri gün ayrılma yolları aramaya başlıyorlar. Dilekçeler, araya adam koymalar, başka iş aramalar... Öylelerine rastlarsınız ki, sabah gidip akşam Ankara'daki evine döneceği bir bucak merkezine verildiği halde, anası babasıyla gelip yöneticilerin başının etini yemekteler.

Köy kızlarını öğretmen yapmca, bu olgular da ortadan silinecektir. Köyler uyarıcı bayan öğretmenlerine, yani uykulu olarak okula yolladıkları, fakat uyanarak dönmüş kızlarına kavuşacaktır. Bu da, köyde- ilkokulu bitirmiş köy kızlarının küme küme «birinci tip» öğretmen okullarına alınmalarıyla olur. Nasıl ki köyde omuz omuza iseler, kız - erkek köy çocukları okulda da birlikte okutulmalıdır. Hem uzun lafın ne gereği var, dün bu iş uygulanmıştı ve köylü bundan yanaydı. O zamanlar elverişlilik lafı edene de rastlanmıyordu pek. Böyle bir davada, ülkenin baş sorununun çözümlenmesinde ekip yaymak yoktu çünkü o günlerde. Yine de derim ki, ekip yaymayı bırakalım, köy kızlarını okutalım. Olanaksızlıklarla, güçlüklerle karşı karşıya olduğumuzu sanmıyorum. Oyleyse neden okutmuyoruz köy kızlarını? Yoksa işin ciddiyetini, önemini kavramadık mı hâlâ?

AŞKIN GÖZYAŞLARI

Kimi liseyi, kimi öğretmen okulunu, kimi de eskiden köy enstitüsü denilen kurumları bitirip, bu yüksek okulun çeşitli bölümlerine yeni girmişlerdi. Kendileri gibi ülküleri ve heyecanları da taptazeydi. Hepsi de, bu güzel, her yönden «zengin ve bâkir» yurdun bir köşesine gidecek, orada her türlü zorluklarla savaşacaklar. Çok ilerlediğini kabul ettikleri ülkenin daha da ilerlemesine, kalkınmasına emek vererek huzurun doruğuna çıkacaklardı.

Evet, çoğu öğretmen olacaklar, vatanın geleceğini ellerinde tutacak olan gençliğin kuvvetli yetişmesi için ellerinden geleni yapacaklardı. Vatan sevgisi, millet sevgisi nedir, yılmadan, usanmadan öğrencilerine kavratacaklardı. Dersler yetmezse, ders dışı her yerde, törenlerde hazırlayıp söyleyecekleri söylevlerle işi pekiştirip her fırsatta görevlerini tamamlamaya çalışacaklardı. Tıpkı kendilerini yetiştirenlerin yaptıkları gibi...

Buraya girerken kompozisyon sınav sorusu olarak «bir öğretmenin beş özelliğini yazın!» diye sorulmuştu. Şimdi hepsi, soruya verdikleri cevapları birbirine aktarıyorlardı. Her ne kadar,

«Günlük bir gazete kovuşturmalıdır.»

«Görevine vaktinde gelip, vaktinde gitmelidir.»

«Çocukları dövmemelidir.»

«Not verirken tarafsız davranmalıdır.»

«Çevresindekilerle iyi geçinmelidir.» v.b. biçiminde özellikleri saptayarak öğretmene beş «nitelik» yakıştırmıya çalışanlar olmuşsa da; sonuçları incelemiş olan Amerikalı test şefinin dersliklerde yaptığı açıklamaya göre, en çok aşağıdaki özellikler olması uygun görülmüş verilen cevaplarda. Öğretmenlerimizin ve kitaplarımızın telkinleri sonunda öğrencilerin kafalarmda yerleşen gerçekleri açıklaması yönünden de önemlidir, saptanan özellikler :

Bir öğretmen :
«Milliyetçi olmalıdır.»
«Güleryüzlü olmalıdır.»
«Cumhuriyetçi olmalıdır.»
«Çocukları sevmelidir.»
«Vatanperver olmalıdır.»

Gerçi test şefi bu cevapları çok beylik buluyor ve «bunlar hepinizin niteliği olmalıdır; öğretmen olmayanların da...» diyordu. Hattâ ileri giderek; «bunların yerine, bir öğretmen:

«İzmir'den gelmelidir.»
«Bayan olmalıdır.»
«Yirmi beş yaşında olmalıdır.»
«Sarışın olmalıdır.»
«Uzun boylu olmalıdır.»

deseniz daha iyi olurdu; özgün olması bakımından...» diye işi şakaya boğarak gerçeği anlatmıya çalışıyordu. Bizim eğitimimizdeki parlak lâf merakını ve onları ezberletip her kapıya uydurarak, yetişmekte olanların kendi kendilerine düşünüp bir sonuca varma yeteneklerinin geliştirilmediği öldürülmeye çalışıldığı gerçeğini.

Bir öğretmende bulunması gereken ve cevaplarda da en çok yazılan yukarıdaki beş özellik, şüphesiz şimdiden, yarının öğretmenleri olacak bu öğrencilerde de vardı: Milliyetçi, güleryüzlü, cumhuriyetçi, vatanperver... Bu aşk iledir ki, bu özelliklerin herhangi birinden yoksun olanlar,

bunların arasında yaşatılamazdı. Ozellikle «milliyetçilik» diye bir hava çevreyi sarmış, milliyetçi olmayan var mı diye arayıcılık başlamıştı. Pekâlâ aralarında bulunanlar olabilirdi öylelerinden. Arayıcılar içinde, «Milliyetçiler Derneği» nin üyeleri vardı. Bu ilkeden habersiz gafiller olmasa bu dernek kurulur muydu? Gafilleri aralarından bulup çıkarmakla işe başlamak gerekiyordu. Kolaydı gerisi: Nasıl hareket ettiklerini, nereye gittiklerini, ne okuduklarını ve kimlerle değeyde bulunduklarını saptamak kalırdı.

Allah gönüllerine göre veriyor olmalıydı. Yurttaşlık bilgisi öğretmeni Seyfi Bey'in yardımıyla, «solcu» denip de ne olduğunu daha fazla düşünmedikleri kimseleri tanımakta güçlük çekmediler. Seyfi Bey, derste söz bu milliyetçilik konusuna gelince, bu gibilerin nasü tanınması gerektiğini, kısaca anlatmış, hattâ kendisinin böylelerini gözbebeğinden tanıdığını söylemişti. Gözünden tanıdığı bir solcu çocuğu attırmıştı bile. Öğüne öğüne söylüyor, iftiharla dinleniyordu... Eklediğine göre, gayet basitmiş tanınmaları; öğrenci olur, dersleriyle değil, gider yol dâvası, kültür dâvası, din dâvası gibi tehlikeli (!) sorunlar üzerinde kafa yorar, kitap okur, tartışırlarmış... Sorsan Mehmet Emin'in herhangi bir şiirini ezbere bilemezlermiş, Seyfi Bey'in «ben öylelerini gözünden tanırım» demesi üzerine, köylü olduğunu bildiğimiz bir çocuk şunu anlatarak yanaşmış oldu :

Kıymetli millî şairimiz Mehmet Emin Yurdakul saylavken Adana'ya gitmiş ve orada, şiirleri gibi söylevler çekerek, şöyle asarız, böyle keseriz diye haykırmış. Atatürk'ümüz bunu işitince, şaire bir sürpriz yapmak geçmiş içinden: çağı gelmiş olan küçük Yurdakul'u, yani şairin oğlunu askere çağırmalarını emretmiş. Emir yerine getirilince, babasına tel çekmiş oğlu. Kendisinin askere çağırıldığını, Ata'ya tel çekerek bu işin çaresine bakmasını ve emrin geri kalmasını sağlamasını yalvarmış. Oğlunun dileğini yerinde bu-

lan, iyi karşılayan büyük Yurdakul, Ata'ya bir tel dilekçe çekerek, oğlunun yakasının bırakılmasını istemiş. O vakit Atatürk:

«Takın bu teli dosyaya» demiş, «ne vakit haykırırsa sürün önüne...»

İşte, kimbilir nereden öğrendiği bu olayı anlatan da, gözüne kafasına gerek kalmadan diliyle anlatmıyor muydu ne olduğunu? Sessiz, kendi halinde bir çocuktu oysa. Hepsi gibi derslerine çalışıyor; girip çıkıyordu. Ama ok yaydan çıkmış, hikâyeyi anlatmıştı bir kere. Keşke anlatmaz olaydı. Hakkında bir dedikodudur başladı. Yataklıklarda, yemekliklerde ondan, anlattığı bir olayla kendisinin ne mal olduğunu meydana vurmuş olduğundan, milliyetçiliğinden şüphe edilebileceğinden dem vuruluyordu. Derslerde bile ondan söz açıp tartışıldığı oluyordu. Derken, bu çocukcağızın köylünün sefaletini anlatan bazı yazılar yazdığı da yayıldı mı sana! Çık işin içinden çıkabilirsen.

Derslerin birinde değil, ikisinde değil, sözü getirip getirip oraya dayıyorlar.

Yönet der: «Memleketi batırdı.»

Oner der: «Yazıları mükemmel propaganda vasıtası...»

Duru Bey der: «Alet oluyor bu yazılariyle. Kendi yazdığı da şüpheli...»

Bir gün değil, beş gün değil böyle uzayıp gitti. Önder yürüyünce toplumun koşası tutarmış. Onun gibi, hocalar böyle deyince, kolalı yakaların içinde boyunları ayna gibi parlayan delikanlılarımızla dışları kadar içleri de temiz kızlarımız o gelip geçerken hep birbirine dürterek:

«A, vasıta olmuş, âlet olmuş kardeş.»

«Para için mi yaptı ki?»

«Yalancı, iftirayı basmız...»

«Yokmuş kardeş, onun dediği gerilik, sefalet.»

«Neye alırlar buraya böyle soysuzu...» şeklinde konuşu-

yorlar, diş biliyorlardı. Bu millet sevilmeyecek, iftira edilecek bir millet mi? Böyleleri nasıl olsa harcanacaklar bir gün. Şaziye Hanım'ın dediğini hepsi duyup benimsemiş: «Şaşıyorum, nasıl oluyor da hâlâ dışarda gezdiriyorlar bunu?»

«Evet, nasıl oluyor da...»

Böyle böyle iki yıl geçti. Okul bitecek, yurdun dört bucağına giderek çalışmaya başlıyacak gençler, millete ve vatana yararlı olacaklar.

Kura çekilirken sordular o iftiracıya :

«Nereyi istersin?»

«Neresi çıkarsa orayı!» dedi. Sonra gazinoya gitti. Kızlı erkekli kümeler oturmuşlar, burunlarını yere dikmişler, gözlerinden yaş damlamakta. Vatan aşkının göz yaşları galiba. Kiminin babaları gelmiş. «Yalancı» sordu oradakilerden birisine:

«Ne ağlıyor bunlar hemşerim?»

«Kura çektiler ya!»

«Olsun, ne var ağlayacak?»

«Şark çıktı bunlara: Ayten Iğdır'a. Çiçek Çıldır'a, Yaşar Şavşat'a, Osman Tunceli'ye...»

Ağlayan birine yaklaştı:

«Ne ağlıyorsun Ayda?»

«Erciş çıktı kardeşim. Ben ağlamayım da kimler ağlasın. Anamı babamı götüremem. Alacağım ne ki. Yol yokmuş, bel yokmuş... Gitmesem mi?»

Vatan hizmeti Ayda! İnsan milliyetçi, cumhuriyetçi, yani vatanperver olmalı ama aşkı uğruna ağlayacak kadar değil, Ayda! Bırak âşık desin dursun «aşk adamı ağlatır» diye.. Solcu arkadaşların gözbebeklerinde ne yanıp söndüğünü araştıranlara değil, can gözlerinle dön de, «yolsuz belsiz» dediğin memleketin haline bak sen!..

BUNALIMI YARATANLAR YA DA ÖZEL BIR YÖNTEM

Lise disiplin kurulu, toplantı halinde. Suçluları arıyorlar. Bir türlü bulamadılar. Bildikleri bütün yöntemlere başvurdukları halde, olumlu bir sonuç alamadılar. Elde yazılı bir kâğıt parçası, tutulmuş bir mektup falan yoktu ki, hemencik bir bahane bulup öğrencilere birkaç satır yazdırarak yazılarını kontrol etsinlerdi. Sonra, bu harekette tek bir öğrenciyi ayırıp da «suçlu sensin!» diye göstermek çok yersiz olurdu. Öğrencilerin topluca yaptıkları bir iş: Kız Lisesi öğrencilerini gösteri için çağırdıkları akşam, ne olur ne olmaz diye bahçe yolunun iki yanına erkekleri, yani kendi öğrencilerini sıralayıp nöbetçi dikmişlerdi. Daha doğrusu, kız erkek karışınca bir «olay» çıkmasın diye, bu yolu bulabilmişlerdi. Nöbetçilerin arasından geçerek, salonun ön yanında ayrılmış yerlerine kızlar oturunca, erkeklere de: «Buyurun yerlerinize!» deyip içeri almak ve eğlence bitince yine kızları önden çıkarmak, çok kolay yapılacak bir işti. Böylece, bir erkek bir kızın yüzüne bakmaya fırsat bulsa bile, konuşmaya, ona lâf atmaya, kısacası ona yaklaşmaya fırsat bulamayacaktı. Hem kız erkek kümelerini bir araya getirerek güzel bir gece geçirtmek ve hem de bu güzel geceyi temiz, «olaysız» geçirtmekle, ne büyük eğitimciler olduklarını çevreye, büyüklere göstermiş olacaklardı...

Ama olmadı işte. Olay denemeyecek kadar ufacık bir

şey oldu. Fakat onları çok üzüyordu bu.

Müdür yardımcısı ve coğrafyacı olan Şakir Bey:

«Ne demek efendim!» diyordu. «İlkokul çocukları bile yapmaz bunu. Çevrede duyulursa mahvolduk gitti, terbiye görmemiş gibi kız arkadaşlarının saçlarına toprak atıyorlar. Düşünün bir, bunları kız erkek karışık okutsak, ne haltlar karıştıracaklar...»

Sonra: «Kız - erkek karışık olursa, eğitim daha iyi olur. Bilim ve çağımız bunu gerektirir» diye ikide bir söylenen öğretmene döndü:

«Al bakalım! Seni hiç etkilemedi bugüne kadar söylediklerim. Bu örneği görünce, umarım aklın yatar dediklerime. Hiçbir bilimsel dayanağı yoktur bu karma öğretimin. Sizler ne gördünüz daha? Memleketi bozuk düzen hale getirmek isteyen dört bunağın fikirlerini alıp başınıza taç yapıyorsunuz. Ben Fransa'yı gördüm. Orada bile ayrı okullarda okur kızlar...»

Bu çabalar sonuçsuz kalmış, «toprakçılar» bulunmamışsa da, Şakir Bey daha sıkı önlemler alarak, disiplinin ne olduğunu okul toplumuna yeniden duyurmuştu.

İnanırsınız ki hiçbir emek karşılıksız kalmaz. Günün birinde Şakir Bey de bir yüksek okula atandı. Görevleri de aynı eski görevleri: Başyardımcı ve coğrafyacı...

Baktı ki bu kız - erkek karışık kurumda bir gevşekliktir gidiyor. Haydi diyelim aynı sıralarda oturup ders dinlemeleri kabul. Öğretmen var, ders dinlemek zoru var. Kimse kimseyle ilgilenemez. Ama şu koridorlarda gülümseye gülümseye, yılışa yılışa karmakarışık gezenlere ne desin Şakir Bey? Akla sığacak bir sistem mi bu? Yemek masaları karışık, gazino karışık. Yani hep kız erkek yanyana. Birlikte ders çalıştıkları, etüd ettikleri yetmiyormuş gibi, hiç durmadan ping-pong oynamalarını, sinemaya gitmelerini de eklerseniz, işin küçümsenecek gibi olmadığı anlaşılır...

Gerçi onun canını ipe serecek çok şeyler olup bitiyordu: Kızlardan çoğu erkek arkadaşlariyle birleşip giyim-kuşam tam olarak çay partilerine gidiyorlar, orada dansetmekten geri durmuyorlardı. Ayrıca birçok kızın dışardan arkadaşları vardı. Tatil zamanları onlarla buluşup, yiyip içiyorlar, gezip tozuyorlardı. Kızların okulda bulunma saatlerinde de taksiyle getirip bırakıyorlardı. Sonra okul içinde her yerde, derslikte, seminer odasında, gazinoda, şu ya da bu köşede bir kızla bir erkeği ya da fazla sayıda olan kızlı erkekli kümeleri bir arada görmek, her an mümkündü... Bunlar, olağan mı, olağan olmayan hareketler miydi acaba? Konferans salonunun önünde kazık gibi dikilip çevreyi dikiz ettiğine, günlerdir bir dertli gibi düşünüp durduğuna göre, bunu olağan saymadığı, köklü önlemler almayı düşündüğü sanılırdı. Belki de gerçekten bunları düşünüyor, kendi düşüncelerine uygun bir çevre ve gidişat yaratmak için kafası çekirge ağzı gibi işliyordu. Bir sancı çektiği belliydi.

Ama bir gün, artık dayanamadı. Eşref saat gerekçesiyle birlikte gelip çatmıştı:

Şakir Beyle nöbetçi öğrenci ikinci katın koridorunda geziniyorlar; etüde girmekte olan öğrencilerin çabuk girmelerini sağlamaya çalışıyorlardı. Ağır ağır ve erkek arkadaşlariyle yanyana paşa dökümtüsü gibi yürüyen kızları gördükçe çileden çıkıyordu. Bir aralık dayanamadı, yanındaki nöbetçiye:

«Böyle, koridor koridor koşturarak bunları içeri sokmak, dökme suyla değirmen döndürmeye benzer. İşi kökten çözümlemeli: Kız, ya da yalnız erkek okulu olsa burası, bak o vakit işler nasıl tıkır tıkır yürür. Bunu başaracağım.»

Öğrenci başını salladı.

Şakir Bey yeni bir şey daha söylemek için dudağını oynatıyordu ki üst kattan paldır küldür gelen bir öğrenci önünde susta durdu ve soluk soluğa:

«İlhan'la Fatma olay çıkardılar efendim!» dedi.

Üst kata yürüdüler. Derslikte baygın bir erkek öğrenci yatıyordu. Arkadaşları çevresine birikmiş bakışıyorlardı. İlhan'la Fatma derslikte tek başlarına kalınca yanyana oturup birlikte ders çalışıyorlarmış. Zil çalınca ilk girenler, öpüşürken gördüklerini ve İlhan'ın hemen bayıldığını söylüyorlardı...

İlhan'ı hemen hastaneye yolladılar. Fatma da böyle bir şeyin olmadığını, arkadaşlarının iftira ettiğini söylüyordu...

«Size gösteririm ben!» diyerek gitti Şakir Bey.

O geceden sonra, yöneticilerle değeyde bulunmaya, öğrencilerin her iki cinsini ayrı ayrı toplayıp bazı telkinler yapmaya karar verdi. Kanısınca çok verim sağlanacaktı bu telkinlerden.

Hazırlıklar iki gün sürdü. Sonra bir ilânla kızları salona topladı. Hiçbir erkeğin girmemesini, dinlememesini temin için, etüd saatine rastlattı. Önceden de. burada konuşulanların dışarıya sızdırılmaması için sıkılama yaptı. Tam bir buçuk saat ateşli ateşli konuştu. Yemek vakti gelmese bir o kadar daha konuşabilirdi...

Ertesi gün aynı saatte de aynı yere erkekleri topladı. Konuşulanların sızdırılmamasını istedi. Yine sözü kıyıdan kenardan dolaştırıp yoluna getirdi

«Buradaki kızların hepsi, anasının ipliğini satmış, kırk ipte oynamış urgan artığıdır. Burayı bitirince siz, elinizi sallasanız elli temiz aile kızı bulursunuz. Bunlara aklınızı takıp da derslerinizi asmayın. Konuşmayın bunlarla, ilgilenmeyin. Sizi ilgilendirecek tek şey derslerinizdir... Aksi halde...»

O akşam kızlar, erkek arkadaşlarına soruyorlardı yemekte :

«Ne anlatıyor ayol?»

Erkeklerden bazıları durumu söylemek gafletini göster-

diler. Kese değildi ki ağızlarını büzseydik. Bunları duyan kızlar parmaklarını dudaklarına götürdüler hayretten :

«Dün de bize bunun karşıtını söylediler: Erkekler anasının ipliğini satmış takımındandır. Tenezzül etmeyin bunlarla konuşmaya. Hele şurayı bir bitirin. Bir sürü hukukçu, subay, mühendis sizi bekliyor.. Hayatınızı öldürmeyin bunlara yaklaşıp da...»

Bu konuşmaları iki ayrı cins ve küme halinde dinlemiş olanlardan bir bölümünün okulu bitirme günleri gelip çatmıştı. Okul bahçesinde, bir akşam eğlentisi düzenlendi. Her taraf çeşitli renkte ampullerle aydınlatıldı. Yemekler çeşit çeşit. Yöneticiler, öğretmenler de orada. Dans müziği herkesin içindeki düğümleri çözüyordu... Masalar kıyılara çekilmiş, ortalık dans için hazırlanmıştı. Ama herkes birbirinin gözüne bakıyor; meydana çıkan olmuyordu. Çok ağır bir hava. Şakir Bey de orada. Bu durgunluk onun da kanına dokunuyordu. Neydi bu sessizlik. Karadenizde gemileri mi batmıştı bunların. Ne güzel bir bahar gecesi. Kimi okulu bitirdi; kimi sınıf atladı.

Bu duyguyla kürsüye geldi ve sol eliyle mikrofona yapışıp tam kırk dakika nutuk çekti. Atatürk devrimlerinden ve kadın haklarından, kadın erkek kaynaşmış bir kitle olduğumuzdan, bu milletin bütün çektiklerinin kapalılık yüzünden olduğundan falan uzun uzun ve tıkanırcasına söz ettikten sonra:

«Arkadaşlar, yarın gittiğiniz yerlerde kızlar erkek, erkekler kız arkadaşlarınızla birlik, aynı çatı altında çalışacaksınız. Orada müsamereler tertip edip kız - erkek karışık rol verip öğrencilerinizi oynatacaksınız. Size kız öğrenci göndermeyen bağnaz çevrelerde ailelere karşı, elele verip savaşacaksınız. Şu andaki uyuşukluğunuz ve birbirinize yaklaşmayışınız, birbirinizin elinden tutmaya korkuşunuz, bizi umutsuzluğa sürüklüyor. Öğretmenliğimin ilk yıllarını ge-

çirdiğim Aksaray kasabasmda ben, kadının açık giyinmesinin, erkeklerle daima temas etmesinin ve dansın iyilikleri hakkında yirmi yıl önce çok nutuk söyledim. Bir hayli tesirim de olmuştu. Şimdi yirmi yıl sonra aynı şeyleri sizlere de söylemek zorunda kaldım... Yerimizde sayıyoruz arkadaşlar! Halbuki şiarımız daima terakki olmalıdır...»

Şakir Bey yorularak mikrofonu bırakıp indi. Belki daha söyliyecekleri de vardı, oturanlarda hiçbir değişiklik olmamıştı. Birçokları gibi ben de düşünceye dalmıştım

Harman sonu gelince ambarın köşesini bile doldurmayan kınacıklı buğdayın azlığından dolayı hep üzülen babam geliyor gözümün önüne. Öküzün kel, yemsiz; tohumun bitli, tarlanın dikenli ve çorak olduğunu; çalışmalarının yetersizliği sonucu, dededen kalma karasabanla ektiği neyse onu biçtiğini düşünmez de, kaldırdığı ürünü azımsar hep...

BEĞENİ EĞİTİMİ

Anadolunun bu köşesinde İstanbul Radyosunun sesi duyulmaz. Dinleyip dinleyeceğimiz Ankara Radyosu. Onun yayınlarını dinlemek, kovuşturmak da herkesin harcı değil. Radyoda müzik ve söz yayınları öyle ileri bir görüşle ele alınıp, ince bir zevkle sunuluyor ki. bu görüşe, zevke erişemeyenlerin, sıkılmaları, bu yayınlardan bazan kendilerini yoksun bırakmaları olağandır. Örneğin Boğazköylü Topal Şeref, geçenlerde bu bilgisizliği, anlayışsızlığı yüzünden bir radyodan oldu.

Yurttan Sesler'den başka hiç bir yayının zevkine eremeyen, onlardan bir şeycik anlamayan Topal, bir sabah odasında der ki komşulara «bugün de falanca falancayla yemek

yedi derse radyo, valla da kırarım billâ de kırarım...» Raslantı olacak, o gün böyle bir şey okunur, topal da gerçekten radyoyu ayağının altına aldığı gibi çatır çatır çiğner.

Biz henüz bu kadar bunamadığımız gibi, dünyanın bu en güzel buluşunun kulağımıza kadar getirdiği güzel, eğlenceli yayınlardan kendimizi yoksun bırakmak niyetinde değiliz. Üstelik ereğimiz, Topal'ları da kendi durumumuza getirmektir. Bunu, yarın oralara yayılacak olan genç öğretmenlerin başaracağını kestirmekteyiz. Söz buraya gelince, Ankara Radyosunun dinleyici isteklerine değinmek zorunda kalacağım!

Bizim çocuk da zamaneye uyarak bir mektup yazmış Ankara Radyosuna. Halk türkülerinden birinin çalınmasını istemiş. Onu çalacaklar da çocukcağız dileğinin yerine getirildiğine sevinecek diye, her pazar dinleyici isteklerini açmaktayız. Yirmi pazar oldu belki buna, bir türlü çalmazlar. Bu kadar istek mi olurmuş, eğer bizimkini hesaba katıp da sıraya almışlarsa, bütün millet kuyrukta demektir. İyi bir iş bir bakıma. Yapacak başka işimiz kalmadı nasıl olsa.

İşte böyle, dinleyici isteklerinin dinleyicisi olunca da birçok şeyler öğreniyor insan. Bize bu kadar çok şey öğreten Ankara Radyosuna burada hemen teşekkür etmeli, sonra da öğrendiklerimi anlatmaya çalışmalıyım: Bir kere öğretim çağında bulunan gençliğin zevki çok incelmiş. Akla hayale gelmez güzelim alafranga şarkıları istiyorlar, sayelerinde bizim zevkimiz de inceliyor, dolayısiyle bu alanda bilgimiz artıyor. Hem o kadar incelmiş ki bazılarının zevkleri, şarkıyı söyliyecek kişiyi, yani hangi sesten dinlemek istediklerini de belirtiyorlar. İstekleri böylece yerine getiriliyor. Hakkâri Ortaokulu öğrencilerinin istedikleri alafranga falanca parça yanında, Balıkesir Kız Lisesi öğrencilerinin istedikleri Zeki Müren'in okuduğu bilmem hangi alaturka şarkı. İstenen parçalar da en içli en dokunaklı parçalar... As-

lında bir eğitim aracı olan radyo ile bu kadar ilgilenmeleri gençlerimizin, elbette bizleri sevindirmektedir. Görüşlerinin ve bilgilerinin artması kadar, bu yayınlar yoluyla bencillikten kurtulmaya başladıkları da seziliyor. Bazıları, yalnız kendilerini düşünerek şarkı isterken, uzaktaki bir arkadaşı için de bir parçanın çalınmasını istiyorlar. Radyonun program yöneticileri de büyük bir anlayışla bu istekleri yerine getiriyor.

21 Haziran pazar günü gençlerimiz hesabına bizi sevindiren yeni bir belirti daha duyduk. Şehirlerde bulunan ortaokul ya da kız lisesi, kız enstitüsü gibi kurumlara eş olarak, eskiden esir kampı şeklinde işleyen, dünyadan habersiz, görgüsüz, zevksiz öğretmenler yetiştiren köy enstitülerinin yerine geçmiş olan öğretmen okullarının da bu anlayışa kavuşmasıdır bu belirti. Demek onlar için de korkmamalıyız artık. Yayınlarla bu kadar yakından ilgileniyorlar, müzik zevkleri bu kadar gelişmiş. Bizim duyduğumuz bu kadarı. Görüp duymadığımız yönlerden ne kadar ilerlediler kimbilir. Her bakımdan kitap bilgilerinin yanında, pantalon ütülemek, gömlek kolalamak, belki bu arada briyantinle pırıl pırıl saç taramak da onlar için olağan hale gelmiştir, diye düşünüyor, kıvanıyoruz. Bu öğretmen okullarının ileri gelenlerinden olan Hasanoğlan Atatürk Öğretmen Okulu öğrencilerinin istedikleri ve Zeki Müren'in okuduğu «Yaşamak zevki verir ruhuma sonsuz kederim» şarkısını 21 Haziran pazar günü dinledikten sonra, başka türlü düşünmemizin olanağı var mı. Şimdi beklediğimiz tek şey, Atatürk Öğretmen Okulu gibi öteki öğretmen okullarının da bu zevke, bu anlayışa kavuşmalarıdır. Adı «Hasanoğlan Köy Enstitüsü» iken ister istemez öğrencilerini bu zevke eriştiremeyen, iş yapıyorum kanısıyla açık hava tiyatrosunda Gogol'un Müfettişini, Göte'nin Faustunu öğrencilerine oynatan bir okul, adı «Atatürk Öğretmen Okulu» olunca nasıl bu kadar ilerleyebiliyorsa, ötekilerden de bu ilerlemeyi beklemek hakkımızdır. Çünkü

onların da adları değişti. «Yavuz Selim» oldu, «Alpaslan» oldu, örneğin. Adlarını aldıkları büyüklere yaraşır olmaları bakımından da gereklidir bu ilerleyişe ayak uydurmaları.

Çabuk olun, şarkı güftelerini, yanık besteleri, ezgileri eze eze okuyanların adlarını bir daha gözden geçirerek fişler düzenleyin, yöntemli bir çalışmayla radyoevine istek listeleri ulaştırın çocuklar. Adam olmanın başka yolu yoktur. Topal Şeref'ler bizden bunu bekliyor. Memleketi ilerletmek için, zevkinizi iyice inceltmek zorundasınız, koparmamak koşuluyla. Radyonun istekler saatini nasıl olsa dinliyoruz. Bizim çocuğun dileğini yerine getirmeseler de sizinkileri dinlemek yeter bize. Kimbilir belki de bizimkinin kâğıdı, mürekkebi berbattı da onun için sepete falan gitmiştir. Olaki istediği kalın bir havaydı. Ben sizlerin en iyi kâğıda, özenerek, süslü yazılarla ince istekleri yazıp yolladığınızı sanıyorum. Bunun için de sepete atılmayacaklarına, mutlaka o isteklerin çalınacaklarına inanıyorum.

Ayrıca, bel kırarak, kalgıyarak TV. de uyduruk şarkılar okuyan kızlarımızı da iyi izleyin. Tam size göre. Ya da tam bize uygun...

HÜZZAM FASLI

Kız Teknik Öğretmen Okulu salonunda «Müzik Günü» yapıldı. Bir kaç yüksek okulun ve kız enstitülerinin öğrencileri düzenlemişlerdi bu müzik gününü. Çalıp söyleyicileri de bu okulların öğrencileriydi. Programa geçmeden önce bir konuşma yapan bir kız enstitüsü müdürü, bu gibi programları, gençliğin boş zamanlarını değerlendirmek için düşünüp düzenlediklerini ve iyi müzik öğretmenleri olmadığı için de öğrencilerin kusurlarının hoş görülmesini söyledi. Biz

de sandık ki, öğrenciler gerçekten işe yarar müzik parçaları çalıp söyleyecekler de, bu arada kusurları olursa hoş göreceğiz. Eh, dedik kendi kendimize, mademki bu zahmeti çekiyorlar, biz de ufacık kusurları bağışlayıveririz olur biter.

Neyse, program başladı. İlk şarkı Hüzzam Makamında bilmem kimin bestelediği bir alaturka şarkı. Programın ilk maddesi de şarkılardı zaten. Bunu duyar duymaz soğuk sular döküldü başımdan. Sıraların altına girecektim nerdeyse. Sağa sola dönüp de kimsenin yüzüne bakamıyordum, boyuna yere bakıyorum... Bu arada Ankara Radyosunun dinleyici istekleri programları bir şerit gibi kafamda geçit yapıyordu. Dinleyenleriniz yok mu, pazar günleri alaturka şarkıların çalındığı dinleyici istekleri programı, hep ortaöğretim kurumlarında ya da yüksek okullarda okuyan gençlerimizin istekleriyle doludur. Teker teker, kümeleşerek en içli seslerden en şirin şarkıları isterler.

Evet, program sürüp gidiyor, ben ne yapacağımı bilemiyordum. Darbuka, ut, keman... boyuna çalıyor gençler. Kızımız içli içli okuyor, Zeki Müren'in «Bir Gönül Hikâyesi Anlatırdı Gözlerin» şarkısını, şu yazlık bahçelerde, kışlık salonlarda okuyan, okurken kırıtan hanendeleri de aratmıyorlardı tavırlarıyle. Bunu, bu davranış sorununu onları kınadığım için söylemiyorum, elbette onların peçe takmalarını isteyecek değilim, ama o kadar güzel taklit ediyorlardı ki. Bu biçim ses sanatçılarının (!) kazançları geldi aklıma. Taklit maklit onların yoluna gitmeleri hiç de fena olmazdı. Nasıl olsa ilgi fazla. Derken ikinci, üçüncü hanendeler boy gösterdi sahnede. «Dünyada Biricik Sevdiğim Sensin»... Sonrası belli, güzelsin, incesin, tatlısın, şensin.. Bu kızlar on beşle yirmi yaş arasında. Onbeş yaşlarında biri çıktı, Zennube diye başlayıp, gel bana gül bana diye süren bir türkümsü şeye başladı. Tamam, dedim orta doğuya doğru kayıyoruz. Meğersem durup dururken önseziyle kestirmişim doğruyu:

sahneye çıkan kızımız ne dese beğenirsiniz: «kıymetli dinleyicilerim, şimdi size arap şarkıları okuyacağım.» Nasıl? beğenmediniz mi bu taklidi de?... Arap şarkıları birbirini kovaladı.

«Klâsik Türk Müziği» olarak sunulan program bittikten sonra da bir kaç genç, «may darling» diye başlayan caz şarkıları okudu. Bu belki tek teselli tarafıydı işin. Ama onların davranışları da aynı yola çıkıyor, iş bir beğeni eğitimi, müzik eğitimi olmaktan çoktan çıkmış oluyor... Arka sıraların arasında tempo tutmalar, twist yapmalar gırla gidiyordu caz parçaları okunurken.

Ne kolaymış şu boş zamanları değerlendirmek. Üstelik o gün pazardı, pazar dinlenme günüdür. Eğer istiyorlarsa öteki günlerin boş zamanlarını değerlendirsinler. Sahnede işi bittikten sonra gelip sıralara oturan kızlarla konuştum. Haftanın öteki günlerinde boş zamanları değerlendirmek için bir şey yapmadıklarını öğrendim. Yapmalarına, sıkışık okullarda zaten olanak yok. Ama hiç değilse şu alaturkacılığı bıraksalar? Ayşenin gönlüne gönlünü bağlamakla, kız sandalı kalbim gibi oynatma, diyerek mi değerlenecek boş zamanlar. Gâvur döllerinin bu işi nasıl yaptıklarını kısaca anlatayım size: İngilterenin köylerinde dolaşırken geçen yaz, oniki yaşından tutun onsekiz yaşına kadar köy çocuklarının devam ettikleri gençlik kulüplerine gidiyordum akşamları. Onlar kızlı erkekli toplanıyor, bazı önemli konularda tartışmalar yapıyorlardı. Gözlerimle görmesem, kulaklarımla dinlemesem zor inanırdım, bu çocuklar en güç konularda öyle iyi düşüncelere sahiptiler ki. Birbirlerini kırmadan, darıltmadan, o İngiliz soğukkanlılığı ile öylesine birbirlerinin düşüncelerini çürütmeye çalışıyorlardı ki... Bir köyde bu yaştaki çocuklar ortak pazar konusunu bile tartışmışlardı. Kızlarla erkeklerin sarmaşdolaş bir arkadaşlıkları vardı. Bizimkilerin salonunda da iki cinsten varlardı ama, bir taraf öte tarafa küs gibiydi toplantı boyunca. Sonra onlar da

kendi yerel türkülerini söylüyorlardı bu tartışmaların üstüne, tadı başkaydı. Wales bölgesi kızlarının okudukları türkülerin ezgileri halâ kulağımda... İngiliz köylü çocuklarının gençlik kulüplerindeki çalışmalarına denk olarak bırakın köylerde, kasabalarda, bizim büyük şehirlerdeki okullarda ne yapılabiliyor: Din mi önce, ilim mi, köylüye önce yol mu gerekli yoksa eğitim mi, gibi modası geçmiş gülünç münazaralar, o da yılda bir iki kez ya yapılır ya yapılmaz... O zaman da sağa sola mektup yazarak tuttukları tezi kuvvetlendiren düşünceler dilendiklerini biliriz çocuklarımızın... Zararlı da oluyor bu münazaralar üstelik, olmayacak bir düşünü körükörüne savunmak durumunda kalıyor ekipler.

Twistten önce bel kıvırmalara yarayan hula hupları düşündüm bir ara. Belden yukarısıyla, kafa eğitimiyle zerrece ilgilenmeyişimizi düşündüm acı acı. Sahneye çıkan gençlerimizin konuşmaları da doğruluyordu kanımı, «programımız çok kalabalık» diyordu sunucu genç. «Yüklü» sözcüğü ne güzel giderdi «kalabalık» yerine oysa... Okumadan, kültürden ne haber, diye soralım yeri gelmişken.

Düşünce züğürdü olarak yetişen gençliği kurtarmak için çareler düşünülüp yeni önlemler alınmazsa, her devirde boruları öten küflü yöneticiler için ve ufacık çıkarlar uğruna, «yaşa, varol» diye bağıran kitleler yetiştirmekten öteye gitmemizin olanağı yoktur. İşin gösterişi bir yana bırakılırsa, bugünedek bir arpa boyu ilerlediğimiz de söylenemez bu konuda...

Programın en yararlı bölümü, Baltacıoğlu'nun «Akıl Taciri» adlı oyununun oynanmasıydı. İyi kötü oynadı gençler. Ama burada da peşimi bırakmayan düşünce şuydu «Neden sizin okullarınızda kızların rolü olmayan oyunlar seçerler? Neden sizin okullarınızda kızlarla erkekler bir oyunda karışık rol alamazlar? Neden sizin o Batılı geçinen, koca koca lâflar eden yazarlarınız, oturdukları zaman, içinde kızların

oynamaması gereken oyunları özellikle okullar için yazarlar? Yoksa siz Batı diye diye mi bu ülkeyi batıracaksınız?»

BİN VELİ SARI

Köyün birinden ötekine gidecektik. At arabası gitmez, ya yaya gideceksiniz ya da eşeğe bineceksiniz dediler. İki eşek çullayıp çıktık yollara arkadaşımla. Bacaklarımızı biraz iki yandan sarkıtıyoruz, biraz da ikisini bir yandan sarkıtarak Teker'in Osman gibi yan biniyoruz. Sür babam sür, bitmez yol. Karşıda köy görünür, bizim sallanan bacaklar varamadık diye yerinir. Yolun bitmesini kendi gönlüne bırakarak bağıra bağıra konuşuyor, olmadık işleri tartışıyoruz. Derken iki yolun birleştiği köşede bir karaltı belirdi. Güz gününün ıssızlığında yorgunluktan çok yalnızlık yüzünden oyalandı, bizi bekledi. Vara vara vardık ki öğretmen Bin Veli Sarı değil mi yolda oyalanan?

«Ne haber Bin Veli?»

«İyilik sağlık valla,»

«Nerden nereye?»

«Maaş almıya gidiyorum. Bu gece şu köyde kalıp yarın ilçeye gideceğim.»

«İyi,» dedim «bu köyde birlikte kalırız. Belki öte yana da birlikte gideriz.»

Eşekten inip biraz yürümek istedi canım. Bin Veli de biner, dinlenmiş olurdu. Öyle yaptık.

İkimiz eşekli, birimiz yaya yürüdük yürümesine ya, Bin Veli Sarı'nın ağzım bıçak açmıyordu.

«Ne süzülüp durursun gardaş, Karadeniz'de gemilerin mi battı» dedim.

«Gemilerim batmadı ama hangi birisini söyleyim, başınızı ağrıtır benim söyleyeceklerim» dedi. «Okulum yıkıldı yıkılıyor, yıllardır kimse dönüp bakmıyor. Babası nişanlımı vermiyor, üç kuruş maaş ile adam olunmaz, ona vereceğime kızımı Kedi Omar'ın çobanına veririm, aldığı onunkinden fazla, diyor. Ondan sonracığıma, kitap yüzüne hasret gittim, param olsa bile bizim buralarda kitap alacak yer yok. Kazadaki bakkallardan birine bir çeşit gazete geliyor, ondan da elde etmek zor. Bu durumda olan adamın nesi olur söyleyecek».

«Hiçbir şey edinemiyor musunuz okuyacak; postadan da mı bir şey gelmiyor köye?»

«Ayda yılda atlı postacı gazete getiriyor ama bize yararı yok onun da: Ne kadar gazete gelirse, postalanırken katlandığı şekilde, hiç açmadan, üstünün kuşağını bile bozmadan odasının dolabına dizi dizi yerleştirir muhtar. Kimselere vermez.»

«Hangi gazeteler bunlar Veli?»

«İktidar gazeteleri.»

«Aman Veliciğim» dedi arkadaşım. «Bu ne iyi nimet, memleketimizin en güzel haberleri ayağınıza kadar geliyor da ondan yararlanamıyorsunuz, çok acı.»

Ben karıştım:

«Köylü gazete okumaya bayılır Veli Bey» dedim. «Hele kekelemeden okuyup dinleten olursa. Hem de yalan haberi doğrusundan, iyi düşünceyi kötüsünden ayırdetmeden yana birebirdir buranın köylüleri.»

«Öyle demeyin» diyor Bin Veli «köylü bir olmuş ki, «gazete okumaya ne gerek var, gazeteye de mi inanacağız gayrı, aklımızı salı akşamı mı yedik» diyorlar. «Biz hava telsiziyle öğreniriz olanı biteni» diyorlar.

Lâf lâfı açıyor sonra. Bin Veli yemek yapamıyormuş. Nişanlısını verseler şimdilik, ötekileri sıradan çözümlermiş sonra. Biz kendisine kitap yardımı yapmaya söz veriyoruz,

bu gibi söz vermelerle işi çözümleyemiyeceğimizi bile bile. Hele Bin Veli'lerin sayısının binlerce olduğunu düşünerek, utanıyoruz ortaya attığımız çözüm biçiminden. Ama şu dağın başında başkaca ne gelir elden. Maaş durumunu da devletin ele alması umuduyla değneklerin sivri uçlarını bir daha dürtüyoruz eşeklerin boynuna. Belki birbirimizi aldatmaya çalışıyoruz, gönlümüzün hoş olmasını istiyoruz ama, dağın başında bile gerçek sinmiyor, gözümüze gözümüze batarak bizimle alay ediyor:

Bin Veli'nin boynunu, boğazını saç bürümüştü. Sakallı yüzü zayıf mı zayıftı. Sağlığı yerinde miydi acaba? Çoktan su, hamam görmediğini söylemiye tanık istemezdi. Pantalonu, nasıl edinmişse edinmiş bir asker kışlığından bozma külot, ceketinin iki omuzunda acemice yamanmış (kendisi yamamıştır) iki yama vardı. Gözleri kanlıydı. Karnının şu anda ne durum-da olduğunu bilemesek de kafası açtı, boştu... İçindeki ezikliği, yalnızlığı sorsak kendisi de anlatamazdı.

Üstüne okul yıkılarak altında kalıp ölen köy öğretmeni Şefik Sınık arkadaşımız gibi «bana çiçek getirin.» diye son sözlerini söylememiş olan Bin Veli Sarı'ya baktım baktım da içimden söylendim:

Çileler, yalnızlıklar içinde viran köy okulunu seslendiren, sümüklü çapaklı köy çocuklarını «çocuk» etmiye çalışan Veli, senin de tüm köy öğretmenleri gibi çok dertlerin var söylenecek, ama kimse kulak asmıyor, dergiler gazeteler uzun yazı basmıyor, dertli dokunaklı, suyla sabunun yanına yaklaşan yazı basmıyor...

GÖRÜNMEYEN KÖY

Hiç değilse alfabeyi köylerin çoğunluğuna sokabilmek için 27 Mayıstan sonra 97 sayılı yasayla yedek subay öğret-

menlik işi ortaya çıkarılmıştı. Bu yasanın çıkışından beri binlerce genç köylere yollandı. Bu yollanışın belki de en yararlı yönü, gençlerin görerek, yaşayarak köy yaşamını yerinde inceleyip anlamış olmalarıdır. Bundan sonra da, alacakları görevde, yapacakları işte, bu gözlemlerini ya da edindikleri bilgileri gözönünde tutacakları açıktır. Dahası bunlardan bazıları, izlenimlerini gazete ve dergi sayfalarında dallandıra dallandıra anlatacak kadar işi ciddi tutmuşlardı. Yazdıkları da genel olarak yabana atılacak türden yazılar değildi.

Bugünlerde, bu yedek subay öğretmenlerden birisi, bence çok önemli olan bir kitap yayınladı. Bu kitap, bize Trakya Bölgesi köyleri hakkında bilgi veriyor. Ama bilgi veriyor dedimse, öyle kupkuru bir kitap sanmayın. Kitabı yazan öğretmen arkadaşın nereli olduğunu, nerede okuduğunu ve işini bilmiyorum. Sandığıma göre, Orta Anadolulu, ama köylü değil. Bunu kitabına yazdığı önsözden çıkardım. Kendisi köyü ve köylüyü tanıdıktan sonra, ülke gençliğinin, aydınların mutlaka köyü tanımaları gerektiğine inanmış. Yapıtı da bu inancının ürünü. Birçok sorunlar kafasına dank etmiş köyü tanıdıktan sonra. Param olsa da bastırabilsem, köyden yazacaklarım o kadar çok ki... diyor öğretmen. Gerçekten de köyün içyüzünü görebilmiş.

Bizde, ne acıdır ki doğu köylerinin adı çıkmış, sanki Anadolunun doğu bölgesinde olmayan köylerimiz uygarlığın olanaklarına kavuşmuş gibi gösterilmek istenmistir. Hele Batı Anadolu, Trakya köylerinden söz edilirken, cennet sözcüğü de durumu belirtmek için yardımcı kullanılmıştır. Oysa, Lüleburgaz'ın Hamitabat köyünde iki yıl çalışmış olan Mesut Tutkun'un «Kara Yanık» adlı kitabını okuyunca, zaten aslı olmayan övünmeler, bir kere daha kızdırıyor kişiyi.

Ne yapmış Mesut Tutkun? Anılarının bir bölüğünü topladığı kitabında, köylünün ilkel koşullar içinde çektiklerini dile getirmiş. Ama öyle getirmiş ki, santim santim yaşaya-

rak, olayların, yaşantının içine karışarak. Uydurduğu ya da abartarak anlattığı akla gelmiyor okurken. Ve anlıyorsunuz ki, bizim Trakya köylüsü de, Doğu ya da Orta Anadolu köylüsünün canına tek diyen koşullar içinde inlemektedir. Nedir bu koşullar, İsa'dan önceki koşullar, bildiğiniz koşullar: Yol ortasında paslı kerpetenle diş çektirmeler, candarma dayakları, külle temre iyileştirmeye yeltenmeler, bir ekmek bulamaz duruma düşen savaşta bacak yitirmiş gaziler, delikanlıların kör kuyuya sabun atarak siyil iyileştirmeye çalışmaları, ağaların yaşantıları, yine kızların parayla alınıp satılmaları ve bütün bu çileleri dolduran, çoğunluğunun yılda eline 70 lira gibi az bir para geçen, bu parayı üretimde mi yoksa tüketimde mi kullanacağını şaşıran köylülerin gerçek durumlarını göremeyen, görmemezliğe gelen ve köylüden su ister gibi oy isteyen politika esnafı.

Ama özetlediğim kadar değil yedek öğretmenin kitabı: Bazı eski sözcük ve deyimlere iltifat etmiş olmasına karşın, dili de, anlatışı da yeterli, işlek. İşlediği konulara, köylünün maddî ve manevî yönden sıfır olduğunu, söylevlerin ve gösteriş edebiyatının köyün dışında yürüdüğü gerçeğini sindirmiş. Okurunu inandırıyor.

Bu aydın arkadaşın, bu gerçekler içinde yüzerken edindiği düşünceler de yazıları kadar ilginç. Onun içindir ki, hepimizin adına konuşan bu aydının düşüncelerini (kitabın yayılmadığını, kolay edinilmeyeceğini düşünerek) buraya özetliyorum

«İki ders yılı kaldığım köyümden, köy hayatını öylesine tanıdım ki, Doğudan yükselen (açız) seslerinin neden duyulduğunu, koltuk kavgalarının, sen ben dâvasının niçin halledilmediğini, bir batılı kafası ile memleketimizi istenilen seviyeye yükseltmemenin sebeplerini köyün ve köylünün yaşadığı acı gerçekler içinde görüverdim, buluverdim.

Köyü tanımadan, köylüyü anlamadan, dörtte üçümüzü teşkil eden çoğunluğun hayatını nasıl idame ettirmeye çalış-

tığını bilmeden, biz hiç bir şey yapamayız. Yaparız dersek yalan söylemiş oluruz. Aydın geçinenlerimizin, bugün işbaşında bulunanlarımızın, sorarım kaçı köyü ve köylüyü tanıyor? Seçim propagandası vesilesiyle köye gitmek, köylüyü şehirde görmek, onu tanımak değildir.

Ben şuna inandım ki, vatanımızın yükselmesi, istenilen hayat standardına kavuşabilmesi, dâvaya köyden ve köylüden başlamakla mümkündür. O, tam olarak doyduğu, o insanca yaşayabilmek imkânlarına sahip olduğu gün yara kendiliğinden kapanacaktır.

Bugün köyünde beş nüfuslu bir ailenin geçim vasıtası elli yetmişbeş liradır. Köylü müstahsil olarak bir hiçtir. Bunun sonucu alım gücü de bir hiçtir. Oysa, köylünün hayat standardı yükseldikçe iş hayatı da her yönden inkişaf edecek, büyük bir müstehlik topluluğunun ihtiyacını temin için bacalar tütecek, fabrika makinaları şakır şakır çalışacaktır.

Yirminci yüzyılın Türkiye'sinde dörtte üçümüzün hayatı anlattığım gibi geçiyor ve biz hâlâ niçin yükselmediğimizin sebeplerini araştırıyoruz.

Liseyi hattâ üniversiteyi bitiren her genç en az bir sene köyde branşına göre vazife alsın. Öğretmen olarak, bölge doktoru olarak, idareci olarak v.s. Yarının, memlekette mes'ul bir mevkiini işgal edecek olan genci, memleketini tanımak, dâvalarının ne olduğunu görebilmek imkânına sahip olacaktır. Fakat biz onu tanımak istemiyor, ona lâyık olduğu değeri vermiyoruz. Tanımadığımız için onun dertlerini halledemiyoruz ve bu sebeple de kalkman bir Türkiye'yi tahakkuk ettiremiyoruz.»

Görünen köy kılavuz istemezmiş. Görmeyen kılavuzlar da köy istemiyorlar.

Ben burada sözü uzatmayacağım. Ancak, Avrupa'da, hattâ Avrupamn adını duyunca bıyık kıvırdığımız birçok

ülkesinde köylünün geçim standardını, içinde bulunduğu insanca yaşama koşullarını acı acı düşündüğümü eklemeden edemiyeceğim.

Mesut Tutkun'u kutlar köyden getirdiklerini okumanızı salık veririm.

DAVULUN SESİ

Harman zamanı. Köyün içi dışı toz duman. İnsanların ağzı yüzü belirsiz. Büyük küçük herkes sap çekmeye, harman kaldırmaya çabalıyor. Sap kağnıları gelip gidiyor devrile yata. Patika yollarda hayır kalmamış. Onlar da günden güne bozulmakta. Her gelen sel toprağın birazını daha süpürüp gidiyor bu acılı, çıplak bozkırda.

Köyde yaşayan kişinin derdi başından büyük, gücünün üstünde. Bunun karşısında kolu kanadı, kalkmaz bir halde: Ana giysi olan, kaput donlar, içlikler eskimiş, bağır bacak açık. Tarlaya atılan tohum iyi kötü bitmiş ama iki ay diz çökerek elle devşirmek yetmiş köylünün canına. Şimdi de kapıdan yetme kavruk öküzlerin çektiği kağnılarla, Kocadağ'dan Küçükova'dan saplar çekiliyor harman yerine. Dövene koşulan yağır eşeklerle, hasta ineklerle pençeleşerek sapı ezmeye uğraşıyor ufacık çocuklar ağlaya ağlaya. Gündüz sap, gece yarısına kadar tınaz, gece yarısından sonra da ceçi, samanı taşımak... Kimseden habersiz, kimselerin haberi olmaksızın, yüz yıllarca önce olduğu gibi, bir kuru ekmek uğruna, kuru ekmek ile açlığını gidererek uğraşmak, yapılan.

Alışılmış olan bir gidiş bu. Yadırganack bir yanı yok. Üzülecek, yerinecekler de çıkmaz bu durumdan ötürü. Ama bir gizli endişe, yıllardır burada yaşayanların içinde çörek-

lenmiş bir halde duran o yılan, verdiği acıyı artırmış, bu acı, benizlerde de görülmiye başlamıştır bu yılın harman mevsiminde.

Şöyle böyle yirmi yıldır Tarım Kooperatifine olan borçların Amerika tarafından kapatılacağı, altından kalkılamıyacak bu borçlardan başka yolla kurtulmanın olanaksızlığı konuşulur, tartışılır burada yaşayanlarca. Alınan borcu ödemeden yeniden kredi almaları da bu umutlarını kuvvetlendirmiştir. Almışlar, yerli yersiz eritmişlerdir o birkaç yüzü aşmıyan liracıkları. O küçük sayılar, üstüste koyulup da faizleri de eklenince yıllarca sonra şimdi ejderha gibi gelip karşılarına dikilmiştir: Kooperatif, ivedi olarak borçların kapatılmasını istiyor ortaklarından. Şaşkınlık, korku buradan geliyor işte. Onların kaldırdığı ekinse, uğrunda harcanan emeğin bile karşılığı olamamaktadır. Örnekse, arpa yolması için bir kadına günlük en az on lira ödenmekte. Bir kadının bir günde elle yolarak tarlada biriktirdiği demetlerden on liralık arpa ya çıkmakta, ya çıkmamaktadır.

Dövülen ekinin tenekesini dört beş liradan satarak borçlarını kapatmıya çalışanlar, bir yandan da bunca zaman kendilerini avutmuş olan Amerika'ya ilenmektedirler. Amerika gerçekten onları avuttu mu, böyle bir umuda kapılmaları için ne yaptı? İşin bu yönünü arayıp bulmak çok zor. Belli olan bir şey varsa, o da böyle bir duygu, umut taşıyanlardan Amerika'nın habersiz oluşudur. Amerika'ya ilenmeleri yersizdir. Olsa olsa, avutmaca sanatının doruklarına kadar çıkmış bazı çıkarcıların, yıllarca önceden, nereye gidip ne kadar büyüyeceğini düşünmeden ektikleri tohumlardır yeşeren. Eskiler köylünün çektiklerine, çekemez sandıkları nice ağır yükleri götürdüğüne bakarak «Köylü milleti çayır otuna benzer, eşekler ne kadar kemirse yine büyür» demişler. Öylece, çoluğu çocuğu ağlatarak, konur öküzün, boz eşeğin sırtından bu borçları da elbet kapatacaklardır...

Ya öteki dertleri?

Bir kere çoklarının sağlığı yerinde değil. Dizlerinden başlıyorlar saymıya. Sızlıyor dizleri. Bu sızı romatizma denen şeyin kendisi. Havalar soğumaya başlayalı dişleri sızlıyor, yerinde duramıyor gencecik gelinler, delikanlılar bile. Göz ağrısı var bir de, trahom mu nedir. Tozun toprağın katmer olduğu çapaklı gözler. Çapağı kurutsan fer yok gözlerde. Akşam karanlığı bastırdı mı, gözleri görmez olduğu için kimse yerinden kıpırdamıyor bizim evde.

Borçtur, ağrıdır, sızıdır, boşu-boşuna umuttur... Ama hepsine hepsine merhem olacak bir şey var: Eğitim. Hiç değilse ilk eğitimden geçmiş kafa. Halk eğitimini de bundan ayrı düşünmiyen, okul çatısını köy yaşamıyla ilgilenmiyen bir sırça köşk olmaktan kurtaracak anlayışla işe sarılmayı gerektiren ilkeleri benimsemek.. Bunlar, bütün köylerimizi okula kavuşturmakla, okulları da gerilik düğümlerini çözmiye and içmiş öğretmenlere kavuşturmakla olur. İçine ulusun dertleri bir köz gibi düşmüş olumlu bilgilerle yetişen kuşaklarla olur. O zamandır ki, boş umutlara kapılarak, ağrısı sızısı bir yanda, kendi de pısırıkça bir yanda duran, düşünmeyen, her şeyi Allah'a bırakarak içinde bulunduğu onulmaz koşullardan kurtulmasını hep başkalarından bekleyenler, kurtulacaktır. Buraya sıralanamayacak kadar çok örnekler vardır ki, eğer o koşullar içinde bulunan insanlar bir eğitim almış olsalardı, kafaları biraz çalışsaydı, kısa zamanda bu durumlarından silkinip kurtulmaları kolaylaşabilirdi.

Bu yurtta, bu ulus için en gerekli, iş ne yapıp yapıp en küçük köylere kadar okul yaptırmaktır. En gereksiz şey de, köylünün sırtıyla taş çekerek kendi çocukları için okul yapmasını desteklememek, yermektir...

Bir de, gizli açık alıp yürüyen ve toplumun geleceğini dinamitleyen medrese taslaklarının, kur'an kurslarının kökünü kazımak... Bunlarla koskoca bir ulusu oyalamaya,

avutmaya çalışmak yerine, onun dağ gibi yığılmış ve arap saçı gibi karışık ekonomik sorunlarını kökten düzenlemek!..

GÖNÜLDE VAR, ELDE YOK

İslâm dini ilerlemeye engel midir değil midir? İşte bir soru ki yıllardır çözümlenmeye çalışılır. Bizim softa edebiyatçılar «Manii terakki imiş islâmiyet işbu rivayet yeni çıktı» derken, dünya halkoyu ötedenberi müslüman toplumların yaşadığı ülkelerde neden ileriye doğru bir kıpırdama olmadığına şaşmaktadır. Bizim softaların anlamamazlıktan geldiğine bakmayın, söylence de eskidir, ona bağlı olarak müslüman toplumların ilerleyen uygarlıktan pay almamak ister gibi dünyanın gidişine sırt dönercesine yaşadıkları gerçeği de eskidir. Günümüzde uygar toplumlar aya gitmektedirler, bu da bir gerçek değil mi? «Eller aya biz yaya» dediğimiz zaman da bir gerçeği söylemiş olmuyor muyuz? Avrupa televizyonları «Muhammedin memleketlerinden» diyerek müslüman ülkelerde yaşayan insanların günlük yaşamlarıyla ilgili filmler gösterirken seyirciler gülmek mi ağlamak mı gerektiğini bilememekteler.

Ama neden bütün bunlar? Biz her şeyi Kur'an'da arıyoruz da ondan mı? Bütün bulgular Kur'an'daki işaretlere göre ortaya çıkarılmış, öyle mi? Bu kitap bizim kitap olduğuna göre neden biz bulmuyoruz da eller, buluyor? Neden müslümanlar uyuyorlar? İçinden çıkılır iş değil doğrusu. Sakın biz kendi kendimizi aldatmış, avutmuş olmayalım?

Sözü, yeni çıkan bir kitaba getirmek istiyorum. Devlet Su İşleri Barajları ve Hidroelektrik Santralları Dairesinde çalışan mühendis Mehmet Şükrü Sözer'in yazdığı bu kitabın adı «Kur'an-ı Kerim'de Müsbet İlim» dir. Birkaç gün

parayı harcayarak bu kitabı bastırmakla herhalde Bay Sözer vatandaşlarma bir hizmette bulunmak istemiş. Kur'anın aydınlarca ve halkca okunup anlaşılmasının çok önemli olduğunu ileri sürüyor. Ancak Kur'anın buyrukları yerine getirildiğinde bir kalkınmanın mümkün olabileceğini savunuyor. Yalnız, düşünce yönünden Prof. Mümtaz Turhan'la birleşmek istiyor ki, Bay Turhan'ın tutumu da gerçekçi ve toplumcu aydınlarca bilindiği için, Bay Sözer hemen burada puvan kaybetmeye başlıyor. «Garplılaşmanın Neresindeyiz» adlı kitabında bakın ne buyuruyor Bay Turhan: «Dün medeniyete ve terakkiye mani olmayan islâm dininin bugün mani olduğunu iddia etmek herşeyden evvel mantığa aykırıdır.» Aynı kitapta Bay Profesör, hükûmetlerin kalkınma projelerinin, kökleşmiş tarihî müesseseler karşısında, milletçe benimsenip benimsenmiyeceği hususuna önem verir. Elimizdeki kitabın yazarı Bay Sözer ise, şöyle der: «Bu kitapta ise her ferdin kültürel inkişafının dinden faydalanılarak teminine önem verilmiştir.»

Din kurumu yoluyla, ondan yararlanarak ancak bir kalkınmanın mümkün olabileceğine inanan Bay Sözer, mühendis olduğu için matematiksel bir yoldan gitmekte ve şöylece kestirip atmaktadır: «Saçaktan ayrılan kiremidin havaya yükseldiğini, derenin yokuşa doğru aktığını kim görmüştür? Bu tabiî hâdiselerin terslerini görmek nasıl mümkün değilse, din müessesesini ihmal ederek veya onu şeklen değiştirerek toplumları kalkındırmak da o kadar mümkün değildir.» Bana kitabını verdiği zaman bir süre konuştum Bay Sözer'le. Elinde, yazacağı bir başka kitabın plânı vardı. Bana onun açıklamasını yaptı. Konuşurken bilim pınarından bol bol içmiş bir durumu vardı. Çalıştığı alanın isterlerine uygun düşünüyor, bilimin dışında her şey boş diyordu. Ancak, bunu, tepeden inme sert bir biçimde değil de, anlatarak, açıklayarak, kırmadan, neyin ne olduğunu anlatıp gönüllere girerek çözümlemek gerektiğini söylüyordu. Bütün bunlar

iyi ama, tanıştığım Sözer'le elimdeki kitabın yazarı Sözer arasında bir bağ kuramıyorum şimdi,

Nasıl kurabilirim ki: Arka sayfalarda daha çok Kuran'ın bir çeşit açıklamasını yaptığı, âyetleri sıralamaya çalıştığı kitabının, en önemli bölümü olan ve kendi düşüncelerini, yorumlarını kapsayan birinci bölümde (S 12) şöyle bir düşünceyi de ileri sürebiliyor: «Aynı müesseseden faydalanarak ilerleyebileceğimize samimiyetle inanıyorum. Başka bir kurtuluş yolu görmüyorum. Ve kalkınmamız için Kur'anı Kerim'in kılavuzluğunu şart görüyorum.»

Karayolları Trafik Eğitim Şefi de, trafik kazalarının Türkiye'de, arabası bizden kat kat çok olan ülkelerden fazla olduğunu söylüyordu. Adam hiç düşünmüyordu ki «Allahın dediği olur.» Bütün motorlu taşıtlarda, hanlarda hamamlarda asılı duran bu cümleyi nasıl görmez, anlamıyorum. Bay Sözer'le işbirliği ederek kazaları önleme çarelerini kitabımızda bulamaz mı acaba?

Türkiye, reformların ivedi yapılması gereken, sosyal adaletin ivedi sağlanması gereken bir ülke. Uluslararasında bize yaraşan yeri almamız, gelişmemişlikten kurtulmamız ve çağdaş uygarlık düzeyinin hiç olmazsa ilk basamağına ulaşmamız, bunların sağlanmasiyle mümkün. Hükûmet de bu işleri tezelden ayarlamakla yükümlü. Hükûmetten de öte tüm meclisler, tüm iktidarlar ve de tüm yöneticiler bu yükü sırtlanmışlardır. Kitabımızın kapsadığı kalkınma formüllerinden de bu sorumluları haberli kılsa bay Sözer, acaba nasıl olur?..

Benim bildiğim, dinler, insanları doğru yola götürmek, aralarında iyi ilişkiler kurmak ve böylece onları birbirlerini yemekten kurtarmak için ortaya atılmış telkinlerin toplamından ibarettir. Uygarlık, dolayısiyle akılcılık ilerledikçe din duygusunun yerini insancıl düşünce almaya başlamıştır. İleri ve geri toplumları bu açıdan da ölçmek mümkündür. Bay

Sözer bana kızmasın. Sorun, haklı çıkmak değil, hakkı bulmak sorunudur. Değilse, Kur'andan kalkınmaya yarar beklemek, tavada elli batman yağ eriten ozanın davranışına özenmek olur. Ama iş özenmekle biter mi?

Ne demiş halk ozanı :

Sürü sürü kuşum uçsa havada
Koyunlarım yayılsalar ovada
Elli batman yağ eritsem tavada
Ah neyleyim gönülde var elde yok...

Gönlünde elli batman yağ eriten adamın bugün elli gram yağa gereksinim duyduğunu nasıl anlamalı, nasıl anlatmalı? Elli batman ki sekizerden dörtyüz kilo eder. Kur'andan cömetçe kalkınma sözleri toplayarak kafamızı doldursak bile, teknikten, paradan yoksun durumumuzla ne yapabiliriz Bay Sözer? Gelin siz de halk ozanına uyun, ben de uyayım da bir kere daha yineleyelim:

Gönülde var elde yok.

Bu hayalcilik değil de nedir? Bilimle neresi bağdaşabilir bunun? Ülkemizde olumlu işlere emek harcanmasını, olumlu düşüncelerin yayılmasına kâğıt harcanmasını dileyelim...

OKURYAZARLAR VE TOPLUMSAL SORUNLAR

Günümüzde bile, halkın sorunlarına nasıl eğilmemiz gerektiği anlaşılamamış, kurukuruya acımak, «yazık!» çekmek değerden düşmemiştir. Bunu yaptınız mı, herşeyi çözümlediniz demektir. Sizden iyisi yoktur. Bu anlayışın doruğu söylevdir Söylev havasını eskilerin olduğu kadar yeni-

lerin de iliğine yerleştirdik. Bunun dışında yapılanlar kuşku ile karşılanıyor.

1959 kışındaydı. Zamanın Eğitim Bakanı Celâl Yardımcı telefon ederek aramış, saat onbeşte makamında beklediğini söylemiş. Hayır mı şer mi diye kalkıp gittim. O günlerde Vatan gazetesinde çıkan «Köylerde Eğitim işi çıkmazdan kurtarılmalı» adlı yazımın küpürü önündeydi. «Bu yazılardan kaç lira alıyorsunuz?» dedi. «Yazmayın efendim, biz sizi tatmin ederiz gördüğünüz aksaklıkları rapor halinde bize getirin, yeter. Göreviniz de bunu gerektirir,» dedi. Bu yoksul ülkenin bir köyünde doğmuş büyümüş ve iyi kötü dünyaya gözünü, kulağını açmış bir insanın, arkasındaki aç-çıplak köylü yığınının derdini yüreğinde duyan, yükünü omuzlarında taşımak zorunda olan benim gibi birisinin, karşımdaki yetkili adam tarafından anlaşılması mümkün müydü?

Bu yazı, nihayet bir makaleydi. Ama onun gibi bakanların devrinde hikâyecilere, romancılara da aynı işlemin yapıldığını yakından biliyorum...

Bu işin, yazarak, çizerek, konuşarak yurt sorunlarıyla uğraşmak işinin, tatmin edilmekle ilgisi olabilir mi? Olmaz ama eloğlu bu geri, uyuyan toplumda öyle oldurmuştur ki bunu. Son yılları anmak bile yeter bunu anlamak için. Kim ki gözündeki perdeyi azcık aralayacak gibi olmuş, hemen tatmin etme kapıları açılmıştır. Koca koca diplomaları ceplerine yerleştirenler, basit bir takım duygularını tatmin etmek için Millet Meclisine girme yolu aradılar. Bu arada halk ülke, çözümlenecek sorunlar, ancak dillerindedir. Seçilsinler de üst yanı ne olursa olsun... Ne pahasına olursa olsun halktan uzaklaşmak ve kişisel çıkarlar elde ederek tatmin edilmek... Ondan sonra dünya var imiş ya ki yok imiş ne umuru bunların. Özellikle yıllarımızın bu gibilerin gürültüsüyle ve kendilerini kalkındırdıkları halde «memleket kalkındı!» diye edebiyat yapmalarıyla geçtiğini yadsıyabilir miyiz?.

Nedenleri ne olursa olsun, kökleri nerelerde bulunursa bulunsun, saatçılık yapmakta olduğumuz bir gerçektir. Eğitim sistemi öylesine bozuk, siyasal ahlâk öylesine çürük, toplum düzeni öyle gevşek ki, bu koşullar içinde saatçılığı nasıl bırakabileceğimizi de derin derin düşünüyoruz. Saat sorununu açayım biraz : 1945 lerdeydi. İvriz Köy Enstitüsünün üçüncü sınıfındayım. İlköğretim Genel Müdürü Hakkı Tonguç da okulumuzda konuk. Sabahleyin yataklıkta toparlanırken bir haber geldi : «Tonguç Baba gidiyor, alana toplanın, konuşacak, allahaısmarladık diyecek» Adamcağız öğüt verme derecesine düşmeden tatlı tatlı konuştu. Sonunda da bir istediğimiz olup olmadığını sordu. Ne isteğimiz olabilirdi. Teşekkür ettik. Bu arada Ayşe Baykal adındaki hocamız, yanındaki bir arkadaşa fısıldayarak bir dilekte bulundurdu onu : İlköğretim Dergisinde öteki enstitülerden çeşitli fotoğraflar basılıyor, bizim enstitüden basılmıyordu. Bizim fotoğraflarımızı da dergide görmek istiyoruz, dedi arkadaş. Tonguç'un gözünden kaçmadı görünüm. Ayşe öğretmene dönerek kalm sesiyle şöyle dedi. «Hocanım, onları kimse korkutmadı konuşup konuşmamak konusunda. Bırakın serbestçe kendileri söylesinler bir dilekleri varsa. Bizim en büyük ereğimiz «kişi-» yetiştirmektir. «Kişi»yse kendi düşünür, kendi söyler. Kimseden etkilenmeyen bir kafası, inandığından dönmeyen bir yüreği olmalı kişinin. Biz böyle düşünüp bu yolda giderken, siz bunları masa saati gibi kurarak konuşturuyorsunuz. Yarın köye gittiği zaman da yanında gidebilecek misiniz. Ağanın, muhtarın, kaymakamın, valinin, felanın feşmekânın karşısında her gün bunu kurabilecek misiniz?»

O büyük eğitimcinin unutamadığım sözlerinden biri de bu. Nasıl parmak basmıştı bizim eski yaramıza. Kaldı ki, eğer kendini anlamışsa, öğretmenimiz Ayşe hanım da o anda bir masa saatından başka bir şey değildi. Aklma gelen bir düşünceyi kendi söylemiyor, çekincesinden mi, korkusundan mı her neyse, fısıldayarak öğrencisine söyletiyordu.

Onun öğretmeni de ona fısıldamıştır vaktiyle... kuşaktan kuşağa korku, saat gibi kurma hastalığı... Ondan sonra, en yüksek eğitim kurumlarını bitirenlerin, fısıltılar yoluyla ve kafa çalıştırmadan, başbakandan gelen her öneriyi kabul edip, sağını solunu düşünmeksizin, ne gelirse gelsin deyip parmak kaldıranların, anayasayı da babayasayı da çiğneyerek Yassıadaya dolmalarına şaşabilir miyiz? Hattâ o devirde, bir kaç Vali bir kaç kaymakam, masa saati gibi öğretileni, fısıldananı yineleme, harfi harfine yerine getirme yerine kafasını kullanarak hareket etseydi, yurt sevgisinin, toplum sevgisinin dillerinde lâfı değil, kafalarında tohumu, yüreklerinde közü olsaydı, o şekilde yetiştirilebilselerdi; baştaki saatların zilleri bu kadar uzun zaman ötmez, ülkeyi dehşetler içinde bırakmazlardı. Uçuruma doğru yol almazdık. Ah, çok değil, o devrin illerde, ilçelerde görevli bir kaç yöneticisi yasaları, toplumun çıkarını düşünse, görevinin gereğini yapmaya kalkışsaydı, yollar kesilmez, düşüncesizlik alıp yürümez ve kabakuvvete başvurarak her şeyi onunla çözümleyebileceklerini sanan zavallı düşükler o kadar ileri gidemezlerdi... Bugün de Anayasayı değiştirmek, 27 Mayısın getirdiği kurumları yıkmak isteyenlerin sonu da budur...

Yukarda andığım Celâl Yardımcı da aynı gün «edebî dergilerde edebi» yazılar yazın» demişti... Onun yanından çıktıktan sonra İlköğretim Genel Müdürü de, belki Bakan iyi kuramamıştır sandığı için aynı cümleyi yinelemişti bana. Demek Bakan efendi genel müdürü de önceden kurmuş. Yöneticileri bile bu düzeydeki bir toplumun doğru yolu bulması beklenemez.

Nitekim görüyoruz: «Edebî yazı» yazmanın da kolay olmadığı son yıllarda anlaşılmış olmalıdır ki, yeni akımlar aldı yürüdü. Dün Köroğlundan söz açan, eline baston alıp caddelerde dolaşan Mehmet Beyden söz açan ozanlar, bugün çivi yazısıyla, sokağın perçemiyle oyalanmayı yeğ tutuyorlar...

Hele gençler, amanın ne dizeler, ne dörtlükler, ne onluklar döktürüyorlar. Bir de «bunalım» diyorlar .Ne bunalımı? Bunalmışsa toplum, dolayısıyla ülke bunalmış anlayışsız, bilgisiz, düşüncesiz yöneticilerin elinde. Sen ki sanatçı olmuşsun, ona ışık tutmak varken önce sen yelkenleri indirip «aman kimse alınmasın» diye anlamsız şeyler gevelemeye başlıyorsun.

«İkinci yeninin ilkeleri» üstüne bir konferans dinledim. Dertlerim yeniden depreşti. Konferans veren genç ozanki 27 Mayıs arifesinde «kızların yürüyüşü beni herşeyden çok ilgilendirir» diyerek o günlerdeki kıpırdanmalara omuz silkerdi-okuyanlara bir şey anlatmanın aracı olarak düz yazıyı gösteriyordu. «İkinci yeni şiir, anlaşılmak için yazılanlardan ayrı birşeydir, salt şiirdir ki bu ancak beğenilir ya da beğenilmez...» diyordu. Bir toplumun içinde yaşadıklarını unutan bir küme sanatçıyı temsil ediyordu bu ozan. Hastalıkları şiirde kalsa ne iyi, hikâyeye de geçti. Son zamanlarda okuduğumuz hikâyelerin de çoğu anlamsız.

Ne yapmak istiyorlar? Hiç. Çünkü, yabancı kaynaklardan, özellikle Fransız ozanlarından verdikleri örnekler, hiç de sandıkları gibi anlamsız sözcük yığınları değildir. Biz ne zaman bu masa saatlığından kurtulacak, kendimize özgü düşüncelere, sanat tutumuna erişeceğiz? Taklit, taklit... Peki ama bu ülkenin sanatı ne zaman oluşacak? Düne kadar, toplumsal sorunlardan kaçmak isteyenlerin sığınağı «sanat sanat içindir» inanış ve anlayışı olmuştu. Bu sakat anlayışı savunagelenler bugün, bir toplum içinde yaşadıklarını, dolayısiyle her şeyin bu toplum için olacağından şüphe edilmeyeceğini anlamış görünerek susmuşlardır. Ama genç kuşağa ne oluyor? Daha doğrusu en ileri gelen genç ozanlarımıza? Bir aşağılık duygusuna kapılmış olmasınlar sakın? Olur a, eğitim ve kültür yönünden de ilerleyip kişilikleri, karakterleri gelişmemiş ve perçinleşmemiş-

se, saat gibi kurula kurula yetişmişlerse yani, bulacakları yol anlamsız bir yol olacaktı. Olan da odur. Oysa onlar bunun karşıtını savunuyorlar ve kişiliklerini böylece bulduklarını söylüyorlar... Kişiliğin de, başka şeylerin de yolu toplumdan geçer .Onların buldukları «kişiliğin» toplumla ilgisi yok. Kopmuşlar toplumdan :

Sonuç ne olacak? Değil kültürle, halkının % 70 inin akı karadan seçecek kadar okuma yazmayla bile alış verişi olmayan ülkemizde, anlamsız sözcük yığınlarıyla sanat yapmağa, yürütmeğe kalkanlarla da halk çoğunluğunun bir alış verişi olabileceğini hiç sanmıyoruz. Hattâ kaymak tabaka saydıkları sözde kültürlü, viskisinde-küsküsünde... olanlarm bile bu hesaba akıl erdirebilecekleri umulamaz. Onlar da bugün, Karga ile Tilkideki Oktay Rifatı arayıp Âşık Merdiveninde bulamıyorlar. Düdüklü Tencerenin, Sultan Palamudun Metin Eloğlusunu Horozdan Korkan Oğlanda bulamıyorlar, örneğin...

Sonra yeryüzünde anlamsız bir şey olabilir mi?

İyi kurmadıklarından olacak, zembereğim gevşediği için dilimi tutamayıp hapse düştüğümde, kırk yıl değirmencilik yapmış Sinasa köyünden Esat Ağayla aynı koğuştaydık, arkadaştık. Köyün durumunu yazdığımdan dolayı- içeri girmemi aklı almıyor, rahat rahat yaşamak dururken neden başımı derde soktuğuma şaşıyordu. Yine sordu bir gün «Bi de bakıyım yavrum, ne yazdın ki sen, bi tanesini bi de ki bi akıl erdirmeye çalışıyım bu işe?» «Sabana eşek koştuklarını yazdım, sözgelimi» dedim. «Allah allaaah!!» dedi, «neyine gerek eloğlunun ineği, eşeği?... İsterse kedi koşsun yavrım...»

Esat Ağa okumamış, kırk yıl değirmen bekleyip sakal ağartmış. Altıyüzyıl Osmanlı baskısının ezdiği, düşünmesine, «kişi» olmasına fırsat vermediği halktan bir birey... Okumalarına, okullar bitirmelerine, bob-stil gidişlerine karşın, ülkemizin bunca önemli sorunu arasında uğraştıkları işleri göz-

önüne getirince, acaba Esat Ağadan bir ayrımlarını bulabilecekler mi bizim ikinci yeniciler?... Bulamazlarsa, onların sakalı da bunalım değirmeninde ağaracak haberleri olsun.

Yok mu bunaltıyı aşıp ülkeye, halka bakmak? Kendini masaya, masa başına göre değil yurt güneşine ayarlamak? «Memleket saat ayarına» uymak? Tarih boyunca ulusların ulus olmasında, geriliklerin yeryüzünden silinmesinde, devrimlerin gerçekleşip insanlığın aydınlığa kavuşmasında birinci derecede rol oynamış olan aydın sanatçıları arıyor, toplumumuzun aydınlığa çıkması için onların özlemini çekiyoruz .Belki o zaman gerçek Türk edebiyatı da doğmuş olacaktır.

Şunu da ekleyim ki, burada sözünü ettiğimiz korkak ozanlar, artık kimi de emekliye ayrılınca ve de yeni Anayasa soluk aldırınca, artık 1970 yıllarının Türkiyesini temsilen sosyalist ülkelerin edebiyat toplantılarına, *şiir bayramlarına* katılmaktalar oralara giderek. Hem de çağrılarak, hem de başüstünde tutularak. Tıpkı önüne gelene «Moskovaya, Pekine.» diye bağırdıktan sonra alış - veriş için, seyahat acentesi yoluyla kazanç sağlamak için katar katar otobüsleriyle çevresindekileri de toplayarak oralara giden işadamları gibi... Hele durun, sosyalistlik modası ilerledikçe *sosyalistler* onlardan geride kalacaklar...

KÖYCÜLÜK OYNAYANLAR

Çubuk'un Güzelhisar köyündeyiz. Köyün iki öğretmeni var. Halil Köse, Gazi Karadağ. Köylüleri toplamışlar, okulun bahçesini genişletiyorlar. Okulun altyanındaki sulak yeri seve seve okul bahçesine ekliyor köy halkı, Kazma kürek gi-

rişmişler, hendek kesiyorlar, duvarı taa gerilere alıyorlar. Daracık olan bahçe, genişliyor, genişliyor, 3600 metrekare oluyor. Eski bahçede fidanlar yetişmiş, sebzeciliğin isteneni yapılmış. Köye örnek bir bahçe yapmak konusunda hazırladıkları plânlarını, yer genişleyince rahat rahat uygulayacaklarını söylüyor öğretmenler.

Halil Köse Öğretmen diyor ki: «Bu köye 4 K kulübü kurdular. Yalnız levhası asılı kaldı, elde başka birşey yok. Aslında bu kulübü kuranlar, hayvan bakımı, biçki-dikiş, ev ekonomisi, bahçecilik yönünden köylüye önderlik etmek istiyorlar. Ciddî olarak çalışsalar belki başarılı olabilirler. Ama Teknik Tarım Müdürlüğüne bağlı olan 4 K cılar çok günlerini köyde geçirebilmeli, bir de rehberliğini yapmak istedikleri işleri kendileri iyi bilmeli...»

Gazi Öğretmen karışıyor söze: «Gelenlerin ileri görüşlü kimseler olması gerekir. Bu olmadı mı, köylüyle alay etmek olur iş. Oysa gelenler, deneyimsiz, iki genç kız. Köycüyüz, hizmet ediyoruz deyişlerinden de usandı halk. Yaptıkları ne ki çalım satıyorlar bilmem. Bize de engel oluyorlar çalışmalarımızda. «Bunlar Köy Enstitülü öğretmen, bir şey bilmezler», diyerek köylüyle aramıza giriyorlar...»

Bu iki öğretmen yıllardır burada. Tavuk cinsini islâh etmişler önce. İyi kümesler yapılmasını sağlamışlar. Gelen 4 K cılar bunların yetiştirdiği tavukların fotoğraflarını çekip şurada burada sergi açar gibi gösteriyorlarmış. Ev ekonomisi, iyi yemek pişirilmesi hakkında, birkaç kadını toplayarak bilgi vermeye çalışıyorlarmış ama, bu bilgiler kitaplardan okunuyormuş. Kadınlardan biri «bizim eve gidelim de bu yemeği yap, yaparken görür daha iyi öğreniriz» demiş Açık açık konuşmuşlar bu kez köye gelen kızlar «ona kalırsan biz iki yumurtayı bir sahanda kırıp da pişirmesini bilmeyiz. Görmedik, yapmadık bunları. Ama sizin ayağınıza gelerek kitaplara yazılmış güzel bilgileri okuyoruz. Siz oku-

ma yazma bilmezsiniz biz biliriz. Bildiğimizden size vermek istiyoruz. Artık pişirmesini de kendiniz yaparsınız...»

Köy kızlarına biçki - dikiş öğretmek için açılan kurslar da sözünü ettiğimiz kulübün çalışma kollarından biri. Bu kursun hiç kesilmemesini istiyor köylüler. Ama bırakın kesilerek sürmesini, hiç gelmiyorlarmış! «Yer ayırtıyorlar, umut veriyorlar, fakat gelip de kurs göstermiyorlar» diyordu köylüler. Geçen yıl aralıklı olarak dört gün gelmiş bu kursu açan kulüpçü hanım. Hizmet anlayışı gösterişle öyle kaynaşmış ki, bunların ikisini birbirinden ayırmak güç... Hele bu kulübün «il millî lideri» varmış. Köyleri kalkındırma lideriyim diye gezer yürürmüş anlattıklarına göre. Dairelere girer çıkarmış. Ama bütün yaptıkları köylerin dışında olup bitiyormuş. Köye uğramamış.

Levha asmak pek kolay olduğu için olacak, Çubuk çevresinde daha birçok köylerde var bu kulüplerden. Ama ne gelen vardı ne giden. Yıllar olmuş bu levhalar asılalı. Geçenlerde bir dergide okumuştum «Kol ve kafa çalışmasıyla memlekete hizmet edilmez» diyordu bu dergi, «bu memleketin ülkücülere ihtiyacı var. Ülkü ise kafada ya da kolda değil gönülde olur. Finlândiya'yı çorak topraklar üstünde beyaz zambaklar memleketi yapanlar, kol ve kafalarıyla çalışanlar değil, orayı gönülden seven ülkücülerdir.» Bu yazıyı hatırladım, köye kulüp kurup da işi orada bırakanları düşününce... Demek oluyor ki, bizim 4 K cılar, gönüllerinde yığın yığın «ülkü» dolu olduğu halde karşıdan karşıya köycülük oynuyorlar. Oysa halka kulak verselerdi, önce halk ozanının dediğini işitirlerdi

«Gölgeden bakmakla dallar eğilmez,
«Karşıdan karşıya güzel sevilmez...»

Sonra da halkın dediğini «4 K demek, Köylünün Kalkınması Kıyamete Kaldı, demektir.»

Köylümüz doğru söylüyor. Sosyalist yöntemlerle köylüsünü, halkını kurtarmış komşularımıza bakıp bir de bizim daha köy sorunlarımızı olduğu gibi kabul etme alışkanlığını bile edinemediğimizi düşününce, hak vermemek elde değil...

SAYLAV PAZARI YA DA KARAKTERE ÖZLEM

Edebiyatçılarımızın çoğu anlamsız öykü ve şiire daldı yıllardır. Son günlerde bunların yine anlamlı yazmaya yöneldiklerini işitiyoruz. Dostlarına yazdıkları mektuplarda öyle söylüyorlar. Şimdi söylediklerini yazdıklarıyla göstermelerini bekliyoruz. Geçmiş yılların siyasal baskısı çoğu sanatçıları bu yola itmişti. Çünkü oturduğu sandalyadan bir yükseğine çıkmak, giderek Millet Meclisine üye ollmak, ancak susmakla ya da anlamsız şeyler geveleyerek hem edebiyatçı, hem de iktidarcı geçinmekle mümkündü. Aslında bunun karşıtını yapmalıydılar, ama yapamadılar. Viran olası hanedeki karı ve çocuklar bunun böyle olmasını gerektirmiş.

Onlar anlamlı yola yöneledursunlar. Biz şimdi eskilerin kirli çamaşırlarını biraz karıştıralım da, sanatçının görevini yapmamasının, iktidar sahiplerine yaslanmasının ve dolayısıyla halkıyla ilgisini kesmesinin, halkının sorunlarına sırt çevirmesinin sonucu olarak bugün ne kötü alışkanlıklarla içiçe olduğumuzu görelim :

Romancı Halit Ziya Uşaklıgil Sultan Reşat'ın Başkâtibi idi. Halk vesikayla ekmek değil, mısır koçanı, süpürge tohumu bulamazken, Halit Ziya Yeşilköydeki villâsında süt, sütlü kahve, kakao, çilek, muz, kremli, meyvalı pasta ve peynirlerin, reçellerin, böreklerin, içkilerin her çeşidiyle sözüm ona edebiyat toplantıları tertipliyordu. Cumhuriyetten sonra

da saylav olmak için çok uğraştığı halde hayrettir olamadı... Ama oğlu büyükelçilikten emeklidir... Milyonlarca çocuk binlerce köy kent uykuya yatırılmış, özel okullarda onların çocukları yetiştirilmiştir.

Hüseyin Cahit Yalçın Vefa İdadisine müdür yardımcısı ve türkçe öğretmeni olunca «Vatanıma, milletime, padişahıma sadakatle hizmet edeceğim» diye yemin etmişti... Abdülhamide sadakat yemini eden bu adam, ne yazık ki ölürken «hürriyet» diye diye ölmüştür. Oysa o da saylav oldu, Meclis Başkanı oldu. Birinci Dünya Savaşı içinde «Men-i ihtikâr» Komisyonu Başkanı olduğu zamansa, ölüye kefen bezi, yaşayanlara kibrit bile onun imzasıyla çıkıyordu. Yaşadığı ev peri sarayı gibiydi: Aynaların genişletip uzattığı bir koridordan sonra, yerde ipekli Acem seccadeleri... Köpeğini şekerle beslemekte... O yıllarda, vatandaş çayını kuru üzümle bile içemiyordu... «Kalkın ey ehli vatan!» diye yazdığı yazılarla gençliği kışkırtma yolunda iktidarla birleşerek 1945 lerde Tan Matbaasının yıkımında en büyük rolü de o oynamadı mı?

Abdülhak Hamit (Şair Azam) elçiliklerde, Süleyman Nazif imparatorluğun Bağdat Basra Valiliklerinde yaşadılar. Meşrutiyetin Edirne Saylavı, Kurtuluştan önce Sevr anlaşmasını imzalayacak mevkide ve karakterde olan Rıza Tevfik, kurtuluş sırasında «bizi silâh değil, siyaset kurtarır.» diyordu .Heyhat ki sonradan ya istiklâl ya ölüm diye bu kurtuluşun destanını yazan Nazımı da aramızda barındırmadık...

Enis Behiç Budapeştenin derin aynasına bakan bir konsolos, Yahya Kemal Endülüste raksa dalan bir büyükelçi, Yakup Kadri İsviçre dağlarının havasını ciğerlerine dolduran bir büyükelçi idi. Kendi deyimiyle «Zoraki Diplomat»tı, Zoraki diplomatlarla yürütülen dış politika bugün meyvasını vermiştir.

Sonradan Çalışma Bakanlığı Müsteşarlığına getirilen

Enis Behiç Koryürek, 1950 de iktidar değişince «Mabede gidiyorum» diyordu Demokrat parti merkezine giderken. Bu kez de onların listesine geçmişti.

Cumhuriyetin büyükelçisi Yahya Kemal, padişah ikinci Abdülhamidin gönüllerdeki yerini anlatan ve adaletini öven bir destan yazmıştı. «Sensin o padişah-ı dil, agâh-ı pürhimen» diye. Padişahtan tatlıcıya, şarapçıya düşmüş, çıkar karşılığında şu ikilikleri yazmıştı :

Namınla bin yaşa Şamlı
Tatlın ne de ihtişamlı.

Biz veda etmek üzereyiz kedere
Getir ahbaba bir Kavaklıdere.

Öte yandan da bir edebiyat öğretmenine «bedavadan seksen lirasını alıyorsun Milletin» diyen Y. Kemal. bu lafı söylediği sırada elçiydi ve milletin binlerce lirasını alıyordu...

Son yıllarında Amerikanın ve A.P. nin davulunu çalan ve dün Atatürk sofrasından çimlendiği sırada baş devrimci geçinen Falih Rıfkı, yedek subaylığını Cemal Paşanın yaveri olarak yaptı... Cumhurbaşkanlığı Genel Kâtipliği, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Sefaret Müsteşarlığı yapan Erciment Ekrem de son arzusu olan saylavlığı elde edemeden öldü.

O devrin eli kalem tutanlarından Meclise girmeyen pek yoktur. Mehmet Emin'ler, Mehmet Akif'ler, hep bu yollardan geçtiler. Atatürk'ün unuttukları ise bir kuyruklu elbise. bir melon şapka giyerek gidip Ata'ya yalvarıyor ve listeye girerek saylav oluyordu. Halil Nihat Boztepe ve İbrahim Alâaddin Gövsa bunlardandır. Bu Halil Nihat, İsmet Paşa Başvekilken «İsmet olmayan evde rahat olmaz» dizesini yazıp vermiş paşaya... Millî Şair Mehmet Emin, şiirinde «Türk evlâdı evde kalmaz giderim» derken, hayatında, oğlunun askere alınmaması için Ataya tel çekmiştir...

Reşat Nuri, önce saylav, sonra Paris Öğrenci Müfettişi ve Unesco temsilcisi idi.

Eski saylavlar, sonradan Menderes'e sığınmak için her yolu denemişlerdir. Üniversite profesörleri de öyle. *Yusuf Ziya Ortaç* gibi «sizde duygulu bir kalp var» diye, kimi de örneğin Sabri Esat Siyavuşgil, eserlerinizi görmek için Avrupadan araba getirtmek istiyorum, döviz!» diye mektuplar yazmıştır. Yanar döner küflü başyazarlar, ülke uçurumun eşiğine gelince de nurlu ufukları dillerinden düşürmüyorlar.

Daha hayatta olan yazar, politikacı ve bilim adamlarından, Meclise seçilerek Yassıadayı boylayanlar bir yana, genel müdür olmak, saylav olmak, bakan olmak için çırpınanların, başbakanken Menderes'e yalvaranların listesini yapmak bile mümkün. Ve bir seçilen, hiç Meclisten çıkmak istemiyor, gerekirse hergün parti değiştiriyor... Her parti iktidarda iken ayrı ayrı partilerin hükümetlerinde bakan olan ayakta kalan dünya kadar politikacımız var...

Eğitim Bakanlığı önerisini reddeden ve «Recaizadesi olan bir ülkede o makama geçmek bana düşmez» diyen Tevfik Fikret gibi «hak bellediği yolda yalnız da giden» kaç kişi çıkar aralarından? Sen de Tevfik Fikret, ben diyeyim Nazım Hikmet, o kadar.

Bilgili insan yönünden ülkemizin yoksul olduğunu söyleyemeyiz. Sanırım karakterli insana gereksinimi var. Umut gençliğe ama, eğitim düzeni böyle durur, onlara iyi örnek veremezse yöneticiler ve de öndeki kuşak, umut etmek de beş para etmez...

Nitekim, 1970 bütçe görüşmeleri sırasında hükümet güvenoyu almayıp da düşünce, en az 226 oy almak zorunda olan hükümet başkanı, bu sayıyı kısa sürede 232 ye çıkartmış ve üç hafta önce olumsuz oy kullananlardan 18 kişi bu kısa sürede kararından dönmüş, olumlu oy kullanmıştır. Böylece hükümet de güvenoyunu almıştır.

Ama nasıl olmuştur bu iş? Söylendiğine ve yazıldığına göre yüzbinler dönmüştür ortada, yüzbinlere varan krediler dönmüştür. Böylece, üç hafta önce dış politikası, iç politikası, malî politikası, eğitim politikası... yurdu batırıcı olarak görünen hükümet, üç hafta içinde tüm günahlarından, hatalarından, yolsuzluklarından arınmış olarak kabul edilmiştir...

Bu dönekler partilerinden atıldılar. Daha iyi ya, gidip iktidar partisinin hükümetinde bakan olurlar. Bakan dediğiniz adamlara şöyle bir bakın, kaç partiden aktarılmışlardır buraya gelinceyedek...

Demek ki «umut etmek beş para etmez» yerine, «umudu mumudu gömmeli yere» demeli .Bu daha doğru bir laf olur.

ÖLMEK YAŞAMAKTAN TATLI

Sekiz yüzyıldır baskı altında tutulan, baskı altında tutulduğu için yaşama haklarını alma olanağını bulamayan, bunu bulamadığı için yoksulluk ve perişanlığın her türlüsü içinde ölmeye çalışan (yaşamaya değil) halkımız, cici demokrasi yurdumuza geldikten sonra tam anlamıyla yaşama çıkmazına girmiştir ve şu politik buhrana saplandığımız sıralarda o, yaşamakla ölmek arasında can çekişmektedir. Bundan şunu çıkarabiliriz : Asıl buhran, yüzeydeki kabine buhranı ve partiler içi buhran değil, ülkenin köküne kibrit suyu döken ve onu karanlığın dibine doğru götüren ekonomik buhrandır. Öteki deyimle, ulusal gelirin bir avuç işbirlikçi sömürücü tarafından bölüşülmesi, dış kredilerin dört politikacı ve şürekası tarafından bölüşülmesi sürüp giderken ve bu arada halkın ürettiği tütün, fındık, pamuk aynı çevrelerce yok pahasına alınıp arada yine milyonlar vurulurken, vata-

nın öz kaynaklarını ton ton, yüzeyini metre metre satanlar da bu yolda gidenlere yeşil ışık tutup onlarla birlikte çalışırken, başka türlü olmasını, başka koşullar içinde yaşamasını mı beklerdiniz halkımızın?... Yağma yok, aynı koşullar aynı sonuçları verir : Azınlığın sömürmesini ve satmasını sürdürmesi de halkın kuşağının kıldan, yiyeceğinin kilden olması sonucunu doğuruyor.

İnanmazsanız birlikte görelim :

Elimizde, yürek çırpıntıları içinde, aç susuz, üşüyerek, donarak köy köy gezilerek ve oralarda iliğine kadar milim milim yaşanarak kazanılmış gözlemlerden oluşmuş bir kitap var. Kıyımlarına ve sürgünlerine, bu çalışmalarına fırsat ve ortam yaratıldığı için sevindiğimiz, köylü, köycü ve de sapınadek halkçı dostumuz Behzat Ay yazmış kitabı, adını da «Gündoğusu» koymuş. Güneydoğu Anadolu Bölgesini konu edinmiş. Bazan katır sırtında, bazan yaya yapıldak gezerken, halkın içinde bulunduğu duruma can gözleriyle bakmış. Ve oralarda sıcağı sıcağına yazmış yazılarını. Yazıların etkili oluşunun nedeni burada gizli. Sonradan yazsaydı korkunçluğunu saptamaya çalışırken bazı önemli ayrıntılardan bizi yoksun bırakabilirdi.

Şimdi lafı bırakarak (bu memleket uzun laftan battı) eseri ve dolayısıyle Gündoğusunu inceleyelim :

Eğitim :

Köylerde Türkçenin dışındaki diller konuşulmaktadır. Asker ya da kursa gitmiş bir iki kişi bazı yerde türkçe konuşabiliyor ve bunlar çevirmenlik yapıyorlar. Çok yerde onlar da yok. Örneğin köyün birinde eğitmen köylüyle kaymakam ve müfettiş (hükümet adamları) arasında çevirmenlik yapıyor. Dağdan taştan, kum, çakıl çekilerek yapılan okullar... Sonra, okullara kız öğrenciler pek gitmiyor. Zaten okul çağında evleniyorlar. Köyde okula seksen çocuk kaydolmuşsa bunun yirmisi bile okula gelmiyor. Öğretmenler eşkiya

korkusu altında köyde duramıyor. Duranları soyuyorlar. Okula gidebilen çocukların başı gözü yara içinde. Dersliklerde sıra, kitap, defter, tebeşir, soba, odun, kömür, yani araç ve gereç adına bir şey yok. Şiirt'in üç kilometre yakınındaki bir köy okuluna bile kız öğrenci adımını atmamış on yıldanberi. Vali uğraşmış yine sağlayamamış kızların okula devamını. Her şey gibi ilkokula devam zorunluğu da kâğıt üstünde kalmış. Öğretmenler de açlıktan yakınıyorlar. Okuldan yeni çıkan bir ebe binikiyüz lira alırken bir öğretmen dörtyüz lira alıyor. Kısaca, eğitim ve eğitimciye verilen önem sayı olarak da ruh olarak da sıfır. Hatta sıfırın altında...

Yoksulluk :

Yoksulluk ise sıfırın altında kırk derece. Ürpertiyor insanı. Azcık üzüm yetiştirebilen bir köye bile hemen «paris» adını vermişler. Paris bolluk anlamına geliyor. Ne kadar darda olduklarını düşünün. Yüksek bir kayanın tepesinde yiyecek ot toplarken kadınlar aşağı düşüp parçalanıyorlar bahar mevsiminde. Böylece, evde aç bekleyen çocuklarına da ot götüremiyorlar. Dere kenarlarında sözümona çamaşır yıkayan kadınlar, sırtlarındaki yama bile bulamadıkları delik deşik çaputları yuyup seriyorlar ve onlar kuruyanadek çırılçıplak bekliyorlar. Gelen geçen yolculardan saklanma alışkanlıkları da yok. Çamaşırları kuruyunca giyiniyorlar. Hayvanlarla insanlar ortaklaşa bir göz delikte yaşıyorlar. Konukları olursa onunla birlikte olmazsa aile bireyleri hep birlikte tek delikte, yani odada sarmaş dolaş yatıyorlar. Taşları sökerek tarla yapmaya uğraşıyorlar kadınlı erkekli kümeler. Bu dağlık yerin bu yönden Karadeniz Bölgesinden ayrımı yok. Giysiler yama yama üstüne ve kirli. İlkokula kayıtlı ve biraz devam etmiş öğrenciler bile Adana taraflarına gidip dilencilik yapıyorlar. Bu okulculuk daha iyi yürütülse de işe yaramıyor. Okul öğrenciye, öğretmen de köyün yaşamına hiç bir katkıda bulunamıyor... Atatürk zamanında ağalar sürgün edilmiş, bazıları Suriyeye geçmiş. 1950 de af çı-

kınca yine gelip her şeye sahip olmuşlar. Köylünün biri «üç ağa olmasa herşey düzelebilir, hiç olmazsa eşkiya korkusu kalmaz» diyor.

Eşkiya :

Ağalar eşkiyaları yaratıyorlar. Yine bir köylünün belirttiği gibi eşkiyalık cehaletten gelmiyor. Çakırsöğüt köyünün halkı eşkiya korkusundan yollara dökülmüş göç ediyor. Eşkiyalar oniki yaşındaki çocukları dağa kaldırıyor. Eşkiyalarla jandarmalar çarpışıyor. Köylüler hep eşkiya üstüne konuşuyorlar, çünkü yaşantılarının başka anlamı, rengi yok. Göçen köylülerin ekinleri biçilecek, harmanları savrulacak, kalıyor. Her gün baskın, her gün soygun, öldürme... Bu olaylar, yaşantı diye birşey bırakmamış. Halk birbirini yiyor işsizlikten, topraksızlıktan, açlıktan. Köylülerin bir bölüğü göç ederken bir bölüğü dağa çıkıyor. Bu işin sonunda kan davaları başlıyor ve gücü gücü yetene, durumu çıkıyor ortaya. Yükseksen eşkiya çetesi var yalnız Siirt ili sınırları içinde. İnsanlar boğazlanıyor, ölüler Botan çayında yüzüyor, dullar, yetimler çoğalıyor... Kente kaçıp ya da göçüp gelenler de iş arıyorlar, hava alıyorlar. Nedenine gelince, halk, ağalığı, kan davasını, işsizliği ve de sahipsizliği gösteriyor eşkiyalığın nedeni olarak... Doğaldır ki kokuşmuş düzen ve temizlenip süzülmeyen sekiz yüzyıllık pislik baş neden ve de bu nedenin sürüp gitmesinde çıkar gören dünkü ve bugünkü yöneticiler...

Hastalık :

Yattıkları yeri, açlıklarını, çıplaklıklarını, yaralarını - bereleriin hesaba katınca, sağlık içinde olmadıklarını biliyoruz. Üstelik bu bölgede sağlık sosyalizasyonu denemesi var. Zaten başka türlü ebe falan göremezlerdi .Hayvanların işediği kuyuların suyunu şifa niyetine içiyorlar. Sidikli ve de sidik kokan açık şarap rengindeki suları. Gözleri trahom, kör mü trahomlu mu çok belli değil. Cüzzamı da veremi de eklemeli. Yani iler tutar yanı yok halkın sağlığının... Fengi kızamık

da öylesine... Kısaca, bunlardan oluşan sayıyla nüfus elli milyona çıkıyorsa hiç çıkmasın daha iyi. Sağlığı ve yaşantısı normal beş milyon vatandaş yeğdir böyle bakımsız hastalıklı elli milyonun yerine.

Taşıtsızlık :

Halkın yolculuğu, köyden köye ya da köyden kente gidiş gelişleri hep yaya. Tabanvayla.. Durumu iyi olanlar, devlet memurları katır bulup onunla yapıyorlar saatlar süren yolculuklarını. Çaylardan geçiş de bidonların biraraya gelmesinden oluşan keleklerle ya da kaba saba kayıklarla yapılıyor. İnsanlar, yüklü katırlar doluyor içine. Çok tehlikeli olduğu doğal. Geçebilenlerde de insanlık hayrı kalmıyor korkudan. Geçenlerde İ.S. Omay'ın bir öyküsünü okudular radyoda. Bu bölgede bir çaydan geçenleri anlatıyordu. Asılarak kayığı çekenlerden biri de kayboldu çayın içinde. İstanbul Boğazına köprü yapanların ve «Anadolu halkı şöyle, Anadolu halkı böyle» diye radyolarda söylev çekenlerin kulakları çınlasın...

Toplumsal yaşantı :

Kızlar küçücükten evleniyorlar. Bir adamın birkaç karısı olabiliyor. Parası olan istediği kızı ve istediği kadar kızı alıp kendine karı yapıyor. Köyde bakkal falan yok. Yiyecek üretimi de yok. Doğup sonra hastalanıp sonra ölüyorlar. Bayramı seyranı unutmuşlar. Temizlenme yeri ne evlerde ne de genel anlamda var. Temizliğin sözünü etmek bile gülünç. Köylere giden öğretmenler yoksunluklar içinde, üzgün. Bir yandan da eşkiya korkusu içindeler. Halkla bağ kurmaları mümkün değil. Esasen yetişme şekilleri de bunun böyle olmasını gerektiriyor. Onaltı dağ köyünün aşağıdaki düzlükte birleşmesini düşünen yazar köylülere açıyor düşüncesini, «eyolur» diyorlar. «herkes oraya hoplayarak evini taşır, döllerimiz okur, şeer olur burası, Siirte gitmekten kurtuluruz». O zaman can mal güvenliğinin de belki sağlanacağını söylüyorlar.

Sonuç :

Yazara göre, ağanın, şeyhin nüfuzundan insanlarımızı hemen kurtarmalı. Üretimi artırıcı, işsizliği giderici, eğitimi yaygınlaştırıcı, ulaşımı kolaylaştırıcı bilimsel yollara başvurmak gerek. Neden Siirt Lisesini bitirenler zayıf çıkıyor da üniversiteye giremiyorlar, neden Ankarada oynayan tiyatro oyunu buraya gelemiyor, gelirse vali oynatmıyor? Neden burada çalışan görevlilerin olumlu düşünenleri mimleniyor ve halka böyle tanıtılıyor, böyle mi kurtulacak bu halk? diyor yazar ve sürdürüyor: Türkiyenin gırtlağına borç hançeri dayanmış. İş alanı yok. İşsizler, açlar çığ gibi çoğalmakta. Mülkiyetin kutsallığından söz edilir, mülk sahibi vurguncuların dışında kalan milyonlarca halk mülksüz. Türkiyenin insan manzaraları korkunç, ürpertici ve utanç verici. Palavralar, sömürüler, demagojiler Türkiyede. Yerinde sayan, hattâ geri giden ülke Türkiye. Bu korkunç görüntüyü görmemezlikten, bilmemezlikten gelen vurdumduymazların, umursamazların biktırıcı palavraları bitmeli. Bilime uyan, insana yakışan ve de çağdışı kalmayan bir düzen istiyor halkımız. Bu durum değişmedikçe, bu gerçekleri çamur gibi alıp nurlu ufuk edebiyatı yapanların suratlarına fırlatmak boynumuza borçtur...

ÜSSÜN ASSI

Şöyle inceden inceye bir düşünmeye başlasak utançtan yerin dibine geçmek işten bile olmayacak. Düşünün bir kere, yıllardanberi dünya kadar yardım alırız, güya bu yardımların Türk Ulusuna yararı dokunacak, sırtımız çaput görecek, sonra da toprağımızı işleyip madenimizi kazarak kendi yağımızla kavrulur duruma geleceğiz. Ama nerde.

Yardım aldığımız ne kadar gerçekse, bu zaman içinde gerisin geriye gittiğimiz de o kadar gerçek. Toprağımızdan ürün kaldırıp da karnımızı doyurma yollarını unuttuk. Bu tarım ülkesine bilmem kaç deniz aşırı bir yer olan Amerika'dan buğday gelir ve avuç avuç halka dağıtılır, ister yiyerek öl, ister yemeden dercesine. Bu da çoğu kez kanımız pahasına olur. Bilmem kaç torba süt tozu, kaç kilo yağ, peynir getirilerek ikişer lokma dağıtılır. Ne olmuş, «Amerikan halkın Türk halka hediyesi» imiş. Bunlar gelmese ölür müyüz? Atatürk'ün dediği gibi, ya bağımsızlık ya ölüm diye bağırası geliyor insanın. Üstüne üstlük iliklerimize kadar sokulmak ve çocuklara içirilen süt tozlarının bizi kaçta kaç Amerikalaştırdığını araştırmak için de elden geleni yaparlar. 1962 yazında Türkiye'de Amerikalıların yaptığı geniş çaplı bir araştırma bunun bir belgesidir. Amerikan parasıyla beslenen ve orada kendilerine benzettikleri «aydınlarımızın» Amerikalılarla ortak yönettikleri Test ve Araştırma Bürosunca yapılan bu araştırma, kaleyi içten elde etme yollarının yalnız bir örneğidir. Bütün illerimizin köylerinde, ortak özellik taşıyan köylerde yapılan araştırma, köylülerin karşılık vermeleri gereken bir sürü soruyu içeren bir anket özelliği taşıyor. «Köyünüzün yakınında halkın ziyaret ettiği türbe veya yatır var mı?» şeklinde sorulardan tutun da, «Köyünüzde kaç tane ağa vardır?», «Köyde, civarında kaç tane tesirli şeyh var?», «Köyün halkı dinine ne kadar bağlıdır?», «18 yaşından küçük gençler oruç tutarlar mı?», «Ağa mı, muhtar mı, öğretmen mi, yoksa nahiye müdürüyle kaymakam mı dinî işlerde size yardım eder?», «Vaiz, köyünüze ne kadar sık gelir?», «Köyünüzde müslüman olmıyan var mı?», «Erkeklerin yüzde kaçı her gün camiye gider?», «Faydalı fikirler imamdan mı, ağadan mı, yoksa köyün başka ileri gelenlerinden mi gelir?», «Köyünüzün kadınları akıl danışmak için imamın karısma mı giderler?», «Köyünüzde en çok itibar edilen kimdir: Muhtar mı, köy ağası mı, bir baş-

ka köyün ağası mı, köy imamı mı, öğretmen mi, kaymakam ve nahiye müdürü mü?», «Oğlun bir meslek seçmek istese, din adamı mı, fabrikatör mü, tüccar mı, yoksa müteahhit mi olmasını istersin?», «Kazanızın kaymakamı olsan neler yapardın; memleketin başbakanı olsan neler yapardın?», «Dertlerin ve sıkıntıların senin çekemeyeceğin kadar fazla mı?», gibi sorulara kadar uzuyor.

Sorular saymakla bitmez. Kur'anın Türkçeye çevrilmesi köylünün dinî inançlarıyla uyuşur mu yoksa uyuşmaz mıymış, eve resim asmak dinî inançlarla uyuşur mu, uyuşmaz mıymış, oruç tutar mıymış, köylü partileri tanır mıymış, muhtarla imam aynı partiyi mi, yoksa ayrı ayrı partileri mi tutarlarmış, saylav seçimlerinde oy kullanmış mı? v.s.

Onceden hazırlayıp da anketten çıkardıkları sorular da ilginç. Keşke onları da çıkarmasalar da iş tamam olsaydı. Çünkü çıkarılan sorular arasında: «Hiç Amerikan askeri gördün mü, Amerikalıları sever misin, Amerikan yağı yedin mi?..» şeklinde sorular da varmış.

Amerikalıların Türkçe Kürtçe bir sözlük hazırlamıya giriştiklerini de anımsarsınız herhalde.

Sonuç şudur ki, adamlar, etkilerini genişletmek, kaleyi içten almak için basılacak zayıf damarları ve köylüyü ezen, ezmekte olan ağır taşları aramaktadırlar. Onları bulurlarsa işleri iş. Bakalım sonuç ne olacak? Köy halkına imamı mı, muhtarı mı, yoksa ağayı mı önder olarak seçecekler? Din (!) yönünden köylünün isteklerini bir an önce yerine getirip de bağnazlık bataklığına yuvarlamak için ülkemizde neler yapılmasını isteyecekler ve bu konuda bizimkilere neler buyuracaklar bakalım...

Yurdun dört bir yanında 462 örnek köyde yapılan bu araştırmanın, «Köyünüzün karşıkarşıya bulunduğu en önemli sorunu nedir?» sorununa verililen karşılıkların yüzde yüzü şöyledir: «Açız!»

Bu açlığı sömürerek ve «aydınların» gözlerine para ile perde çekerek bu ülkede at oynatmanın en kolay yol olduğunu biliyor Amerikalılar. Bunun içindir ki, Maliye Bakanlığının bütçesi yanında bir özel bütçe yaparak ve Maliye Bakanlığına karşın, Ders Malzemeleri Merkezi, Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Merkezi, Filmcilik Merkezi, Test ve Araştırma Merkezi, Mektupla Öğretim Merkezi, Ordu Eğitim Merkezi... gibi yerlerde sözde Türkiyeyi temsil edebilecek aydınları, saati seksen liradan besleme yoluna gitmişlerdir. Saydığım yerler sadece Eğitim Bakanlığına bağlı birkaç yer. Bütün bakanlıklarda da böyledir. Her dairenin başında bir Amerikalı. Artık ders malzemeleri merkezinin Amerikanlığı bize ne ölçüde sokacağından, öğretmenin iş başında kimlerin tutumuna göre ve kimlerin propagandası için yetişeceğinden yana kuşkumuz olabilir mi? Oralarda çalışanlardan işittiğim sözlerden biri şu «Amerikalılar sermayelerini pir aşkına bizimle bölüşüyorlar, daha ne yapsınlar?»

Bu aydınların hepsi birkaç yıl Amerika'ya yollanıp bol keseden besleniyorlar doğallıkla. Bir uçtan yeni yetişenler de aynı çarkın dişleri arasına alınıyor, ya da öncekiler tarafından atılıyorlar. Ama yine de kendilerine uyduramadıkları arada bir çıkıyor olmalı ki, Amerikalılar buna çok kızmakta ve hayret etmektedirler. Bunun için bir örnek verdi arkadaşlar: Yön'ün eski sayılarından birinde kendilerine dokunur bir yazı görünce (nedense bu Amerikalı, ötekilerin aksine olarak, sömürgelerinin diliyle lûtfen ilgilenmiş ve okuyacak kadar öğrenmiş) yazıyı yazanın bu biçim bir yazı yazmaması, yazamaması gerektiğine inandığı için, «olamaz bu, Mümtaz Soysal Ford Bursuyle Amerikada okudu, nasıl olur da Amerikayı eleştirebilir?» demiş. Sonra da, «Ettiğine bak şunun, şunun ettiğine bak» diyerek kafasını sallayıp yürümüş.

Üsleri saymayın, aslar önemsiz mi?

Hepsinin yürüdüğünü dünya gözüyle bir görebilsek! diyeceğim ama, yüzden fazla ikili anlaşmayla ve milyarlarca lira borçla kıskıvrak bağlı olduğumuzu düşününce umudum azalıyor. Yine de, Komer için, altıncı filo için gençliğin direnişini görünce çıkmadık canda bir umut parlıyor...

ZEHİRLEME YA DA KORE NİRE?

Talim Terbiye Kurulunun derin uykulara dalmış olduğunu her fırsatta söylüyoruz. Kabul etmiş oldukları ders kitaplarının da çok kez gerçeğe aykırı paragraflarla dolu, zayıf ve çocuklara göre olmadığını ekliyoruz. Ama anlayan çıkmıyor. Çünkü hesaplarına öyle geliyor. Çıkarları bunun böyle sürüp gitmesini gerektiriyor. Gerektiriyor ama, çocuklarımız da okullarda nasıl zehirleniyor, kimsenin haberi yok bundan. Kimsenin umurunda değil okullarda okuyan milyonlarca körpe çocuğun nasıl aldatıldığından... Birkaç dalkavuk yazarın, birkaç sözüm ona eğitimci görevlinin çıkarı, milyonlarca çocuğun geleceğinden üstün tutulmaktadır.

Tapınma yolunu seçen yazarlar konularını, gerçeklere, yönetmelik ve yasaların isteğine göre değil, o günkü iktidarın tutumuna göre işliyorlar. İktidar ayaktayken gülünçlüğü, rezaleti aşan ders kitaplarının, iktidar devrilince de okutulması sürdürüldü mü diyecek söz bulamıyor insan.

Kilometrelerce gidiyorsunuz Anadolu bozkırında. Köyden köye geçiyorsunuz. Ağaç yok, gölge yok, yağmur yok. Tarlaya atılan tohumun bitmesi için yağmur bekliyor köylü. Barajların gösteriş için yapıldığı ortaya çıkıyor oracıkta. Baharda yağmur duasına çıkıldığı halde yağmur düşmediğini, kuraklığın sürüp gittiğini biliyorsunuz. Köylerin çoğunda yiyecek buğday için devlet yardımı bekleyenler var.

Kooperatif borçları için icra memuru gece gündüz dolaşıyor, ahırdaki kısrakları bile saptayarak «ihtiyati haciz» koyuyor.

Bütün bunların acısını duya duya, her yılın ötekinden pek farklı olmadığını düşüne düşüne köyün okuluna gidiyorsunuz. Yapılan öğretim: Hava. Neden hava? Neden hava olduğunu anlamak da zor değil. Hani ne demişler, anlayana sivrisinek saz, anlamayana davul zurna az. Anlasalar da anlamasalar da davula bir kere daha vurmak boynumuza borç oldu :

Dördüncü sınıfın bulunduğu derslikteyiz. Çocuklar kitaplarını açmışlar, inceliyorlar. İlk ders Yurttaşlık bilgisi. Önce sayfası gözüme çarptı, açık kitapların: 41. sayfa ortasında kapkara harflerle yazılmış, göze batan bir başlık: «Köy Kalkınması»... «Eskiden köylümüzün birçoğunun tarlası yoktu. Bunlar, geniş toprağı olanların yanında ortakçı yahut kiracı olarak çalışırlardı. Çok yoksul ve perişan haldeydiler...» diye başlıyor.

Hiç toprağı olmayan ve toprağı yetersiz olanlara hükümetin toprak dağıtıp onları kurtardığını ekliyor.

Sonra «tohum ıslah istasyonları açtı. Oralarda tohumların iyileşmesi sağlanır, köylülere temiz ve sağlam tohumluk verilir. Eskiden köylü tarlaya attığı tohumdan pek az ürün elde ederdi. Hiç ürün alamadığı yıllar da olurdu. Artık bu felâketlerden kurtuldu.» denmektedir. Arkasından «eskiden köylü tohumu tarlasına ektikten sonra dört gözle yağmur yağmasını beklerdi. Kuraklık köylüler için en büyük korkuydu. Şimdi devlet barajlar yapıyor, biriken sular kanallarla akıtılarak bağları, bahçeleri, tarlaları sulamakta kullanılıyor...» denmekte ve böylece, kuraklık yüzünden çekilen kıtlıkların da tarihe karıştığı eklenmektedir...

Hangi barajdan toprak sulandığını bilmiyorum, ayıp de-

ğil ya... Tohum ıslâh istasyonlarının da barajlar kadar verimli olduğunu söyleyebiliriz: Bir «Çalkavu» makinesinin oy yüzünden kaç köyden sökülüp kaç köy dolaştığını, en sonunda yarısının bir köye, yarısının bir köye verilerek işe yaramaz hale getirildiğini, ancak «öteki parçayı buraya alacağız» diye her iki köye umut verildiğini çok gördük...

Bu ders kitabına bakacak olursanız biz yokluktan değil çokluktan yakınmaya başlarız. Dertten değil neş'eden patlarız. Çünkü: kredi kooperatifleri, Toprak Ofisi ve Ziraî Donatım Kurumu yoluyla köylünün bütün dertleri dindirilmiş, işleri yoluna konulmuştur.

İşler yoluna konulur da halk bayram etmez mi? Masallarda olduğu gibi kış boyunca eğlenirmiş halk.

«Köylüler hiç yorgunluk duymaz, daima neşelidirler. Ekin biçme ve harman zamanları onlar için birer bayram gibidir... Ambarlar dolduktan sonra keyifler büsbütün artar... Köy düğünleri güz mevsimine raslar. Kazanlar kurulur, kuzular çevrilir... sazlar çalınır, türküler söylenir... oyunlar oynanır. Güreş tutulur... Düğün ve bayram günlerinde herkes sandığında saklı millî kıyafetini giyer (?) Davul zurna sesleri etrafa yayılır...»

«Kış geceleri de ocak başlarında ihtiyar gazilerin savaş hikâyeleri dinlenir. Koca nineler en güzel Türk masallarını anlatır... Genç kızlar mâni söyler. Kore savaşlarındaki Türk askerlerinin kahramanlıkları bütün canlılığıyle onların dilinde yaşar...»

Yaşasın iyimserlik, yaşasın masabaşı ve yaşasın 600 yıllık gül bülbül edebiyatı...

5 inci sınıflar da hükümetin kuruluşu, görevleri konusu üstünde duruyorlar... 14 üncü sayfa şöyle başlıyor: «Kabineler başvekillerin adıyla anılırlar. Meselâ Adnan Menderes'in kurduğu kabineye «Adnan Menderes kabinesi» veya «Adnan Menderes Hükümeti» denir...

Bu kitabın yazıldığı tarihte Menderes ülkenin üstünde kuş uçurtmuyordu... Demek ders kitabı yazanlar da sıyrılamamışlar o baskı havasından. Oysa hükûmetin kuruluşunu ya da başbakanlığın önemli bir görev olduğunu yavrucuklarımıza anlatmak için Menderes'in adına sığınmanın gerekli olduğunu sanmıyorum. Ama, Menderes'in adına sığınmanın, dalkavukluk yoluyla ülkeyi düşsel olarak bütünüyle kalkındırıp cennet gibi göstermenin, çocukları zehirlemenin, çocuklara yararı olacağı yerde bu kitabı yazanlara olur belki. İnsan, bu yarayı kapatmaya niyetli olmadığını gördüğümüz Bakanlık adına üzülüyor..

Neden hep bu kitabı seçtiklerini sorarsanız öğretmenlere, Rakım Çalapala'nın kitabını.

«Atlas Yayınevi çokça yayınlamış, öteki kitaplar bulunmuyor, onun için bunu aldırıyoruz» derler. Aslında hangisini aldırsalar tadı yok. Ankara köylerinde olduğu gibi, yurdun her yerinde çatır çatır okutulan bu kitaplar, 27 mayısın anlamını tam olarak gölgelediği gibi düşüklerin yurda ihaneti gerçeğini de unutturmaktadır... Görüyorsunuz ki, özellikle köy okulları, olup bitenlerden resmen haberli değil...

Çok kitap sistemi ha? İşte bu olur sonucu. Bilgi yok, kalite yok. Aldatmaca var, yaltaklanmaca var.

Nerdesiniz köy okullarında vaktiyle okutulan canım «yıl kitapları». Nerdesiniz tek kitap sistemi zamanında çocukların eline verilen değerli ders kitapları? Ve ey! nerdesiniz bu gerçeklere parmak basacak ilgililer!..

Diyorum...

Diyorum ama, MC'nin kabul ettiği, gerçeklere ve bilime aykırı, yine iktidara dalkavukluk eden yazarların kaleminden çıkan ve de 1977 yılındanberi okutulan kitapları, sırf tek kitap sistemi uygulanıyor diye benimsemiyoruz. Dün bir başbakanın ardına sığınanlar, bugün de bu kitaplarda Ağrı dağını dağların başbuğu olarak göstermekte ve daha başka yerlere sığınmaktadırlar...

DERS KİTAPLARI

Bilindiği gibi, okul kitapları, bir sınıfın bir dersi için esas olarak kabul edilen kitaplardır. «Ders kitabı» ya da «Okul kitabı» olarak anılırlar. Okulda öğrencilere kesinlikle öğretilmesi gereken konular olduğu düşünüldüğünden, bu konuların okullarda belli yaşlarda ve belli sınıflarda okuyacak çocuklara göre düzenlenip kitap halinde basılması ötedenberi eğitkenlerce konu edinilmiştir. İlk ders kitabını Komenyüs «Comenius - 1592 - 1671) yazmıştır. Bu kitabın adı: «Orbis Pictus» tur. O gündür bugündür çok okul kitabı yazılmıştır. Bu kitaplar, devirlerin ve de ulusların eğitim - öğretimden ne anladıklarına, çocuklarına ne vermek istediklerine ve yaşam anlayışlarına göre özellikler taşırlar.

Eski okul kitaplarının genel özellikleri şöyleydi:

Eski okul çocuğu geliştirmede kitaptan başka araca başvurmazdı. Bu yüzden, eski eğitimciler, kitapla verilecek çok bilgiyle çocuğun yaşama daha iyi hazırlanacağını düşünerek. akla gelen herşeyi okul kitaplarına doldurmuşlardır. Çocuğun bunu anlayıp anlayamaycağını, sevip sevemeyeceğini düşünmemişlerdir. Bu kitaplar, çocuğun yaşam boyu karşılaşmayacağı bilgileri de içine aldığından boşuna bir yorgunluk ve karışıklık yaratıyor, asıl önemli konular da bu karışıklıkta değerini yitiriyordu. Ayrıca, çocuğu etkin yapacak bir yöntemle yazılmadıklarından, öğrencilerin tüm

işi ders kitabını ezberlemekten öte gidemiyordu. Öteyandan, konular bol resim ve grafiklerle canlandırılamıyordu.

Anlayışlar değiştikçe okul kitaplarının çocuğa göreliği ve az kusurlu oluşu sağlanmaya başlamıştır. Günümüzde ders kitabı öğrencinin yararlanacağı önemli bir araçtır. Öğrencinin kendi kendine hazırlayacağı bir görevi konuların başında ve sonunda vermelidir. Sözgelimi, coğrafya kitabında, şu madde üzerine yapılan grafikleri incele, verilen sayılara göre bir grafik çiz, haritadan nehirlerin uzunluğunu ölç; bunları grafikle göster gibi. Öğrencilerin yaşam içinde karşılaşamayacağı, kendine yararlı olmayacak bilgiler kitaplarda yer almamalı. Bu da çocuğun çevresi gözönünde tutulmakla sağlanır. Öğrencinin deyimini (ifadesini) geliştirici nitelikte yazılmalıdır. Konular çocuğun anlayış düzeyine uygun olmalı ve bol resimli, grafikle canlandırılmalıdır. Öğrencilere yardımcı kaynaklar vermeli, bunları nereden bulabileceğini göstermelidir. Kitabın düzenlenişi iyi, kâğıdı ve baskısı iyi olmalı. Satır aralıkları, harf büyüklükleri iyi ayarlanmalıdır.

Böyle kitapları çocukları düşünmeden «kârdan zarar etmekten» korkan, özel kesimin üretmesi zor bir iştir. Bu nedenle, yukarıda sayılan nitelikleri içeren kitapları Türk çocuklarına verebilmek ereğiyle işi 1933'te devlet üstlenmiştir. Bu aynı zamanda ucuz kitap üretme anlamına geliyordu. Parababaları cici demokrasinin gelişinden yararlanarak baskılarını artırdılar ve çocukların sırtından semirme yollarını 1949'da açtılar. Yani o tarihte, «çok kitap» uygulaması başladı. Artık içerik, baskı, anlatım geriye, fiyatlar ileriye gidiyordu okul kitaplarında. Bu uygulama yirmibeş yıl sürdü, 1973'e kadar... Bir çok yayıncı zengin oldu. Bırak çocuğa göreliği, bırak güzel Türkçeyi, şöyle normal dille yazılmış kitaplara özlem çekmeye başladı milletin çocukları. 1973'de tek kitap uygulamasına geçildi. Ama bu, beklenen

anlamda değil, bölücü, kışkırtıcı, çağdışı içerikli MC kitaplarına geçişti. Yani, daha da geriye gidişti. O yüzden, lafı da çok edildiğinden, aklı başında yazarlar bile, toplumun istediği yolda tek kitap uygulamasının bayrağını açacakları yerde, işin püf noktasını bilmedikleri ya da unuttukları için çok kitap uygulamasına dönülmesini savundular ister istemez.

Olan oldu. Gelelim şimdiye:

Parababalarının «çok kitapları» 1978-1979 öğretim yılında da okutulmaktadır. Bundan sonra tek kitaba, güzel kitaba dönme işi çok zorlaşacaktır. Oysa, 1978 yılının başında iktidar değişikliği gerçekleşir gerçekleşmez bu konuya el atılsaydı, ülkenin çocukları yararlı bir bayram edebilirler, yeni öğretim yılı başına yeni ders kitapları yetiştirilebilirdi.

Eğitim Bakanlığı, ders kitaplarını uzman kişilere ya da uzman gruplara yazdırır. Bunun yönetmeliği vardır. Bu iş yarışma açılarak da yaptırılabilir. Her iki durumda da kitapların kabulü, o dersle ilgili iki bilim adamı, bir öğretim uzmanı, bir dil ve üslup uzmanı tarafından incelenip seçilmesine bağlıdır. Dil ve üslup, bilimsel doğruluk, eğitsel değer yönünden olumlu olmaları aranır kitaplarda. Kitaplar, yayınlanmadan önce, onları kullanacak öğrenci ve öğretmenin de denetiminden geçirilmeli, tutarlılığı uygulanarak saptanmalıdır.

Ders kitapları yepyeni bir anlayışla, çağdaş bilimin verilerine uygun olarak, arı Türkçeyle yazılmalı, daha doğrusu, bu nitelikleri olmayan kitaplar kabul edilmemelidir. Ya da Türkiye'de her konunun yetişkin çağdaş kafa yapısına sahip uzmanı vardır, onlara yazdırılmalıdır. MC'nin uzmanı Mehmet Kaplan, Mübahat Kuvel vb. uzmanlarm karşıtı uzmanlar vardır Türkiye'de. Abdülhak Hamit'ten bu yana geçemeyen yazın (edebiyat) kitaplarına en genç ozanlardan, öykücü ve romancılardan metin seçilmelidir. Bu ül-

kenin yazarını bu ülkenin çocuğuna okutma yolları bir bir açılmalıdır. Tarihsel gerçekleri, felsefeyi, coğrafyayı vb. ilgili kitaplarda aynı yenilikte çağdaş bakış açısıyla işlemelidir.

Bütün sorun, çağdışı MC kitaplarının okullardan kovulduğu gibi, 1979-1980 öğretim yılında devlet eliyle yazdırılıp bastırılan çağdaş ders kitaplarına dönülmesi sorunudur.

LAİK EĞİTİM

Yürürlükteki Anayasamızın ikinci maddesine göre «Türkiye Cumhuriyeti lâik ve sosyal bir hukuk devletidir.» Aynı Anayasanın yirmibirinci maddesinde de şu hüküm vardır: «Çağdaş bilim ve eğitim esaslarına aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılamaz.»

Birbirini tamamlayan bu iki maddeyi içine alan Anayasa, 27 Mayıs'tan sonra halkoyundan geçerek kabul edilmiştir ve yürürlüktedir. Bu duruma göre lâik devlet sayılırız. Çağımızda uygulanan bilimsel eğitim ilkelerinin dışına çıkmadan yurt çocuklarını eğitmek zorunda olduğumuzu da Anayasa saptamıştır. Bunların uygulanmasını bizden istemektedir. Biz kimiz? Senato, Millet Meclisi, Hükümet, tüm devlet örgütü...

Şeriatın kestiği parmak acımaz diyen Türk ulusu, yasaların isterlerine de aynı inançla uymuştur, uymaktadır. Yasaların ne yazdığını bilmemek kişileri kurtarmaz da. Halkımız bunu bilmektedir. Yalnız halkımız mı, halkı yönetenler, onu daha iyi yönetmek, işlerini daha bir düzene koymak, çağdaş uygarlık düzeyine çıkarmak görevini yüklenerek meclisleri dolduran saylavlar daha iyi bilir bunu. Bilmek ne

söz, yasa koyuculuk ve o yasaların tam uygulanması görevini de omuzlarına yüklenmişlerdir.

Eski ve yeni Anayasa'da yeri olan lâiklik, Atatürkçülüğün başta gelen öğelerinden biridir. Devletin din işlerine karışmamasının gerekliliğini duyurur. Lâiklik ilkesini benimsemiş devletler din işleriyle uğraşmazlar. Dinsel eğitim yapan okullar açamazlar. Devlete karşın din okulu, din kursu açanlar olursa onları da önlemekle yükümlüdürler.

Laik eğitime gelince, laik eğitim ilkelerinin uygulandığı okulların programlarında din dersine yer verilmez. Böyle bir okul, çocukların ve velilerin din ve mezhep ayrılıklarından gelme etkilerine çalışmalarında yer vermez. Fransız Devriminden beri insanlığın laik okula kavuşması için savaşılmaktadır. Bu savaş, varolmak ve insanlık tarihinde iz bırakmak isteyen toplumlarda zaferle sonuçlanmıştır. O toplumlara kurtuluşu getirmiştir. Hangi toplum hâla kurtulamamışsa, karanlıklarda kalışının nedeni bu zaferi kazanamayışıdır. Bu gibi toplumları yönetenler, küçük çıkarları uğruna ve dünyanın gidişini izlemek gereğini duymayarak, toplumlarına büyük kötülükler ediyorlar.

Yeni Anayasa'da olsun, eskisinde olsun laiklik ilkesi vardır. Buna karşın bu ilkeler ne devleti yönetenlerce, ne de hükümeti yürütenlerce umursanmaktayken, laik okulu ve laik okul kavramını savunan aydınlara, eğitkenlere pek raslamıyoruz. Herkes kendi kabuğuna çekilmiş ve gelecekten umudu kesmiş bir durumda gününü gün etmiye bakmaktadır. Laikliği benimsediğimiz ve devlet okullarında uygulamayı kabul ettiğimiz halde, bugün bu ilkeyi çiğnemekteyiz. Orneğin, ilk ve ortaokullarda din dersleri okutulmaktadır. Okutulan derslerin de dinle pek ilgisi yoktur. Güvercin hikâyesi, göç hikâyesi diye sürüp gitmektedir. Bu oy toplama ortamını yaratma ve elden bırakmama çabasının sonucudur. Orta ve yüksek dereceli din okullarını da düzinelerle açmış

bulunuyoruz. Onlardan da devrimlere ve her yeniliğe karşı küme küme insan çıkmaktadır. Okullarda mezhep kavgaları, fakültelerde, mescitler, mescitleri ihya eden ve oruç tutmayan öğrencilere yemek vermeyen okul müdürleri, kısa kollu giyinen bayan öğretmenlerine kâfir diyerek saldıran İmam - Hatip öğrencileri... alıp yürümüştür.

Oteyandan, birtakım bilim adamlarına ısmarlama yoluyla yazdırılan ve 1976-1977 ders yılından başlayarak okutulan ders kitaplarında, iş laikliğin ötesine götürülmüş ve bölücülüğe kadar vardırılmıştır. Prof. Mubahat Küyel'in yazdığı «Felsefeye Başlangıç» kitabından aldığımız şu bölümlere bakın:

«Ehl-i Sünnet, Kur'anı Kerime olduğu gibi inanış 'ahkâm'ına uyanlardır. Şia, din başkanlığı meselesinde Ali'yi tutanlardır. Bunlar Ali'yi Tanrı mertebesine çıkaran Galiye'dir. Galiye'ye göre domuz eti ve şarap dince yasak (haram) değildir, helâldir. Evli erkek ve kadının evlilik dışı cinsel ilişkiler kurması (zinâ) da helâldir. Din yasasının buyruklarını dinlememek gerekir.»

«Bu teori (Alevilik kuramı) bütün sosyal düzenini, kutsal kitaptan, Tanrının buyruklarından alan bir toplumda, böyle, teorinin vermiş olduğu imkândan yararlanarak, yürürlükteki siyasi gücü başka deyimle devleti ele geçirmek isteyen kişilerin kendilerini Tanrı olarak, biricik güç olarak sunabilmelerine çok elverişlidir. Özellikle Şii'ler arasında 'Ben Tanrıyım (Enel-Hak)', ya da 'Cübbemin altında Tanrı var' iddialarıyla ortaya çıkan bir kesim mutasavvıfın davranış ve düşüncelerini ölüm karşılığıyla ödemelerinin gerçek sebebi bu olmalıdır. Ayrıca, devlet otoritesine karşı gelen bozguncu eylemler de, yine bu teori ile felsefe yolundan yasallaşmaya çalışmışlardır. (Pir Sultan Abdal, Nesimi, Simavi)» (Sayfa: 54).

Lise üçüncü sınıfta okutulan bu kitaplar, sayıları onbeş

milyonu aşkın Alevi vatandaşların da ödediği vergilerle basılıp onların çocuklarının da okutulduğu dersliklere sokulmuştur.

Layik Cumhuriyetin temel yasalarından biri olan Öğretim Birliği Yasasına ve Anayasanın 153. maddesine göre, İmam-Hatip Okullarının yalnızca din görevlilerini yetiştirmesi gerekir. Oysa bu okullar da amaçlarından saptırılmış, oy aracı yapılmışlardır. Bu yüzden de boyuna artırılmıştır sayıları. 1963 yılında sayıları 26 iken, 1977 yılının ortalarında üçyüzün üstüne çıkmıştır. MSP genel başkan yardımcılarından birinin söylediğine göre, 110 İmam-Hatip okulunun yapıları da bitmiş durumdadır. Bunların da açılmasıyla 1978 başlarında dörtyüzün üstüne çıkacaktır sayıları. Oysa bu okulları bitiren gençler, yüksek öğretim kurumlarına girmek, çeşitli hizmet alanlarına yayılmakla, politikacıların da bu yollarda onları isteklendirmeleriyle, asıl ereklerinin dışına çıkmaktadırlar. Erbakan, bir TV söyleşisinde, «İmam-Hatip liselerini bitirenlerin ilkokullara öğretmen olarak atanmaları için yapılan çalışmaların ilerlediğini...» bildirmiştir. Bu tırmanış yasa dışı bir uygulamanın sonucudur. 1968'denberi öğretmen okulları da ereklerine karşıt bir uygulama içine sokulmuş ve sinsi ve düzenli bir çaba sonucu komando karargâhı durumuna getirilmişlerdir.

Bütün bunları bağrına basan Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanları da, bu okullara ihtiyaç olduğunu, milletin ölüsünün yıkanması gerektiğini haykırmaktadırlar. Bunlar ölü yıkayıcı yetiştirmeye mi yoksa halkın uyanması, dirilmesi için mi oraya gelmektedirler, anlaşılmayan bu. Daha da var anlaşılmayan şeyler: Atatürk'ün en çok önem verdiği ve çağdaş uygarlık düzeyine çıkışın baş öğesi saydığı laiklik nerede? Hem de Anayasaya karşın?.. Ne zaman dolacak bu toplumun çilesi? Atatürkçü gençlere kaç, yobaza tut diyen politika yobazının sakal okşamaları bitmeyecek mi?

Gençler gerçeklere dosdoğru bakmalı, yobazın ve yobaz anlayışın karşısında yer almalıdırlar, doğru. Bu doğru ama, Yaşar Tunagör adında birini Diyanet işlerinin başına getirip de, onun kanlı pazarlar, Yıldız Teknik Okulu baskınları, İmran Öktem'in cenazesinde irtica hortlatma gibi tertipleri yapmasını sağlamak da doğru mu? Ulus, Vatan yararına mı? Hatta iktidarın yıkılmasını ne kadar geciktirir dersiniz?..

GÜL - BÜLBÜL

Biraz kendimle ilgili ama, bu yılın Mart ayında geçen küçük bir olayı anmam gerekiyor önce: Ankara'da bir öğretmen okulu vardır. Bana kalırsa yalnız adı öğretmen okuludur bunun. Öğrenciler doğadan uzak, gerçeklerden uzak olarak yalan yanlış yazılmış ders kitaplarıyla, bağnaz tutucu ve de laf milliyetçisi müdür ve öğretmenlerle başbaşa bırakılmışlardır. Gösteriş olarak açılan ve binlerce çocuğun canına okuyan bu tip okullar üzerinde her fırsatta duruyoruz. Şimdi bu okulda geçen olaya gelelim: Köylerde kısa bir süre için uygulama yapmaya giden öğrenciler dönmüştür. Derslikte, uygulama işlerini yürütmekle görevli öğretmen ders yapmaktadır. Konu köy gerçekleri ve bu gerçekler içinde nasıl çalışılacağı konusudur. Bir kız öğrenci sorar:

«Efendim, gerçi biz uygulamaya gittik, bir köy gördük. Ama köylüyle temas edemedik. Okulda yatıp okulda ders yapıp geri döndük. Buna rağmen geriden hoşumuza gitti köy. Arkadaşlarımızdan Yaşar köylerimizin çok geri olduğunu söylüyor ve Makal'ın yazdığı (Bizim Köy) kitabının gerçeğe uygun olduğunu iddia ediyor. O kitabı ben okudum, öyle köy olabileceğini sanmıyorum. Siz ne dersiniz?»

«Hayır!» diyor öğretmen Halil Bey, «o kitap propaganda için yazılmıştır. Katiyen öyle bir köy olamaz...»

Bu arada adı geçen öğrenci Yaşar söz alır, kendi köyünün de öyle olduğunu açıklar, bunları açık konuşmanın ne zararı olabileceğini sorar. Halil Bey burada kapatır, «soluk alın dışarıda» der. Koridorun bir köşesine çeker Yaşar'ı: «Bir daha böyle lâfları açmayın sınıfta, bunlar tehlikeli meselelerdir. Siz öğretmen olacaksı-nız, sınıfınıza girip dersinizi yapacaksınız, eloğlunun üç keçisi beş oğlağı, köyün şöyle mi böyle mi oluşu sizi ilgilendirmez...» der.

Bunu burada yazmamak için çok zorladım kalemimi. Bir bakıma sözü edilmeye değmez bu gibi şeylerin. O kadar çok ki böyle düşünenler, böyle ders verenler. Gelin görün ki, basınımızda da bu açıdan bakarak yazı yazanlar, özellikle günümüzde çoğaldı. Ne demek istediklerini, neyi savunduklarını anlamak da zor doğrusu. Durup dururken gül-bülbül edebiyatına dönmek istiyorlar. Köyün çobanı yine dünyanın en mutlu insanıdır sanki. Çeşme başındaki köy kızı, düşlenen cennet hurisine taş çıkartmaktadır. Köylü dertli çoğunluk olmaktan çoktaan çıkmış, mutlu azınlığı geride bırakmıştır... 27 Mayıs Devrimine kadar yukarıdakilerin hoşuna gitmek, çıkar sağlamak için bunu yapanlar vardı. Ama, artık sorunlarımızı açıkca ortaya dökmek, yaramıza göre merhem aramak zamanı geldi diyorduk. Demek gelmemiş. Devrimi başaranlara da yanlış yol göstermekten, koltuklarına sokulup yanlış öğüt vermekten zevk alanlar, kimbilir belki de çıkar sağlayanlar eksik değil; ama, bir Dünya gazetesinde, bir Vatan gazetesinde «edebiyat» yaparak oyalananları düşünmemek, onlar adına acı duymamak elde değil.

Şunu belirteyim ki, «köyden roman çıkmaz» sözünü Necati Cumalı ortaya atmıştı, bir Paris dönüşü. Belki bu söz bir karakterin yumuşaklığı ile ilgiliydi. Öyle ya, Devrin Cumhurbaşkanı seni Paris'e yollasın, sen de onların yurtta

hiçbir şeyi çözümlemediği üstüne yazı yazanlara, köyü kötü gösterenlere çatma, olur mu bu! Bereket versin karşılığını çabuk almış ve susmuştur o. Sonra Reşat Nuri Darago ara sıra veriştirdi köyden hikâye, roman yazanlara. İşin «Edebiyatım» yaptı yani. 18 Ekimli Dünya'da «Üstün körü müşahede edildiği için derinliğine gösterilmeyen bir âlemin ezeli dâvalarını binlerce defa geveliyen bu hikâyeler (köy yazıları) roman üslûbunun gelişmesine de engel olmakta, dil ve tasvir ettiği muhitin ippidailiğini muhafaza etmekte, hazin bir intiba bırakmaktadır. Bu yeni muharrirler Türk romanını köyden kurtarıp hiç değilse orta bir kasabada aram etmesine yardım ederlerse pek kıymetli bir adım atmış olacaklar...» demişti.

Şu «derinliğine gösterme» de son yılların başka bir «edebiyat» ı... Bunu bırakıp yukardaki diline bakın Darago'nun? Türk halk çoğunluğunun konuştuğu temiz Türkçe ile ilgisi var mı? Köyden yazanları yalnız açlıktan guruldıyan barsakların sesini veren yazarlar olarak kabul edince bir peşin yargıyla, ortada böyle geri bir anlayış ve geri bir dil kalır. Köyden yazanların Türk dilini, gerçek Türkçeyi ortaya çıkardıklarından, ulusal yazınımıza getirdiklerinden nasıl habersiz olur bu «edebiyatçılar?». Yazısının bir yerinde de «Türk hikâyesini o bıkkınlık veren köy uslûbundan kurtarıyor» diyor «Loş Ayna» v.b. eserler için. Adı bile anlatıyor «salon edebiyatı» ile ilgili olduğunu. Darago da murada eriyor böylece. Biz de anlıyoruz onun neyin taraflısı olduğunu.

Aydınların köyü tanıması gerektiğini ileri süren Behçet Kemal de 13 Eylüllü Vatan'da şunları söylüyor, «aydın köyün derdini derisinde yüreğinde duymalıdır. Türk köyünü Mahmut Makal'm etüdündeki hırçın sertlikle değil, olduğu gibi, olduğu gibi öğrenmiş olmalıdır...»

Allahaşkına söyleyin dostlar, bu olduğu gibi lâfından ne

çıkar? Türk köyü bir fil midir ki herkes tuttuğu kısma göre yargı yürütüyor? Ortada bir köy vardır ve neyse odur işte. Görünen köy kılavuz istemez, demiş atalarımız. Siz köyü görenden haber verin. Türk köyü kurtarıcısını bekliyor. Bu kurtuluş, baştan sona kadar, yöneticisiyle, aydınıyla, kentlisi köylüsüyle elbirliği etmemizle, kendimizi bilmemizle mümkün. Kendimizi olduğu gibi görüp gördüğümüz gibi kabul etmemizle mümkün. Bu memleketi böyle bırakanlar, her iyiyi, her yararlıyı hemen benimseyen şaşmaz bir mantığa sahip olan halk değil; onun adına yalan savuran, onun adına hokkabazlık yapan sözde aydınlardır, diyenler çok haklı anlaşılan...

Sözde halka indiklerini söyleyen, yazan bu baylar, edebiyatı halka indirdik diye bangır bangır bağıran bu «edebiyatçılar», sazlı sözlü zevk kaynağı olarak gösterdikleri köyleri hiç değilse kendi haline bıraksınlar artık. Yıllarca geveledikleri bu sözler de köylüyü bıktırdı. Edebiyat oyunlarına kurban ede ede damarında kan bırakmadıkları köylü artık kuru söze doymuştur ve bunlardan gölge etmemelerini istemektedir. Başka bir şey istemiyor, rahat olsunlar...

KÖPEKSİZ KÖY

Hoca Nasrettin'in «Bu ne biçim köy, taşlarını bağlamışlar, köpeklerini salıvermişler» demesini bırakıyorum şimdi. Bir yabancı ozanın :

«Taş var köpek yok
Köpek var taş yok
Taş var köpek var
Ama kralın köpek
Sıkıysan at taşı»

demesini de bırakıyorum. Benim diyeceğim «köpeksiz köyde eli deyneksiz gezmek» deyimini ansıtan ufak tefek (!) olaylarla ilgili birkaç sözdür :

Küçükten büyüğe yurt yönetiminde görev almış olanlar, yasaların ve yönetmeliklerin ruhuna göre değil, efendilerinin ve kendi çıkarlarının isterlerine göre davranış göstermişlerdir. Bunun sonucu olarak da halk ya da devlet işyarı zarara uğramıştır. Yüzyılların verdiği bu kör ve kötü alışkanlığı ne yazık ki yenebilmiş değiliz. Düşüncenin, mantığın, ulus ve yurt çıkarlarının isterlerini yerine getirmek isteyen birkaç yönetici de olumsuz işlemlerle sindirilmişlerdir. Böyle böyle giderken öyle bir duruma düşmüşüz ki, artık bir parmak üstte olan, güya kendi emrinde olan işyarların tedirgin edilmesi için, yukarının isaret vermesini beklememektedir. İstediğiniz kadar bir devrimle kazandığımız anayasadan, onun kapsadığı, işyar haklarından, araştırılıp belgelere bağlanarak bir yargıya varılmaksızın, dirliğinin bozulmasının mümkün olmıyacağından söz edin, kim dinler.

Alışmışlar bir kere. Sözgelimi bir sayın vali, öğretmenlerin düzenlediği yürüyüşe kendi bölgesinden kimsenin katılmasını istemiyor. «Katılırsanız buraya dönmeyin» diyor. Der ya. Çünkü o, yıllardır soluduğu kokmuş havaya göre, kimsenin kendisinden ayrı düşüneceğini aklına getiremez. Yine başka yerlere atılmasını ister. Bu isteğini yukarıya yazarken, uydurma, yetersiz birkaç olay sıralar. Yok gecimsizmiş, yok solcuymuş, yok memurlar arasındaki iyi havayı bozuyormuş, yok falanca partiye eğilimi varmış...

Yukarı da, aşağıya uygun olarak, genellikle, «bunların bir bildiği olmasa böyle yazmazlar» diye düşünerek istekleri yerine getirir... Bunun hep böyle sürüp gelmesinin verdiği rahatlıkla, evrak kaleminden «özel» iki satır yazarak öğretmenlerin bölgelerinden alınıp atılmasını isteyen yöneticiler

çıkmaktadır. Yine aynı sözlerle: Dayanışmayı bozuyormuş, anarşistmiş. Bu dedikleri insanlar da, hep düşünebilen, hak arayabilen, doğruyu söyliyebilen insanlardır. Onların kokmuş havasını, kırtasiyeciliklerini yırtmaya çalışan işyarlardır. Ama onlar alışmamışlar böyle şeye; onu attırmayı kendilerine iş edinirler. Kendilerinin de, ülkemizin de yararına sayarlar bu davranışlarını.

Yeni anayasaya, hükümetteki ve devlet örgütündeki yeni anlayış ve tutuma bunun aykırı olduğunu ileri sürerek, neye dayanarak bu istekte bulunduğunu sorarsanız, apışıp kalırlar. Yukarının eskiden böyle bir araştırmayı gerekli görmediğini söyler, şimdi neden böyle yaptıklarını hayretle sorarlar. Dolayısıyla eski devri özlerler... Bunlar, bir uçtan da demokrasiyi, ulusculuğu dillerinden bırakmazlar. Güler misiniz, ağlar mısınız.

Demokrasi, köpeksiz köyde eli deyneksiz gezenlerin rahatlarını bozan düzendir. Düşünenler çoğaldıkça, gün ışığı gibi onların yaydığı düşünceler, karanlıktan hoşlananları kovuklara kaçıracak...

Bakın şu örneklere :

Küçük kentlerden birinde, gelen geçen, kahvede oturan herkes bir adamı gösterirmiş: «O, işte O!» Birisi merak etmiş, bu adamın horlanma, istenmeme nedenini. Araştırınca ortaya ne çıksa beğenirsiniz: Meğer adam, kentin gazetesine beş satırlık bir mektup yazarak Belediyeden yakınmış...

Öğretmen kıyımının nedenlerine bakmaya kalkmca göreceğimiz durum da aynıdır. İliğine kadar durgun bir toplumda parmağını oynatan kişi yadırganıyor.

Burada Öğretmen Kıyımının nedenlerini araştırmak ve yorumunu yapmak ereğinde değilim. Geniş kapsamlı bir öğretmen kıyımı Atanın ölümündenberi, yani tam kırk yıldır sürdürülmektedir. Bu kıyımlar sürdürülürken, soruşturmalar yürütülürken, konu kendiliğinden mizaha bürünmektedir.

Çok laf yalansız olmaz, dedikleri gibi, çok kıyım da mizahsız olmuyor anlaşılan...

İsterseniz ünlü Hasan Paşa öyküsüyle girelim:

Hasan Paşa ünlü bir Türk yazarıymış. Yeni kuşaklar elbette bilmezler böyle değerli bir yazarın bu topraklar üstünde yaşadığını. Ne yazık ki bizde eski değerlere ilgi pek yoktur. Bu değerli yazar da unutturulmuş, eserleri yeniden bastırılmamıştır. Kendine özgü özellikleri olan, solla-sağla ilgisi bulunmayan eserlermiş bunlar. Eserleri, gençliği zehirler diye değil, sırf yayıncıların ve ulusal değerleri genç kuşaklara aktarmak görevini de sırtlanmış olan Eğitim ve Kültür Bakanlıklarının ihmali yüzünden basılmamıştır. Hatta söylenceye göre Hasan Paşanın eserleri hiç basılmamış, elinde yetki olan bazıları özel surette karalamaları okumuşlardır. Yine o yüzdendir ki, bu yazarı okuyanların sayısı birkaçı geçmezmiş. Kimbilir bu ihmal yeni Bakanlarca bilerek yapılmaktadır. Çünkü Hasan Paşa, ünlü Eğitim Bakanı Haşim Paşanın arkadaşıymış ve onun çalışmalarına kitaplarında yer vermiş. Biliyorsunuz Haşim Paşa başarılı bir eğitim bakanıydı ve okullar, öğrenciler, öğretmenler olmasa daha da başarılı olabileceğini bizzat söylemişti... İşte bu yüzden, yeni bakanlar, kendi başarısızlıklarının üstüne bir de Hasan Paşanın eserlerini basmaya kalksalar «vaktiyle ne adamlar bu koltuklarda oturmuş, ne doğru sözlü, babacan ve de başarılı adamlar görmüş Eğitim Bakanlığındaki koltuk, ya şimdikilere ne demeli?» diyerek halkın şimdikileri olduğundan da yetersiz göreceğinden çekinmişledir...

Neyse ki, Atatürk Türkiyesinde yetişmiş devrimlerin çocuğu Süleyman Demirel Başbakanlığında bu haksızlık giderilir gibi olmuş, kendisi Hasan Paşanın eserlerini okuyanlar arasında bulunduğu için, değerine inanarak okullarda öğrencilere salık verilmesini bizzat Kepirtepe Öğretmen Okulunu gezmesi sırasında istemiştir. Öğretmenler bu öğü-

dü tutunca kıyımdan da kurtulurlar, diye sezdirmiştir. Söylence sanmamanız için olayı aynen anlatayım :

Emral Atasoy adlı genç bayan öğretmen «çocuklara hep basmakalıp kitaplar okutuyorum» dedi Başbakana. Tarih 968 Haziran başıdır. Başbakan sordu: «niçin?» «Çünkü baskı var efendim» dedi öğretmen. Başbakan şöyle cevap verdi: «Yaşar Kemalden başka okutacak kimse bul kızım. Mesela bir Hasan Paşayı okutabilirsin, bir Evliya Çelebiyi...»

İşte Hasan Paşa böyle çıktı ortaya. Ama onun değerini anlamış devlet adamları bile eserlerinin basımını sağlamadılar nedense. Bin temel eser dizisinde olabilirdi bu ama, Hasan Paşadan daha değersiz oldukları halde yaşamakta olan bazıları bol para alsın diye yine Hasan Paşa ihmal edildi. Sırf bu yüzden de başka çeşit kitapları öğrencilere salık vermek zorunda kalan öğretmenler sürünüp durdu. Biliyorsunuz belâların yüzde doksanı kitap okuyup okutmaktan geliyor...

Öğretmenin biri, «ben Leninin sakalını öpemedim» demiş. Beş yıl önce Kırşehirde bir İlköğretim Müfettişi şöyle tanıklık yapmıştı Mahkemede: «Bundan bir müddet önce sanık öğretmen İsmailin bıyık bıraktığını ve bu bıyığın Stalin bıyığı olduğunu arkadaşların söylemesi üzerine sanığın buna gülerek mukabele etmesinden, sola mütemayil olduğunu bizzat müşahade ettim.»

Sakal ve bıyıktan başka «yön» lerden söz ederken de hep alıngan olmuştur öğretmenlerin çevresindekiler. Yirmi yıl önce Urfa Lisesinde Coğrafya Öğretmeni Mehmet Özdemir, dersi işlerken «kuzeyde komşumuz Rusya...» demiş ve Bakanlığın hışmına uğramasına bu söz yetmiştir. Bundan beş yıl önce Samsunda İngilizce Öğretmeni Hasan Kıyafet, derste «Karadenize bir Amerikan uçağı düştü» cümlesini yazdırdığı için elendi. Ve üstüne basılarak, neden bu cümleyi yazdırdığı soruldu durdu elenenedek. Ali Çiçeklinin kı-

yımı da kuzeyle ilgili. Ali Çiçekli komünisttir, demiş şikâyetçi. Tahkikatçı soruyor: «Nedir belgelerin?» Adam cevap veriyor: «Duvarda çıplak kadın afişini görünce, bunlar Rusyada yoktur, dedi»... Pazarören İlköğretmen Okulu Müzik Öğretmeni Veysel Arsevenle okul müdürü arasında bir ev sorunu var. Yıl 1951, Bakan Tevfik İleridir. Helâ duvarında bir yazı: «Yaşasın komünistlik!» Bir öğrenci suçunu itiraf ediyor ve müzikçinin teşvik ettiğini söylüyor. Müzikçi yedi ay yirmi gün tutuklu kaldı. Mahkemede öğrenci, müdürün baskısıyla, korkusundan bunu yaptığını, o zaman işin önemini kavrayamadığını... Söylüyor ve Mahkeme oybirliğiyle aklıyor Arseveni...

Ben de «Rusyada aile vardır» demiştim. Soruşturdular ve Mahkemeye verdiler. Sıra sıra tanıklar vardı. Mahkeme bile uzun uzun araştırdı Rusyada aile olup olmadığını...

Söz yönlerden ve Enstitülerden açılmışken Osman Bolulunun başparmağını da unutmak doğru değil: Bir 17 Nisan bayramında konuşurken, «beni Tonguç kurtardı, ağanın kuzusunu güderken sol ayağımın baş parmağını taş kesmişti...» diyor Bolulu. Vay sen misin diyen! Milli Eğitim Müdürü bir yandan, Emniyet Müdürü bir yandan, aynı gece tüm öğretmenlerin ifadesi alındı ve Bolulu tam üç yıl açığa alındı Amasyada. Sonunda bulvara düştü Ankarada...

Tonguç Babanın İzzet Palamar Öğretmene «Fontamara» yı imzalı hediye etmesi bahane edilerek Bakanlık emrine alınmasına ne bakarsınız, onun da kıyımı mizahi bir kıyımdır. Reşat Ş. Sirer kendisini çağırır bakan olunca ve en büyük suçunun köy çocuklarına sıçmayı öğretmeden önce okumayı öğretmek olduğunu... söyler...

Görüldüğü gibi, öğretmen fare yerine konmakta, kediler istediği gibi oynamakta onlarla. Buna kurt kuzu öyküsü de denebilir. Önce yemeye karar veriliyor, sonra gelsin mizahi de olsa soruşturmalar. Nasıl olsa karar önceden verilmiş.

Bir çok arkadaşa «dinin var mı?» ya da «din hakkında ne düşünüyorsun?» diye sorulduğunu, sorulmakta olduğunu saptadık. Ve şunu da saptadık: dinin var mı diye sorulanlardan birinin o günlerde gerçekten donu bile yoktu. İçeri girmiş çıkmış, iş bulamamış..

Kayseri İlköğretim Müfettişi Hidayet Taştekine soruyorlar, «Sakaryada onsekizinci öğretmenler kurultayında neden kurda it dedin?» Ördek Mustafa öyküsü... Hani kurt milli oluyormuş.. Mustafa Koça da şöyle soruyorlar Mudurnuda: «Köy Enstitülerini şiş göbekli, kalın enselilerin kapattığını söylemişsin. Milletvekillerini mi kastettin?» Al sana bir ördek öyküsü daha...

Kızılcahamamda, İstiklâl Marşı dinlerken eşarbını çıkarmasını Bayan Oğretmene hatırlatan Niyazi Öğretmene de «ne istersin Hanımdan?» diye soru açmıştı kaymakam. Kimin ne istediği belirsiz.

Yalnız gülünç soruşturmaları bile alsak sığmaz yazılara yıllardır sürüp giden kıyım. Abdullah Aksakal yeni sözcükler kullandığından ve öğrencilere bol not verdiğinden, Muzaffer Amaç yine bol not verdiğinden (herhalde öğrencileri avlamak için yapıyorlardı, ördek öyküsü) Mustafa Baydar geç yatıp erken kalktığından ve de Türk güreşi konuşulurken öğretmen odasını terkettiği için, Mersinde on öğretmen, cin peri yoktur, dedikl'erinden dolayı, Eskişehirde Ziya Yavaş dersliğe fazla kitapla girdiği ve sıra aralarında dolaşırken öğrencilere sürtündüğü için, Nazım Bayata «Doğu Anadoluda Ağalar var» dediği için, İsa Sarıaslan Amerikalıların Türk kızlarına Adanada sataşmalarına karşı çıktığı için, Niğdede Mustafa Özer Bakanlığın yolladığı, okulun demirbaşı olan «Harabeler»i okuttuğu için, Samsunda Macit Nuri ölen öğretmenlerin ailelerine yardım kampanyası açtığı için, nihayet Niğdede Zeki Çar kuru fasulya pahalandı... dediği için, kıyılmışlardır. Bunlardan çoğu mes-

lek dışına itilmiş, kalanlar da meslek içinde sürünmektedirler. Hatta öğretmenin kuru fasulya pahalandı dediği mahkemede isbatlanamamış, buna karşın bir Devlet Bakanının telefon emriyle sürüldükleri, 27 Mayıstan sonra kurulan Komisyonca saptanmıştır. Ama kıyımı yapan da sonradan bu durumu saptayan komisyon üyeleri de aynı kişilerdi Bakanlıkta...

Bir de iyi yanından alsalar şu işi. Komşumuz Nigar Hanım ne diyordu? «Siz komünist değilsiniz, çünkü önce perdeyi kapatıp sonra ışığı yakıyorsunuz...» Neymiş efendim? Lenin Londra'da, hem de bodrum katında perdesiz otururmuş...

SOYUTTAN SOMUTA

Ülkemizde yüzyıldır sözü edilen özgürlük ve demokrasi kavramları nasıl peri masalından ayrımı olmayan kavramlarsa, yani nasıl bu kavramlar bütün çabamıza karşın günlük yaşantımıza inmemişlerse. Atatürkün gerçek tutum ve düşünceleri de aracısız ve katıksız olarak tam anlamıyla Türk ulusunun karşısına çıkmamış, daha doğrusu, her yerde hazır bekleyen aracıların elinde Ata'nın davranışları ve sözleri ne yazık ki anlam eksikliğine uğramaktan kurtulamamışlardır.

Cumhuriyetin ellinci yılını yaşarken, elbette Atamızı olduğu gibi görüp anlamanın gerekliliğini ileri sürmek yetmez. Bu ulusun içinde yaşamış, bu ulusla birlikte bir kurtuluş savaşı vermiş ve sonra da bu ulusun yeryüzünde bağımsız, kalkınmış, onurlu bir ulus olarak yaşaması uğrunda yaşamını tüketmiş bir önderin düşüncelerini, görüşlerini değiştirme, yanlış aktarma ve hele çıkarımıza araç yapma eğilimine kapılmamalıyız. Atatürk'ü soyutlamaya, düşünce-

lerini değiştirmeye, onu olduğundan başka türlü göstermeye kimsenin hakkı olmamak gerekir.

Atatürkün bir Bursa Söylevi vardır. Yıllardır uğraşırlar bunu Atanın söylediğini yadsımaya. Oysa bu söylev tıpkı Büyük Söylev'in sonundaki «Gençliğe Hitabe» dediğimiz bölüm kadar Atatürk'ündür. Her yönüyle Atatürk'ün düşüncelerini yansıtmaktadır. Bunun yanında, «Gençliğe Hitabe»sini yıllardır asılı olduğu okul duvarlarından indirenler olduğunu söyleyenler var. Umarız ki böyle bir tutum içine giren ya da itilen kişi ve kurumlar yoktur?

Bunun gibi, bir de Ata'nın el yazısını taklit edenler çıkmıştır. Ata'ya ait olduğu Münir Hayri Egeli'nin benzetme yazısıyla ortaya atılan ve sonradan salonlara ve de alanlara asılan bu yazının da taklit olduğu, rahmetli Münir Hayri'nin kendisi tarafından söylenmiştir. Ayrıca, İsveçte bu işin uzmanları durumu incelemişler ve bu elyazısımn Atatürk'ün elinden çıkmadığını kanıtlamışlardır. Umuyoruz ki, Oniki Mart'tan sonra girişilen Atatürk İlkelerini Saptama Kurulu bu ve buna benzer durumları gerçeklerin ışığında aydınlatma yolunu arar.

Cumhuriyetin ellinci yılında, onu kuranı soyutlaştırma yerine somut olarak tanıma yoluna gitmek zorundayız. Ondan sonra da, bu durumuyla somut Atatürk'ten yana olanlarla kendi kafalarına göre Atatürk yaratmak isteyenler belli olur. Atatürk'ün bir Kurtuluş Savaşı kazanmasına karşın içten bir barış yanlısı olduğunu biliyoruz. Bunun gibi, siyasal bir önder olmasına karşın sanata, sanatçıya yakınlığını, olumlu düşünceleri hep benimsediğini ve bu alanlarda da tutarsızlığa düşmediğini biliyoruz. Başka türlü başarılı olması olanak dışıydı zaten. Çünkü o, yazın sanatının, özgür düşüncenin ve özellikle devrimlerin kökleşmesinde en etkili araç olduğuna sürekli inanmıştır.

Birgün Abdulhak Hamid'e: «Zatıalinizin şairane dehası

fevkalâdedir, ne yazık ki bunu, Türklüğün büyüklüğünü ve Türk kahramanlarını anmak uğrunda kullanmadınız» demiştir (1). Atatürk'ün, Kurtuluş Savaşı Destanı'm yazan büyük ozan Nazım Hikmet'i yürekten sevdiği, yeğlediği ve çevresindekilere söz geçiremediğinden yakındığı da Ali Fuat Cebesoy'un anıları arasında vardır. Afet İnan da «Hatıralar ve Belgeler» adlı yapıtında, «Atatürk'ün aydın bir insan ve devlet adamı olarak en çok üzerinde durduğu iki mesele vardır: Biri güzel konuşmak, öteki de güzel ve edebi yazı yazmak.» demektedir. Buna göre Atatürk, uyandırıcı, hedeflendirici, yürütücü ve yapıcı gücü edebiyatta bulur. Edebiyatın toplumun yücelmesi yönünde kullanılmasını ister. Türk çocuğu edebiyat yolundan devrimlere bağlanacak ve onu koruyacak. Atatürk edebiyatın, yalnız soyut duyguları yansıtan bir aristokrasi gevşekliğine yastıklık etmesine hep karşı olmuştur. Toplumsal adaletsizliğe isyan eden Tevfik Fikret'i de bunun için sevmiştir. «Hürriyet» diye kükreyen Namık Kemal'e bunun için gönül vermiştir. Bırakın sonrasını, ta 19 Ağustos 1918 de Aşiyan'a onu çeken, insanı ve toplumu, yurt sorunlarını, hakkı ve adaleti şiirlerine konu yapan Fikret'e hayranlığıydı. O gün Aşiyan'daki anı defterine şunu yazmıştı: «19 Ağustos pazartesi. Tavaf-ı tahatturunda bulunmakla mübahı perestişkâran-ı Fikret... M. Kemal» (2).

Ata'nın büyük özelliklerinden biri de ikbal ve iktidar dolayısıyla, aradan yıllar geçerken değişmemiş olmasıdır. Kişiliği ve karakteri sağlam bir devlet adamında bulunması gerekli niteliklerdir bunlar. Nitekim aradan yirmi yıl geçtikten sonra 1938 yazında Elazığ'da bir söyleşi sırasında Fikret'i çok sevdiğini, edebi değerinin çok yüksek olduğunu söyler ve özellikle onun devrimciliğini çok beğendiğini ekler. Ardından da İsmail Müştak Mayokan'ı çağırarak, sah-

(1) Hilmi Yücebaş, Edebiyatımızda Atatürk, S. 13.

(2) Sadi Borak. Atatürk ve Edebiyat, S. 84.

neye çıkıp Fikret'in Ferda'sını okumasını buyurur. O bitince «şimdi Sis'i oku!» der. Mayokan inerken yeniden «Rücu» diye seslenir. En sonunda Mayokan Fikret'in Akif'e verdiği yanıtı okuyarak sahneden iner. Atatürk sevinçlidir, gülerek çevresindekilere döner ve der ki: «Hangi Türk şairi böyle devrimci şiirler yazmıştır?» (3). Atatürk, ozanların, güçlerini, Türk toplumu için akılcı ve gerçekçi yolda harcamalarını istiyordu. Ne var ki günümüzde Sis'i, Ferda'yı değme öğretmen öğrencilerine okutamıyor derslerde ve de Fikret'in Ata tarafından «devrimci şiir» olarak kabul edilen şiirleri, sözümona yazarlarca «fikri sapıklık», «dinsizlik» diye yerilebiliyor (4). Nereden nereye geldiğimizi, devrimciliğimizin ve Atatürkçülüğümüzün durumunu düşünün. Üstelik sorsanız onlar da Atatürkçülüğü kimseye bırakmazlar... Atatürk ki bir toplantıda, Ferda'yı okumak zevkini kimseye bağışlamak istememiş ve kendisi okumuştur Fikret'in şiirini (5).

Bugün bir Kurtuluş Savaşı Destanı yazan ozanı halâ yadırgayanlar, Tevfik Fikret'e kapıları kapatmak isteyenler, Abdülhak Hamid Tarhan ve Yahya Kemal'de ne buluyorlar? Oysa «bir ulusun dişini tırnağına takarak tarihte benzeri az görülmüş bir zafer elde edişine tanık olan Yahya Kemal'de bu savaşa dair ne bulabiliyorsunuz! Yahya Kemal bu savaştan niçin etkilenmemiş, Osmanlı kurumlarına hayranlığı gözlerini perdelediği için mi?» (6).

Atatürk, aynı zamanda okuyan insandı, dedik. J. J. Rousseau'dan Max Beer'e kadar, hem de didikleyerek okumuştur bir çok yazarın kitabını da. Rousseau'nun «Toplum

(3) Sadi Borak, Atatürk ve Edebiyat, S. 85.

(4) Düşün Dergisi, Ağustos 1964, Sayı 2, S. 3-4.

(5) Ragıp evki, Akşam Gazetesi, 17.9.1960.

(6) Sadi Borak, Atatürk ve Edebiyat, S. 90.

Sözleşmesi»nden söz ederken şöyle der: «Rousseau'yu baştan sona okuyunuz, ben okudum. Efendiler, meşruti nazariyeyi bulan en eski filozofların bu nazariyeleri kurabilmek için çalıştıkları esasları tetkik ettim, bunlara nüfuz ettim» (7) 1 Aralık 1921 de Mecliste söylemektedir bunu. Çünkü Kurtuluş Savaşına atıldıktan sonra O, Meclis ve Devlet Başkanlığındaki siyasal görevi nedeniyle öğretiler üzerine de eğilmiştir. Darısı cümlenin başına diyelim. Atatürk, özellikle toplumsal savaşımların tarihini de ayrıntılarıyla öğrenmek istiyordu. Bu nedenle Özel Kalem Müdürlerinden Zühtü Uray'a emir vererek Max Beer'in «Sosyalizm ve Sosyal Mücadelelerin Umumi Tarihi» adlı yapıtını Türkçeye çevirtmiş, sayfa kenarlarını notlayarak okumuştur (8). Bu yapıt Mahmut Esat Bozkurt'un bir önsözü ile Millî Eğitim Bakanlığınca bastırılıp 1941 yılında yayınlanmıştır. Bu önsözünde Mahmut Esat Bozkurt şöyle der:

«Fikrin en tehlikelisi gizli kalanıdır. Herhangi bir fikri açıkça ortaya koymak ve kritiklerini yapmak — eğer muzır ise — onu önleyecek çarelerin başında, en başında gelir. Bir fikri yenmek için alınacak tedbir işkence değildir. Fikirler işkence ile imha edilemezler. İmha için tek çare, herhangi bir fikrin karşısına daha kuvvetli fikirlerle çıkmaktır. Tarih böyle diyor...»

Çankaya kitaplığında bulunan Atatürk'ün kenarlarına not aldığı karalamaların incelenmesi ilginç olacaktır.

Yine Afet İnan'ın «Hatıralar ve Belgeler» kitabından öğrendiğimize göre Atatürk, edebiyat derslerinde Eğitim Bakanlığının izlemesi, önem vermesi gereken ilkeleri şöyle saptamıştır:

«Türk çocuğunun kafasını fıtri yaratılışındaki dikkat ve

---

(7) Atatürkün Söylev ve Demeçleri I, S. 182-214.

(8) Sadi Borak, Atatürk ve Edebiyat, S. 161.

itinaya göre tekevvün etmek (oluşturmak). Bu, Cumhuriyetin sıhhi düzeniyle ilgilenen vekalete de yönelen bir vazifedir. Türk çocuklarının kafalarına müsbet ilim ve maddî teknik mefhumlarını, yalnız nazarî olarak değil, aynı zamanda pratik vasıtalarla yetiştirmek...» 1 Nisan 1959 da Atatürk Yolu Dergisinde kardeşi Baha Arıkan tarafından yayınlanan terekesi arasında, 1934 38 yıllarında Kültür Bakanlığı yapmış olan Saffet Arıkan'a dikte ettirdiği direktifler de çıkmıştır ki, bunlar da yukardakilerle tam uygunluk halindedir.

1952 de yayınladığı anılarında Hasan Cemil Çambel'in saptadığına göre, aydın ve sanatçılarla gerçekten serbest ve neşeli bir söyleşi yapan Atatürk, bir yerde şöyle der: «Hakiki vatandaş, nerede, ne vaziyette, kiminle bulunursa bulunsun serbest konuşmalı, kafasından, vicdanından gelen şeyleri söylemeli. İsterim ki bütün vatandaşlar böyle olsunlar. Muhatapları Devlet Reisi olsun olmasın, düşündüklerini söylesinler ve Reisicumhuru düşündüklerine sevketsinler. Benim üzerimde tesir yapan şey mefkure sahibi vatandaşların serbest hitabıdır. Ben herhangi vatanî bir mesele hakkında konuştuğum zaman, mutlaka benim dediğim doğrudur, diye iddia etmem...»

Yakın tarihte Atatürk döneminin iki tanınmış bakanı televizyonda konuşturuldu: Tevfik Rüştü Aras ve Cemal Hüsnü Taray. Sorucunun kendinden gelme peşin yargılı sorularına karşın, Atatürk'ü çok yakından tanımış olan bu iki eski bakanın, çıkışsırcasına söyledikleri ve birbirinin aynısı olan yanıtlarını aktarmak istiyorum. Çünkü bu yanıt, «Kemer Cumhuriyetinde dokuz bin komünist asker öldürüldü» biçiminde ve mantıktan yoksun bir dille radyonun haber bülteninden gelmiyor, bizzat konuşmacıların sesleri ve de görüntüleriyle bize geliyordu: «Atatürk, şunu önce ve kesinlikle söyleyelim ki faşist değildi ve ileri açıktı...»

Atatürk, yazın alanında Ahmet Mitat, Halit Ziya ve Hüseyin Rahmi'nin romanlarıyla birlikte bir çok yazarımızı ve ozanımızı yakından izlemiştir. Çalıkuşunu da cephede okumuştur. Balzac'dan, Maupassant'dan, Lavedan'dan da okumuştur (9). Onun için kitabın vazgeçilmez bir varlık olduğunu ilgili anılardan öğreniyoruz.Toplum yararına yapıt veren sanatçıları korumuş, tüm sanat kollarının toplumsal hareketler için seferber edilmesini savunmuştur. Görüştüğü bazı ozanlara şöyle demiştir: «Bazı genç şairler modern olsunlar diye mevzusuz şiir yazmak yoluna sapıyorlar. Size tavsiye ederim, gayeli şiirler yazınız» (10).

Aydınların kendi gerçeklerimizi öğrenmesini koşullar ve şöyle derdi: «Aydınlarımız belki bütün dünyayı, bütün milletleri tanır, lakin kendimizi bilmeyiz» (11). Demek ki sanatın toplumsal sorunları yansıtmasını, onları ortaya çıkarmasını isterdi. Gençliğinde bile gül bülbül edebiyatına ilgi göstermemiş, hep halktan yana edebiyatı savunmuştur (12).

Düşünce özgürlüğünden ve öğrenme özgürlüğünden yana olduğunu da gördük. Öyleyse kişilere göre Atatürk yok, bir tek Atatürk vardır ve o da belgelenmiş konuşma ve tutumuyla ortadadır...

ADALET VE CİNAYET

Önce bir öykü :

Bir Ördek Ali varmış, kendisine ördek denmesine pek

---

(9) Sadi Borak, Atatürk ve Edebiyat, S. 165-166.

(10) Sadi Borak, Atatürk ve Edebiyat, S. 170.

(11) F. Naci, Atatürk'ün Temel Görüşleri, S. 61.

(12) Sadi Borak, Atatürk ve Edebiyat, S. 173.

kızarmış. Bir gün arkadaşıyla yolda giderken, arkadaşı: «Bugün hava bulutlu» demiş. Bunun üzerine Ördek Ali: «Vay, sen bana ördek dedin» diye başlamış arkadaşını kalaylamağa. A-rkadaşı: «Yapma, etme, eyleme, böyle birşey demek istemedim sana Ali», dediyse de, Ali: «Yok, demiş, bana sen ördek dedin, söyle neden dedin?» Arkadaşı bu sefer: «Peki, nerden anladın ördek dediğimi?» diye sorunca, Ali: «Nerden anlayacağım, hava bulutlu, dedin, hava bulutlu olunca yağmur yağar, yağmur yağınca yerde sular birikir, yerde sular birikince göl olur, gölde de ördek yüzer. Sen bana ördek dedin.»

1938'de Harp Okulu olayının duruşmaları yapılırken, savcının, ilerde olabileceğini sandığı olaylardan ya da sanıkların benimseyebileceği düşüncelerden söz edip onları şimdiden suçlu düşürmek istemesi karşısında, bu Ördek Ali Oyküsünü anlatan Avukat Saim Dora şöyle konuşur:

— Savcı, beş yıl sonra, on yıl sonra böyle olacak, şöyle olabilir deyip duruyor. Kesin olarak kim söyleyebilir bu çocukların beş yıl sonra, on yıl sonra ne durumda, ne düşüncede olacaklarını? Savcıya Ördek Ali Hikâyesini hatırlatırım.

Ve devam eder Saim Dora:

— Bu çocuklar okulu bitirecekler, kıtalara dağılacaklar, orada teşkilat kuracaklar, orduda komünizmi yayacaklar, sonra silaha sarılacaklar, hükûmeti devirecekler, idareyi ele alacaklar. Savcının iddiası bu. Bu iddiasıyla savcı, Ördek Ali'ye benzemiyor mu?

Yıl 1938. Almanya'da faşizm iyice azıtmış, Orta Doğuda tam bir egemenlik kurmuş durumda. Ankara'daki Harp Okulunda bir avuç genç, salt kitap okuma meraklarından dolayı, Irkçı ve Turancı bir başka öğrenci kümesinin hışmına uğrar. Ankara allak bullak olur. Ortalıkta, bugün yarın darağaçları kurulacak diye bir hava esmeye başlar. Der-

ken, sorgulardan, mahkemelerden sonra, bu bir avuç genç gürültüye gider. Bunların içinde, sosyalist düşünceler taşımak şöyle dursun, dünyadan habersiz olanlar bile vardı. Ama bu olayın asıl acı yanı, o zaman otuzyedi yaşında olan Büyük Ozan Nazım Hikmet'in, bu gençlerin varlığından bile haberi yokken, tutuklanarak, onlarla birlikte muhakeme edilmesi ve onbeş yıl ceza yemesidir.

Uzun bir süre tutuklu bulundurulan bu bir avuç genç ve Nazım, günün birinde mahkemeye getirilirler. Duruşma başlar, savunmaları yapılır. Bir ara yargıç «Mahkemeye ara veriyoruz», der. Bu ara vermeden sonra geçen küçücük bir olayı «1938 Harp Okulu Olayı ve Nazım Hikmet» adlı eserin yazarı A. Kadir'den dinliyelim:

«Nazım'ı derhal dışarı çıkardılar. Anlaşılan onu bizimle hiç konuşturmak istemiyorlardı. Bulaşıcı bir hastalık gibi görünüyordu onlara Nazım.

Ben de dışarı çıkmak üzere kalktım. Kapıya doğru giderken, mahkeme üyelerinden Binbaşı Fuat Bey de bana doğru geliyordu. Üzüntülüydü ama, hiç belli etmemeye çalışıyordu üzüntüsünü. Vakurdu. Harp Okulunun en yakışıklı, en erkek subaylarındandı o. Yaklaştı bana, elini omuzuma koydu ve:

«İşin içinde bi şey yok, biliyorum Abdülkadir. Ama siz hazır olun, ne yapalım, yukardan geliyor emir, size ceza vereceğiz. oğlum.»

Dedi.

İşte böyle, sessiz bir kıyamet koparılır, aslan gibi gençlerin yok yere canları yakılır ve başından sonunadek gazeteler bir satırla olsun söz açmazlar bu olaydan. Adam başı yemekle vatan kurtardıklarını sanmaktadır ilgililer. Aydını bilisiziyle bir sürü kravatlı da günümüzde olduğu gibi o zaman da kös dinlemiş gibi susar da susar.

Ortada ne suç var ne de suçlu. Ama bu bir avuç insa-

nın canını yakmaya karar verilmiş, o kadar. Bunun için kişiliksiz öğrencileri de araç yapmışlar, onlar arkadaşlarını uydurma nedenlerle şikâyet etmişlerdir. Şimdi G.P. içinde hâlâ bu rolünü sürdüren Süreyya Koç da o araçlardan biridir o zaman.

Bu uydurma suçlamalara somut bir örneği yine A. Kadir versin bize:

«Bir gün benimle konuşurlarken demişler ki bana:

— Yahu, Abdülkadir, siz ne yapmak istıyorsunuz bu fikirlerinizle, bu okuduğunuz kitaplarla? Yani, kardeş kavgası çıkarıp bu toprakları İspanya'da olduğu gibi kana mı boyamak istiyorsunuz?

«Onlar bana bunu sormuşlar. Onlara ben şöyle cevap vermişim güya:

— Biz dava için kana da boyarız, bir kaç Türkiye feda olsun. Ne çıkar?

Tabiî yalandı bu düpedüz, hem de kuyruklusundan. Onlarla konuşmuşluğum olmadı değil, olmuştu. Ama böylesine budalaca laf etmemiştim. Hemen fırladım, hâkime dedim ki:

— Efendim, ben bunlara bu lâfı ne zaman söylemişim, sorun lütfen.

«Hakim sordu onlara:

— Ne zaman söyledi size bunu?

— Çok oluyor, efendim.

— Peki, dedim nerdeydi bunlar bu zamana kadar? Bugünü mü beklediler? Bir Harp Okulu öğrencisi için bu lâfı söylemek hainliktir. Ama bunu zamanında haber vermemek de hainliktir. O zaman ihbar etmeleri gerekirdi bunların beni, şimdi değil.

«Hakim de anladı durumu. Artık bu kadarı da fazlaydı, göz göre göre.»

Sonuç: Askerî Ceza Yasasının 148 inci maddesine uydurarak kimine sekiz aydan beş yıla kadar ceza verilir. Ki-

mine de bu madde az geldiği için 94. maddeye uyularak onbeş yıl verilir. 148 az görülerek 94'e çarptırılan da Nazım Hikmettir. Zaten asıl hedef odur. Bu hedefe varmak için yasaların kullanılması emredilmiştir. Onun suç işleyip işlememesi aslında önemli değildir.

Şimdi Atatürk'ü dinleyelim:

«Demincek Şükrü Kaya'ya mahsus bağırdım. O çocuğu takmış parmağına, onunla uğraşıyor. Ben tanırım, mert oğlandır O. Şükrü Kaya Müşiri de kandırmış (Fevzi Çakmak). Asker'in arasına onun yazılarına benzer yazılar uydurup dağıtmışlar. Başını yakmağa çalışıyorlar oğlanın.» Bu sözü söylediğinde Atatürk hastadır ve bir daha yataktan kalkamamıştır. Zaten onun böyle zamanına rastlatarak yediler Nazım'ı.

Atatürk'ün bu sözlerini Ali Fuat Cebesoy'un açıklamasından aldım. Nuh deyip peygamber demeyerek, nasıl bir hukuk cinayeti işlendiği, bir büyük ozan ve bir avuç yetenekli vatan çocuğunun adalet aracılığıyla nasıl bir cinayete kurban edildiği, böylece Atatürk'ün tanıklığıyla da ortaya çıkmış olmaktadır.

Bazı yazarlarımızın da istedikleri gibi, bu cinayetin dosyaları mahzenlerden çıkarılmalı ve bu tarihsel hata geç de olsa düzeltilmelidir. Aradan otuzbeş yıl geçmiş olmasına karşın günümüzde de aynı cinayetlerin işlenmediğini, aynı hataların yapılmadığını söyleyemeyiz. Günümüzde de, Muzaffer Erdost, Süleyman Ege, Abdullah Nefes, Can Yücel gibi, okuyan, çeviren ve kitap basan birçok aydın aynı anlayış sonunda mahkemelerde sürünmekteler ya da delikte çürümekteler.

Türkiye, ters anlayışların doğru yürüdüğü ve suların ters akıtıldığı ülke. Örümcek kafalı ve yüksek sandalyelere oturmuş adamların at oynattığı bir alan olmaktan kurtarılmalı Türkiye. İçleri atılmamakla birlikte, yukarının buy-

rukları uyarınca ve sözde yasalara dayanılarak sürüngürülen, işinden edilen genç, bugün az mıdır ülkemizde? Eski hamamda eski taslarm sesi çıkmaktadır hâlâ.

Pırıl pırıl yüreğiyle ve ozan diliyle bize bu kitabı kazandıran A. Kadir, belki de bizler kadar farkında değildir yaptığı büyük hizmetin. Nazım Hikmet'in kimlik kâğıdını bile piyasaya sürerek para kıranların üstünde, ilk olarak Nazım'ın nasıl kurban edildiğini bize ulaştıran tek kitap da budur. «1938 Harp Okulu Olayı ve Nazım Hikmet» çağımızın kitabıdır. Kulaktan dolma hikâyelerden kesin yargılara vararak gelmiş geçmiş bütün değerlere saldıranlar ve de iyi niyetli yurtsever aydınlar bu kitabı mutlaka okumalı ve ibretle düşünmelidirler, Türkiye'de değerlerin nasıl ortadan kaldırıldığı üstüne. Yazarın da dediği gibi, bu olayların kahramanları sadece o zaman yargılananlar değildir. Hepimiziz. Bu günkü yargıç, bu günkü savcı, bugünkü ozan, bugünkü okuyan ve düşünen genç, hepimiz...

İÇİNDEKİLER

Önsöz	5
Bozkırdaki Işık	7
Öğretmenler ve Yönetmenler	12
Adam Kıyma Sanatı	18
Köy Enstitüleri ve Yazın	22
Şiir	30
Tiyatro Çalışmaları	41
Köy Enstitüleri ve Eğitim	49
Değişen	76
Köy Enstitüleri Ruhu ve Ülküsü	82
Başka Çare Yok	85
Köy Enstitüleri ve Öğretmen Okulları	104
Tonguç Baba	109
Yücel'den Sonra	112
Eğitimin Sefaleti	115
Düzen ve Komisyon	128
Aşkın Gözyaşları	137
Bunalımı Yaratanlar	142
Beden Eğitimi	147
Hüzzam Faslı	150
Bin Veli Sarı	154
Görünmeyen Köy	156
Davulun Sesi	160
Gönülde Var, Elde Yok	163

Okuryazarlar ve Toplumsal Sorunlar 166
Köycülük Oynayanlar 172
Saylav Pazarı Ya Da Karaktere Özlem 175
Olmek Yaşamaktan Tatlı 179
Üssün Assı 184
Zehirleme Ya Da Kore Nire 188
Ders Kitapları 192
Laik Eğitim 195
Gül Bülbül 199
Köpeksiz Köy 202
Soyuttan Somuta 209
Adalet ve Cinayet 215

Değeri dış ülkelerce de kabul edilmiş ve yapıtları
birçok yabancı dile çevrilmiş olan seçkin eğitimci Mahmut Makal
güçlü yazarlığını da bu alana adamış bir savaşçıdır.

Bilirsiniz, köy'den ilk tabloları sergileyerek acı gerçeklerin ürpertisini,
ülke sorunlarını yabancı her alanın aydınlarına duyuran odur.
Ve daha o zaman çarpıcı anlatım gücüyle, özgün biçimiyle
usta bir yazın eri olduğunu da ortaya koymuştur.

Kimin ve neyin yazarı olduğunun bilincinde, kişiliğini oluştururken
yaman bir toplumbilimciliği de ekledi bu oluşuma.
Bilimin soyutundan eğitim ve uygulamanın somutuna geçerken
karanlığın üstüne yürüyüp, yığınlara ışık olmayı başaran yazarın,
bu yapıtında dikkati çeken özelliklerden biri de
Köy Enstitülerindeki "iş eğitimi" uygulamasının
köy yaşamında meyvelerini verdiğini örneklemesidir.
Enstitü çıkışlı öğretmenlerin arıcılıkta, meyvecilik ve sebzecilikte,
yol yapım ve su getiriminde, köyün eğitsel ve toplumsal
yaşamında görülen yeniliklerdeki başarıları
bugün artık somut olarak ortadadır.

1979'un 17 Nisan'ını bu yapıtıyla selamlıyor Makal.

Fiatı : 100 TL.